ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ЕНЦИКЛОПЕДИЧНЕ ВИДАВНИЦТВО»

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

ТЕМАТИЧНИЙ РЕЄСТР

З НАПРЯМУ «БІОЛОГІЯ»

у двох частинах

Частина I
А–Л

Київ, 2016

УДК
ББК

Рекомендовано до друку Вченою радою
Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво»
(Протокол №6 від 30 листопада 2016 р.)

Рецензенти:
Ковтун М. Ф. – доктор біологічних наук, професор
Аністратенко В. В. – доктор біологічних наук, професор

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ. ТЕМАТИЧНИЙ РЕЄСТР ГАСЕЛ з напряму «Біологія» (у 2-х частинах). Частина І: А-Л / Укладачі: Межжерін С. В, Межжеріна Я. О. – К: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2016. – 224 с.

Тематичний реєстр гасел підготовлено з метою систематизації, категоризації та узагальнення інформативного матеріалу з напряму «Біологія». Видання складається з передмови та переліку термінів окремого напряму, включених до загального універсального видання «Велика українська енциклопедія».

Наукове видання призначене для викладачів, аспірантів, студентів біологічного профілю, усіх, хто здійснює наукові дослідження в галузі біології, екології та охорони природи.

УДК
ББК

ISBN

© Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2016

КОНЦЕПТ БЛОКУ БІОЛОГІЯ: ЖИТТЯ ТА ЙОГО СКЛАДОВІ

Біологічний компонент універсальних енциклопедій завжди є одним з найбільших, і це не дивно, адже широка представленість біологічної термінології пояснюється, з одного боку, природним інтересом широких читацьких мас до науки про живе, з іншого боку, слід пам'ятати, що біологічний контент енциклопедії складається з двох глобальних напрямів, це:

а) наукова термінологія, понятійний апарат дисциплін, що складають біологічну науку в цілому;

б) система живого світу: види, роди, родини, ряди і т.д. аж до найбільших таксономічних утворень: царств, імперій, доменів.

Використання сучасних електронних носів інформації, створення порталу Великої української енциклопедії дає змогу розширення контенту гасел, більшої деталізації понятійного апарату науки, надає можливість включення багатьох гасел, які раніше сприймалися як вузькофахові, саме до портальної версії енциклопедії. Важливою задачею при цьому залишається дотримання балансу термінологічної представленості різних галузей біології та відсіювання дійсно вузькоспеціальних термінів, які не відповідають характеру універсальної енциклопедії.

Важливою задачею при створенні реєстру гасел є дотримання балансу між сучасними нововведеннями та традиційною науковою термінологією, адже основним критерієм відбору гасла та його формулювання є усталеність та загальновживаність терміну або назви таксону, особливо це стосується біологічної номенклатури.

Визначення критеріїв вибору реєстру термінів і понять, що включаються до енциклопедичних видань, ставить низку задач, які потребують вирішення. Зокрема, проблему для відбору ставить висока чисельність і рівна значимість для природи різних груп живих організмів. Відбір видів тварин, які мають бути включені о Великої української енциклопедії, передбачає аналіз усього сонму тваринного світу: на сьогоднішній день описано понад 1,6 млн видів тварин, загальна кількість описаних наукою живих організмів сягає 9 млн – очевидно, що настільки численна група істот, рівнозначних з точки зору біології, передбачає вироблення конкретних критеріїв, які дозволять проаналізувати всю різноманітність і скласти список видів, що підлягають включенню до реєстру ВУЕ.

На жаль, переважна більшість критеріїв, якими можливо було б керуватися при відборі цього реєстру, носять суто суб'єктивний характер. Найбільш об'єктивними є критерії природоохоронної цінності певних представників тваринного світу. Однак і критерій значущості для охорони природи недосконалий, адже переважна більшість тварин, що охороняються – рідкісні і невідомі широким верствам читачів, що випливає із самої суті понять «зникаючі», «рідкісні» види.

Очевидною й такою, що не потребує доказів, є необхідність превалювання національного компонента – в тому числі і при описі біорізноманіття флори і фауни.

Природно, що для української енциклопедистика основним критерієм повинна служити саме українська територіальність. Безумовно, найбільшу увагу було приділено представникам живого світу, які так чи інакше мають відношення до України: це представники флори і фауни, живі організми, що мають практичне значення, задіяні в сільського господарстві, харчовій промисловості і т. д. Прикладом застосування таких критеріїв на практиці може бути введення такої формальної ознаки як «хребетні тварини фауни України», або «рослини, що введені в культуру»

При формуванні реєстру гасел понятійного апарату наукової термінології основною метою було відображення зрізу сучасної української біологічної науки, дотримання балансу «українськості» і міжнародного значення поняття.

Таким чином, при складанні реєстру гасел Великої української енциклопедії, були використані наступні критерії відбору:

Напрям 1. «Терміни і поняття з галузі біологічних наук». Критеріями включення до ВУЕ слугували:

– загальновживаність поняття в науковій і науково-популярній літературі;

– поняття та категорії, що розкривають предметну сутність біології, її галузей та наукових напрямів;

– поняття та терміни з біології, що дають розуміння процесів і явищ життя;

– поняття та терміни, які включено до шкільних програм з біології та екології, затверджених МОН України;

– поняття і терміни, які дають уявлення про будову живих організмів на різних рівнях (організменному, органному, тканинному, клітинному, субклітинному тощо);

– поняття, терміни і назви, які відображають прогрес сучасної біології, демонструють сучасні відкриття і досягнення;

– поняття і терміни, які розкривають сутність екології як науки про співвідношення живих організмів між собою та з оточуючим середовищем;

– поняття і терміни, що характеризують біологічні закони, теорії, правила – як сучасні, так і такі, що відображають історію науки, розвиток уявлень людини про життя;

– поняття, терміни і найменування, які складають певну картину живого мікросвіту: знакові таксономічні угруповання мікроорганізмів, вірусів, поняття про пріони та віроїди;

– наукова термінологія, яка відображає поведінку живих організмів як біологічних об’єктів, тобто складає предмет етології;

– сучасна наукова термінологія, яка відображає розвиток передових напрямків біології (генетика, молекулярна біологія, біотехнологія тощо);

– наукова термінологія, яка складає основу медичних знань, які цікавлять широкі верстви населення, тобто стосуються інтересів охорони здоров’я в світі сучасних досягнень науки і методології досліджень;

– поняття, терміни і найменування, які широко вживані в сучасній науковій, науково-популярній, навчальній та інформативно-реферативній літературі;

– поняття і назви, зафіксовані сучасними тлумачними і перекладними словниками;

– поняття та терміни, які сприяють сучасному сприйняттю еволюції живого світу і, зокрема, еволюції людини як біологічного виду;

– персоналії і поняття, що пов'язані з важливими відкриттями та знаковими дослідженнями в галузі біологічних наук;

– вчені, дослідники, популяризатори біології в Україні і українського походження.

Напрям 2 «Система живого світу».

Цей напрям передбачає два протилежних і одночасно взаємодоповнюючих напрямки. З одного боку, необхідне включення тих тварин, рослин, грибів та їх груп, які найбільш широко відомі, поширені, часто згадуються в художній і науково-популярній літературі і складають основу уявлень широкої аудиторії ВУЕ про живий світ. Безумовний акцент передбачається зробити на природі України.

З іншого боку, участь України у світових природоохоронних процесах, безумовна актуальність ідеї охорони природи в умовах стрімкої деградації біорізноманіття планети, необхідність усвідомлення широкими масами того, що сьогодні планета переживає початок шостого великого вимирання, робить необхідним ознайомлення з найбільш уразливими і охоронюваними таксономічними групами різних рівнів.

Біологія в порівнянні з будь-якими науками найбільш стрімко розвивається і змінюється в сьогоденні. Безумовно, критерієм відбору гасел до ВУЕ має бути систематика і таксономія принаймні найвищих таксонів – як класична система, яку відображено в шкільному курсі, так і сучасна система, побудована на новітніх молекулярно-генетичних методах досліджень.

Слід пам'ятати, що Україна є підписантом численних природоохоронних умов, списки яких теж дають певні підстави для критеріїв щодо включення певних систематичних одиниць до реєстру гасел ВУЕ. Це такі ратифіковані Україною угоди:

- Списки Міжнародної спілки охорони природи (МСОП)
- Тварини України, занесені до Європейського Червоного списку
- Меморандум про взаєморозуміння щодо збереження та менеджменту середньоєвропейської популяції дрохви Otis tarda
- Меморандум про взаєморозуміння щодо заходів збереження прудкої очеретянки (Acrocephalus paludicola)
- Меморандум про взаєморозуміння щодо заходів збереження тонкодзьобого кроншнепа Numenius tenuirostris
- EUROBATs – угода, спрямована на охорону популяцій кажанів в Європі
- Угода про охорону китоподібних Середземного моря, Чорного моря та суміжних акваторій Атлантичного океану
- Види під охороною Бернської конвенції

- Види під охороною Боннської конвенції (Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин)
- Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITEC)
- Угода про охорону дрібних видів китоподібних Балтики, Північно-Східної Атлантики, Ірландії та північних морів
- Угода про охорону тюленів у Ваттовому морі
- Угода AEWA – угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів
- Угода про охорону альбатросів і буревісників

Безумовно, особливої уваги заслуговують списки Червоної книги України.

Іншим критерієм відбору є протилежність: найбільш розповсюджені, знакові об'єкти живого світу, назви яких складають переважну більшість запитів в пошукових системах та які широко відображені в науково-популярній і художній літературі.

Особливу увагу приділено природі України, зроблено акцент на ендемічні види, знакові рослини і тварин, які в певній мірі є складовою української ментальності та на хребетних представниках фауни України.

З огляду на застосування зазначених критеріїв, категоризація гасел, які включено до Великої української енциклопедії, виглядає наступним чином:

Напрям 1: Таксономія і систематика

Надкатегорія Таксономічне угруповання великого рівня: імперія, домен, царство, тип, клас тощо.

Підкатегорії I рівня

Імперії, домени, глобальні парафілетичні угруповання

Царства

Підкатегорії I рівня

Тварини

Підкатегорії II рівня

Підцарства тварин

Парафілетичні угруповання тварин

Надтипи тварин

Типи тварин

Класи тварин

Підкатегорії I рівня

Рослини, Гриби тощо

Підкатегорії II рівня

Підцарства рослин, грибів тощо

Парафілетичні угруповання рослин

Відділи грибів

Відділи рослин

Класи рослин

Викопні організми
Еволюція людини
Мікробіологія. Вірусологія. Систематика
Підкатегорії:
Мікробіологія і вірусологія. Групи високого рангу
Мікробіологія і вірусологія. Групи невисокого рангу
Хребетні тварини фауни України
Підкатегорії
Родини хребетних тварин фауни України
Роди хребетних тварин фауни України
Ряди риб України
Види хребетних тварин фауни України
Червона книга України.
Підкатегорії
Тварини Червоної книги України
Рослини Червоної книги України

Надкатегорія Рослини

Рослини. Порядок, родина (підродина, триба).
Підкатегорії
Порядки рослин
Родини рослин
Рослини. Рід.
Рослини. Вид.

Надкатегорія Тварини

Тварини. Ряд (підряд, надряд, інфраряд тощо).
Підкатегорії:
Ряди (найбільш значущі підряди) ссавців
Ряди (найбільш значущі підряди) птахів
Ряди (найбільш значущі підряди) плазунів
Ряди (найбільш значущі підряди) земноводних
Ряди (найбільш значущі підряди) риб
Ряди (найбільш значущі підряди) молюсків
Ряди (найбільш значущі підряди) членистоногих
Ряди (найбільш значущі підряди) інших таксономічних категорій безхребетних тварин
Тварини. Родина.
Тварини. Рід.
Тварини. Вид.

Напрям 2. Біологічне поняття

Поняття біологічне
Підкатегорії:

Біоорганічна хімія
Молекулярна біологія
Біотехнології
Біофізика: поняття, закони, явища, процеси
Ботаніка: морфологія і анатомія рослин
Ботаніка: фізіологія рослин
Генетика: поняття, закони, явища, процеси
Еволюційна біологія і філогенетика: поняття, закони, явища, процеси
Екологія: поняття, закони, явища, процеси
Загальнобіологічні поняття
Зоологія.
Етологія
Мікробіологія і вірусологія: імунологія, патогенез
Мікробіологія і вірусологія: таксономія
Морфологія тварин: анатомія
Морфологія тварин: біологія розвитку
Морфологія тварин: гістологія
Охорона природи
Радіобіологія
Селекція і сільськогосподарська біологія
Фізіологія тварин: поняття, закони, явища, процеси
Цитологія (клітинна біологія)

Напрям 3. Методологія науки

Біологічні науки та дісципліни
Методи біологічних досліджень
Біологічне правило, закон, теорія
Установи, організації, видання
Персоналії

Представлений Словник блоку «Біологія» не є остаточно сформованним продуктом, це проект тематичного реєстру, який потребує глибокого критичного розгляду і обговорення. Редакція Великої української енциклопедії звертається по всебічну допомогу до фахівців різних галузей біологічної науки. Ми чекаємо пропозицій що до включення термінів до реєстру гасел Великої української енциклопедії або вилучення таких, що втратили актуальність, є вузькофаховими, не відповідають рівню сучасної української науки. Редакція ВУЕ пропонує проект тематичного реєстру гасел напрямку «Біологія» для всебічного обговорення.

Частина І
А-Л

Абака (*Musa textilis*) – багаторічна тепло- і вологолюбна тропічна трав'яниста рослина родини бананових

Абдомен – у хребетних – частина тіла між грудною кліткою й тазом, що містить черевну порожнину та нутрощі, включаючи більшість органів травлення, у комах – задня частина черевця.

Абдомінальний, черевний – той, що має відношення до черевної порожнини (у хребетних) або черевця (у членистоногих)

Абдукція – рух кінцівки чи іншої частини тіла, спрямований від його центральної осі

Абдуллаєв, Ільяс Керім огли (1913–1985) – генетик і селекціонер рослин, автор закону поліплоїдних рядів у спадковій мінливості, голова Президії Верховної Ради Азербайджанської РСР (1958–1959), Азербайджан

Абелєв, Гаррі Ізраїльович (1928–2013) – біохімік, фахівець у галузі імунології пухлин, імунохімії, клітинної біохімії, основоположник молекулярної діагностики раку, доктор біологічних наук, професор, академік РАН (2000) – Росія

Аберації хромосом, мутації хромосом, хромосомні перебудови – спонтанні чи індуковані порушення структури хроматид, що супроводжується розривом хромосом, після якого звичайно відбувається з'єднання розірваних кінців у нових комбінаціях

Абіогенез – перетворення неживої природи в живу, теорія виникнення живих істот з неорганічних речовин

Абіотичні фактории – екологічні фактори неорганічної природи

Абія (*Abia*) – рід комах ряду перетинчастокрилих родини пильщиків-цимбіцид, два види якого внесені до Червоної книги України

Аборальний – направлений в бік, протилежний ротовому отвору

Аборигенний вид – вид, що виник в місцевості, де в даний час живе, або має тривалу історію існування в цій місцевості

Абра (*Abra*) – рід двостулкових молюсків

Абревіація – втрата видом в ході еволюції певних органів, які були присутні у предків, шляхом скорочення в онтогенезі певних формотворних стадій

Абрикос, жерделя, мореля, рурега (*Prunus armeniaca*) – плодове дерево родини розових

Абутилон, канатник (*Abutilon*) – рід рослин родини мальвових

Авагі, шерстисті лемури (*Avahi*) – рід приматів родини індріевих

Аверін, Віктор Григорович (1885–1955) – зоолог, громадський діяч, один із перших організаторів справи захисту рослин в Україні і підготовки кадрів у цій галузі, Україна

Авірулентність – нездатність деяких штамів патогенних мікроорганізмів або вірусів викликати захворювання

Авіфауна – див. *Орнітофауна*

Авлопоподібні (Aulopiformes) – ряд риб класу променеперих

Авокадо (*Persea americana*) – дерево родини лаврових

Авраамове дерево – див. *Вітекс священний*

Авран (*Gratiola*) – рід трав'янистих рослин родини ранникових

Аврикула, примула аврикула (*Primula auricula*) – рослина родини первоцвітових, яку вирощують як садову рослину

Аврора біла (*Euchloe ausonia*) – вид комах ряду метеликів родини біланів, який внесено до Червоної книги України

Австралійська біогеографічна область – територія, що охоплює Австралію, Нову Зеландію, та південну частину Нової Гвінеї і острови Океанії

Австралійські морські леви (*Neophoca*) – рід тварин родини вухатих тюленів

Австралопітеки (*Australopithecus*) – група викопних приматів, по будові проміжна між мавпами і людьми, яка жила приблизно 7–1 млн років тому здебільшого на території Південно-Східної Африки

Австралопітекові (Australopithecinae) – еволюційна група в ранзі підродини або підтриби викопних людиноподібних мавп, головною ознакою яких було прямоходіння

Австробейлієві (Austrobaileyaceae) – за сучасною систематикою APG, родина рослин порядку австробелієцвітих

Австробейлієцвіті (Austrobaileyales) – порядок квіткових рослин класу дводольних

Автоалергизація – див. *Автоімунізація*

Автогамія – див. *Самозапліднення*

Автогенез – концепція еволюції живої природи, що альтернативна дарвінізму

Автодуплікація – див. *Реплікація*

Автоімунізація, автоалергизація – імунна відповідь організма на власні антигени

Автоімунітет – див. *Автоімунізація*

Автоінфекція, аутоінфекція, автогенна, ендогенна інфекція – самозараження умовно патогенною мікрофлорою

Автоліз – самоперетравлювання частин тіла за рахунок гідролітичних ферментів лізосом

Автоматизм – активність клітин, тканин або органів завдяки власному збудженню

Автоміксис – самозапліднення

Автономна нервова система – див. *Вегетативна нервова система*

Автополіплоїдія – спонтанне збільшення кратного числа хромосом

Авторегуляція – див. *Саморегуляція*

Автостерильність – див. *Самостерильність*

Автотомія – самовідкидання тваринами органів

Автотропізм – здатність органів рослин випрямлятися

Автотрофи – організми, які створюють органічні речовини з неорганічних

Автотрофія – здатність організмів засвоювати неорганічні сполуки і синтезувати з них органічні

Автофертильність – див. *Самофертильність*

Автохорія – саморозкидання рослинами плодів, насіння, спор

Автохтони – організми, що є споконвічними корінними жителями цієї місцевості

Ага (*Bufo marinus*) – вид земноводних родини ропухових

Агава (*Agave*) – рід сукулентних рослин родини агавових

Агавові (Agavaceae) – родина квіткових рослин порядку амарилісоцвітих

Агамія – відсутність статевого процесу

Агамові, агами (Agamidae) – родина ящірок ряду лускатих плазунів

Агамогенез – див. *Нестатеве розмноження*

Агапантові (Agapanthaceae) – підродина за класичною класифікацією або за сучасною систематикою APG, родина рослин порядку холодкоцвітих

Агар, агар-агар – складні полісахариди, що містяться в клітинах деяких червоних морських водоростей

Агард, Карл-Адольф (1785–1859) – ботанік, засновник систематики водоростей, Швеція

Агарикові (Agaricaceae) – родина шапинкових грибів

Агарикоміцети – див. *Базидіоміцети*

Агатис (*Agathis*) – рід рослин родини араукарієвих

Агенезія – див. *Аплазія*

Аглютинація – склеювання і осідання мікроорганізмів або окремих клітин

Аглютиніни – антитела, що здійснюють аглютинацію

Аглютиногени – речовини, шо викликають утворення аглютинінів; антигени груп крові

Агнати – див. *Безщелепні*

Агол, Ізраіль Йосипович (1891–1937) – біолог, генетик, філософ, академік НАН України (1934) за спеціальністю генетика, Білорусь – Росія – Україна

Агоністична поведінка – дії тварин, що спостерігаються під час конфліктів

Агранулоцити – незернисті лейкоцити, лейкоцити, які не мають гранул у цитоплазмі (лімфоцити і моноцити)

Аґре, Пітер (1949) – біолог, медик, молекулярний біолог, Нобелівська премія з хімії (2003) – США

Агрегація – злипання клітин

Агресивність – тип ворожої поведінки тварин

Агресини – продукти життєдіяльності хвороботворних мікробів

Агрестія щетиниста (*Agrestia hispida*) – вид лишайників родини мегаспорових, який внесено до Червоної книги України

Агробіологія – галузь біологіїї, яка вивчає біологічні закономірності в землеробстві

Агробіоценоз – біоценоз агроценозу

Агроценоз – екосистема агроландшафту

Аґрус, аґрис, аґрест (*Ribes uva-crispa*) – вид ягідних рослин родини аґрусових, що вирощуюють у всіх регіонах України

Аґрусові (Grossulariaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку ломикаменецвітих

Агуті (*Dasyprocta*) – рід тварин родини агутієвих

Агутієві (Dasyproctidae) – родина ссаців ряду гризунів

Адакс, антилопа мендес (*Addax nasomaculatus*) – африканська антилопа, ссавець родини бикових

Адамс, Артур (1820–1878) – натураліст, укладач довідників із систематики тварин, Велика Британія

Адамс, Генрі (1813–1877) – натураліст, конхіолог, укладач систематики молюсків, Велика Британія

Адамсон, Джой (1910–1980) – натуралістка, письменниця, художниця, популяризатор науки, Чехія – Велика Британія – Кенія

Адансон, Мішель (1727–1806) – ботанік, натураліст і мандрівник, один із засновників систематики рослин, Франція – Сенеґал

Адаптаціогенез – процес виникнення нових пристосувань в еволюції

Адаптація, пристосування – спосіб, яким організм нормально відповідає на вплив навколишнього середовища

Адаптивна зона – пристосувальні можливості, що характеризують групу організмів

Адаптивна радіація – утворення різноманітних форм організмів у межах виду

Адвентивний вид – вид, що розширив ареал і вселився в певну місцевість за період біологічних спостережень

Адвентивність – імміграція виду в місцевість чи біоценоз

Адвентиція – зовнішня оболонка судин

Адгезія – здатність клітин злипатися одна з одною і з різними субстратами, яка обумовлена специфічними білками

Аденовіруси – одна з форм ДНК-вмісних вірусів

Аденозиндифосфат (АДФ) – нуклеотид, сполука аденозинмонофосфорної кислоти і двохзалишків фосфорної кислоти, бере участь в енергетичному обміні усіх живих організмів шляхом зворотної реакції з поглинанням або віддачею енергії

Аденозинмонофосфат (АМФ) – нуклеотид, що в полімеризованому стані входить до складу нуклеїнових кислот

Аденозинтрифосфат (АТФ) – нуклеотид, сполука аденозиндифосфорної кислоти й залишку фосфорної кислоти; відщеплення від АТФ фосфатів (з утворенням АДФ або АМФ) звільняє енергію

Аденомер – кінцевий відділ залоз тварин

Аденофори (Adenophorea) – клас безхребетних тварин типу круглих червів

Адитивні гени – алельні чи неалельні гени, що визначають одну ознаку і сумативно доповнюють один одного

Адіант венерин волос (*Adiantum capillus-veneris*) – вид судинних рослин родини аміантових, який внесений до Червоної книги України

Адіант, адіантум (*Adianthum*) – рід птерисових папоротєй

Адіантові (Adiantaceae) – родина папоротеподібних рослин

Адмірал (*Vanessa atalanta*) – метелик родини німфалід

Адоксові (Adoxaceae) – родина квіткових рослин порядку черсакоцвітих

Адолескарій – остання стадія личинки деяких трематод

Адоніс, горицвіт, жовтоцвіт (*Adonis*) – рід родини жовтецевих, два види якого внесені до Червоної книги України

Адреналін, епінефрин – гормон, який синтезується переважно в мозковій речовині надниркових залоз та вивільняється при стресі і прискорює серцебиття та обміну речовин

Адренокортикотропний гормон, кортикотропін, АКТГ – гормон, який синтезується у передній долі гіпофіза, виділяється при стресі і стимулює секрецію кортикостероїдних гормонів; є антагоністом соматотропіну

Адріаніхтові, медакові (Adrianichthyidae) – родина риб ряду сарганоподібних

Аекстоксікові (Aextoxicaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку барбарисоцвітих

Аеренхіма – повітроносна тканина рослин

Аероби – організми, для життєдіяльності яких потрібен кисень

Аеробіоз – життя, яке можливе лише в присутності вільного кисню

Аеробіонти – організми, що населяють суходіл

Аеробіос – сукупність аеробіонтів

Аеробні організми – див. *Аеробіонти*

Аеропланктон – сукупність завислих у повітрі живих організмів

Аеропоніка – метод вирощування рослин без ґрунту у вологому середовищі

Аеротаксис – рух до джерела кисню або від нього

Аерофіти – рослини, що одержують необхідні поживні речовини з повітря

Ажгон, айован, індійський кмин (*Trachyspermum copticum*) – ефіроолійна рослина родини зонтичних, прянощ

Азалія – збірна назва рослин роду рододендронів родини вересових

Азійська золотиста кішка – див. *Катопуми*

Азійський лінзанг (*Prionodon*) – рід хижих ссавців родини віверових

Азійські коти, пріонайлур (*Prionailurus*) – рід ссавців родини котячих

Азійські прісноводні черепахи (Geoemydidae) – родина плазунів ряду черепах

Азовка (*Phocoena phocoena relicta*) – підвид морської свині, який живе в Азовському морі

Азола (*Azolla*) – рід плаваючих папоротей родини сальвінієвих

Азональність – поширення біологічних явищ незалежно від географічної зональності

Азотиста рівновага – стан азотистого обміну в організмі, при якому кількість виділеного азоту відповідає кількості азоту, що надійшла з їжею

Азотистий обмін – хімічні реакції в живому організмі, в яких беруть участь сполуки, що містять Нітроген

Азотобактер (*Azotobacter*) – рід бактерій грунту задатних до азотфіксації

Азотфіксація – процес хімічного зв'язування вільного молекулярного Нітрогену повітря певними мікроорганізмами

Азотфіксуючі мікроорганізми – бактерії та археї, що засвоюють молекулярний Нітроген повітря

Аїзові, аізонові, аізові (Aizoaceae) – родина рослин порядку гвоздикоцвітих

Аїр, лепеха, татарське зілля (*Acorus*) – рід трав'яниста рослина родини ароїдних

Аїрові (Acoraceae) – родина рослин порядку аїроцвітих

Айаєві, руконіжкові (Daubentoniidae) – родина інфраряду лемуроподібних

Ай-Ай, руконіжка мадагаскарська (*Daubentonia madagascariensis*) – єдиний вид приматів родини айаєвих

Айва (*Cydonia*) – рід родини розових

Айва японська – див. *Хеномелес*

Айлант (*Ailanthus*) – рід деревних рослин родини симарубових

Айстра (*Aster*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих) (Asteraceae)

Айстра альпійська (*Aster alpinus*) – вид судинних рослин родини айстрових (складноцвітих), який внесено до Червоної книги України

Айстра верболиста, морози (*Aster salignus*) – вид рослин родини айстрових (складноцвітих), найпоширеніша в Україні айстра

Айстрові (Asteraceae) – триба і родина квіткових рослин порядку айстроцвітих

Айстроцвіті (Asterales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Айтхожин, Мурат Абенович (1939–1987) – біолог, біохімік, молекулярний біолог; академік (1983) і президент (1986–1987) АН КазССР, Казахстан

Ака – див. *Фейхоа*

Аканієві (Akaniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку капустоцвітих

Акант (*Acanthus*) – рід рослин родини акантових

Акантарії (Acantharea) – клас саркодових найпростіших

Акантові (Acanthaceae) – за сучасною систематикою APG, родина дводольних рослин порядку губоцвітих

Акантоди, колючкозубі (Acanthodiie) – клас вимерлих риб

Акантоцефали – див. *Скреблянки*

Акаріморфні кліщі (Acariformes) – надряд класу павукоподібних підкласу кліщів

Акарологія – галузь зоології, яка вивчає кліщів

Акація (Acacia) – рід рослин родини бобових

Акація катеху, катеху (*Acacia catechu*) – рослина родини бобових, з деревини якої отримують екстракт – катеху, що використовується в промисловості

Акваріум – прозорий резервуар, що заповнений водою, для утримання та спостереженнями за живими істотами

Акваріумні риби – риби, яких розводять в акваріумах

Аквілегія, водозбір (*Aquilegia*) – рід рослин родини жовтецевих

Акімов, Ігор Андрійович (1937) – біолог, член-кореспондент НАН України (1990) за спеціальністю: зоологія безхребетних, Україна

Акімушкін, Ігор Іванович (1929–1993) – біолог, письменник, популяризатор біології, автор науково – популярних книг про життя тварин, Росія

Акліматизація – пристосування організму до змін в навколишньому середовищі

Аклімація – експериментальна адаптація організму до штучно створених умов

Акомодація – фізіолоігічні зміни в організмі з метою його пристосування до змін в умовах середовища

Акомодація ока – див. *Акомодація*

Аконіт, борець (*Aconitum*) – рід рослини родини жовтецевих, чотири види якого внесені до Червоної книги України

Акробатцеві – див. *Перохвості летяги*

Акросома, перфораторій – органела сперматозоїда

Акроцентрична хромосома – хромосома, центромера якої знаходиться на кінці

Акроцефалія – аномалія развитку черепа внаслідок передчасного зрощения черепних швів

Акселерація, акцелерація – швидке формування органу в період індивідкального розвитку

Аксельрод, Джуліус (1912–2004) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1970)

Аксиси (*Axis*) – рід ссавців родини оленевих

Аксолотль (*Ambystoma mexicanum*) – земноводне, личинка тигрової амбістоми, що здатна до неотенії

Аксон, нейрит – відросток нервової клітини

Аксонолайм замковий (*Axonolaimus sera*) – вид круглих червів ряду арелаймідів, який внесено до Червоної книги України

Аксон-рефлекс, несправжній рефлекс – нервова реакція, що відбувається у межах розгалужень одного чутливого нерв волокна без участі головного й спинного мозку

Аксоподії – численні випини цитоплазми деяких одноклітинних організмів

Аксостиль – нитка, що проходить через тіло джгутикових

Активний транспорт речовин – рух речовин через біологічні мембрани проти градієнту концентрації з витартою енергії

Активності цикл – періодичні зміни рухливості та поведінки тварин, що зумовлюються пов'язаними зі зміною умов їхнього існування коливаннями інтенсивності обміну речовин

Актин – глобулярний скоротливий білок

Актинідієві (Actinidiaceae) – родина квіткових рослин порядку актинідієцвітих

Актинідієцвіті (Actinidiales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Актинідія (Actinidia) – рід ліан родини актінідієвих

Актинії, морські анемони (Actiniaria) – ряд морських тварин типу кишковопорожнинних

Актиноміцети – група грампозитивних бактерій

Актиноморфна квітка – див. *Правильна квітк*а

Актинула – личинкова стадія розвитку деяких гідроїдних

Акула біла – див. *Кархародон*

Акула-ангел європейська (*Squatina squatina*) – хрящова риба родини акулоангелових, вид фауни України

Акула-лисиця звичайна (*Alopias vulpinus*) – хрящова риба родини ламноподібних, вид фауни України

Акула-молот звичайна (*Sphyrna zygaena*) – хрящова риба родини акуломолотових, вид фауни України

Акули (Selachimorpha) – надряд класу хрящових риб

Акули-ангели, акулоангелові, скватинові, морські ангели (Squatinidae) – родина хрящових риб ряду акулоангелоподібних

Акули-лисиці, лисячі акули, морські лисиці, акулолисицеві (Alopiidae) – родина хрящових риб ряду ламноподібних

Акули-молоти, акуломолотові (Sphyrnidae) – родина хрящових риб ряду кархароподібних

Акулоангелоподібні (Squatiniformes) – ряд акул класу хрящових риб

Акумуляція (біоакумуляція) – накопичення токсічних речовин або хімічних елементів в організмі або екосистемі

Акцелерація – див. *Акселерація*

Аланін (Ala) – амінокислота, що входить до складу білків

Алантоїс – одна із зародкових оболонок плазунів, птахів і ссавців

Алейродиди – див. *Білокрилки*

Алейронові зерна – відклади білкових речовин в насінні рослин

Александров, Борис Георгійович (1958) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: еволюційна зоологія

Александров, Володимир Якович (1906–1995) – біолог, цитофізіолог; Україна, Росія

Алекторія паросткова, алекторія лозовидна (*Alectoria sarmentosa*) – вид грибів родини пармелієвих, внесений до Червоної книги України

Алелізм – властивість генів, що знаходяться в гомологічних локусах, мати альтернативні стани

Алелопатія – здатність рослин, грибів та бактерій виділяти органічні сполуки, які пригнічують розвиток інших організмів

Алель – альтернативний стан гена

Алена правило – еколого-морфологічне правили щодо особливостей форми тіла гомойотермних тварин в різних географічних зонах

Алича (*Prunus cerasifera*) – дерево родини розових

Алігатори (*Alligator*) – рід плазунів родини алігаторових

Алігаторові (Alligatoridae) – родина ряду крокодилів

Алісум, бурачок (*Alyssum*) – рід рослин родини капустяних

Аліханян, **Сос Ісаакович** (1906–1985) – біолог, генетик, Азербайджан – Росія

Алогамія – див. *Перехресне запилення*

Алогенез – тип еволюції без зміни рівня організації

Алое (*Aloe*) – рід сукулентних рослин родини ксантореєвих

Алози (*Alosa*) – рід підродини пузанкових оселедців

Алозими – алельні варіанти ферментів, що виявляються за допомогою електрофорезу

Алометрія – нерівномірний ріст частин тіла

Аломони – хімічні речовини, які виробляються живим організмом та мають направлену дію на представників інших біологічних видів

Алопатрія – географічне розташування популяцій чи видів, що передбачає ізоляцію

Алополіплоїдія – кратне збільшення числа хромосомних наборів, що викликане міжвидовою гібридизацією

Алостерична регуляція – один із шляхів регуляції активності ферментів

Алохтони – організми, що історично походять з іншої місцевості

Алоцетрарія океза, тукерманопсис океза, цетрарія океза (*Allocetraria oakesiana*) – вид грибів родини пармелієвих, внесено до Червоної книги України

Алтея лікарська, проскурник (*Althaea officinalis*) – вид родини мальвових

Алтингієві (Altingiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина рослин порядку ломикаменецвітих

Алтухов, Юрій Петрович (1936–2006) – біолог, генетик, обгрунтував концепцію системної організації популяцій, академік АН СРСР (1990) – академік РАН (1997) – Росія

Альбатросові (Diomedeidae) – підряд птахів ряду буревісникоподібних

Альбінізм – уроджена відсутність пігменту меланіну у тварин

Альбінос – особина, що має альбінізм

Альбіція (*Albizzia*) – рід рослин родини мімозових

Альбов, Микола Михайлович (1866–1897) – біолог, геоботанік, систематик рослин, мандрівник, Росія – Аргентина

Альбулеподібні (Albuliformes) – ряд риб класу променеперих

Альвеоли – 1) основний функціональний елемент легень; 2) кінцевий відділ ацинусу; 3) щелепні ямки, в яких містяться корені зубів

Альвеолобіонти (Alveolata) – надтип найпростіших, що об'єднує інфузорій, споровиків і динофлагелят

Альгологія – галузь ботаніки, яка вивчає водорості

Альдостерон – гормон, що синтезується корою надниркових залоз, регулює водно-сольовий обмін (викликає затримку в організмі води і натрію) та посилює виділення калію

Альдрованда пухирчаста (*Aldrovanda vesiculosa*) – вид судинних рослин родини росичкових, який внесено до Червоної книги України

Альдрованді, Улиссе (1522–1605) – природознавець, лікар, ботанік, зоолог, Італія

Альзатеєві (Alzateaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку миртоцвітих

Алькові (Alcidae) – родина птахів ряду сивкоподібних

Альпака (Vicugna pacos) – одомашнений ссавець родини верблюдових

Альпійська галка (*Pyrrhocorax*) – рід птахів родини воронових

Альпійська рослинність – сукупність рослинних угруповань в альпійському поясі

Альпійська фіалка – див. *Цикламен*

Альпінарій – декоративний кам'яний пагорб, що імітує гірський ландшафт

Альпіні, Просперо (1553–1617) – ботанік, медик, його деякі міркування про розмноження рослин знайшли втілення в ботанічній системі Ліннея, на честь вченого названий рід рослин Альпінія, Італія

Альсевосмієві (Alseuosmiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина рослин порядку айстроцвітих

Альтаночницеві, альтанкові (Ptilonorhynchidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Альтерація – зміна структури клітин, тканин і органів, що супроводжується порушенням їхньої життєдіяльності

Альтманн, Ріхард (1852–1900) – медик, гістолог, автор терміну «нуклеїнова кислота», Німеччина

Альтруїзм – поведінка тварин, що пов'язана з самопожертвуванням заради добробуту інших особин

Амазонский дельфін – див. *Річкові дельфіни*

Амакринові клітини – шар асоціативних нейронів сітківки

Амарант, щириця (*Amaranthus*) – рід рослин родини амарантових

Амарантові, щирицеві (Amaranthaceae) – за сучасною систематикою APG, родина рослин порядку гвоздикоцвітих

Амариліс (*Amaryllis)* – рід цибулинних рослин родини амарилісових

Амарилісові (Amaryllidaceae) – родина квіткових рослин порядку амарилісоцвітих

Амарилісоцвіті (Amaryllidales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Амбістоми (*Ambystoma*) – рід хвостатих земноводних родини амбістомових

Амблістегієві (Amblystegiaceae) – родина мохів порядку гіпнобрієвих

Амборелові (Amborellaceae) – за сучасною систематикою APG, родина рослин порядку амбореллоцвітих

Амборелоцвіті (Amborellales) – порядок квіткових рослин класу дводольних

Амбра – речовина, що утворюється в кишковому тракті кашалотів

Амброзія (*Ambrosia*) – рід трав'янистих рослин родини айстрових (складноцвітих)

Амбулакральна система – водно-судинна система голкошкірих

Амеби (*Amoeba*) – рід амебоїдних одноклітинних

Амебоїдний рух – особливий спосіб пересування деяких клітин через утворення псевдоподій

Амебоподібні, амебозої (Amoebozoa) – одноклітинні тварини окремого типу царства протистів

Амебоцити – клітини крові безхребетних тварин, що відповідають лейкоцитам хребетних

Амейоз – випадіння мейозу і його заміна мітозом

Аменсалізм – форма біотичних взаємовідносин між організмами

Американський білий метелик (*Hyphantria cunea*) – моль родини ведмедиць, інвазійний злісний шкідник

Американський сомик (*Ameiurus nebulosus*) – вид родини ікталурових, який був вселений до багатьох країн Європи, зокрема до України

Американські грифи (Cathartidae) – родина птахів ряду соколоподібних

Американські дикобрази, голкошерстові (Erethizontidae) – родина ссавців ряду гризунів

Американські мавпи – див. *Широконосі мавпи*

Американські олені (*Odocoileus*) – рід парнокопитних родини оленевих

Американські славки, лісові співуни (Parulini) – триба птахів ряду горобцеподібних

Американські сліпуни (Anomalepididae) – родина неотруйних змій з надродини сліпунових

Американські сомики (*Ameiurus*) – рід риб ряду ікталурових

Американські хом'яки (Sigmodontidae) – родина ссавців ряду гризунів

Амієподібні (Amiiformes) – ряд риб класу променеперих

Амілопласти – пластиди, в яких відбувається синтез крохмалю

Амілофільні рослини – рослини, які запасають крохмаль у велькій кількості

Амінокислоти – карбонові кислоти, що містять аміногрупу і входять до складу білків

Амітоз – прямий поділ інтерфазного ядра; патологічний процес

Амічі, Джованні Баттіста (1786–1863) – фізик-оптик, ботанік, гістолог, астроном, Італія

Амія (*Amia calva*) – мулова риба, представник ряду амєподібних

Амніон – одна із зародкових оболонок у амніот

Амніоти (Amniota) – вищі хребетні тварини (плазуни, птахи і ссавці), які мають зародкові оболонки

Амоніти (Ammonoidea) – підклас вимерлих морських головоногих молюсків

Амоніфікація, гниття – розкладання мікроорганізмами-редуцентами білків та амінокислот з виділенням аміаку

Амоніфікуючи мікроорганізми – бактерії, що здійснюють гниття

Аморфа (*Amorpha*) – рід рослин родини бобових

Амофіли (*Ammophila*) – рід риючих ос, що полюють на гусені, паралізучи жертву за допомогою жала, один вид якого внесений до Червоної книги України

Ампельні рослини – декоративні рослини зі звисаючими пагонами

Ампліфікація – збільшення кількості певних фрагментів ДНК внаслідок місцевої реплікації

Амфібії – див. *Земноводні*

Амфібіонти – організми, які пристосовані до життя як в водному, так і наземному середовищі

Амфідиплоїд – тетраплоїдний гібрид, що складається з геномів двох видів

Амфіміксис – вид статевого процесу, при якому відбувається злиття ядер гамет, що походять від двох різних особин

Амфіполіплоїдія – одна з форм алополіплоїдії, при якій наявні діплоїдні хромосомні набори обох батьків

Амфісбени (Amphisbaenia) – підряд плазунів з ряду лускатих

Амфіуми (*Amphiuma*) – рід хвостатих земноводних родини амфіумових

Анабаси, повзуни (*Anabas*) – рід риб-повзунів родини анабасових, які здатні дихати атмосферним киснем

Анабена (*Anabaena*) – рід нитчастих ціанобактерій, здатних до азотфіксації

Анабіоз – стан організму, при якому різко знижується обмін речовин

Анаболізм, асиміляція, пластичний обмін – сукупність реакцій біологічного синтезу в організмі

Анаболія – подовження періоду розвитку

Анагенез – еволюційни зміни, подібні до ароморфозу

Анадримадуза Ретовського (*Anadrymadusa retowskii*) – вид комах ряду прямокрилих родини коників справжніх, який внесено до Червоної книги України

Анадромні риби – риби, що розмножуються у прісноводних водоймах, а нагулюються в морях та океанах.

Анаероби, анаеробні організми – істоти, здатні існувати без кисню.

Анаеробіоз, аноксибіоз – життя за відсутності атмосферного кисню

Анаеробні організми – див. *Анаероби*

Анакампсеротові (Anacampserotacea) – за сучасною систематикою APG, родина рослин порядку гвоздикоцвітих

Анакамтодон сплахноподібний (*Anacamptodon splachnoides*) – вид мохоподібних родини амблістегієвих, внесений до Червоної книги України

Анакардієві – див. *Сумахові*

Анаконди (*Eunectes*) – рід змій родини удавових

Аналізатори – нервові механізми, що здійснюють сприймання й аналіз подразнень

Аналізуюче схрещування – парування гібридів із особинами гомозиготними за рецесивними алелями

Аналогічні органи – органи, які виконують однакову функцію, однак різні за походженням

Аналогія – зовнішня подібність будови організмів різних систематичних груп

Анальний отвір – кінцевий отвір кишечника, з якого виходять калові маси.

Анальні залози – група шкірних залоз ссавців

Анамнії, анамніоти – парафілетичне угруповання хребетних тварин (риби, земноводні), у яких не утворюються зародкові оболонки

Анаморфоз – добудовування сегментів тулуба безхребетних після виходу з яйця

Ананас (*Ananas*) – рід рослин родини бромелієвих

Анаплазія, агенезія – повернення клітини в недиференційований стан

Анапсиди (Anapsida) – підклас плазунів

Анартриєві (Anarthriaceae) – за сучасною систематикою APG, родина рослин порядку тонконогоцвітих

Анастомоз – з'єднання між собою судин або волокнистих утворів

Анатоксин – біологічна отрута, позбавлена шкідливих властивостей

Анатомія – галузь біологіїї, яка вивчає будову органів багатоклітинних істот

Анафаза – стадія непрямого поілу, що йде за метафазою і передує телофазі

Ангельский, Стефан (1929) – іноземний член НАН України, за спеціальністю: біохімія

Ангіотензин – гормон, який синтезується печінкою та викликає звуження судин, підвищення кров'яного тиску і вивільнення з кори надниркових залоз гормону альдостерону

Ангіросоми (*Argyrosomus*) – рід риб родини горбаневих

Анджейовський, Антон Лукіянович (1785–1868) – ботанік, зоолог, садівник, письменник, основоположник палеонтологічних досліджень в Україні, Україна

Андреєві, андреєві мохи – назва порядку (Andreaeales) – класу (Andreaeopsida) і родини (Andreaeaseae) рослин відділу мохоподібних

Андрена (*Andrena*) – рід комах ряду перетинчастокрилих родини андренід, п'ять видів якого внесені до Червоної книги України

Андреюк, Катерина Іванівна (1927–2013) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: мікробіологія

Андрогенез – особлива форма статевого розмноження організмів, без участі ядра яйцеклітини за рахунок ядра сперматозоїда

Андрогени – чоловічі статеві гормони

Андромеда багатолиста, безплідниця, дібровник, подбіл, болотник (*Andromeda polifolia*) – рослина родини вересових

Андронаті, Сергій Андрійович (1940) – академік НАН України, за спеціальністю: біоорганічна хімія

Андростендіол – гормон, андроген, що секретується у обох статей статевими залозами та корою наднирників та перетворюється на інші статеві гормони

Андростерон – андроген, чоловічій статевий гормон

Андроцей – сукупність тичинок у квітці

Аневрин – див. *Тіамін*

Анектангій Ганделя (*Anoectangium handelii*) – вид мохоподібних родини потієвих, внесений до Червоної книги України

Анеліди – див. *Кільчасті черви*

Анемона, вітряниця (*Anemone*) – рід рослин родини жовтцевих

Анемофілія – вітрозапилення у рослин

Анемохорія – поширення плодів, насіння, спор та інших зачатків рослин повітряними течіями

Анеуплоїдія – геномна мутація, що пов'язана зі зміною числа хромосом

Анізогамія – тип статевого процесу, злиття різнихі за розмірами гамет

Анізотропія – здатність органів рослини приймати різне положення

Анізофілеєві (Anisophylleaceae) – за сучасною систематикою APG, родина рослин порядку гарбузоцвітих

Анізофілія – неоднаковий розмір листків

Анімакулізм – середньовічна теорія, згідно якої в сперматозоїдах міститься невидима доросла тварина, а її розвиток зводиться до збільшення в розмірах

Аніс (*Anisum*) – рід рослин родини зонтичних

Анкілозаври (Ankylosauria) – систематична група, рослинноїдні динозаври

Анкілостоміди, анкілостоматиди, свайники (Ankylostomatidae) – родина паразитичних круглих червів.

Анкілотерій (Ankylotherium) – вимерлий рід ссавців ряду непарнокопитних

Аннонові (Annonaceae) – за сучасною систематикою APG, родина рослин ряду магнолієцвітих

Аноа, буйвіл малий (*Anoa*) – вид роду буйволів

Анограма тонколиста (*Anogramma leptophylla*) – вид судинних рослин родини геміонітидових, який внесено до Червоної книги України

Анодонта – див. *Беззубка*

Аноксибіоз – див. *Анаеробіоз*

Аноксія – відсутність кисню в організмі

Анолiси, анолісові (Polychrotidae) – родина ящірок ряду лускатих плазунів

Аномалія – відхилення від нормальної будови чи функціонуванню організму

Анопліі самарський (*Anoplius samariensis*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини дорожніх ос, який внесено до Червоної книги України

Анофелес – див. *Малярійний комар*

Анохін, Петро Кузьмич (1898–1974) – фізіолог, один із засновників біокібернетики, творець теорії функціональних систем; академік АН СРСР (1966) – Росія

Антагоністи – 1) в анатомії та фізіології – м'язи, що спричинюють рухи в двох протилежних напрямах; 2) у мікробіології – мікроорганізми, що пригнічують ріст, розмноження та ін прояви життєдіяльності мікроорганізмів ін видів

Антагоністичні відношення організмів – найжорсткіша форма конкурентних відношень

Антени, вусики, сяжки – парні додатки найпершого сегмента тіла членистоногих

Антенули – перша пара головних придатків у ракоподібних

Антеридій – чоловічий статевий орган нижчих і архегоніатних рослин

Антерикум – див. *Віхалка гілляста*

Антибіоз – антагоністичні відносини видів

Антибіотики – органічні речовини, що синтезуються мікроорганізмами або отримуються в лабораторних умовах, і які пригнічують життєдіяльність бактерій і найпростіших

Антивітаміни – речовини, що пригнічують дію вітамінів

Антиген – генетично відмінна організму речовина, яка викликає специфічний імунний ефект

Антигенантитіло реакція – імунологічна реакція, що передбачає розпізнавання антитілом антигена і взаємодію з ним

Антигормони – речовини, що пригнічують дію гормонів

Антидарвінізм – різноманітні еволюційні концепції, які заперечують значення природного добору

Антидіуретичний гормон, вазопрессин – гормон, який синтезується в гіпоталамусі, накопичується в гіпофізі і регулює водно-сольовий обмін, підвищуючи концентрацію сечі і зменшуючи її об'єм

Антикоагулянти – речовини, що перешкоджають утворенню тромба

Антикодон – ділянка з трьох нуклеотидів в тРНК, що комплементарна певному кодону іРНК

Антилопи – узагальнена назва для кількох родів ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Антиметаболіти – речовини, близькі за хімічною будовою до метаболітів і здатні при надходженні в організм займати їх місце і змінювати хід процесів обміну речовин

Антимутагени – фактори, що знижують частоту мутацій

Антиперистальтика – зворотна перистальтика порожнистих трубчастих органів, що спричиняє просування їхнього вмісту в напрямі, протилежному звичайному

Антиринум – див. *Ротики*

Антитіла – білки-імуноглобуліни, які організм виробляє у відповідь на антигени

Антитоксини – речовини, що утворюються в організмі у відповідь на токсини

Антиферменти – специфічні речовини білкового походження, які виділяються в результаті процесів життєдіяльності організму та гальмують або повністю блокують дію ферментів

Антофора (*Anthophora*) – рід комах ряду перетинчастокрилих, два видя яких внесені до Червоної книги України

Антоцеротові – назва порядку (Anthocerotales) і родини (Anthocerotaceae) рослин відділу мохоподібних

Антоцеротові (Anthocerotaceae) – родина мохів порядку антоцеротових

Антоцеротоподібні (Anthocerotophyta) – відділ зелених рослин

Антропічні зміни в природі – див. *Антропогенні зміни в природі*

Антропічні фактори – див. *Антропогенні зміни в природі*

Антропоген – див. *Четвертинний період*

Антропогенез – походження і розвиток усіх видів роду Люди (*Homo*)

Антропогенні зміни в природі – зміни, що викликані діяльністю людини

Антропогенні фактории – будь-яка людська діяльність, що впливає на живі організми і екосистеми.

Антропоїди – див. *Людиноподібні мавпи*

Антропологія – галузь біологіїї, яка вивчає людину як біологічний об'єкт

Антропосфера – частина біосфери, де живе людина

Антропохорія – перенесення насіння рослин людиною

Анфельція (*Ahnfeltia*) – рід червоних водоростей класу флоридових

Анхітерій (*Anchitherium*) – рід вимерлих трипалих представників родини конячих

Анцистрокладові (Ancistrocladaceae) – за сучасною систематикою APG, родина рослин порядку гвоздикоцвітих

Анчар (*Antiaris)* – рід рослин родини шовковицевих

Анчоус європейський, хамса (*Engraulis encrasicolus*) – риба родини анчоусових, вид фауни України

Анчоуси (*Engraulis*) – рід риб родини анчоусових ряд оселедцеподібних

Анчоусові (Engraulidae) – родина риб ряду оселедцеподібних

Аонікси (*Aonyx*) – рід хижих ссавців родини куницевих

Аорта – головна артерія кровоносної системи хребетних

Апекс – верхівка паростка

Апельсин, помаранча (*Citrus sinensis*) – деревна рослина роду цитрусів родини рутових

Апендикс – червоподібний відросток сліпої кишки у людини

Апендикулярії (Appendicularia) – клас тварин типу хордових

Апікальний – див. *Апекс*

Апікомплексні (*Apicomplexa*) – тип одноклітинних найпростіших з групи альвеолобіонтів

Аплазія – відсутність органу або його частини, один із проявів дефектів розвитку

Апланоспора – нерухома спора водоростей

Аплізії – див. *Морські зайці*

Аплодонтія, гірський бобер (*Aplodontia rufa*) – єдиний вид родини аплодонтієвих, найпримітивніший і найстародавніший із сучасних гризунів

Апогамія – один з проявів апоміксису

Аподантові (Apodanthaceae) – за сучасною систематикою APG, родина рослин порядку гарбузоцвітих

Апокринові залози – різнових потових залоз під пахвами і в паху

Аполлон (*Parnassius apollo*) – вид комах ряду лускокрилих родини косатцевих, внесений до Червоної книги України

Апоміксис – розмноження без статевого процессу (без запліднення)

Апоневроз – широка сполучнотканинна пластинка, якою м'язи прикріплені до кісток або інших тканин

Апоногетонові (Aponogeton) – за сучасною систематикою APG, родина рослин порядку частухоцвітих

Апоплексія (у рослин) – раптове всихання рослин

Апоптоз – сукупність клітинних процесів, що призводять до запрограмованої загибелі клітини

Апоспорія – спосіб розвитку гаметофіта з клітин спорофіта без спороутворення

Апотецій – відкритий або вторинно закритий тип плодового тіла сумчастих грибів

Апофермент – білкова частина ферменту, що зумовлює його специфічність

Апофіз – кінцева частина трубчастих кісток (без епіфіза), виріст, відросток хребця та ін кісток

Апоцинові – див. *Кутрові*

Аптериготи – див. *Первиннобезкрилі*

Аптеріготи (Apterygota) – підклас безкрилих комах

Аптерії – ділянки шкіри птахів, де нема пір'я

Арабідопсис (*Arabidopsis thaliana*) – рослина родини капустяних (модельний об'єкт в генетиці)

Арабін – див. *Дромадер*

Араваноподібні (Osteoglossiformes) – ряд риб класу променеперих

Аралідієві (Aralidiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку аралієцвітих

Аралієві (Araliaceae) – родина квіткових рослин порядку аралієцвітих

Арари – див. Ари

Араукарієві – назва порядку (Araucaricdes) і родини (Araucariaceae) голонасінних рослин

Араукарія (*Araucaria*) – рід хвойних дерев родини араукарієвих

Арахіс, земляний горіх (*Arachis*) – рід рослин родини бобових

Арахніди – див. *Павукоподібні*

Арахнологія – галузь зоології, що вивчає павукоподібних

Арбер, Вернер (1929) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1978)

Арбовіруси – представник групи РНК-вірусів, які переносяться членистоногими

Аргалі – див. *Архари*

Арганія колюча *(Argania spinosa)* – рослина родини сапотових, з насіння якої отримують арганову олію, яку використовують у виробництві косметики і в кулінарії

Арганова олія – олія, яку отримують з насіння аргани колючої і використовують у виробництві косметики і в кулінарії; одна з найбільш рідкісних олій в світі

Аргасові кліщі, аргазидові кліщі (Argasidae) – родина паразитичних кліщів

Арге Беккера (*Arge beckeri*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини пильщиків-аргід, який внесено до Червоної книги України

Аргентиноподібні (Argentiniformes) – ряд риб класу променеперих

Аргінін (Arg) – амінокислота, що входить до складу білків

Аргонавти (*Argonauta*) – рід головоногих молюсків

Аргофілові (Argophyllaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку айстроцвітих

Ардипітек (*Ardipithecus*) – викопний рід гомінідів, які жили у ранньому пліоцені приблизно 5,8-4,4 млн років тому; вважається найдавнішим відомим предком людини

Ареал – місце географічного поширення будь-якого біологічного об'єкту

Арекові (Acorales) – порядок квіткових рослин класу однодольних

Аренавіруси – родина РНК-вмісних вірусів

Ари, арари (*Ara*) – рід птахів родини папугових

Аридизація – процес опустелення ланшафтів, що супроводжується перетворенням екосистем

Аристогенез – еволюційна теорія, спрямована проти дарвінізму, яка передбачає хід еволюції тільки за рахунок змін генетичної речовини

Арифмоморфоз – тип еволюційних перетворень, при якому змінюється число однорідних органів

Аріанта ефіопська (*Arianta aethiops*) – вид черевоногих ряду легеневих, який внесено до Червоної книги України

Арієві (Ariidae) – родина риб ряду сомоподібних

Арктогея – див. *Голарктика*

Армадили – див. *Броненосцеві*

Армерія (Armeria) – рід рослин родини плюмбагових, представники якого внесені до Червоної книги України

Арні (*Bubalus bubalis*) – буйвол, вид родини бикових (порожнисторогих)

Арніка (*Arnica*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих)

Арноглоси (*Arnoglossus*) – рід риб родини ботових ряду камбалоподібних, представники якого внесені до Червоної книги України

Арнольді, Володимир Митрофанович (1871–1924) – біолог, ботанік, морфолог, альголог; член-кореспондент РАН (1923), Росія–Україна

Ароїдні, Клищинцеві (Araceae) – родина квіткових рослин порядку частухоцвітих

Ароїдоцвіті (Arales) – порядок квіткових рослин

Аройник – див. *Кліщинець*

Ароморфоз – еволюційні перетворення, пов'язані з морфофізіологічним прогресом

Аронія, чорноплідна горобина (*Aronia*) – рід рослин родини розових

Аронник – див. *Арум*

Артеді, Петер (1705–1735) – натураліст, зоолог, іхтіолог, систематик, Швеція

Артемії (*Artemia*) – рід нижчих ракоподібних класу зяброногих

Артеріальний тиск – тиск крові на стінки кровоносних судин

Артеріальні дуги, дуги аорти – кровоносні судини, що є відділами аорти,

Артерії – кровоносні судини, якими кров рухається від серця

Артеріоли – найдрібніші артерії

Артефакт – процес чи утворення, які не властиві організму в нормі, а є наслідком дії дослідника.

Артишок (*Cynara*) – рід трав'янистих рослин родини складноцвітих з великими суцвіттями, нижні м'ясисті частини яких йдуть у їжу

Артоболевський, Володимир Михайлович (1874–1952) – зоолог, зоогеограф, популяризатор біологічних знань, громадський діяч, Україна

Артокарпус – див. *Індийське хлібне дерево*

Артроподи – див. *Членистоногі*

Арум, аронник, кліщинець (*Arum*) – рід рослина родини ароїдних

Арундові (Arundineae) – триба квіткових рослин порядку тонконогоцвітих

Архаллаксис – один із способів еволюції, що передбачає зміну закладки органу на перших етапах його розвитку

Архантропи – викопні гоміниди, спільна назва кількох видів викопних людей, які існували 2,8 млн 350 тис років тому

Архари, аргалі, гірські барани – збірна назва кількох географічних рас муфлона (*Ovis ammon*)

Архебіонти – гіпотетичні організми, що першими виникли на Землі

Архегональні рослини – рослини, які мають жіночий статевий орган – архегоній

Архегоній – жіночий статевий орган у мохоподібних, папоротеподібних і голонасінних

Археї (Archaea) – царство прокаріотів

Архентерон – див. *Гастроцель*

Археобдела каспійська (*Archaeobdella esmonti*) – вид п'явок ряду безхоботних п'явок, який внесено до Червоної книги України

Археоптера (Archaeoptera) – ряд вимерлих найдавніших крилатих комах

Археоптерикс (*Archaeopteryx lithographica*) – викопна хребетна тварина, проміжний ланцюк між плазунами і птахами

Архепластиди, архепластидні (Archaeplastida) – велике парафілетичне угруповання, одна з основних груп еукаріот, що включає червоні, зелені і глаукофітові водорості та багато наземних рослин

Археспорій – група спороутворюючих клітин

Архитеутис (*Architeuthis*) – рід головоногих молюсків ряду кальмарів

Архіакантоцефали (Archiacanthocephala) – клас безхребетних тварин типу акантоцефалів

Архіболія – відхилення в будові органів на ранніх стадіях ембріонального розвитку

Архікарп – жіночий статевий орган багатьох сумчастих грибів

Архікортекс – філогенетично рання частина кори головного мозку хребетних

Архірилея чорна (*Archirilleya inopinata*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини евритомід, внесено до Червоної книги України

Архозаври (Archosauria) – група вимерлих та сучасних хребетних тетрапод

Архонти (Archonta) – надряд тварин класу ссавців

Арциховський, Володимир Мартинович (1876–1931) – біолог, ботанік, фізіолог рослин, Україна – Росія

Асамблея – зоогеографічне угруповання тварин, рослин

Асиметрія – різне розташування чи розміри однакових частин тіла відносно умовної осі, що проходить крізь тіло чи орган

Асиміляційна паренхіма – див. *Хлоренхіма*

Асиміляція – див. *Анаболізм*

Аск – спороносні органи грибів відділу аскоміцетів

Аскалаф строкатий (*Libelloides macaronius*) – вид комах ряду сітчастокрилих родини аскалафід, який внесено до Червоної книги України

Аскариди (*Ascaris*) – рід паразитичних круглих червів родини аскаридових

Асклепій – див. *Ваточник*

Аскомікотові гриби, аскоміцети, сумчасті гриби (Ascomycota) – відділ грибів підцарства вищих грибів, що об'єднує організми з септованим міцелієм і специфічними органами статевого спороношення сумками (асками)

Аскорбінова кислота, вітамін С – водорозчинний вітамін, необхідний для синтезу колагену, жовчних кислот, активації фолієвої кислоти

Асоціація – угруповання рослин

Аспарагін (Асн, Asn) – амінокислота, що входить до складу білків

Аспарагус, холодок (*Asparagus*) – рід рослин родини холодкових

Аспергіл (*Aspergillus*) – рід пліснявих грибів класу сумчастих грибів

Аспідові (Elapidae) – родина отруйних змій ряду лускатих плазунів

Аспідогастри (Aspidogastrea) – підклас паразитичних червів класу трематод

Аспіцилія (*Aspicilia*) – рід лишайників родини мегаспорових, два види якого внесені до Червоної книги України

Аспленієві (Aspleniaceae) – родина папоротеподібних рослин

Аспленій чорний (*Asplenium adiantum-nigrum*) – вид судинних рослин родини аспленієвих, внесений до Червоної книги України

Аспленій, костенець (*Asplenium*) – рід папоротей родини давалієвих

Астауров, Борис Львович (1904–1974) – біолог, цитогенетик, ембріолог, академік АН СРСР (1966); Росія

Астелієві (Asteliaceae) – за сучасною систематикою APG, родина рослин порядку холодкоцвітих

Астеріаси (*Asterias*) – рід морських зірок

Астерозої (Asterozoa) – морські зірки, надклас голкошкірих тварин

Астерокаламітові (Asterocalamitaceae) – родина хвощеподібних рослин порядку каламітових

Астероксилові – назва порядку (Asteroxylales) і родини (Asteroxylaceae) плауноподібних рослин

Астеропейні (Asteropeiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина рослин порядку гвоздикоцвітих

Астильба, ломикамінь (*Astilbe*) – рід рослин родини ломикаменевих

Астрагал (*Astragalus*) – рід судинних рослин родини бобових, 18 видів якого внесені до Червоної книги України

Астраканта арнакантова (*Astracantha arnacantha*) – вид судинних рослин родини бобових, внесений до Червоної книги України

Астробіологія, космічна біологія – галузь біологіїї, яка вивчає можливість життя в космосі

Астроглія – тип нервової тканини, сукупність астроцитів

Асфіксія – задуха, дефіцит кисню

Асфоделієві (Asphodelaceae) – родина квіткових рослин порядку амарилісоцвітих

Асцидії (Ascidiacea) – клас тварин типу хордових

Атавізм – випадкова поява у окремих особин ознак властивих предковим видам

Аталамія спатиза (*Athalamia spathysii*) – вид мохоподібних родини клевеєвих, внесений до Червоної книги України

Ателеоподоподібні (Ateleopodiformes) – ряд риб класу променеперих

Атерини (*Atherin*a) – рід риб родини атеринових

Атеринові (Atherinidae) – родина риб ряду атериноподібних

Атериноподібні (Atheriniformes) – ряд риб класу променеперих

Атероспермові (Atherospermataceae) – за сучасною систематикою APG, родина рослин порядку лавроцвітих

Атлант, атлас – перший шийних хребець людини

Атлантроп – підвид людини прямоходячої (*Homo erectus*), що жив близько 700 тис. років тому

Атласне дерево, сатинове дерево (*Chloroxylon swietenia*) – деревна рослина родини рутових

Атрагена, княжик (*Atragene*) – рід (або підрід) рослин родини жовтецевих

Атрактанти – речовини, що приваблюють тварин

Атрезія – вроджена відсутність отворів в організмі

Атрофія – зменшення розмірів органів

Аттенборо, Девід Фредерік (1926) – біолог, автор документальних фільмів про природу, Велика Британія

Ауербах, Шарлотта (1899–1994) – генетик, одночасно з Й. А. Рапопортом відкрила хімічний мутагенез, Німеччина–Шотландія

Ауксини – різновид фітогормонів

Ауксотрофи – організми, які не здатні синтезувати певну органічну сполуку, необхідну для росту цього організму

Аукубові (Aucubaceae) – підродина за класичною класифікацією або за сучасною систематикою APG, родина рослин порядку гаррієцвітих

Аулакомнієві (Aulacomniaceae) – родина мохів порядку брієвих

Аурелії (*Aurelia*) – рід сцифоїдних медуз ряду дискомедуз

Аурикулярія – личинка голотурій

Аутбридинг – схрещування генетично віддаленних організмів

Аутекологія – галузь екології, яка вивчає вплив факторів довкілля на організми

Аутосоми – всі інші, крім статевих, хромосоми у роздільностатевих організмів

Афагія – відсутність живлення в окремих фазах розвитку

Афаліна (*Tursiops truncatus*) – вид ссавців ряду китоподібних родини дельфінових, внесений до Червоної книги України

Афаліни (*Tursiops*) – рід ссавців родини дельфінових

Афанопеталові (Aphanopetalaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку ломикаменецвітих

Аферентація – постійний потік нервових імпульсів, що надходять в центральну нервову систему від органів чуття

Аферентний – той що несе, термін застосовується до нервів та судин

Афідіїди (Aphidiidae) – їздці, родина перетинчастокрилих членистоногих, паразити попелиць

Афії – див. *Прозорі бички*

Афілантові (Aphyllanthaceae) – підродина за класичною класифікацією або за сучасною систематикою APG, родина рослин порядку холодкоцвітих

Афілія – безлистість, здатність квіткових рослин існувати без листків

Афлойеві (Aphloiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку кроссосомоцвітих

Африканский страус (*Struthio camelus*) – вид ряду страусоподібних

Африканскі слони (*Loxodonta*) – рід ссавців ряду хоботних

Африканська пальмова цівета, пальмова цівета (*Nandinia binotata*) – хижа тварина родини пальмових цівет

Африканський лінзанг (*Poiana*) – рід хижих ссавців родини віверових

Африканські скельні щури (Petromurida) – родина ссавців ряду гризунів

Африкантроп (*Africanthropus*) – викопна стародавня людина, рештки якої виявлені в східній Африці.

Афродизіак – речовина, яку використовують для підвищення лібідо

Афротерії (Afrotheria) – за сучасною молекулярною систематикою, група тварин класу ссівців, що сключа даманів, трубкозубів, хоботних та сирен

Афротропіка, Єфіопська біогеографічна область – біогеографічний виділ, що відповідає Африці, виключаючи її північну частину

Афцеліус, Адам (1750–1837) – ботанік, мандрівник, систематик, Швеція

Ахарієві (Achariaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Ахатини (*Achatina*) – рід тропічних молюсків, яких масово розводять в тераріумах

Ахатокарпові (Achatocarpacea) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Ахіллів сухожилок, ахіллове сухожилля, п'ятковий сухожилок, п'яткове сухожилля – найміцніше сухожилля тіла людини, що з'єднує литковий і камбаловидний м'язи з п'ятковою кісткою

Ахроматинове веретено – див. *Веретено поділу клітини*

Ацели, некишкові турбеляріїї *(Acoel*a) – клас безхребетних тварин типу ацеломорфів (раніше – плоских червів)

Ацетабулярія (*Acetabularia*) – рід одноклітинних зелених водоростей

Ацетилхолін – нейромедіатор, речовина, що здійснює передачу нервого імпульсу до м'язів

Ацетілхолін – важливий нейромедіатор людини

Ацетонові тіла, кетонові тіла – група продуктів обміну речовин

Ацинус – функціональна одиниця органу

Ашофф, Карл Альберт Людвіг (1866–1942) – біолог, патологоанатом, відомий, як дослідник провідної системи серця, Німеччина

Аяла, Франсиско Хосе (1934) біолог, генетик, філософ, відомий роботами в області популяційної та еволюційної генетики, одним з перших почав використовувати методи молекулярної біології для дослідження еволюційних процесів, Іспанія – США

Бабаки, байбаки (*Marmota*) – рід ссавців родини білячих

Бабезіїди (Babesiidae) – родина паразитичних найпростіших

Бабинець, Андрій Євтихійович (1911–1982) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: гідрогеологія

Бабка (*Leccinum*) – рід їстівних грибів флори України, до якого входять підосиковик та підберезовик

Бабка болотна, білоноска болотна, левкоринія болотна (*Leucorrhinia pectoralis*) – вид ряду бабки фауни України, внесений до Європейського Червоного списку тварин і рослин

Бабка перев'язана (*Sympertum pedemontanum*) – вид комах ряду бабок родини бабок справжніх, внесений до Червоної книги України

Бабка темна – див. *Підберезовик*

Бабка хвостата (*Leucorrhinia caudalis*) – вид бабок фауни України, внесений до Європейського Червоного списку тварин і рослин

Бабки (Odonata) – ряд комах типу членистоногих

Бабський Євген Борисович (1902–1973, академік НАН України, за спеціальністю: фізіологія

Бабуїн (*Papio cynocephalus*) – вид приматів родини мавпових

Бабцеві (Cottidae) – родина риб ряду скорпеноподібних

Бабці (*Cottus*) – рід риб родини бабцевих

Бавовняне дерево, капок (*Ceiba pentandra*) – рослина родини мальвових

Багатоголкові колючки (*Pungitius*) – рід риб родини колючкових

Багатозв'яз гірський український (*Polydesmus montanus)* – вид багатоніжок ряду двопарноногих, внесений до Червоної книги України

Багатозяброподібні (Hexanchiformes) – ряд акул класу хрящових риб

Багатоклітинні організми – живі істоти, тіло яких складається з багатьох диференційованих клітин

Багатолітники, багаторічні рослини – рослини, життєвий цикл яких складає два та більше років

Багатоніжка – див. *Поліподіум*

Багатоніжки (Myriapoda) – надкласс (або підтип) тварин типу членистоногих

Багатоніжкові (Polypodiaceae) – родина папоротеподібних рослин

Багатоніжкові, поліподієві (Polypodioles) – за класичною систематикою, порядок папоротеподібних рослин

Багатопери (*Polypterus*) – рід риб родини багатоперих

Багатопероподібні (Polypteriformes) – ряд риб класу променеперих

Багатоустки – див. *Моногенеї*

Багатощетинкові черви, поліхети (Polychaeta) – клас безхребетних тварин типу кільчастих червів

Базальна мембрана – неклітинна структура на межі епітеліального шару та сполучної тканини

Базальне тільце, кінетосома – клітинна органела, розташована біля основи джгутика або війки

Базальний – розташований при основі; базальна група у філогенетиці – група організмів, гілка якої відділилась від кореня раніше за інші

Базальні ядра, базальні ганглії – комплекс підкіркових нейронних вузлів, розташованих у центральній білій речовині півкуль головного мозку

Базидіальні гриби, базидіомікотові, базидіомікоти, базидіоміцети, агарікоміцети (Basidiomycota) – відділ вищих грибів, у яких вегетативне тіло представлено розгалуженим клітинним міцелієм

Базидіальні лишайники (Basidiolichenes) – клас лишайників, у яких мікобіонтом виступають базидіальні гриби

Базидіомікоти – див. *Базідіальні гриби*

Базидіомікотові – див. *Базідіальні гриби*

Базидіоміцети – див. *Базідіальні гриби*

Базофіли – вид лейкоцитів

Базофілія – здатність клітинних структур фарбуватися лужними барвниками

Базофільні організми – організми, які в нормі існують на лужних субстратах

Байбаки – див. *Бабаки*

Бак, Лінда (1947) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2004)

Бакаутове дерево – див. *Гваякове дерево*

Баклажан (*Solanum melangena*) – багаторічна культурна рослина родини пасльонових

Баклани (*Phalacrocorax*) – рід птахів родини бакланових, два види якого внесені до Червоної книги України

Бакланові (Phalacrocoracidae) – родина птахів ряду пеліканоподібних

Бактеріємія – поява бактерій у крові людини або тварини

Бактерії – царство прокаріотичних організмів (Eubacteria) або усі прокаріоти (як ненаукове поняття)

Бактеріози – інфекційні хвороби людини, рослин та тварин

Бактеріоліз – руйнація поверхневих шарів бактеріальної клітини

Бактеріологічна зброя – зброя масового ураження, основана на використанні біологічних засобів

Бактеріологія – розділ мікробіології, який вивчає бактерії

Бактеріориз – симбіоз ґрунтових бактерій або актиноміцетів з вищими рослинами

Бактеріородопсини – мембранні світлочутливі білки бактерій

Бактеріоскопія – виявлення і вивчення бактерій

Бактеріофаг – вірус, що має здатність реплікуватися у бактеріях

Бактеріофаг, фаг лямбда – помірний бактеріофаг кишкової палички (*Escherichia coli*), широко використовується як вектор при конструюванні рекомбінантних ДНК

Бактеріохлорофіли – зелені пігменти пурпурних та зелених бактерій

Бактеріоцини – пептиди, що мають антимікробну дію

Бактероїди – бактерії паличкоподібної форми, що не утворюють спор

Бактріан (*Camelus bactrianus*) – двогорбий верблюд

Бакуловіруси – родина вірусів, які є збудниками вірусних захворювань комах

Балабан (*Falco cherrug*) – вид птахів родини соколиних, внесений до Червоної книги України

Баланоглоси (*Balanoglossus*) – рід морських тварин типу напівхордових

Баланопацові (Balanopaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Баланофорові (Balanophoraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку сандалоцвітих

Баланс екологічний, рівновага екологічна – кількісне і якісне поєднання компонентів середовища

Балісти – рослини, які мають пристосування для розкидання насіння

Баліторові, слижеві (Balitoridae) – родина риб ряду коропоподібних

Балтімор, Девід (1938) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1975)

Бальзами – густі ароматичні рідини, що утворюються в рослинах

Бальзамінові (Balsaminaceae) – родина квіткових рослин порядку бальзаміноцвітих

Бальзаміноцвіті (Balsaminales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Бамбузіна Бребіссона (*Bambusina brebissonii*) – вид водоростей родини десмідієвих, внесений до Червоної книги України

Бамбук (*Bambusa*) – рід багаторічних вічнозелених рослин родини тонконогових (злакових)

Бамбуковидні (Bambusoidbae) – підродина квіткових рослин порядку тонконогоцвітих

Бамбукові щури (Rhizomyidae) – родина ссавців ряду гризунів

Бамія, гібіскус їстівний (*Hibiscus esculentus*) – рослина родини мальвових, яку використовують у їжу

Банан (*Musa*) – рід багаторічних рослин родини бананових

Бананові (Musaceae) – родина квіткових рослин порядку імбироцвітих

Бананоїди, туракові (Musophagidae) – родина птахів ряду зозулеподібних

Бангієві (Bangiophyceae) – клас червоних водоростей

Бандикутові, сумчасті борсуки (Peramelidae) – родина ссавців ряду бандикутоподібних

Бандикутоподібні (Perameliformes) – ряд сумчастих ссавців

Банки у біології – сховище генів, клітин, тканин, органів та ін.

Банківська курка – див. *Банківський півень*

Банківський півень, банківська курка (*Gallus gallus*) – вид птахів родини фазанових, що часто вважається предком домашньої курки

Бантенг (*Bos javanicus*) – вид тварин роду справжніх биків родини бикових (порожнисторогих)

Бантинг, Фредерік (1891–1941) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1923)

Баобабові (Bombacaceae) – родина квіткових рослин порядку мальвоцвітих

Барабани слухові – частина органу слуху хребетних

Барабанна перетинка – сполучнотканинна пластинка слухового апарату

Барабанна порожнина середнього вуха – порожнина, яка містить слухові кісточки

Барабулеві, султанкові (Mullidae) – родина риб ряду окунеподібних

Барабулі, султанки (*Mullus*) – рід риб родини барабулевих

Баракуди (*Sphyraena*) – рід риб родини баракудових

Баракудові (Sphyraenidae) – родина риб ряду окунеподібних

Баранець великий, дупель (*Gallinago media*) – вид птахів ряду сивкоподібних, внесений до Червоної книги України

Баранець звичайний (*Huperzia selago*) – вид судинних рослин родини баранцевих, внесений до Червоної книги України

Баранець звичайний, бекас (*Gallinago gallinago*) – вид птахів ряду сивкоподібних

Барани, вівці (*Ovis*) – рід ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Барані, Роберт (1876–1936) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1914)

Баранцеві (Huperziaceae) – родина плауноподібних рослин порядку плаунових

Баранячий горох, нут (*Cicer*) – рід рослин родини бобових

Барасинга (*Cervus duvaucelii*) – вид ссавців родини оленевих

Барбарис (*Berberis*) – рід рослин родини барбарисових

Барбарисові (Berberidaceae) – родина квіткових рослин порядку жовтецевоцвітих

Барбатула – див. *Слижі*

Барбеєві (Barbeyaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку розоцвітих

Барбуєві (Barbeuiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Барбуси (*Barbus, Puntius*) – два роди риб родини карпових

Барвінкові (Apocynaceae) – родина квіткових рослин порядку тирличецвітих

Барвінок (*Vinca*) – рід рослин родини барвінкових

Барибал (*Ursus americanus*) – ссавець родини ведмежих

Барі, Генріх Антон де (1831–1888) – біолог, ботанік, мікробіолог, вважається засновником мікології та фітопатології

Барліг – зимовальне укриття ведмедів

Барорецептори – частини сесорної ситсеми, що реагують на тиск

Барре-Сінуссі, Франсуаза (1947) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2008)

Барс, ірбіс, сніговий барс (*Panthera uncia*) – вид ссавців родини котячих

Барханна кішка (*Felis margarita*) – ссавець родини котячих

Бархат амурський (*Phellodendron amurensis*) – дерево родини рутових

Бастард у біології – потомство від схрещування організмів, значно віддалених один від одного, зокрема, результат міжвидового схрещування

Батат (*Ipomoea batatas*) – вид бульбо-плодових рослин роду іпомей родини берізкових

Батацієві (Bataceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку капустоцвітих

Батибіонти – глибоководні морські тварини

Батмогенез – еволюційна концепція, згідно якої організмах живих істот притаманне прагнення до досконалості

Батрахозаври, жабоящери (Batrachosauria) – підклас вимерлих земноводних

Батрахологія – галузь зоологіїї, яка вивчає земноводних

Батрахоспермум (*Batrachospermum*) – рід водоростей родини батрахоспермових, два види якого внесені до Червоної книги України

Бацили – бактерії паличкоподібної форми

Бджола медоносна (*Apis mellifera*) – одомашнений соціальний вид комах ряду перетинчастокрилих

Бджола-муляр, бджола-ліпниця, лефебвра (*Megachile lefebvrei*) – вид комах ряду перетинчастокрилих, внесений до Червоної книги України

Бджолині, справжні бджоли (Apidae) – родина жалячих комах

Бджоли-тесляри, ксилокопи (*Xylocopa*) – рід комах ряду перетинчастокрилих, три види якого занесені до Червоної книги України

Бджоловидки, мулові мухи (*Eristalis*) – рід квіткових мух родини дзюрчалкових

Бджолоїдки (*Merops*) – рід птахів родини бджолоїдкових

Бджолоїдкові (Meropidae) – родина птахів ряду ракшеподібних

Бджоляна трава – див. *Ельшольція*

Бегемот, гіпопотам (*Hippopotamus amphibius*) – вид ссавців родини бегемотових

Бегемотові (Hippopotamidae) – родина ссавців ряду парнокопитних

Бегонієві (Begoniaceae) – родина квіткових рослин порядку бегонієцвітих

Бегонієцвіті (Begoniales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Безвусикові – див. *Протури*

Безвухі варани (*Lanthanotus*) – родина ящірок ряду лускатих плазунів

Безелові (Basellaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Беззубки, анодонти, жабурниці (*Anodonta*) – рід прісноводних двостулкових молюсків, сім видів якого живуть в Україні

Безкілеві (Paleognathae) – надряд (підклас) нелітаючих птахів

Безкрила гагарка (*Pinguinus impennis*) – вимерлий вид морських птахів родини алькових

Безлегеневі саламандри (Plethodontidae) – родина хвостатих земноводних

Безлистість – див. *Афілія*

Безногі земноводні (Gymnophiona) – ряд земноводних тварин

Безоарова коза (*Capra aegagrus*) – ссавець родини бикових (порожнисторогих)

Безпали (Furipteridae) – родина ссавців ряду рукокрилих

Безпанцирні молюски (Aplacophora) – клас морських молюсків

Безредка, Олександр Михайлович (1870–1940) – біолог, мікробіолог та імунолог; відкрив спосіб місцевої імунізації, що застосовується для профілактики черевного тифу, дизентерії, холери, стрептококової і стафілококової інфекції

Безсяжкові – див. *Протури*

Безумовні рефлекси – видові, вроджені, постійні реакції організму на дію зовнішнього і внутрішнього середовища

Безхвостий листонош (*Anoura fistulata*) – вид кажанів родини листконосових

Безхвості земноводні (Anura) – ряд земноводних тварин

Безхребетні (Invertebrata) – сукупна назва тварин, що не мають хребта

Безчерепні (Acrania) – підтип хордових тварин

Безщелепні, агнати (Agnatha) – парафілетична група водних черепних тварин типу хордових

Безщиткові черепахи (Dermochelyidae) – родина рептилій ряду черепах

Безщитникові (Athyriaceae) – родина папоротеподібних рослин

Без'язикові – див. *Пінові*

Бекаси (*Gallinago*) – рід птахів родини бекасових

Бекасові, баранцеві (Scolopacidae) – родина птахів ряду сивкоподібних

Бекеші, Георг фон (1899–1972) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1961)

Беладонна звичайна, красавка, мадриган (*Atropa belladonna*) – вид судинних рослин родини пасльонових, внесений до Червоної книги України

Бела-Мажанді закон – закономірність розподілу рухових і чутливих волокон у корінцях спинномозкових нервів хребетних

Белемніти (Belemnoidea) – кілька рядів вимерлих десятируких головоногих молюсків

Беліцер, Володимир Олександрович (1906–1988) – академік НАН України, за спеціальністю: біохімія

Белонія геркулінська (*Belonia herculina*) – вид грибів родини діалектальних, внесений до Червоної книги України

Бенасерраф, Барух (1920–2011) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1980)

Бенгальський макак – див. *Макака резус*

Бенеден, Едуард ван (1846–1910) – біолог, зоолог і цитолог, описав дозрівання яйця до стадії бластоцисти

Бенетитові – родина (Beonettitaceae) та порядок (Bennettitales) викопних голонасінних рослин мезозойської ери

Бенінказа – див. *Гарбуз зимовий*

Бенкс, Джозеф (1743–1820) – біолог, ботанік, завіз значну кількість рослин з колоній до Європи

Бенталь – дно водойм, що заселено бентосом

Бентозухи (*Benthosuchus*) – рід вимерлих земноводних тварин

Бентос – сукупність організмів, що мешкають на дні водойм

БЕР – біологічний еквівалент рентгена, позасистемна одиниця дози іонізуючого випромінювання

Бера закон – зародки тварин, що відносяться до одного типу, більш подібні, ніж дорослі форми

Бербер – див. *Магот*

Берберидопсисові (Berberidopsidaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку берберидопсисоцвітих

Бергамот (*Citrus bergamia*) – рослина гібридного походження роду цитрусів

Берґіус, Петер Йонас (1730–1790) – біолог, ботанік, лікар, донор

Бергмана правило – екогеографічне правило про закономірності географічного розподілу розмірів тіла теплокровних тварин у залежності від температурного фактору

Бергстрем, Суне (1916–2004) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1982)

Берджен, Арнольд (1922) – іноземний член НАН України, за спеціальністю: біохімія

Берегові ластівки (*Riparia*) – рід птахів родини ластівкових

Береза (*Betula*) – рід судинних рослин родини березових, п'ять видів якого внесені до Червоної книги України

Березка польова, берізка польова, в'юнок польовий (*Convolvulus arvensis*) – рослина родини березкових

Березкові (Convolvuaceae) – родина квіткових рослин порядку пасльоноцвітих

Березкоцвіті (Convolvulales) – порядок квіткових рослин

Березовий гриб – див. *Чага*

Березовий п'ядун (*Biston betularia*) – метелик родини п'ядунів, шкідник плодових культур

Березові (Betulaceae) – родина квіткових зелених рослин порядку букоцвітих

Берека, горобина берека, глоговина (*Sorbus torminalis*) – вид судинних рослин родини розових, внесений до Червоної книги України

Берест – див. *В'яз*

Берестянки (*Hippolais*) – рід птахів родини кропив'янкових

Бері-бері, авітаміноз В1 – захворювання, викликане нестачею в організмі людини тіаміну

Беріксоподібні (Beryciformes) – ряд риб класу променеперих

Берінг, фон Еміль Адольф (1854–1917) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1901)

Беркут (*Aquila chrysaetos*) – вид птахів родини яструбиних, внесений до Червоної книги України

Бернет, Макфарлейн (1899–1985) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1960)

Бестер – гібрид білуги (*Huso huso*) та стерляді (*Acipenser ruthenus*)

Бета-різноманіття – категорія видового різноманіття в сучасній фітоценології

Бетлер, Брюс (1957) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2011)

Беца клітини – пірамідальні нейрони кори головного мозку, що були відкриті В. О. Бецом – професором Київського університету Святого Володимира

Бєхтєрєв, Володимир Михайлович (1857–1927) – біолог, фізіолог, зробив багато відкриттів в анатомії та фізіології нервової системи

Бивні – видозмінені клики або різці деяких видів ссавців, які висовуються із закритого рота

Бики (*Bos*) – рід ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Биков, Костянтин Михайлович (1886 (1959) – біолог, фізіолог, учень і послідовник І. П. Павлова

Бикові, порожнисторогі (Bovidae) – родина ссавців ряду парнокопитних

Билинець (Gymnadenia) – рід судинних рослин родини зозулинцевих, три види якого внесені до Червоної книги України

Бистрик короткокрилий (*Ocypus curtipennis*) – вид комах ряду твердокрилих родини стафілінід, внесений до Червоної книги України

Бистрянки (*Alburnoides*) – рід риб родини коропоподібних, один вид якого внесений в Червоної книги України

Бички – група родів риб родини бичкових

Бичкові (Gobiidae) – родина риб ряду окунеподібних

Бичок-жаба, мартовик, бичок-кнут, бичок жабоголовий (*Mesogobius batrachocephalus*) – риба родини бичкових, найкрупніший з бичків фауни України

Бичок-кругляк (*Neogobius melanostomus*) – риба родини бичкових, головний промисловий вид бичків України

Біб – сухий плід рослин, який розкривається двома стулками

Біб (*Vicia faba*) – вид культурних рослин родини бобових

Біблісові (Byblidaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку губоцвітих

Бівалент – пара сполучених між собою гомологічних хромосом

Бігардія – див. *Помаранча*

Бігнонієві (Bignoniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку губоцвітих

Бігунець (*Cursorius cursor*) – вид птахів родини сивкоподібних

Бідл, Джордж (1903–1989) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1958)

Бізон (*Bison bison*) – вид ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Бійцівська рибка, рибка-півник, сіамський півник (*Betta splendens*) – вид костистих риб підродини макроподових

Біксові (Віхасеае) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальвоцвітих

Біла акація – див. *Робінія*

Біла акула – див. *Кархародон*

Біла куріпка (*Lagopus lagopus*) – вид птахів підродини тетерукових родини фазанових, вид фауни України

Біла сова (*Nyctea scandiaca*) – птах ряду совоподібних

Білай, Віра Йосипівна (1908–1994) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: ботаніка

Білан жилкуватий (*Aporia crataegi*) – метелик родини біланових

Білан капустяний, капустяна білявка, капустниця (*Pieris brassicae*) – денний метелик родини біланів

Білани – див. *Біланові*

Біланові, білани (Pieridae) – родина комах ряду метеликів

Білатеральність – двобічна симетрія організмів

Білбові (Thylacomyidae) – родина ссавців ряду бандикутоподібних

Білизна, жерех (*Aspius aspius*) – вид риб родини коропових фауни Украіни

Білий амур (*Ctenopharyngodon idella*) – риба родини коропових, інтродукований вид фауни України

Білий ведмідь (*Ursus maritimus*) – ссавець, найбільший представник родини ведмежих

Білий гриб, боровик (*Boletus edulis*) – один чи кілька видів грибів родини болетових

Білі гуски (*Chen*) — рід птахів родини качиних

Білі куріпки (*Lagopus*) – рід птахів родини тетерукових, фауна України

Білі сови (*Nyctea*) – рід птахів родини совиних, фауна України

Білі чаплі, чепури (*Egretta*) – рід птахів родини чаплевих

Білівердин – зелений пігмент жовчи

Білірубін – один з головних компонентів жовчі людини

Білка звичайна, вивірка звичайна, вивериця (*Sciurus vulgaris*) – вид ссавців родини білячих, вид фауни України

Білки (протеїни) – складні біологічні поімери, складовою яких є амінокислоти

Білки інтегральні, білки, які пронизують клітинну мембрану

Білки, вивірки (*Sciurus*) – рід ссавців родини білячих, вид фауни України

Білковий мінімум – мінімальна кількість білка, яку людина повинна споживати на добу

Білковий обмін – сукупність перетворень білків та амінокислот в організмах

Білобочка, білобокий дельфін (*Delphinus delphis*) – вид ссавців родини дельфінових, вид фауни України

Біловус, мичка (*Nardus*) – рід рослин родини тонконогових (злакових)

Білогнойовик Богуша (*Leucocoprinus bohusi*) – вид грибів родини печерицевих, внесений до Червоної книги України

Білозір (*Lopinga achine*) – вид комах фауни України, який занесено до Європейського Червоного списку тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі

Білозірові (Parnassiaceae) – родина квіткових рослин порядку ломикаменевоцвітих

Білозубки (*Crocidura*) – рід ссавців ряду комахоїдних родини землерийкових

Білокопитник, підбіл (*Petasites*) – рід трав родини айстрових (складноцвітих)

Білокрилки, алейродиди (*Aleurodidae*) – родина рівнокрилих комах

Білокрильник болотяний, образки, кала (*Calla palustris*) – рослина родини ароїдних

Білоочка (*Ballerus sapa*) – риба родини коропових, вид фауни України

Білоочкові, білозіркові (Zosteropidae) – родина дрібних співочих птахів ряду горобцеподібних

Білопавутинник бульбистий (*Leucocortinarius bulbiger*) – вид грибів родини павутинникових, внесений до Червоної книги України

Білоперий пічкур дністровський (*Romanogobio kesslerii*) – вид променеперих риб ряду коропоподібних родини коропових, внесений до Червоної книги України

Білопечериця (*Leucoagaricus*) – рід грибів родини печерицевих, три види якого внесені до Червоної книги України

Білорибиця – див. *Нельма*

Білотка альпійська, едельвейс, шовкова косиця (*Leontopodium alpinum*) – вид рослин родини айстрових, внесений до Червоної книги України

Білоус, Аполлон Максимович (1929–1999) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: кріобіологія

Білохвості чайки (*Vanellochettusia*) – рід птахів родини сивкових

Білоцвіт (*Leucojum*) – рід рослин родини амарилісових, два види якого внесені до Червоної книги України

Білоцвіт весняний (*Leucojum vernum*) – вид судинних рослин родини амарилісових

Білоягідник, сніжноягідник білий (*Symphoricarpos*) – рід рослин родини жимолостевих

Білуга (*Huso huso*) – риба родини осетроподібних, найбільша прісноводна риба, вид Червоної книги України

Білуха (*Delphinapterus leucas*) – ссавець родини нарвалових

Білячі, вивіркові (Sciuridae) – родина ссавців ряду гризунів

Бінарна номенклатура – формальний метод назв видів, що складається з двох слів

Бінтуронг (*Arctictis binturong*) – ссавець родини віверових

Біоакумуляція – див *Акумуляція*

Біоакустика – область біології, що вивчає голоси і звукове спілкування тварин

Біоастронавтика – галузь біологіїї, наука на стику біології та астронавтики, що вивчає реакції різних організмів, передусім людини, на вплив космосу

Біобезпека – система правил та заходів, що мають зменшити чи запобігти потенційним ризикам, пов'язаним з використанням біотехнології та її продуктів

Біогенез – 1) закон, згідно з яким все живе походить тільки від живого; 2) утворення живими організмами в процесі життєдіяльності хімічних речовин або матеріалів

Біогенетика – галузь біології, що вивчає появу життя на Землі;

Біогенетичний закон – положення про те, що онтогенез – це коротке і швидке повторення філогенезу

Біогенна міграція елементів – кругообіг хімічних елементів в біосфері, що здійснюється під впливом організмів і являє собою перетворення неоргаінчних сполук на органічні і навпаки.

Біогенна речовина – хімічні сполуки, що створюються чи перероблюється живим організмом

Біогенні елементи – хімічні елементи, що постійно входять до складу організмів

Біогеографічна область – виділ поверхні Землі, який характеризується спільністю історико-еволюційного розвитку живого світу; зазвичай відповідає континенту або значній його частині.

Біогеографічне районування – розподіл поверхні Землі на природні зони на підставі особливостей і закономірностей поширення організмів

Біогеографічне царство – найвищий біогеграфічний виділ, що включає біогеографічні області

Біогеографія – галузь біології та геграфії, яка вивчає закономірності географічного поширення тварин і рослин та їхніх угруповань

Біогеохімічні аномалії – масові порушення розвитку, росту і функціонування живих організмів, що викликані нестачею окремих хімічних елементів на певних дялнках суходолу

Біогеохімічні кругообіги (цикли) – кругообігі хімічних елементів і речовин із неорганічної природи в органічну і зворотньо через живі організми

Біогеохімія – галузь біологіїї, що вивчає геохімічні процеси, які відбуваються в біосфері за участю організмів

Біогеоценоз – елементарна екосистема, ділянка земної поверхні чи водойми , що характеризується певними фізико-географічними умовами і видовим складом

Біогеоценологія – наука про взаємозалежні і взаємодіючі комплекси живої та неживої природи – біогеоценози

Біоелектричні потенціали – електрична напруга, що виникає в органах, тканинах і окремих елементах клітин

Біоенергетика – галузь біологіїї, яка вивчає енергетичні процеси у клітинах і організмах

Біоетика – система уявлень про моральні аспекти діяльності людини в біології та медицині

Біоз – частина слова, що вказує на зв’язок з життям, життєвими процесами

Біоіндикатор – організм, вид або біоценоз, за наявністю і станом якого можна судити про властивості середовища

Біоіндикація – оцінка якості природного середовища

Біоінженерія – галузь біотехнології: цілеспрямоване внесення змін в організми рослин і тварин та керування їхніми функціями

Біоінформатика – галузь біології, яка вивчає використання математичних матодів в біології

Біокаталіз – прискорення швидкості реакційв мільни разів, що відбуваються в живому організмі за допомогою ферментів

Біокаталізатори – головним чином ферменти,що прискорюють хімічні реакції

Біокібернетика – науковий напрям, пов’язаний з проникненням ідей, методів і технічних засобів кібернетики в біологію

Біокліма – плівка життя на поверхні Землі

Біоклімат – кліматичні умови розвитку живих організмів

Біокліматологія – вчення про вплив клімату на живі істоти

Біокомунікація – зв'язок, спілкування між особинами тварин одного або різних видів шляхом передачі інформації за допомогою різних сигналів

Біоконверсія – біологічний процес трансформації бактеріями і грибами високомолекулярних вуглецевих сполук

Біологічна дія йонізуючих випромінювань – дія потоків фотонів, елементарних часток чи окремих компонентів поділу ядер на живі організми

Біологічна номенклатура – галузь біологіїї, яка створює систему наукових назв в біології

Біологічна продуктивність – маса та енергія, що продукують екосистема або якась її ланка

Біологічна система – цілісна система компонентів, жива структура, що здійснює обмін речовин і енергії

Біологічна станція – науково-дослідна установа, що вивчає життєві явища, що відбуваються в природі

Біологічне очищення – застосування організмів для очищення середовища

Біологічне різноманіття – сукупність об'єктів живої природи, видів, генів, екосистем, тощо

Біологічний годинник – здатність живих організмів орієнтуватися в часі

Біологічний струм – електричні струми, що виникають в органах, тканинах і окремих елементах клітин тваринних і рослинних організмів у процесі їхньої життєдіяльності

Біологічні макромолекули – біологічні полімери (білки, полісахариди та нуклеїнові кислоти)

Біологічні методи боротьби – методи боротьби зі шкідниками, хворобами з використанням природних ворогів

Біологічні ритми, біоритми – циклічні коливання інтенсивності та характеру біологічних процесів

Біологічні цикли – періодичні повторення певних процесів у живих системах

Біологічно активні речовини – органічні сполуки, що мають певну біологічну активність і утворюються живими організмами

Біологія – система наук, що вивчає життя в усіх його проявах

Біологія розвитку – розділ біології, наука про закономірності і фактори індивідуального розвитку організмів

Біолокація – здатність тварин орієнтуватися в просторі за допомогою аналізу відбитих звукових коливань

Біолюмінесценція – світіння живих істот, що відбувається внаслідок біохімічних реакцій

Біом – ексистема певної природної зони

Біомаса – загальна кількість живої речовини в екосистемі

Біометрія – наука про вимірювання й обробку кількісних даних у біології

Біомеханіка – наука, яка вивчає властивості біологічних об'єктів на основі ідей та методів механіки

Біомолекули – органічні речовини, які утворюються в живих організмах

Біонавігація – здатність до вибору напряму руху під час сезонних міграцій

Біоніка – наука, що досліджує принципи побудови і функціонування біологічних систем

Біономія – маловживаний термін, майже тотожний поняттю "екологія"

Біонт – окремо взятий організм

Біоорієнтація – здатність тварин орієнтуватися в навколишньому середовищі

Біополе – електромагнітне випромінювання живих систем

Біополімери – полімери (білки, нуклеїнові кислоти та полісахариди) – що утворюються в живих організмах

Біополімери і клітина – науковий журнал Інституту молекулярної біології та генетики НАНУ, заснований 1985 р.

Біопотенціали – біоелектричні потенціали, електрична напруга, що виникає в органах, тканинах і окремих елементах клітин тваринних і рослинних організмів у процесі їхньої життєдіяльності

Біоритмологія – наука, яка вивчає роль фактору часу в здійсненні біологічних явищ та в поведінці живих систем

Біосеміотика – наука, що досліджує властивості знаків і знакових систем у живих системах

Біосинтез – процес утворення природних органічних сполук живими організмами, шляхом їх з'єднання з більш дрібних сполук

Біосоціальність – явища на межі біологічного і соціального

Біоспелеологія – розділ біології, що вивчає організми, які мешкають в печерах

Біостимулятори, біогенні стимулятори – біологічно активні речовини, що за певних умов утворюються в тканинах тварин і рослин

Біостратиграфія – галузь біології і геології, яка вивчає закономірності розподілу в шарах осадових порід викопних решток організмів

Біосфера – жива оболонка Землі

Біота – стала сукупність рослин, тварин, грибів та бактерій, що об'єднані спільною територією і часом поширення

Біотелеметрія – галузь біологіїї, яка вивчає спосіб дистанційного вивчення біологічних явищ

Біотехнологія – міждисциплінарна галузь, що виникла на стику біологічних, хімічних і технічних наук

Біотин, вітамін Н – водорозчинний вітамін, необхідний для проходження циклу Кребса, формування пуринів, замінних амінокислот, використання амінокислот як джерела енергії

Біотип – група особин що схожі між собою практично за всіма ознаками, в тому числі і на генетичному рівні.

Біотичне середовище – сукупність елементів живої природи, що створюють умови проживання організмів

Біотичний потенціал – показник, що відображає здатність популяції до розмноження

Біотичні фактории – фактори живого середовища

Біотоп – ділянка з більш-менш однотипними умовами існування; абіотична складова екосистеми

Біотрансформація – сукупність біохімічних перетворень речовини в клітині або в організмі

Біотрофи – організми, які живляться іншими організмами

Біофізика – розділ біології, галузь науки, яка вивчає фізичні та фізико-хімічні явища в живих організмах

Біохімія – біологічна хімія, наука про хімічний склад організмів та їхніх частин, про хімічні процеси, що протікають в організмах

Біохор – частина біосфери, що охоплює групу просторово об'єднаних біотопів

Біоценоз – сукупність живих організмів, які населяють певний біотоп, і пов'язані між собою трофічними відносинами

Біоценологія – розділ екології, що вивчає біоценози, їх виникнення, походження й розвиток, будову й розподіл у просторі й часі

Біоцентризм – науковий підхід або етична концепція у природоохоронній справі

Біоцикл – найвища одиниця поділу біосфери; виділяють три біоцикли: суходіл, море, внутрішні водойми

Бір – хвойний, переважно сосновий, ліс

Біруанг – див. *Малайський ведмідь*

Бісса, справжня каретта (*Eretmochelys imbricata*) – вид плазунів родини морських черепах

Бісус – секрет бісусової залози молюсків у вигляді прозорих ниток

Бітинія (*Bithynia*) – рід прісноводних черевоногих молюсків

Біфідобактерії (*Bifidobacterium*) – рід облігатно-анаеробних грампозитивних бактерій

Біфуркація в анатомії – вилоподібний поділ трубчастого органу

Біцепс – двоголовий м'яз плеча людини

Бічна лінія – орган чуття у круглоротих, риб, а також у личинок і деяких дорослих земноводних

Бічна пластинка, спланхотом – несегментована парна частина мезодерми у зародків хордових

Бішоп, Джон Майкл (1936) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1989)

Блават – див. *Волошка*

Благородний корал, червоний корал (*Corallium rubrum*) – вид коралових поліпів, скелетна частина якого використовується як прикраса

Благородний олень (*Cervus elaphus*) – вид парнокопитних ссавців родини оленевих, найпоширеніший вид оленів у світі

Блакитний кит, блювал (*Balaenoptera musculus*) – ссавець родини смугачевих

Бламберг, Барух (1925–2011) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1976)

Бластема – скупчення однорідних неспеціалізованих клітин на раневій поверхні після ампутації органу у тварин

Бластея – гіпотетичний предок багатоклітинних

Бластикотома папоротева (*Blasticotoma filiceti*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини бластикотомід, внесений до Червоної книги України

Бластогенез – період ембріонального розвитку хребетних тварин і людини до утворення сомітів

Бластодерма – шар ядер, а пізніше клітин, з яких складається зародок багатоклітинних тварин

Бластодиск – скупчення цитоплазми на анімальному полюсі яйця у тварин

Бластоїдеї, морські бутони (*Blastoidea*) – класс вимерлих голкошкірих

Бластомери – клітини, що утворюються в результаті дроблення запліднeного яйця

Бластопор – отвір, що сполучає внутрішню порожнину зародка тваринного організму з навколишнім середовищем

Бластоцель – порожнина бластули, первинна порожнина

Бластоциста – стадія розвитку зародка плацентарних ссавців

Бластула – стадія ембріонального розвитку у формі порожнистої одношарової кулі, сформованої в процесі дроблення зиготи

Блек, Джеймс Вайт (1924–2010) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1988)

Блекберн, Елізабет (1948) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2009)

Блекота, німиця (*Hyoscyamus*) – рід рослин родини пасльонових

Блендфордієві (Blandfordiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку холодкоцвітих

Блефаропласт – див. *Кінетопласт*

Близнюки, близнята – дві (зрідка більше) особи, народжені від тієї самої вагітності

Близнюковий метод – метод генетичних досліджень близнюків, що дозволяє встановити вплив генотипу та умов середовища на формування певної ознаки, тобто встановити її успадковуваність

Блискітники – див. *Блищанкові*

Блищанкові, блискітники (Nitidulidae) – родина дрібних жуків класу комах

Бліда поганка, мухомор зелений (*Amanita phalloides*) – надзвичайно отруйний гриб родини мухоморових

Блішки земляні (Alticinae) – підродина жуків родини листоїдів

Блобель, Гюнтер (1936) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1999)

Блоковий нерв – IV пара черепно-мозкових нервів

Блох, Конрад (1912–2000) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1964)

Блохи (Siphonaptera) – ряд комах типу членистоногих

Блощиця – див. *Клоп постільний*

Блукаючий нерв – X пара черепних нервів

Блюм, Ярослав Борисович (1956) – академік НАН України, за спеціальністю: зоологія

Боа (*Boa*) – рід неотруйних змій родини удавових

Бобер європейський (*Castor fiber*) – вид ссавців родини бобрових, вид фауни України

Бобирець дніпровський (*Petroleuciscus borysthenicus*) – риба родини коропових, вид фауни України

Бобівник трилистий, жаб'ячі огірочки, трилисник, вахта трилиста (*Menyanthes trifoliata*) – рослина родини бобівникових

Бобівникові (Menyanthaceae) – родина квіткових рослин порядку тирличецвітих

Бобові (Fabaceae) – родина квіткових рослин порядку бобоцвітих

Бобовник трилистий, жаб'ячі огірочки, вахта трилиста (*Menyanthes trifoliata*) – рослина родини бобівникових

Бобовоцвіті (Fabales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Бобрецький, Микола Васильович (1843–1907) – біолог, вчений-зоолог, ректор Київського університету Св Володимира (1903–1905)

Бобри (*Castor*) – рід ссавців родини бобрових

Боброві (Castoridae) – родина ссавців ряду гризунів

Бобчук, степовий мигдаль (*Amygdalus nana*) – отруйна та лікарська чагарникова рослина родини розових роду слив

Бове, Данієле (1907–1992) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1957)

Бовері, Теодор (1862–1915) – біолог, встановив різницю між хроматином статевих та соматичних клітин

Богач, Петро Григорович (1918–1981), академік НАН України, за спеціальністю: фізіологія

Богомоли (Mantodea) – ряд комах типу членистоногих

Бодягові (Spongillidae) – родина прісноводяних губок

Бодян справжній, зірчастий аніс (*Illicium verum*) – дерево родини бодянових, з якої отримують прянощ аніс

Бодянові (Illiciaceae) – родина рослин ряду магноліопсидів

Бокаловидні клітини – епітеліальні одноклітинні залози, які відповідають за вироблення слизу

Боконервові – див. *Панцирні*

Бокоплави (Amphipoda) – ряд вищих ракоподібних

Бокошиї черепахи (Pleurodira) – підряд плазунів ряду черепах, які, ховаючись під панцирь, не втягують шию, а згинають її убік

Болетин (*Boletinus*) – рід грибів флори України

Болетол – антибіотична речовина, яка міститься в плодових тілах багатьох видів переважно трубчастих шапинкових грибів

Болетопсис (*Boletopsis*) – рід грибів флори України

Болетус (*Boletus*) – рід грибів флори України, до якого входит білий гриб

Боліварія короткокрила (*Bolivaria brachyptera*) – вид комах ряду богомолів родини справжніх богомолів, внесений до Червоної книги України

Болотна черепаха (*Emys orbicularis*) – тварина родини прісноводних черепах, вид фауни України

Болотниця, ситняг болотний (*Eleocharis palustris*) – широко розповсюджена рослина родини осокових

Болотяні крячки, чорні крячки (*Chlidonias*) – рід птахів родини мартинових

Больбелязм однорогий (*Bolbelasmus unicornis*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-больбоцератид, внесений до Червоної книги України

Бомбардири – група жуків-турунів, які здатні вистрілювати з залоз в задній частині черевця відлякуючу суміш хімічних речовин

Боннетові (Bonnetiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Бопси (*Boops*) – рід риб родини спарових, два види якого внесені до Червоної книги України

Борде, Жуль (1870–1961) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1919)

Бордзиловський, Євген Іванович (1875–1949) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: ботаніка

Бореоеутерії (Boreoeutheria*)* – за сучасною молекулярною систематикою, клада тварин класу ссівців

Борець, аконіт, тоя (*Aconitum*) – рід рослин родини жовтецевих

Боривітер звичайний (*Falco tinnunculus*) – вид птахів родини соколиних, вид фауни України

Боривітер степовий (*Falco naumanni*) – вид птахів ряду соколоподібних, внесений до Червоної книги України

Борівка – див. *Чорниця*

Борідник (*Jovibarba*) – рід судинних рослин родини товстолистих, два види якого внесені до Червоної книги України

Борієві (*Boryaceae*) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку холодкоцвітих

Боровик – див. *Білий гриб*

Боровик бронзовий, боровик темно-каштановий (*Boletus aereus*) – вид грибів родини боровикових, внесений до Червоної книги України

Боровик королівський (*Boletus regius*) – вид грибів родини боровикових, внесений до Червоної книги України

Боровик чортів – див. *Чортів гриб*

Бородавочники (*Phacochoerus*) – рід ссавців родини свинячих

Бородавчатка (*Synanceja verrucosa*) – морська риба родини бородавчаткових

Бородач, ягнятник (*Gypaetus barbatus*) – вид птахів родини яструбиних

Бородачеві (Andropogoneae) – триба квіткових рослин порядку тонконогоцвітих

Бородін, Іван Парфенович (1847–1930) – академік НАН України, за спеціальністю: ботаніка

Борозенчасточеревні (Solenogastres) – клас безхребетних тварин типу молюсків

Борошниста роса – хвороба рослин, яку спричиняють паразитні гриби родини борошнисторосяних

Борошнисті червеці (Pseudococcidae) – родина клопів групи червеців

Борошнисторосяні гриби несправжні – грибоподібні організми групи ооміцетів родини переноспорових

Борошнисторосяні, борошнисторосяні гриби справжні, попелюхові (*Erysiphaceae*) – родина класу сумчастих грибів

Борошняний черв'як – личинка жука борошняного хрущака (*Tenebrio molitor*)

Борсук звичайний (*Meles meles*) – вид ссавців родини куницевих, вид фауни України

Борсуки (*Meles*) – рід ссавців родини куницевих

Борщівник (*Heracleum*) – рід трав'янистих рослин родини зонтичних

Боталова протока – верхній відділ артеріальної дуги ембріонів наземних хребетних

Ботаніка – розділ біології, наука про рослини

Ботанічний музей – науково-дослідні заклад, в якому зберігаються, вивчаються і експонуються гербарії рослин

Ботанічний сад – науково-дослідницький та культурно-просвітницький заклад, в якому проводиться накопичення колекцій флори з метою її вивчення, збереження, культивування й акліматизації

Ботанічний сад імені академіка Олександра Фоміна – науково-дослідна, навчальна, освітня, природоохоронна установа Київського національного університету ім Шевченка, діє з 1839

Ботанічний сад Львівського університету – науково-дослідна і природоохоронна установа Львівського національного університету ім Івана

Ботанічний сад Національного університету біоресурсів і природокористування України – частина Голосіївського лісу м Київ, що є навчальним підрозділом Національного університету біоресурсів і природокористування України

Ботанічний сад Чернівецького національного університету – природоохоронна територія, науковий підрозділ Чернівецького національного університету ім Федьковича

Ботові (Bothidae) – родина риб ряду камбалоподібних

Ботрідіум (*Botrydium*) – розповсюджений рід жовто-зелених водоростей

Ботріолепіс (*Bothriolepics*) – рід вимерлих панцирних риб

Бражник мертва голова (*Acherontia atropos*) – вид комах ряду лускокрилих родини бражників

Бражник обліпиховий (*Hyles hippophaes*) – вид комах фауни України, занесений до Європейського Червоного списку тварин і рослин, знаходиться під загрозою зникнення у світовому масштабі

Бражник південний молочайний (*Hyles nicaea*) – вид комах ряду лускокрилих родини бражників, внесений до Червоної книги України

Бражник прозерпіна (*Proserpinus proserpina*) – вид комах ряду лускокрилих родини бражників, внесений до Червоної книги України

Бражник скабіозовий (*Hemaris tityus*) – вид комах ряду лускокрилих родини бражників, внесений до Червоної книги України

Бражник хорватський (*Hemaris croatica*) – вид комах ряду лускокрилих родини бражників, внесений до Червоної книги України

Бражникові (Sphingidae) – родина комах ряду лускокрилих

Браконідові (Braconidae) – іздці, родина паразитичних перетинчастокрилих комах

Браконьєрство – протизаконне добування об'єктів тваринного чи рослинного світу

Брандушка різнобарвна, пізньоцвіт різнобарвний (*Bulbocodium versicolor*) – вид судинних рослин родини пізньоцвітових, внесений до Червоної книги України

Бранхінекта (*Branchinecta*) – рід ракоподібних ряду голих зяброногів, чотири види якого внесені до Червоної книги України

Брат-і-сестра, перестріч гайовий, іван-і-марія (*Melampyrum nemorosum*) – напівпаразитна рослина родини вовчкових

Братки, фіалка триколірна, братик і сестриця, братики польові, зозулині черевички, Іван і Марія (*Viola tricolor*) – лікарська рослина родини фіалкових, широко використовується як декоративна рослина («Анютіни очки»)

Братусь, Василь Дмитрович (1916–2008) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: фізіологія

Браун, Майкл Стюарт (1941) – біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1985)

Брахіморфність, брахіморфний тип – конституційний тип будови тіла людини, для якого характерне переважання передньо-задніх розмірів

Брахінекта лякаюча (*Branchinecta ferox*) – вид ракоподібних ряду голих зяброногів, внесений до Червоної книги України

Брахіозавр (*Brachiosaurus*) – рід вимерлих жирафоподібних плазунів

Брахіолярія – личинка морської зірки

Брахіцерус зморшкуватий (*Brachycerus sinuatus*) – вид комах ряду твердокрилих родини брахіцерид, внесений до Червоної книги України

Брахіцефалія, короткоголовість – форма черепа, в якому подовжній вимір не набагато більший від поперечного

Бренівкові (Bombyliidae) – родина двокрилих комах підряду коротковусих

Бреннер, Сідні (1927) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2002)

Бретшнейдерові (Biebersteiniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку сапіндоцвітих

Брижа – складка очеревини, за допомогою якої внутрішньочеревні органи прикріплюються до стінок черевної порожнини

Бризкальце – розташований за очима отвір у скатів та акул

Бризкуни (*Toxotes*) – рід риб ряду окунеподібних

Бриопсидофіцієві (Bryopsidophyceae) – клас рослин відділу зелених водоростей

Брієві (Bryales) – за класичною систематикою, порядок рослин відділу мохоподібних

Бріологія – розділ ботаніки, що вивчає мохоподібні

Бріонія – див. *Переступень білий*

Бріопсіс адріатичний (*Bryopsis adriatic*a) – вид водоростей родини бріопсієвих, внесений до Червоної книги України

Бровник однобульбовий, герміній однобульбовий (*Herminium monorchis*) – вид судинних рослин родини зозулинцевих, внесений до Червоної книги України

Бродіння – біохімічний процес розкладу вуглеводів, що відбувається під впливом мікроорганізмів або їх ферментів

Брока центр – ділянка кори головного мозку, яка забезпечує моторну організацію мовлення

Броколі (*Brassica oleracea var. italica*) – однорічна овочева рослина родини капустяних

Бромелієві (Bromeliaceae) – родина квіткових рослин порядку бромелієцвітих

Бромелієцвіті (Bromeliales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Броненосцеві, армадили (Dasypodidae) – родина плацентарних ссавців ряду неповнозубих

Бронзівка особлива (*Protaetia speciosa*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-бронзівок, внесений до Червоної книги України

Бронзівки (Scarabaeidae або Cetoniina*e*) – підродина жуків родини пластинчатовусих з характерним яскраво-металеве забарвленням

Бронтозавр (*Brontosaurus*) – вимерлий рід ящіротазових динозаврів

Бронтотерії, бронтотерієві, тиранотерієві (Brontotheriidae) – вимерла родина ссавців ряду непарнокопитних

Бронхи – розгалуження дихальних шляхів за трахеями у вищих хребетних

Бронхіальне дерево – сукупність розгалужень бронхів

Бронхіоли – розгалуження дрібних бронхів, що не містять у своїх стінках хрящів і залоз

Бруква (*Brassicana sp.*) – культурна рослина родини капустяних; підвид ріпаку

Брунеллієві (Brunelliaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку квасеницецвітих

Брунієві (Bruniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку брунієцвітих

Брунька – зародок пагона рослин

Брунькування – один із способів нестатевого вегетативного розмноження бактерій, грибів, водоростей і тварин, утворення нового організму з виростів тіла материнського організму

Бруслина карликова (*Euonymus nana*) – вид судинних рослин родини бруслинових, внесений до Червоної книги України

Бруслинові (Celastraceae) – родина квіткових рослин порядку бруслиноцвітих

Бруслиноцвіті (Celastraies) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Брусниця (*Vaccinium vitis-idaea*) – їстівна ягідна рослина родини вересових

Брусничні (Vacciniaceae) – родина дводольних рослин, близька до вересових

Бруцела (*Brucella*) – рід грамнегативних дрібних кокобактерій

Бруцин – алкалоїд, який виділяється разом зі стрихніном у деяких рослин роду стрихносів (зокрема, у чилібухи)

Брюссельська капуста (*Brassica oleracea var gemmifera*) – дворічна рослина родини капустяних

Буасьє, П'єр Едмон (1810–1885) – біолог, ботанік, математик і мандрівник

Бубали (*Damaliscus*) – рід ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Бувардія (*Bouvardia*) – рід рослин родини маренових, деяких представників якого вирощують як кімнатні декоративні рослини

Бугаї (*Botaurus*) – рід птахів родини чаплевих

Бугай (птах) (*Botaurus stellaris*) – вид птахів родини чаплевих, вид фауни України

Бугай (ссавець) – самець-плідник великої рогатої худоби

Бугайчик (*Ixobrychus minutus*) – вид птахів родини чаплевих, вид фауни України

Бугенвілія (*Bougainvillea*) – рід рослин родини ніктагінових, деякі види якого вирощують як декоративні

Бугила (*Anthriscus*) – рід рослин родини зонтичних

Будлея (*Buddleia*) – рід рослин родини ранникових, деякі види якого використовують як садові рослини

Будяк пагорбовий (*Carduus collinus*) – вид судинних рослин родини айстрових (складноцвітих), внесений до Червоної книги України

Будякові (Cardueae) – триба квіткових рослин порядку айстроцвітих

Бузина (*Sambucus*) – рід квіткових рослин родини адоксових

Бузинові (Sambucaceae) – родина квіткових рослин порядку черсакоцвітих

Бузок (*Syringa*) – рід з близько 20 видів квіткових рослин родини маслинових, серед яких бузок угорський (*Syringa josikaea*) внесений до Червоної книги України

Буйволи – загальна назва 6 видів ссавців, які належать до двох родів (*Bubalus, Syncerus*) родини бикових (порожнисторогих)

Буйволові шпаки (*Buphagus*) – рід птахів родини шпакових

Бук (*Fagus*) – рід деревних рослин родини букових

Букарка плодова (*Coenorrhinus pauxillus*) – жук родини трубковертів, шкідник плодових культур

Буквиця (*Betonica* або *Stachysa*) – рід багаторічних трав'янистих рослин родини губоцвітих

Букові (Fagaceae) – родина квіткових рослин порядку букоцвітих

Букоцвіті (Fagales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Букцинум (*Buccinum, Tritonium*) – рід черевоногих молюсків

Буланкін, Іван Миколайович (1901–1960) – академік НАН України, за спеціальністю: біохімія

Булатки (*Cephalanthera*) – рід судинних рослин родини зозулинцевих, три види якого внесені до Червоної книги України

Бульба – видозмінений потовщений та м'ясистий підземний пагін

Бульбохета майже квадратна (*Bulbochaete subquadrata*) – вид водоростей родини едогонієвих, внесений до Червоної книги України

Бульбоцибулина – підземний видозмінений пагін рослини, в якому запасні поживні речовини відкладаються у м'ясистій стебловій частині

Бульбочкові бактерії – бактерії, здатні перебувати в симбіозі з бобовими рослинами

Бульденеж (*Viburnum opulus var sterile*) – декоративна форма калини звичайної

Бульдогові (Molossidae) – родина кажанів ряду рукокрилих

Бура жирова тканина – спеціалізований тип жирової тканини ссавців

Бурамисові – див. *Карликові посуми*

Бурачок, алісум (*Alyssum*) – рід рослин родини капустяних, три види якого внесені до Червоної книги України

Буревісники (*Puffinus*) – рід птахів родини буревісникових

Буревісники пірнаючі (Pelecanoididae) – родина морських птахів ряду буревісникоподібних

Буревісникові (Procellariidae) – родина птахів ряду буревісникоподібних

Буревісникоподібні, трубконосі (Procellariiformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Бурзерові (Burseraceae*)* – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку сапіндоцвітих

Бурі водорості (Phaeophyta) – відділ (або клас) водоростей

Бурі жаби (*Rana*) – рід земноводних тварин родини жаб'ячих

Буркотуни (*Pomadasys*) – рід промислових риб родини помадазієвих

Бурманієві (Burmanniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку діоскореєцвітих

Бурозубки (*Sorex)* – рід ссавців родини землерийкових

Буролистка (*Perilla*) – рід однорічних рослин родини глухокропивових

Бурундуки (*Tamias*) – рід гризунів родини білячих

Буряк (*Beta*) – рід трав'янистих рослин родини амарантових

Бутон, пуп'янок – квіткова брунька рослини

Буфало (*Ictiobus*) – рід прісноводних риб родини чукучанових

Буяхи – див. *Лохина*

Б'єркандера (*Bjerkandera*) – рід грибів-руйнівників деревини, флора України

Бюффон, Жорж-Луї Леклерк де, граф (1707–1788) – біолог, природознавець, письменник і перекладач

Вавилов, Микола Іванович (1887–1943) – біолог, генетик, ботаник, селекціонер, географ, академік НАН України (1929) за спеціальністю: ботаніка

Вагітність – біологічний стан самок хребетних тварин під час розвитку в них ембріонів

Вагнер-Яурегг, Юліус (1857–1970) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1927)

Вади розвитку – вроджені відхилення в анатомічній будові тіла

Вазопрессин – білковий гормон гіпоталамуса, що регулює вміст води в організмі

Вайгела – див. *Вейгела*

Вайгелія – див. *Вейгела*

Вайда прибережна (*Isatis littoralis*) – вид судинних рослин родини капустяних (хрестоцвітих), внесений до Червоної книги України

Ваксман, Зельман (1888–1973) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1952)

Вакуоль – обмежена одним шаром клітинної мембрани органелла рослин та найпростіших, що виконує різні функції

Вакцина – препарати збудників хвороб, препарат, призначений для створення імунітету до інфекційних хвороб

Вакцинація – створення штучного імунітету за допомогою вакцин

Валентність екологічна – міра пристосованості організму до змін середовища

Валеологія – галузь біології, яка вивчає здоров'я людини та суспільства

Валеріана, мар'ян (*Valeriana*) – рід рослин родини жимолостевих (валеріанових)

Валеріанові (Valerianaceae) – родина квіткових рослин порядку черсакоцвітих

Валін (Val) – амінокислота, що входить до складу білків

Валіснерія (*Vallisneria*) – рід водяних вищих рослин родини водокрасових

Валуй (*Russula foetans*) – вид грибів родини сироїжкових

Вальдшнеп, валюшень, слуква (*Scolopax rusticola*) – вид птахів родини бекасових, вид фауни України

Вальдштейнія гравілатоподібна (*Waldsteinia geoides*) – вид судинних рослин родини розових, внесений до Червоної книги України

Вальхієві (Walchiaceae, або Lebachiaceae) – родина голонасінніх рослин порядку вольцієвих

Валюшень – див. *Вальдшнеп*

Вампіри (*Vampirum*) – рід кажанів родини листоносів

Вампіроподібні (Vampyromorpha) – ряд головоногих молюсків

Ваніль (*Vanilla planifolia*) – вид рослин родини орхідних

Вапіті (*Cervus elaphus subspp.*) – загальна назва підвидів благородного оленя Північної Америки

Вапнякові губки (Calcarea) – клас первинних багатоклітинних тварин

Варани (*Varanus*) – рід ящірок родини варанових

Варанові (Varanidae) – родина плазунів ряду лускатих

Варбург, Отто Генріх (1883–1970) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1931)

Варіація – різновид будь-чого, зміна або відхилення

Варієтет – сукупність особин одного виду, які різняться однією або кількома ознаками

Вармус, Гаролд – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1989)

Вароа (*Varroa*) – рід паразитичних кліщів

Вароліїв міст – відділ головного мозку

Василіски (*Basiliscus*) – рід ящірок родини шоломових

Васильєв, Вадим Петрович (1912–2003) – академік НАН України, за спеціальністю «ентомологія».

Васильєв, Микола Миколайович (1929–1985) – біолог, біофізик

Васильєв, Юрій Маркович (1928) – біолог, цитолог

Василькові (Ocimoideae) – підродина квіткових рослин порядку губоцвітих

Вассер, Соломон Павлович (1946) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: ботаніка

Вассерман, Август Пауль фон (1866–1925) – біолог, мікробіолог, імунолог

Ваточник, асклепій (*Asclepias*) – рід рослини родини барвінкових

Введенський, Микола Євгенович (1852–1922) – біолог, фізіолог

Вебер, Ернст Гайнріх (1795–1878) – біолог, фізіолог, психофізіолог, анатом

Вегетативна нервова система – автономна нервова система, що регулює роботу внутрішніх органів, підтримує внутрішній баланс організму, здійснює адаптацію до зовнішніх подразників

Вегетативне розмноження – тип нестатевого розмноження, при якому з частин материнського організму утворюються генетично ідентичні потомки

Вегетативні органи – частини тіла вищих рослин, що відповідають за ріст і живлення

Вегетаційний період – період зростання і розвитку у рослин

Вегетація – активний період життєдіяльності рослин

Ведмедицеві, ведмедиці (Arctiidae) – родина комах ряду метеликів (лускокрилих)

Ведмедиця велика (*Pericallia matronula*) – вид комах ряду лускокрилих родини ведмедиць, внесений до Червоної книги України

Ведмедиця-господиня (*Callimorpha dominula*) – вид комах ряду лускокрилих родини ведмедиць, внесений до Червоної книги України

Ведмеді (*Ursus*) – рід ссавців родини ведмежих

Ведмеже вушко (*Arctostaphylos uva-ursi*) – вид рослин родини вересових

Ведмежі, ведмедеві, ведмеді (Ursidae) – родина ссавців ряду хижих

Ведмідь бурий (*Ursus arctos*) – вид ссавців ряду хижих родини ведмежих, внесений до Червоної книги України

Ведьміне кільце – характер зростання шляпинкових грибів, зя яким плодові тіла утворюють велике кільце

Вейгела, вайгела, вайгелія (*Weigela*) – рід декоративних рослин родини жимолостевих

Веймутова сосна (*Pinus strobus*) – вид дерев родини соснових

Вейн, Джон Роберт (1927–2004) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1982)

Вектор – молекула нуклеїнової кислоти, в яку можуть бути вставлені та клоновані фрагменти іншої ДНК

Велетенська акула – див. *Гігантська акула*

Велетенський мурашиний лев західний (*Acanthaclisis occitanica*) – вид комах ряду сітчастокрилих родини мурашиних левів, внесений до Червоної книги України

Велика біла акула – див. *Кархародон*

Велика панда, панда (*Ailuropoda melanoleuca*) – ссавець родини ведмежих

Велика рогата худоба – низка сільськогосподарських тварин, що належать до кількох видів родини бикових

Великі півкулі – парні утворення кінцевого відділу головного мозку вищих хребетних

Великі тритони (*Triturus*) – рід хвостатих земноводних родини саламандрових

Великі тушканчики (*Allactaga*) – рід ссавців родини тушканчикових

Велінгтонія – див. *Секвойядендрон*

Веллер, Томас Гакл (1915–2008) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1954)

Велозієві, веллозієві (Velloziaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку панданоцвітих

Вельвічієві (Welwitschicdes) – за класичною систематикою, порядок голонасінних рослин

Венерина мухоловка (*Dionaea*) – рід комахоїдних рослин

Венерині черевички (*Cypripedium*) – рід рослин родини орхідних

Вени – кровоносні судини, якими кров прямує до серця

Венозний синус – камера серця хребетних тварин

Вентральний – анатомічний термін, який означає «черевний»

Венули – найдрібніші вени

Вепр – див. *Кабан дикий*

Верба, лоза (*Salix*) – рід рослин родини вербових, шість видів якого внесені до Червоної книги України

Вербена (*Verbena*) – рід рослин родина вербенових

Вербенові (Verbenaceae) – родина квіткових рослин порядку губоцвітих

Верблюди (*Camelus*) – рід ссавців родини верблюдових

Верблюдка (*Corispermum*) – рід рослин родини амарантових

Верблюдки (Raphidioptera) – ряд хижих комах

Верблюдові, верблюжі (Camelidae) – родина ссавців ряду парнокопитних

Верблюжа колючка (*Alhagi*) – рід рослин родини бобових

Верблюжі – див. Верблюдові

Вербові (Salicaceae) – родина квіткових рослин порядку вербоцвітих

Вербозілля (Lysimachia) – рослини родини мирсінових

Верболіз (*Salix alba*) – вид рослин родини вербових

Вербоцвіті (Salicales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Верес (*Calluna*) – рід рослин родини вересових

Вересові (Ericaceae) – родина квіткових рослин порядку вересоцвітих

Вересоцвіті (Ericales) – порядок квіткових рослин

Веретенники (*Limosa*) – рід птахів родини бекасових

Веретено поділу клітини, ахроматинове веретено – система мікротрубочок у тваринній клітині, яка функціонує під час поділу

Веретінницеві (Anguidae) – родина змій ряду лускатих плазунів

Веретінниця ламка (*Anguis fragilis*) – тварина родини веретінницевих

Вероника (*Veronica*) – рід рослини родини подорожникових, три види якого внесені до Червоної книги України

Вертелецький, Володимир (1936) – іноземний член НАН України, за спеціальністю: молекулярна генетика

Вертиго вузький (*Vertigo angustior*) – вид комах фауни України, внесений до Європейського Червоного списку тварин і рослин

Вертлуг – членики ноги комахи

Вертячки (Gyrinidae) – родина комах ряду жуків

Верховодка звичайна (*Alburnus alburnus*) – риба родини коропових, вид фауни України

Верховодки (*Alburnus*) – рід риб родини коропоподібних

Веселка (*Phallus*) – рід грибів родини веселкових

Веселка подвоєна (*Phallus duplicatus*) – вид грибів родини веселкових, внесений до Червоної книги України

Веселкін, Микола Петрович (1937) – біолог, нейрофізіолог

Веселовський, Микола Сергійович (1950) – академік НАН України, за спеціальністю: біологія клітини

Веслоніс американський (*Polyodon spathula*) – риба родини веслоносових, акліматизований вид фауни України

Веслоногі – див. *Пеліканоподібні*

Веслоногі раки (Copepoda) – підклас ракоподібних класу щелепоногих

Веслоносові (Polyodontidae) – родина риб ряду осетроподібних

Веснянки (Plecoptera) – ряд комах типу членистоногих

Вестибулярний аппарат – орган чуття, що дозволяє відчувати положення тіла в просторі завдяки сприйняттю сигналів механорецепторів

Вечірниці (*Nyctalus*) – рід ссавців родини лиликових, три види якого внесені до Червоної книги України

Вешенка – див. *Глива*

Взаємодія генів – будь-яка залежна дія алельних чи неалельних генів, що може призводити до успадкування ознак з уявним порушенням законів Менделя

Взаємодопомога у тварин – тип взаємовідносин тварин, протилежний конкуренції

Вибірка – множина об'єктів, подій, зразків або сукупність вимірів

Вибух чисельності – різке стрипкоподібне зростання чисельності особин в популяції

Вивільга (*Oriolus oriolus*) – вид птахів родини вивільгових, вид фауни України

Вивільгові (Oriolidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Вивірка звичайна – див. *Білка звичайна*

Вивіркові – див. *Білячі*

Виводкова сумка – особливе шкірне пристосування для виношування дитинчат у сумчастих ссавців

Виводкові птахи – птахи, пташенята яких вилуплюються опереними і зрячими

Виводок – родина звіріі чи птахів

Вигонка рослин – спосіб культивування рослин

Вид біологічний, вид організмів – основна структурна одиниця біологічної систематики, що об'єднує особин, які мають спільний генофонд і відокремлені від інших особин репродуктивними бар'єрами

Вид-домінант – найчисельніший вид в біоценозі

Види-двійники, криптичні види – види, що не діагностуються за зовнішніми ознаками

Виділення – виведення з організму кінцевих продуктів обміну речовин, надлишку воли чи солей

Видільна система – сукупність органів тварин, що виконують функцію виділення

Видоутворення – еволюційний процес, утворення біологічних видів

Видра річкова (*Lutra lutra*) – вид ссавців ряду хижих родини куницевих, внесений до Червоної книги України

Видри (*Lutra*) – рід ссавців родини куницевих

Видрові землерийки (Potamogale) – родина ссавців ряду тенрекових

Виживання – одна з основних функцій організму

Вика (*Vicia*) – рід рослин родини бобових

Викопні організми – залишки об'єктів минулих геологічних епох

Вилорогові (Antilocapridae) – монотипова родина ссавців ряду парнокопитних Північної Америки

Вилочкова залоза, тимус – центральний орган імунної системи

Вимирання організмів – процес скорочення популяцій

Вим'я – орган, сформований кількома молочними залозами у деяких копитних ссавців

Виноград (*Vitis*) – рід рослин родини виноградових

Виноградний цукор, глюкоза – шестиатомний цукор, вуглевод групи моносахаридів

Виноградні, виноградові (*Vitaceae*) – родина квіткових рослин порядку виноградоцвітих

Виноградовник, ампелопсис (*Ampelopsis*) – рослина родини виноградових

Виноградоцвіті (Vitales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Виноградський, Сергій Миколайович (1856–1953) – біолог, мікробіолог

Випіт – див. *Ексудат*

Вирезуб (*Rutilus frisii*) – вид риб родини коропових, внесений до Червоної книги України

Виродження в генетиці – втрата життєздатності і плодючості в поколіннях

Вислокрилі (Megaloptera) – ряд комах типу членистоногих

Високович, Володимир Костянтинович (1854–1912) – біолог, бактеріолог

Виткі рослини – ліани, а також рослини, стебла яких в'ються

Вихляй (*Chlamydotis undulata*) – вид птахів родини дрохвових

Вишнева муха (*Rhagoletis cerasi*) – вид двокрилих комах

Вишня (*Cerasus*) – підрід рослин роду слив родини розових

Вишня Клокова (*Cerasus klokovii*) – вид судинних рослин родини розових, внесений до Червоної книги України

Вища нервова діяльність – робота вищих відділів центральної нервової системи

Вищі гриби (*Dikarya*) – підцарство грибів, представникі якого при статевому розмноженні утворюються двоядерні клітини

Вищі звірі – див. *Плацентарні*

Вищі ракоподібні (Malacostraca) – клас безхребетних тварин типу членистоногих

Вищі рослини (Streptophyta) – велике угруповання рослин, що мають судинну систему і вегетативні органи

Вищі спорові рослини – вищі рослини, що розмножуються за допомогою спор і мають чергування поколінь

Вібриси – спеціалізоване чутливе волосся ссавців, орган дотику

Вібріони (*Vibrio*) – рід бактерій

Вівери – див. *Цівети*

Вівериця – стародавня назва білки

Віверові (Viverridae) – родина ссавців ряду хижих

Вівіанієві (Vivianiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку геранієцвітих

Вівіпарія – див. *Живородіння*

Вівісекція – проведення операцій над живими тваринами

Вівсюг звичайний (*Avena fatua*) – рослина родини злакових

Вівсюнець (*Helictotrichon*) – рід рослин родини злакових

Вівсяникові (Emberizidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Вівсяниця (*Festuca*) – рід рослин родини злакових

Вівсянка (*Leucaspius delineatus*) – риба родини коропових, вид фауни України

Вівсянки (*Emberiza*) – рід птахів родини вівсянкових, представники якого внесені до Червоної книги України

Вівцебик, мускусний бик (*Ovibos moschatus*) – єдиний вид окремого роду порожнисторогих ссавців

Вівці (*Ovis*) – рід ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Вівчарики (*Phylloscopus*) – рід птахів родини кропив'янкових

Вігонь – див. *Вікунья*

Відкасник, дев'ятисил (*Carlina*) – рід судинних рослин родини айстрових, два види якого внесені до Червоної книги України

Відкасникові (Carlineae) – триба квіткових рослин порядку айстроцвітих

Відкриточелюсні – див. *Ектогнати*

Візел, Торстен (1924) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1981)

Вії – волосинки, що вкривають краї повік у ссавців

Війки – волоскоподібні структури на поверхні клітини

Війчастий епітелій – див. *Миготливий епітелій*

Війчасті, інфузорії (Ciliophora) – тип найбільш високоорганізованих найпростіших групи альвеолобіонтів

Вік – в біології це період від народження або появи організму

Вікаруючі види, вікарні види – близькі види, ареали яких географічно заміщують один одного

Вікасол, вітамін К – жиророзчинний вітамін, який бере участь в регуляції процесів зсіданні крові

Вікунья, вігонь (*Vicugna vicugna*) – вид родина верблюдових

Вільде, Йоганн Хрістіан (1700–1760) – біолог, анатом

Вільха зелена, лелич (*Alnus viridis*) – рослина родини березових

Вільшанка (*Erithacus rubecula*) – вид птахів родини мухоловкових, вид фауни України

Вільямсонієві (Williamsoniaceae) – родина голонасінніх рослин порядку бенетитових

Вінберґ, Георгій Георгійович (1905–1987) – біолог, гідробіолог

Вінтерові (Winteraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку канелоцвітих

Вінценосний журавель (*Balearica regulorum*) – птах родини журавлиних

Вінценосні голуби (Goura) – родина птахів ряду голубоподібних

Віпл, Джордж – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1934)

Вірулентність – здатність мікроорганізмів викликати хворобу

Вірусні захворювання – хвороби, викликані вірусами

Вірусологія – галузь науки, яка вивчає віруси

Вірхова закон – положення, згідно з яким всі клітини виникають з попередніх живих клітин

Віскашеві, восьмизуби (Octodontidae) – родина ссавців ряду гризунів

Віслюк – див. *Осел*

«Вісник зоології» – науковий журнал Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАНУ

Вістерія – див. *Гліцинія*

Вістіті – див. *Мармозетки*

Вісцеральний скелет – лицева частина черепу

Вітамін А – див. *Ретинол*

Вітамін В1 – див. *Тіамін*

Вітамін В12 – див. *Ціанкобаламін*

Вітамін В2 – див. *Рибофлавін*

Вітамін В3 – див. *Ніацин*

Вітамін В5 – див. *Пантотенова кислота*

Вітамін В6 – див. *Піридоксин*

Вітамін В9 – див. *Фолієва кислота*

Вітамін С – див. *Аскорбінова кислота*

Вітамін D – див. *Кальциферол*

Вітамін Е – див. *Токоферол*

Вітамін Н – див. *Біотин*

Вітамін К – див. *Нафтохінон*

Вітамін К – див. *Вікасол*

Вітамін росту – див. *Рибофлавін*

Вітаміни – різномантін низькомолекулярні органічні сполуки, які мають біологічну активність і головним чином входять до складу ферментів

Вітамінологія – розділ медицини і біології, що вивчає вітаміни

Вітаміноподібні сполуки – група біологічно активних речовин різного призначення, нестача яких не є фатальною для організма

Вітекс священний, авраамове дерево (*Vitex agnus-castus*) – рослина з сімейства вербенових

Вітелогенез – процес синтезу і накопичення жовтка в овоцитах

Вітеринка нарцисоквіткова, анемона нарцисоквіткова (*Anemone narcissiflora*) – вид судинних рослин родини жовтецевих, внесений до Червоної книги України

Вітрильникові (Istiophoridae) – родина риб ряду окунеподібних

Вітриниця, жаб'яче зілля (*Anemone*) – рід рослин родини жовтецевих

Вітрозапилення – спосіб запилення рослин, за якого пилок переноситься за допомогою повітряних мас

Віха – див. *Цикута*

Віхалка гілляста, антерикум (*Anthericum ramosum*) – вид рослин родини холодкових, вирощується як декоративна рослина

Вічнозелені рослини – рослини, листя яких зберігається живими протягом кількох років

Вішаус, Ерік (1947) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1995)

Віялокрилі (Strepsiptera) – ряд комах типу членистоногих

Віялохвості птахи (Ornithurae) – група птахів з віялоподібними хвостами

Включення – поживні речовини, компоненти цитоплазми, що відкладаються про запас

Внутрішнє вухо – відділ органу слуху хребетних

Внутрішньопорошицеві (Entoprocta) – тип первиннороти тварин

Воббегонгоподібні (Orectolobiformes) – ряд акул класу хрящових риб

Вовк сірий (*Canis lupus*) – вид ссавців родини собачих, вид фауни України

Вовк, Андрій Іванович (1952) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: біоорганічна хімія

Вовна гірська пухнаста, кортуза маттіолі пухнаста (*Cortusa matthioli*) – вид судинних рослин родини первоцвітових, внесений до Червоної книги України

Вовнянка (*Lactarius torminosus*) – гриб родини сироїжкових

Вовнянки (Lymantriidae) – родина комах ряду метеликів

Вовча лапа – див. *Купальниця*

Вовче лико, боровик (*Daphne*) – рід судинних рослин родини тимелеєвих, три види якого внесені до Червоної книги України

Вовчесуничні (Thymelaeaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальвоцвітих

Вовчі ягоди (*Daphne*) – рід рослин родини тимелеєвих

Вовчки – див. *Вовчкові*

Вовчкові, заразихові (Orobanchaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку губоцвітих

Вовчкові, соневі, соні, вовчки (Gliridae) – родина ссавців ряду гризунів

Вовчок (рослина) – див. *Заразиха*

Вовчок лісовий, соня лісова (*Dryomys nitedula*) – вид ссавців родини вовчкових, вид фауни України

Вовчок ліщинний, соня ліщинна, ліскулька (*Muscardinus avellanarius*) – вид ссавців родини вовчкових, вид фауни України

Вовчок садовий, соня садова (*Eliomys quercinus*) – вид ссавців родини вовчкових, вид фауни України

Вовчок сірий (*Glis glis*) – вид ссавців родини вовчкових, вид фауни України

Вогнівкові (Pyralidae) – родина метеликів

Водна рослинність – вищі рослини, які ростуть у водній системі

Водний баланс в біології – співвідношення спожитої та виведеної біологічними системами води

Водний режим у рослин – надходження води в рослину і її віддача

Водно-сольовий обмін – процеси надходження, розподілу і виведення води і солей в організмі

Водозбір – див. *Аквілегія*

Водокрас (*Hydrocharis*) – рід рослин родини водокрасових

Водокрасові, жабурникові (Hydrocharitaceae) – родина квіткових рослин порядку частухоцвітих

Водолисті (Hydrophyllaceae – родина квіткових рослин порядку шорстколистоцвітих

Водолюбові (Hydrophilidae) – родина жуків

Водомірки (Gerridae) – родина клопів

Водопериця, уруть (*Myriophyllum*) – рід трав'янистих рослин

Водорізи (*Rynchops*) – рід птахів родини водорізових

Водорості (Algae) – нжчі рослини, фотоавтотрофні організми, тіло яких немає провідної системи

Водосвинка – див. *Капібара*

Водяна лілія – див. *Латаття біле*

Водяна чума – див. *Елодея*

Водяне яблуко (*Syzygium aqueum*) – плодове вічнозелене дерево родини миртових

Водяний горіх (*Trapa natans*) – вид судинних рослин родини водяногоріхових, внесений до Червоної книги України

Водяний горобець – див. *Оляпка*

Водяний жовтець плаваючий (*Batrachium fluitans*) – вид судинних рослин родини жовтецевих, внесений до Червоної книги України

Водяний олень (*Hydropotes inermis*) – вид ссавців родини оленевих

Водяний ослик (*Asellus aquaticus*) – вид прісноводних ряду рівноногих ракоподібних

Водяний павук, сріблянка (*Argyroneta aquatica*) – вид павуків, що живуть в воді

Водяний рис, цицанія (*Zizania*) – рід рослин родини злакових

Водяний різак (*Stratiotes aloides*) – вид трав'янистих рослин

Водяницький, Володимир Олексійович (1892–1971) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: гідробіологія моря

Водяні блохи – див. *Дафнії*

Водяні змійки, наїдіди (Naididae) – родина малощетинкових червів

Водяні кліщі (*Hydracarina*) – рід водяних кліщів

Водяні козли (*Kobus*) – рід парнокопитних родини бикових (порожнисторогих)

Водяні курочки (*Gallinula*) – рід птахів родини пастушкових

Водяні папороті (Hydropterididae) – підклас рослин класу папоротевидних

Водяні полівки, водяні нориці (*Arvicola*) – рід ссавців родини полівкових

Водяні скорпіони (Nepidae) – родина водяних клопів

Водянка (*Empetrum*) – рід вічнозелених чагарників родини вересових

Водяногоріхові (Тгарасеае) – родина квіткових рослин порядку миртоцвітих

Волд, Георг, Уолд, Джордж (1907–1997) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1967)

Воло – розширена частина стравоходу

Волове очко, кропивник (*Troglodytes troglodytes*) – вид птахів родини воловоочкових, вид фауни України

Воловоочкові, кропивникові (Troglodytidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Волосатий носоріг (*Coelodonta antiquitatis*) – викопна тварина четвертинного періоду

Волосатики, волосові, живий волос (Nematomorpha) – тип первиннороти тварин

Волосові – див. *Волосатики*

Волосоголовці (*Trichocephalus*) – рід паразитичних круглих червів

Волосоїдові (Trichodectidae) – родина комах ряду

Волосохвостові (Trichiuridae) – родина риб ряду окунеподібних

Волосся – частина захисного покриву ссавців

Волоський горіх, горіх грецький (*Juglans regia*) – дерево родини горіхових

Волосяні кліщі (Myobiidae) – родина ектопаразитів

Волоть – один з різновідів складного суцвіття

Волохатий краб (*Pilumnus hirtellus*) – вид ракоподібних ряду десятиногих, внесений до Червоної книги України

Волохаті сичи (*Aegolius*) – рід птахів родини совиних

Волохокрилі (Trichoptera) – ряд комах типу членистоногих

Волошка, блават (*Centaurea*) – рід судинних рослин родини айстрових (складноцвітих), десять видів якого внесені до Червоної книги України

Вольварія (*Volvaria*) – рід грибів флори України

Вольвокс (*Volvox*) – рід зелених водоростей

Вольпе, П'єтро (1936) – біолог, іноземний член НАН України (1994) – за спеціальністю: молекулярна біологія

Вольфартова муха (*Wohlfahrtia magnifica*) – вид двокрилих комах

Вольфів канал – протока тулубної нирки хребетних тварин

Вольцієві (Voltziales) – за класичною систематикою, порядок голонасінних рослин

Вомбатові (Vombatidae) – родина ссавців ряду кускусоподібних

Ворітна вена – вена, що несе кров до печінки

Ворітна система – мережа кровоносних судин, утворена венами, що розпадаються в органах на капіляри, які потім знову збираються у вени, які виходять з органу

Воробйов, Анатолій Маркович (1900–1955) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: фізіологія

Ворона сіра, гава (*Corvus cornix*) – вид птахів родини воронових, вид фауни України

Воронін, Михайло Степанович (1838–1903) – біолог

Воронковухові (Natalidae) – родина ссавців ряду рукокрилих

Воронові (Corvidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Воронцов, **Данило Семенович** (1886–1965) – біолог, академік НАН України (1957) – за спеціальністю: нормальна фізіологія

Вороняче око (*Paris*) – рід рослин родини мелантієвих

Воррен, Робін (1937) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2005)

Ворсинки – поверхневі структури на поверхні клітини

Воски – група жироподібних твердих речовин

Воскове дерево (*Hoya carnosa*) – вид кімнатної ліани

Восковиця – ділянка потовщеної шкіри в основі наддзьобка птахів

Восковниця – див. *Мірика*

Восьмизуби – див. *Віскашеві*

Восьминоги (Octopoda) – ряд головоногих молюсків

Восьмипроменеві корали (Octocorallia) – підклас коралових поліпів

Вотерхаус, Дуґлас Фрью (1916– 2000) – біолог, ентомолог

Вотчал, Євген Пилипович (1864–1937) – академік НАН України, за спеціальністю «ботаніка».

Вохизієві (Vochysiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку миртоцвітих

Вошерія (*Vaucheria*) – рід водоростей родини вошерієвих

Воші і пухоїди (Phthiraptera) – ряд комах типу членистоногих

Всесвітній фонд дикої природи (WWF) – міжнародна неурядова природоохоронна організація

Всеукраїнська асоціація біологів рослин – установа Відділення загальної біології НАН України

Вставка ДНК – фрагмент чужинної ДНК, який вбудовується у векторну молекулу

Вставна меристема, інтеркалярна меристема – різновид твірної тканини рослин, яка розміщується між постійними тканинами по осі стебла рослини в основі меживузлів

Вторинна порожнина тіла – див. *Целом*

Вторинна продукція – органічні речовини сиснтезовані гетеротрофними організмами

Вторинні статеві ознаки – риси будови, які відрізняють одну стать від іншої (за виключенням власне статевих органів)

Вторинноротi (Deuterostomia) – велике парафілетичне угруповання двобічносиметричних тварин

Вуалехвости – різновид золотих рибок, що належать до виду карась китайський (*Carassius auratus)*

Вуглеводи – органічні біомолекули, до яких відносяться різноманітні цукри і полісахариди

Вуглеводний обмін – процес перетворення вуглеводів в клітинах

Вугор європейський (*Anguilla anguilla*) – риба родини вугроподібних, вид фауни України

Вугри (*Anguilla*) – рід риб родини вугрових

Вугриці (*Strongyloides*) – рід круглих паразитичних червів

Вугрові (Anguillidae) – родина риб ряду вугреподібних

Вугроподібні (Anguilliformes) – ряд променеперих риб

Вудильники (*Lophius*) – рід риб родини вудильникових

Вудильникові (Lophiidae) – родина риб ряду вудильникоподібних

Вудильникоподібні (Lophiiformes) – ряд променеперих риб

Вудсія (*Woodsia*) – рід судинних рослин родини вудсієвих, два види якого внесені до Червоної книги України

Вуж водяний (*Natrix tessellata*) – вид змій родини вужевих, звичайни вид фауни України

Вуж звичайний (*Natrix natrix*) – вид змій родини вужевих, звичайни вид фауни України

Вужачкові, вужовникові – назва родини (Qphioglossaceae) і порядку (Ophioglossales) папоротеподібних рослин

Вужеві (Colubridae) – родина змій ряду лускатих плазунів

Вужі (*Natrix*) – рід тварин родини вужевих

Вужовникові – див. *Вужачкові*

Вузьконосі мавпи (Catarrhini) – надродинна група приматів, мавпи Старого Світу

Вузькороті мохуватки (Stenolaemata) – клас безхребетних тварин типу мохуваток

Вуса – частина волосяного покриву морд, як правило, самців ссавців

Вусані (Mystacinidae) – родина ссавців ряду рукокрилих

Вусаті кити (Mysticeti) – підряд китоподібних ссавців

Вусаті синиці (*Panurus*) – рід птахів родини суторових

Вусач альпійський (*Rosalia alpine*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-вусачів, внесений до Червоної книги України

Вусач великий дубовий (*Cerambyx cergo*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-вусачів, внесений до Червоної книги України

Вусач мускусний (*Aromia moschata*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-вусачів, внесений до Червоної книги України

Вусачі – див. *Дроворуби*

Вусачі (Cerambycidae) – родина ряду Жуки

Вусачі земляні, коренеїди (*Dorcadion*) – рід комах ряду твердокрилих родини жуків-вусачів, два види якого внесені до Червоної книги України

Вусач-червонокрил Келлера (*Purpuricenus kaehleri*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-вусачів, внесений до Червоної книги України

Вусики – пара придатків, органи чуття у членистоногих

Вусоногі (Cirripedia) – ряд нижчих ракоподібних

Вухані (*Plecotus*) – рід ссавців родини лиликових

Вухаті окуні, сонячноокуневі, центрархові (Centrarchidae) – родина риб ряду окунеподібних

Вухаті сови (*Asio*) – рід птахів родини совиних

Вухаті тюлені (Otariidae) – родина, підряд ластоногих

Вухо – орган слуху та рівноваги у хребетних

Вушна раковина – зовнішня частина слухового аналізатора у ссавців

В'юн звичайний (*Misgurnus fossilis*) – риба родини в'юнових, вид фауни України

В'юни (*Misgurnus*) – рід риб родини в'юнових

В'юнові (Cobitidae) – родина риб ряду коропоподібних

В'юрки (*Fringilla*) – рід птахів родини в'юркових

В'юркові (Fringillidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Вюрмське зледеніння – останнє зледеніння в Альпах і Центральній Європі

В'юрок канарковий – див. *Щедрик*

В'яз, берест, карагач, ільм (*Ulmus*) – рід дерев рослини в'язових

В'язіль (*Securigera*) – рід рослин родини бобових

В'язові, ільмові (Ulmaceae) – родина квіткових рослин порядку кропивоцвітих

В'язь (*Leuciscus idus*) – риба родини коропових, вид фауни України

Габітус – характерна форма, зовнішній вигляд організму

Ґава – див. *Ворона сіра*

Гавайські квіткарки, гавайські в'юрки (Drepanidiae) – птахи підродина родини в'юркових

Гаверсові канали – трубчасті порожнини в компактній речовині кісток

Гавіалові (Gavialidae) – родина ряду крокодилів

Гага – див. *Пухівка*

Гагари (*Gavia*) – рід птахів родини гагарових

Гагарки (*Alcatorda*) – рід птахів родини алькових

Гагарові (Gaviidae) – родина птахів ряду гагароподібних

Гагароподібні (Gaviiformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Гаґґінс, Чарлз – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1966)

Гаги (*Somateria*) – рід птахів родини качиних

Гадюка звичайна (*Vipera berus*) – змія родини гадюкових, вид фауни України

Гадюка Нікольського (*Vipera nikolskii*) – гадюка лісостепова, за деякими поглядами вид плазунів ряду змій родини гадюкових, внесений до Червоної книги України

Гадюка степова (*Vipera renardi*) – вид плазунів ряду змій родини гадюкових, внесений до Червоної книги України

Гадюки (*Vipera*) – рід отруйних змій Старого світу родини гадюкових

Гадюкові (Viperidae) – родина змій ряду лускатих Старого і Нового Світу

Гадюча цибулька гроноподібна (*Muscari botryoides*) – вид судинних рослин родини гіацинтових, внесений до Червоної книги України

Гадючник (*Filipendula*) – рід рослин родини розових

Газелі (*Gazella*) – рід антилоп родини бикових (порожнисторогих)

Газообмін, зовнішнє дихання – обмін газів між живим організмом і навколишнім середовищем

Гаїчки (*Poecile*) – рід або підрід птахів родини справжніх синиць

Гайдушек, Деніел Карлтон – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1976)

Гайморова порожнина – парна верхньощелепна пазуха в черепі

Гакслі Ендрю Філдінг – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1963)

Гакслі, Томас Генрі (1825–1895) – біолог, пропагантист Дарвінізму, автор праць про походження людини, довів єдність будови черепа хребетних тварин, походження птахів від плазунів, спорідненість медуз і поліпів тощо

Гал – патологічне розростання рослинної тканини, під дією

Галагази, пеганки (*Tadorna*) – рід птахів родини качиних

Галаго (*Galago*) – рід ссавців родини галагових

Галагові (Galagidae) – родина ссавців ряду приматів

Галактани – складні полісахариди

Галактоза – один з простих цукрів – гексоз

Галактозамін – структурний елемент складного полісахарида, що представлений в хрящовій тканині

Галактуронова кислота – структурний компонент ряду вищих полісахаридів

Галапагоські в'юрки (Geospizinae) – група ролдів птахів ряду горобцеподібних, відомий приклад еволюційних перетворень

Галега – див. *Козлятник*

Галеропсис пустельний (*Galeropsis desertorum*) – вид грибів родини болбітієвих, внесений до Червоної книги України

Гали – патологічні нарости на рослинах, що викликані дією паразитичних безхребетних

Галикт луганський (*Halictus luganicus*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини галіктидів, внесений до Червоної книги України

Галицеві (Cecidomyiidae) – родина двокрилих комах підряду довговусих

Галка (*Corvus monedula*) – вид птахів родини воронових, вид фауни України

Галка альпійська (*Pyrrhocorax graculus*) – вид птахів родини воронових, вид фауни України

Галові кліщі (Eriophyidea) – надродина ряду акариформних кліщів

Галофіли –організми, що живуть в місцях високої солоності середовища

Галофіти – рослини, які переважно ростуть на солоних ґрунтах

Галофітові (Halophytaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Галофоби – організми, які не переносять надлишкової солоності середовища

Галуження – членування тіла рослин на окремі частини

Гальвані, Луїджі (1737–1798) – біолог, фізіолог, першим досліджував електричні явища при м'язовому скороченні

Гальмування – нервовий процес, що повящаний зі збудженням, яке пригнічує інше збудження

Гама-аміномасляна кислота – амінокислота, гальмівний нейромедіатор в центральній нервовій системі

Гама-глобуліни, імуноглобуліни – захисні білки хребетних, фактори імунітету

Гамадрил (*Papio hamadryas*) – вид приматів родини мавпових

Гамазові кліщі, гамазиди (Gamasoidea) – родина паразитоморфних кліщів, деяки представники якої є паразитами людини і переносниками інфекційних хвороб

Гамамелідові (Hamamelidaceae) – гамамелісові, родина квіткових рослин порядку гамамелідоцвітих

Гамамелідоцвіті (Hamamelidales) – порядок квіткових рослин

Гама-різноманіття – біологічне різноманіття на рівні екосистем

Гама-таксономія – внутршньовидова класифікація

Гамбузії (*Gambusia*) – рід риб родини пецилієвих

Гаметангій – статевий орган у рослин

Гамети – статеві клітини, репродуктивні клітини, призначені для статевого розмноження

Гаметогенез – процес формування і утворення гамет

Гаметофіт – статеве покоління в життєвому циклі спорових рослин

Гамони – біологічно активні речовини, які виділяються гаметами

Ганглій – нервовий вузол

Гангліозиди – підгрупа гліколіпідів

Гангські дельфіни (Platanistidae) – родина ссавців ряду китоподібних,

Гангуанові (Hanguanaceae) – за сучасною систематикою APG родина квіткових рослин порядку коммеліноцвітих

Ганобласти – адамантобласти, клітини, відповідальні за формування емалі зубів

Ганодерма (*Ganoderma*) – рід грибів-руйнівників деревини, рід флори України

Ганоїдні риби (Ganoidei, Ganoidomorpha) – надряд риб, нижчих променеперих риб

Гант, Тімоті – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2001)

Гаплоїд – ядро, клітина, організм, що містить одинарний набір хромосом

Гаплоїдія – генетичний стан організму чи клітини, з одним набором хромосом

Гаплоїдний набір – кількість хромосом, що відповідає одинарному набору хромосом від батька чи матері

Гапломітрій Гукера (*Haplomitrium hookeri*) – вид мохоподібних родини гапломітрієвих, внесений до Червоної книги України

Гаплонт – організм, у якого всі клітини гаплоїдні

Гаплотип – сукупність алелів на локусах однієї хромосоми

Гаплофаза – стадія розвитку організму га гаплоїдній стадії

Гаптантові (Haptanthaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку самшитоцвітих

Гаптоглобін – один з білків плазми крові

Гаптофітові водорості, гаптофіти (Haptophyta) – тип еукаріотичних одноклітинних організмів

Гарбуз (*Cucurbita*) – рід рослин родини гарбузових

Гарбуз восковий – див. *Гарбуз зимовий*

Гарбуз зимовий, гарбуз восковий, бенінказа (*Benincasa hispida*) – трав'яниста ліана, вид рослин родини гарбузових

Гарбуз китайський гіркий – див. *Момордика*

Гарбуз пляшкоподібний – див. *Лагенарія*

Гарбузина – тип плода

Гарбузові (Cucubirtaceae) – родина квіткових рослин порядку гарбузоцвітих

Гарбузоцвіті (Cucurbitales) – порядок квіткових рослин

Гарденія (*Gardenia*) – рід рослин родини маренових

Гардерова залоза – додаткова залоза ока хребетних тварин, виключаючи приматів

Гарем – в біол. група полігамних організмів, яка формується для розмноження

Гарієві (Garryaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гаррієцвітих

Гармала (*Peganum*) – рід рослин родини парнолисникових

Гармалові (Peganaceae) – родина квіткових рослин порядку рутоцвітих

Гарна (*Antilope cervicapra*) – гвинторога антилопа, вид порожнисторогих

Гарпактициди (Harpactiocoida) – підряд веслоногих раків

Гарпії – 1) (*Harpia*) рід птахів ряду соколоподібних, 2) (*Harpyia*) – рід ссавців ряду рукокрилих

Гартвелл, Ліланд – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2001)

Гартлайн, Голден – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1967)

Гарцинія – див. *Мангостан*

Гаршнеп (L*ymnocryptes minimus*) – вид птахів родини бекасових, вид фауни України

Гассер, Герберт Спенсер – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1944)

Гастероміцети (Gasteromycetales) – група порядків з класу базідіальних грибів

Гастреї теорія – гіпотеза, згідно якої всі багатоклітинні тварини походять від гіпотетичної тварини, що складається ліше з двох шарів клітин

Гастроваскулярна система – травна система медуз і гребневиків

Гастроінтестинальні гормони – група біологічно активних пептидів травного тракту

Гастроцель, архентерон – порожнина гаструли у зародків багатоклітинних тварин

Гаструла – двошаровий зародок багатоклітинних тварин

Гаструляція – обособлення зародкових листків у багатоклітинних тварин

Гатерія, таутара (*Sphenodon punctatus*) – рептилія, реликтовий вид окремого ряду

Гаузен, Гаральд цур (1936) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2008)

Гаунсфілд, Годфрі (1919–2004) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1979)

Гаур (*Bos frontalis*) – лобатий бик, найбільший представник родини бичачиз, з тих, що одомашнений людиною

Гаусторії, 1 – орган живлення та прикріплення до субстрату у паразитичних рослин і грибів; 2) у деяких покритонасінних рослин – ниткоподібні вирости зародкового мішка, за допомогою яких поживні речовини надходять до зародка

Гаял (*Bos gaurus frontalis*) – одомашнений дикий бик гаур

Гвамателові (Guamatelaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку крососомоцвітих

Гваякове дерево, бакаутове дерево (*Guajacum officinale*) – вид рослин родини парнолистових

Гвереці, колобуси (*Colobus*) – рід приматів родини мавпових

Гвинторога коза, козел гвинторогий, мархур (*Carpa falconeri*) – вид ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Гвоздика (*Dianthus*) – рід рослин родини гвоздичних, п’ять видів якого внесені до червоної книги України

Гвоздикоцвіті (Caryophyllales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Гвоздичне дерево, сизигінум ароматний (*Syzygium aromaticum, Caryophyllus aromaticus*) – вид рослин родини миртових, бруньки якого використовують як пряність (гвоздика)

Гвоздичники (Caryophyllaeidea) – ряд стрічкових червів

Гвоздичні (Caryophyllaceae) – родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Гебелома (*Hebeloma*) – рід грибів флори України

Гевея (*Hevea*) – рід рослин родини молочайних

Ґеґенбаур, Карл (1826–1903) – біолог, анатом, зоолог, ембріолог, один з найвидатніших дослідників в області порівняльної анатомії.

Ґедзеві, Ґедзі (Tabanidae) – родина кровосисних двокрилих комах

Геєр, Освальд (1809–1883) – біолог, один із засновників палеоботаніки

Гейдельберзька людина (*Homo heidelbergensis*) – вважається окремим видом викопних людей, що існували від 600 до 400 тис. років тому і можливо була прямим предком як неандертальців, так і сучасних людей

Гейденгайн, Мартін (1864–1949) – біолог, анатом, гістолог, досліджував мікроскопічну будову клітини, виявив центросоми в покояться клітинах

Гейманс, Корней – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1938)

Гейссоломові, гейсоломові (Geissolomataceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку крососомоцвітих

Геккель, Ернст Генріх Філіп Август (1834–1919) – біолог, природознавець

Гекон європейський листолапий (*Euleptes europaea*) – єдиний представник роду геконів європейських листолапих підродини справжніх геконів

Гекон середземноморський (*Mediodactylus kotschyi*) – вид плазунів ряду ящірки родини геконових, внесений до Червоної книги України

Геконові (Gekkonidae) – родина ящірок ряду лускатих плазунів

Гексози – вуглеводи групи моносахаридів, що складаються з 6 атомів Карбону

Гексозофосфати – складні біологічні ефіри

Гектокотиль – видозмінене щупальце молюсків

Гелади (*Theropithecus*) – рід ссавців родини мавпових

Гелеобіонти – організми, які потребують сонячних місць

Геліконіди (Helliconidae) – родина метеликів

Геліконієві (Heliconiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку імбироцвітих

Геліотропізм – здатність живих організмів (переважно рослин) приймати певне положення під впливом сонячного світла, буває позитивний (до сонця) і негативний (від сонця); те саме, що й фототропізм

Геліциди (Hellicidae) – родина наземних молюсків

Гелодій Бландова (*Helodium blandowii*) – вид мохоподібних родини туїдієвих, внесений до Червоної книги України

Гелофіти – болотяні трав'янисті рослини

Гельвела (*Helvella*) – рід їстівних та неїстівних грибів відділу акоміцети, флори України

Гельземієві (Gelsemiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку тирличецвітих

Гельмінти – паразитичні плоскі та круглі черви

Гельмінтоз – хвороба викликана пазитичними червами

Гельмінтологія – розділ біології, наука про гельмінтів та гельмінтози

Гельмінтора розчепірена (*Helminthora divaricata*) – вид водоростей родини немалієвих, внесений до Червоної книги України

Гель-фільтрація – спосіб біохімічних досліджень, який передбачає розділення макромолекул за їх розмірами

Гем – небілкова частина гемоглобіну

Гемато-енцефалічний бар'єр – фізіологічний механізм, який полягає в існуванні бар'єру між кровоносною системою і центральною нервовою системою

Гематозої – див. *Гемопаразити*

Гемерокаліс – див. *Лілійник*

Гемідіаптом Рилова (*Hemidiaptomus rylowi*) – вид ракоподібних ряду каланоїдів, внесений до Червоної книги України

Гемізигота – диплоїдний організм, у якого є тільки одна доза певних генів

Гемізиготність – стан диплоїдного організму, пов'язаний з тим, що в ньому є лише один алельний ген

Гемікриптофіти – рослини, бруньки відновлення яких закладаються близько до поверхні ґрунту

Гемімеріди (Hemimerida) – ряд комах

Геміметаболія (геміметаморфоз) – перетворення личинки комахи безпосередньо в дозрілу особину без стадії лялечки

Гемо – частина слова, що означає «кров», «кровяний»

Гемогенез – утворення (диференціація) бруньок калюсними клітинами

Гемоглобіни – транспортні білки крові, що містять йони Ферруму, у хребетних тварин знаходится в еритроцитах, у безхребетних розчинений в плазмі крові

Гемодинаміка – рух крові судинами

Гемодіаліз – штучна процедура очищення крові від токсичних речовин, яка призначається хворим з недостатністю функції нирок

Гемодорові (Haemodoraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку комеліноцвітих

Гемоліз – руйнування еритроцитів

Гемолізини – специфічні антитіла, що руйнуть еритроцити

Гемолімфа – аналог крові у безхребетних, характерна для незамкненої кровоносної системи

Гемопаразити, гематозої – одноклітинні організми, що паразитують у крові хребетних тварин і людини

Гемопоез – див. *Кровотворення*

Гемопротеїди – складні білки крові, зокрема гемоглобіни

Гемоспоридії (Haemosporidia) – ряд внутрішньоклітинних паразитів крові хреьетнипх, в тому числі людини

Гемоцит – будь-яка сформована клітина крові хребетних

Гемоцитобласти – клітини кровотворних органів людини та хребетних тварин (кістковий мозок, селезінка, лімфатичні вузли), з яких утворюються всі клітинні елементи крові

Гемоціаніни – аналоги гемоглобіну, що знаходяться у гемолімфі безхребетних тварин; використовуються в лабораторній діагностиці хвороб людини як імуностимулятори, а також як лікарські речовини з протипухлинною дією

Гемсбок (*Oryx gazella*) – вид африканских антилоп

Гемула – зимуюча брунька

Ген – структурна і функціональна одиниця спадковості живих організмів, що відповідає певній еуклеотидній послідовності ДНК

Генеалогічне дерево – родовід, схематичне зображення генеалогічних відносин організмів

Генеалогічний метод – метод у генетиці людини, що базується на побудові генеалогічних древ

Генеалогія – в генетиці та селекції сукупність відомостей про походження даної особини або групи особин тварин або рослин

Генедієла Гайма (*Hennediella heimii*) – вид мохоподібних родини потієвих, внесений до Червоної книги України

Генезис у біології – походження, виникнення; процес утворення

Генеративні органи – органи статевого розмноження

Генерації – 1) різні фази складного життєвого циклу, 2) покоління

Генети (*Genetta*) – рід ссавців ряду хижих

Генетика – біологічна наука про спадковість та мінливість організмів

Генетика біохімічна – галузь генетики, що досліджує генетичний контроль біохімчіних процесів

Генетика людини, антропогенетика – галузь генетики, об'єктом якої є людина

Генетика медична – розділ генетики, який вивчає спадкові хвороби людини

Генетика мікроорганізмів – розділ загальної генетики, в якому об'єктом дослідження служать бактерії, мікроскопічні гриби та ін мікроорганізми

Генетика молекулярна – напрям у молекулярній біології; , який вивчає хімічні основи спадковості

Генетика поведінки – галузь науки про поведінку тварин, ґрунтується на законах генетики і вивчає, якою мірою і яким чином відмінності в поведінці визначаються спадковими чинниками

Генетика популяцій – розділ генетики, який вивчає процеси, що відбуваються в природних популяціях

Генетика рослин – розділ генетики, що вивчає спадковість і мінливість рослин

Генетика соматичних клітин – розділ цитогенетики, який вивчає функціонування генетичного апарату у клітинах, з яких побудоване тіло організму

Генетика тварин – розділ генетики, що вивчає спадковість і мінливість переважно сільськогосподарських тварин та окремі питання щодо генетичних процесів у домашніх і диких тварин

Генетична дія випромінювань – виникнення мутацій внаслідок опромінення організмів та вірусів

Генетична інженерія – напрям біотехнології, конструювання рекомбінантних молекул ДНК

Генетична інформація – послідовністі нуклеотидів в ДНК

Генетична карта – місця розташування генів у хромосомі

Генетична модифікація –зміни генетичної структури клітини у лабораторних умовах

Генетична нестабільність – генетичні зміни, що відбуваються значно частіше за спонтанні мутації

Генетична несумісність – форма репродуктивної ізоляції

Генетичний аналіз – сукупність методів дослідження успадкування ознак

Генетичний апарат – структури, що містять спадкову інформацію клітини

Генетичний банк – сховище-колекція генетичного матеріалу, з якого можливе відтворення організмів

Генетичний вантаж – сума несприятливих летальних та сублетальних мутацій у генофонді популяцій

Генетичний вітер – спрямовані макрогеографічні тенденції зміни генофонду

Генетичний дрейф – явище ненаправленої зміни частот генов в популяції,

Генетичний код – система запису генетичної інформації у вигляді нуклеотидних триплетів (кодонів)

Генетичний матеріал – будь-які зразки організмів, які містять функціональні одиниці спадковості

Генетичний метод – спосіб дослідження соціальних явищ і процесів, що базується на основі аналізу їх походження, становлення та розвитку

Генетичний поліморфізм – різноманітний стан генів у особин однієї популяції з частотою значно вищею за спонтанні мутації

Генетичні дистанції – міра генетичних відмінностей (дивергенції) між видами, підвидами, або популяціями одного виду

Генетично модифікований організм – див. *Трансгенний організм*

ГМО – див. *Трансгенний організм*

Генікулярія спіротенієва (*Genicularia spirotaenia*) – вид водоростей родини гонатозигових, внесений до Червоної книги України

Геніпа (*Genipa americana*) – плодове листопадне дерево родини маренових, поширене на островах Карибського моря і від південної Мексики до Аргентини та на Філіппінах

Геніталії – статеві органи тварин

Генле, Фрідріх Ґустав Якоб (1809–1885) – біолог, фізіолог, відкрив багато анатомічних структур

Генна інженерія – див. *Генетична інженерія*

Генна терапія – лікування хвороб людини шляхом внесення змін до геному клітин

Генні гормони – гормони, які контролюються генами, як ланки в ланцюгу реакцій від гена до ознаки

Генні кластери – групи тісно зчеплених генів, що відповідають за споріднені функції або які доповняють один одного функціонально

Геногеографія – дослідження розподілу по Землі генетичних ознак

Генокопія – однакові зміни фенотипу, зумовлені алелями різних генів

Геном – гаплоїдний набір хромосом з локалізованими в них генами; сукупність ядерних елементів генетичної конституції особини, клітини певного виду

Геноміка – розділ молекулярної генетики, присвячений вивченню геному і генів

Геномний аналіз – один з генетичних методів досліджень походження певних геномі,

Геносистематика – класифікація таксонів, яка базується на порівнянні нуклеотидних послідовностей фрагментів ДНК

Генотип – сукупність спадкових факторів організму чи клітини, складається з геному, плазмону та пластому

Генотоксичність – шкідлива дія канцерогенів і мутагенів на генетичний апарат

Генофонд – сукупність всіх генних варіацій (алелей) певної популяції

Генч, Філіп (1896–1965) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1950)

Геоботаніка – розділ біології на стику ботаніки, географії та екології

Географія тварин та рослин – розділ біогеографії

Геокарпія – розвиток і дозрівання плодів рослин у ґрунті

Геотропізм – гравітропізм, здатність різних органів рослин рости та розташовуватися певним чином відносно сил гравітації

Геофіли, 1) (Geophilomorpha) – ряд губоногих; 2) організми, які живуть у ґрунті

Геофілія – здатність деяких багаторічних трав'янистих рослин зберігати бруньки відновлення і запасні поживні речовини в ґрунті

Геофіти – різновид життєвої форми рослин

Гепард (*Acinonyx jubatus*) – вид ссавців родини котячих

Гепарин – речовина, яка синтезується в тучних клітинах і перешкоджає зсіданню крові, антикоагулянт

Гепатоцит – клітина печінки

Гептагенія Самоха (*Heptagenia samochai*) – вид комах ряду одноденок родини гептагенідів, внесений до Червоної книги України

Геранієві (Geraniaceae) – родина квіткових рослин порядку геранієцвітих

Геранієцвіті (Geraniales) – порядок квіткових рослин

Герань (*Geranium*) – рід рослин родини геранієвих

Гербарій – колекція рослин

Гердон, Джон (1933) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2012)

Геренук – див. *Жирафова газель*

Герицій коралоподібний (*Hericium coralloides*) – вид грибів родини герицієвих, внесений до Червоної книги України

Геркулес (*Dynastes hercules*) – величезний тропічний жук родини пластинчастовусих

Гермафродитизм – наявність у одної особини чоловічих і жіночих ставих органів

Герозаври (Gerrhosauridae) – родина ящірок

Геронтологія – галузь біологіїї та медицини, яка вивчає процеси старіння організмів

Герпесвіруси (*Herpesviruses*) – рід вірусів

Герпетобіонти – тварини, що живуть на поверхні ґрунту

Герпетологія – галузь зоології, яка вивчає плазунів

Геррардінові (Gerrardinaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гуертеєцвітих

Гершензон, Сергій Михайлович (1906–1998) – академік НАН України, за спеціальністю: молекулярна біологія

Герші, Алфред (1908–1997) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1969)

Гершуні, Григорій Вікторович (1905–1992) – біолог, фізіолог, ствив школу з фізіології слуху

Геснерієві (Gesneriaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку губоцвітих

Гесперокалісові (Hesperocallidaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку холодкоцвітих

Гесперорнісоподібні (Hesperornithiformes) – вимерлий ряд зубатих птахів

Гесс, Вальтер (1881–1973) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1949)

Гессенська муха – див. *Хлібний комарик*

Гетеробазидіальні гриби (Heterobasidiomycetidae) – підклас базидіоміцетів

Гетеробатмія – неоднаковий рівень розвитку і спеціалізації різних органів

Гетерогаметність – здатність організму продукувати різні гамети з різними статевими хромосомами

Гетерогамія, 1) – тип статевого процесу; 2) –зміна функцій квіток у рослин;

Гетерогенез – раптова поява особин, які за низкою ознак різко відрізняються від батьків

Гетерогонія у біології – одна з форм вторинного чергування статевих поколінь

Гетеродермія прекрасна, анаптіхія прекрасна (*Heterodermia speciosa*) – вид грибів родини фісцієвих, внесений до Червоної книги України

Гетеродонтизм – диференціювання форми зубів

Гетерозигота – клітина або організм, що містить два різних алелі в даному локусі гомологічних хромосом

Гетерозиготність – частота гетерозиготних генотипів у популяції

Гетерозис – перевага гібридів за низкою ознак над батьківськими формами

Гетерокаріон – клітина, в якій присутні два або більше ядер різної генетичної природи

Гетерокарпія – утворення у того самого виду рослин плодів з неоднаковими морфологічними або фізіологічними властивостями

Гетероморфність – різноманітність форм

Гетероморфоз – заміщення у тварин одного органа іншим, не гомологічним втраченому

Гетеропіксідові (Heteropyxidaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку миртоцвітих

Гетерополісахариди – полісахариди, які утворені з залишків різних моносахаридів

Гетеростилія – різностовпчастість, наявність у рослин одного і того ж виду двох або трьох форм квіток, що розрізняються по довжині стовпчиків і розташуванню тичинок

Гетероталізм – роздільностатевість на фізіологічному і генетичному рівні без морфологічних відмінностей

Гетеротардигради (Heterotardigrada) – клас безхребетних тварин типу тихоходів

Гетеротермні тварини – тварини з чергуванням періодів підтримки високої і низької температури

Гетеротопія – виниклі в процесі еволюції онтогенезу (індивідуального розвитку) тварин зміни місця закладання органів

Гетеротрофія – тип живлення організмів, за якого вони отримують з оточуючого середовища органічну речовину

Гетеротрофні організми – організми, яким для живлення потрібні екзогенні органічні речовини

Гетерофагія – процес перетравлення їжі

Гетерофіл споріднений (*Heterophyllium affine*) – вид мохоподібних родини пілезіадельфових, внесений до Червоної книги України

Гетерофілія – відмінності у формі, розмірах і структурі листя на одній рослині

Гетерохроматин – некодуючи ділянки хроматина, що звичайно зберігають щільно запаковиний стан

Гжицький, Степан Зенонович (1900–1976) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: біохімія

Гидателові (Hydatellaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку лататтєцвітих

Гиднорові (Hydnoraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку перцевоцвітих

Гипоксисові (Hypoxidaceae) – за сучасною систематикою APG,родина квіткових рослин порядку холодкоцвітих

Гиростемонові (Gyrostemonaceae) – за сучасною систематикою APG,родина квіткових рослин порядку капустоцвітих

Гіалекта стовбурова (*Gyalecta truncigen*a) – вид грибів родини гіалектових, внесений до Червоної книги України

Гіалоплазма – див. *Цитозоль*

Гіалуронова кислота – складовий компонент сполучної тканини

Гіацинт (*Hyacinthus*) – рід рослин родини лілійних

Гіацинтик Палласів (*Hyacinthella pallasiana*) – вид судинних рослин родини гіацинтових, внесений до Червоної книги України

Гіацинтові (Hyacinthaceae) – родина квіткових рослин порядку амарилісоцвітих

Гіацинтові боби – див. *Доліхос*

Гібереліни – фітогормони, які регулюють рост і цвітіння

Гібіскус, китайська троянда (*Gibiscus*) – рід рослин родини мальвових

Гібони (*Hylobates*) – рід людиноподібних мавп

Гібонові (Hylobatidae) – родина ссавців ряду приматів

Гібрид – організм або клітина, що виникає унаслідок поєднання альтернативних генетичних станів

Гібридизація – процес поєднання в клітині альтернативних генетичних станів

Гібридизація ДНК – штучне утворення дволанцюгової структури ДНК шляхом виникнення водневих зв'язків між комплементарними нуклеотидами одноланцюгових молекул ДНК за правилом А-Т, Г-Ц

Гібридизація рослин – міжвидова гібридизація, один із головних методів селекції рослин, за допомогою якого створена більшість сучасних сортів

Гібридизація соматична, гібридизація соматичних клітин – злиття в лабораторних умовах нестатевих (соматичних) клітин в єдине ціле

Гібридна ДНК – молекула ДНК, утворена ланцюгами різного походження (від двох різних молекул ДНК)

Гібридна сила – те саме що й гетерозис

Гібридогенез – спосіб розмноження гібридних особин, а також утворення нових гібридних форм і видів

Гібридологічний аналіз – метод генетики, який базується на схрещуванні

Гібридома – клітинний гібрид нормальної і пухлинної клітин

Гігантизм – посилення росту організмів

Гігантопітек (*Gigantopithecus*) – вимерла людиноподібна мавпа

Гігантська акула, велетенська акула (*Cetorhinus maximus*) – риба ряду лмноподібн Друга за розмірами (після китової акули) риба на планеті

Гігантські лінивці (Folivora) – група кількох різних вимерлих видів лінивців, що відрізнялися особливо великими розмірами і, на відміну від сучасних (що мешкають на деревах) – жили на землі

Гігантські черепахи (*Aldabrachelys*) – рід рептилій родини сухопутних черепах

Гігієна оточуючого середовища – галузь біологіїї, гігієни та екологі, яка вивчає вплив оточуючого середовища на здоров'я людини

Гігроморфізм – особливості будови рослин, які живуть у вологих місцях

Гігрофіли – наземні організми, що мешкають в умовах високої вологості

Гігрофіти – рослини вологих місць

Гігрофоби – наземні організми, що уникають занадто зволожених місць

Гігрофор (*Hygrophorus)* – рід грибів флори України

Гігроцебе ковпакоподібна (*Hygrocybe calyptriformis*) – вид грибів родини гігрофорових, внесений до Червоної книги України

Гідадоти – водяні продихи

Гідатофіти – водяні рослини, що майже повністю занурені у воду

Гіднум (*Hydnum*) – рід грибів флори України

Гідрангія – див. *Гортензія*

Гідри (*Hydra*) – рід прісноводних сидячих кишковопорожнинних тварин

«Гідробіологічний журнал»– періодичне видання Інституту гідробіології НАНУ

Гідробіологія – розділ біології, наука про життя і біологічні процеси у воді.

Гідробіонти – організми, які населяють морські та прісні водойми

Гідробіос – сукупність водних організмів

Гідробіоценози, гідроценози – водні біоценози

Гідрогенази – ферменти, що каналізують поглинання та виділення молекулярного кисню

Гідроїдні (Hydrozoa) – клас кишковопорожнинних тварин

Гідрокорали (Hydrocorallia) – ряд морських колоніальних кнідарій

Гідрокортизон – стероїдний гормон хребетних

Гідроксилази – ферменти класу оксиредуктаз

Гідроксилізин (Hyl) – нестандартна амінокислота, що входить до складу деяких білків

Гідроксипролін (Hyp) – амінокислота, входить до складу білків

Гідролази – клас ферментів, які каталізують розщепляння ефірних зв'язків

Гідролеєві (Hydroleaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку пасльоноцвітих

Гідроскелет – утримання форми тіла або рух у тварин за рахунок стиснення внутрішньопорожнинної рідини

Гідростахієві (Hydrostachyaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку кизиловоцвітих

Гідрофілія, 1) здатність тканин тіла зв'язувати воду; 2) пристосування квіток до запилення у воді

Гідрофіти – рослини, які ростуть у ґрунті та тільки частково занурені у воду

Гідрофоби – організми, що уникають вологих місць

Гідрохорія – поширення плодів, насіння та інших зачатків рослин водними течіями

Гієнієві – родина (Hyeniaceae) та порядок (Hyenioles) рослин відділу хвощеподібних

Гієновий собака (*Lycaon pictus*) – ссавець родини вовчих

Гієнові (Hyaenidae) – родина ссавців ряду хижі

Гізекієві (Gisekiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Гіймен, Роже (1924) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1977)

Гілея – назва дощового тропічного лісу

Гілка – відросток від стовбура дерева, вкритий листям, квітами

Гілкування – утворення пагонів та характер їх розташування

Гілл, Арчибальд (1886–1977) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1922)

Гіллястовусі ракоподібні (Cladocera) – ряд дрібних планктонних ракоподібних

Гілман, Альфред (1941–2015) **–** біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1994)

Гілокомієві (Hylocomiaceae) – родина мохів порядку гіпнобрієвих

Гімантандрові (Himantandraceae) – за сучасною систематикою APG,родина квіткових рослин порядку магнолієцвітих

Гіменій – спороносний шар плодових тіл грибів і лишайників

Гіменоміцети (Hymenomycetiidae) – група порядків базидіальних грибів

Гіменофілові (Hymenophyllaceae) – родина папоротеподібних рослин

Гіменофор – поверхня плодових тіл базидіоміцетів, що несе гіменій

Гімнотоподібні (Gymnotiformes) – ряд риб класу променеперих

Гімнурові – див. *Щурячі їжаки*

Гінандроморфізм – аномалія розвитку організму, коли великі ділянки тіла мають геном і ознаки різних статей

Гінгковидні (Ginkgopsida) – клас насінних рослин відділу вищих рослин

Гінецей – сукупність плодолисточків квітки

Гінкгові – назва родини (Ginkgoaceae), класу (Gingopsida) та порядку (Ginkgoales) голонасінних рослин

Гіногенез – одна з форм партеногенезу; процес формування зародка з яйцеклітини без участі ядра сперматозоїда

Гінофор – вирост квітколожа

Гіпаніс (*Hypanis*) – рід двостулкових ряду венерид, два види якого внесені до Червоної книги України

Гіпантій – частина квітки

Гіпаріон – рід вимерлих непарнокопитих тварин родини конячих

Гіпаріонова фауна – фауністичний комплекс вимерлих ссавців

Гіпеаструм (*Hippeastrum*) – рід рослин родини арілісових

Гіперварібельність – надзвичайна мінливість

Гіпермастигіди (Hypermastigida) – ряд тваринних джгутиконосців

Гіперметаморфоз – спосіб розвитку деяких комах, при якому будова та спосіб життя личинок різного віку різко відрізняються

Гіперморфоз – шлях філогенетичного розвитку організмів пов'язаний зі збільшенням органів і розмірів

Гіпертрофія – збільшення органу або тканини

Гіперфункція – посилення діяльності (функції) якого-небудь органа, тканини, системи

Гіпнобрієві (Hypnobryales) – за класичною систематикою, порядок рослин відділу мохоподібних

Гіпнові (Hypnaceae) – родина мохів порядку гіпнобрієвих

Гіпобласт – внутрішній шар клітин дискобластули та бластодиска у амніот

Гіподерма, 1) – внутрішній шар шкіри хребетних; 2) – покрив безхребетних; 3) – тканина, що розташована безпосередньо під епідермою

Гіпокамп – ріг амона, основна структура лімбічної системи мозку

Гіпокотиль – підсім'ядольне коліно, ділянка стебла у проростків рослин між кореневою шийкою та місцем прикріплення сім'ядоль

Гіпоксія – див. *Кисневе голодування*

Гіпоморфоз – один зі основних напрямів біологічного прогресу

Гіпонастія – більш швидке зростання нижньої сторони листків порівняно з верхньою

Гіпоталамо-гіпофізарна система – об'єднання структур гіпофіза і гіпоталамуса

Гіпоталамус – відділ проміжному мозку, який регулює нейроендокринну діяльність мозку і гомеостаз організму

Гіпотрофія – хронічний розлад харчування, що веде до зменшення маси тіла

Гіпофіз – нижній мозковий придаток, центральний орган ендокринної системи

Гіпофункція – ослаблення будь-якої фізіологічної функції

Гіпохорда – тяж клітин у зародків більшості хребетних

Гіпсеохарітові (Hypseocharitaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку геранієцвітих

Гіпуралії – розширені кісткові пластинки хвостового скелету кісткових риб

Гіпурова кислота, бензоїгліцин – один з кінцевих продуктів обміну речовин

Гіракотерій – див. *Eoгіпус*

Гіркокаштан, каштан кінський (*Aesculus*) – рід рослин родини гіркокаштанових

Гіркокаштанові (Hippocastanaceae) – родина квіткових рослин порядку сапіндоцвітих

Гіродон (*Gyrodon*) – рід грибів флори України

Гірокотиліди (Gyrocotylida) – клас безхребетних тварин типу плоских червів

Гіропор (*Gyroporus*) – рід грибів флори України

Гірські гуски (*Eulabeia*) – рід птахів родини качиних

Гірські козли (*Capra*) – рід жуйних ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Гірчак (*Acroptilon*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих)

Гірчаки (*Rhodeus*) – рід риб родини коропоподібних

Гірчиця чорна (*Brassica nigra*) – вид рослин роду капуста сімейства капустяних

Гісоп крейдовий (*Hyssopus cretaceus*) – вид судинних рослин родини губоцвітих, внесений до Червоної книги України

Гістамін – гормон, медіатор нервової системи і алергічних реакцій

Гістидин (His) – амінокислота, входить до складу білків

Гістіоцит – клітина пухкої сполучної тканини

Гісто-, гістіо-... – частина слова, що вказує на відношення до тканин тіла

Гістогематичні бар'єри – бар'єри між кров'ю і тканинами

Гістогенез – сукупність процесів утворення і відновлення тканин

Гістологія – розділ біології, наука про будову і функцію тканин багатоклітинних організмів

Гістони – лужні білки ядер клітин, що утворюють з ДНК хроматин

Гітчінгс, Джордж (1905–1998) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1988)

Гіфи – клітина гриба, мікроскопічні нитки, що утворюють вегетативне тіло гриба

Гіфолома (*Hypholoma*) – рід грибів флори України

Гіфоміцети (Hyphomycetales) – порядок незавершених грибів

Гладенькі кити (Balaenidae) – родина ссавців ряду китоподібних

Гладенькі м'язи – вісцеральні м'язи внутрішніх органів, які не мають виразної поперекової смугастості

Гладиші, хребтоплави, гребляки (Notonecidae) – родина водяних клопів

Гладіатори (Mantophasmatodea) – ряд комах типу членистоногих

Гладіолус (*Gladiolus*) – рід бульбоцибулькових рослин родини півникових

Гладкоголові (Alepocephalidae) – родина глибоководних риб

Гладконосі, лиликові (Vespertilionidae) – родина ссавців ряду рукокрилих

Глеба, Юрій Юрійович (1949) – академік НАН України, за спеціальністю: клітинна інженерія рослин

Глевчак однолистий, малаксис однолистий (*Malaxis monophyllos*) – вид судинних рослин родини зозулинцевих, внесений до Червоної книги України

Гледичія (*Gleditsia*) – рід рослин родини бобових

Глива, вешенка (*Pleurotus*) – рід грибів флори України

Глиця – див. *Хвоя*

Глід (*Crategus*) – рід рослин родини розових, два види якого внесені до Червоної книги України

Глікоген – основний резервний полісахарид тварин і грибів

Глікозиди – поширені в рослиннному світі органічні сполуки, що складаються з вуглеводного залишку і нецукрової частини

Глікокалікс – глікопротеїдний комплекс зовнішньої цитоплазматичної мембрани тварин

Гліколіз – ферментативний багатостадійний процес перетворення глюкози на піруват у анаеробних умовах

Гліколіпіди – органічні сполуки, в яких ліпідні залишки пов'язані з вуглеводними

Глікопротеїди – речовини, в яких білкова частина молекули пов'язана ковалентним зв'язком з однією або декількома вуглеводними компонентами

Глікофіти, глюкофіти – рослини незасолених ґрунтів і водойм

Гліоксилатний цикл, циклічний ферментативний процес перетворення оцтової кислоти

Гліптодонт (Glyptodontidae) – родина вимерлих неповнозубих тварин

Гліцериди – складні ефіри гліцерина і жирних кислот

Гліцин (Gly) – амінокислота, входить до складу білків

Гліцинія, вістерія (*Wisteria*) – рід рослини родини бобових

Глія, нейроглія – особливі клітини нервової тканини

Глобальна екологія – галузь біологіії, яка вивчає біосферу Землі в цілому

Глобула у біології – форма білкових молекул

Глобуліни – білки крові

Глобулярні білки – білки, молекули яких згорнуті у глобули

Гломеромікота, гломероміцети (Glomeromycota) – відділ грибів

Гломерула – див. *Клубочок*

Глосоптериди (Glossopteridales) – порядок вимерлих рослин

Глотка – частина передньої кишки, яка розташована за ротовою порожниною

Глотківка Щоголева (*Erpobbdella stschbegolewi*) – вид п'явок ряду безхоботні п'явки, внесений до Червоної книги України

Глохідій – паразитична личинка прісноводних молюсків

Глу(ю)тамін – напівамід глютаміновой кислоти

Глу(ю)тамінова кислота – -аміноглутарова кислота

Глу(ю)татіон – пептид із залишків трьох амінокислот

Глу(ю)теліни – прості білки з насіння злаків

Глупиші, фульмиари (*Fulmarus*) – рід птахів родини буревісникових

Глутамін (Gln) – амінокислота, входить до складу білків

Глутамінова кислота (Glu) – амінокислота, входить до складу білків

Глуха гола кропива (*Lamium glaberrimum*) – вид судинних рослин родини губоцвітих, внесений до Червоної книги України

Глухар, глушець (*Tetrao urogallus*) – вид птахів родини тетерукових, внесений до Червоної книги України

Глухов, Олександр Захарович (1945) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: біологічне і ландшафтне різноманіття

Глухокропивові, губоцвіті (Lamiaceae, Labiatae) – родина квіткових рослин порядку губоцвітих

Глюкагон – гормон підшлункової залози

Глюкоза – найрозповсюдженіший моносахарид

Глюкозамін – аміноцукор, похідний глюкози

Глюкокортикоїди – гормони хребетних

Глюконеогенез – утворення глюкози з невуглеводневих попередників

Глюкофіти – див. *Глікофіти*

Глюкуронова кислота – одноосновна органічна кислота з групи уронових кислот

Глютеліни – рослинні білки

Ґмелін, Іоганн Фрідріх (1748, 1804) – біолог, натураліст, медик, хімік, ботанік, етномолог

Ґмелін, Карл Хрістіан Готліб (1762–1837) – біолог, ботанік, лікар

Ґмелін, Самуїл Георг Готліб (1744–1774) – біолог, натураліст

Гмеліни (Gmelina) – рід ракоподібних ряду мізид, два види якого внесені до Червоної книги

Гнатостомуліди (Gnathostomulida) – ряд війчастих червів

Гнетові – відділ (Gnetophyta) та порядок (Gnetales) голонасінних рослин

Гнетоподібні (Gnetopsida) – клас насінних рослин відділу вищих рослин

Гниди – яйця вошей

Гниття, амоніфікація – процес розкладання азотовмісних органічних сполук

Гніздівка звичайна (*Neottia nidus-avis*) – вид судинних рослин родини зозулинцевих, внесений до Червоної книги України

Гніздо, кубло – споруда, яка будується різними видами тварин, для проживання, сну, висиджування яєць та вигодовування потомства

Гніздовий паразитизм – спосіб розмноження у птахів, риб і комах, при якому самки відкладають яйця в чужі гнізда і надалі не проявляють турботи про потомство

Гніздові колонії – великі скупчення птахів для гніздування на обмеженій території

Гніздування – спорудження гнізд у птахів і тварин

Гноєвик (*Coprinus*) – рід грибів флори України

Гноєїд рогатий (*Onthophagus furacatus*) – вид комах фауни України, внесений до Європейського Червоного списку тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі

Гнойовики (Geotrupidae) – родина (або група родин) пластинчастовусих жуків

Гнотобіологія, гнотобіотика – підтримування живих організмів у стерильних умовах

Гнотобіонти – тварини, які штучно позбавлені будь-яких мікроорганізмів

Гну (*Cnnochaetes*) – рід ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Гнус – збірна назва кровосисних комах з різних родин

Гоацин (*Opisthocomus hoazin*) – птах родини зозулевих

Гоациноподібні (Opisthocomiformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Говенія (*Hovenia*) – рід рослин родини крушинових

Говорун, Дмитро Миколайович (1950) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: молекулярна біофізика

Говорушка (*Clitocybe*) – рід грибів родини трихоломових

Гоголь (*Bucephala clangula*) – вид птахів ряду гусеподібних родини качкових, внесений до Червоної книги України

Годжкін, Алан (1914–1998) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1963)

Голарктика, Голарктичне царство, Арктогея – біогеографічний регіон, що включає Палеоарктику і Неоарктику

Голдштейн, Джозеф (1940) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1985)

Голіафи (*Goliathus*) – рід жуків родини бронзівок

Голінка – див. *Гомілка*

Голкоротоподібні (Stomiiformes) – ряд риб класу променеперих

Голкошкірі (Echinodermata) – тип вторинноротих тварин

Голлі, Роберт Вільям (1922–1993) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1968)

Голова – передній або верхній відокремлений відділ тіла тварин

Головатень високий (*Echinops exaltatus*) – вид судинних рослин родини айстрових (складноцвітих) – внесений до Червоної книги України

Головатиця – див. *Лосось дунайський*

Головач (*Calvatia*) – рід грибів флори України

Головач (*Lethrus apterus*) – жук родини пластинчастовусих

Головачки (*Cephalaria*) – рід судинних рослин родини черсакових, два видддиии якого внесені до Червоної книги

Головень європейський (*Squalius cephalus*) – риба родини коропових

Головешкові (Odontobutidae) – родина риб ряду окунеподібних

Головка – форма простого суцвіття (конюшина, люцерна)

Головний мозок – відділ центральної нервової системи, що розміщенний в черепній коробці

Головні (*Squalius*) – рід риб родини коропоподібних

Головогруди – відділ тіла деяких груп членистоногих

Головоногі (Cephalopoda) – клас безхребетних тварин типу молюсків

Головохоботні (Cephalorhyncha, Scalidophora) – надтип двобічно-симетричних тварин

Головохордові (Cephalochordata) – підтип тварин типу хордових

Головчастотисові (Cephalotaxaceae) – родина голонасінних рослин порядку тисових

Гологамія – найбільш примітивний тип статевого процесу, при якому зливаються не спеціалізовані статеві клітини (гамети), а цілі особини

Гологенез – концепція розвитку живого

Голодування – стан організму, який спричинюється повним або частковим позбавленням їжі або порушенням її засвоєння

Голозойний тип живлення – один з видів гетеротрофного живлення

Голокринові залози – залози, які повністю руйнуються при виділенні секрету

Голометаболія – тип постембріонального розвитку комах низки систематичних груп (жуки, сітчастокрилі, лускокрилі, перетинчастокрилих, двокрилі та ін., за якого з яйця виходить личинка, не схожа на дорослу комаху

Голомянки (*Comephorus*) – рід риб родини голомянкових, прозорі живородні риби без луски і плавального міхура, тіло яких на 35% складається з жиру

Голомянкові (Comephoridae) – родина риб

Голонасінні (Gymnospermae) – парафілетична група насінних рослин, насінні зачатки яких лежать відкрито на лусочках шишок

Голороті мохуватки (Gymnolaemata) – клас безхребетних тварин типу мохуваток

Голос – засіб комунікації тварин за допомогою звукових коливань

Голосовий апарат – сукупність анатомічних структур, що приймають участь в утворенні голосу

Голосові зв'язки – парні складки в гортані, що слугують для утворення голосу

Голосумчасті гриби (Hemiascomycetidae) – підклас аскоміцетів

Голотурії, морські огірки (Holothurioidea) – клас безхребетних тварин типу голкошкірих

Голофітний тип живлення – тип живлення рослин і грибів

Голоцен – післяльодовикова епоха, сучасна геологічна епоха

Голуб сизий (*Columba livia*) – вид птахів родини голубиних, вид фауни України

Голубець, Михайло Андрійович (1930-2016) – академік НАН України, за спеціальністю: геоботаніка

Голуби (*Columba*) – рід птахів родини голубиних

Голубий баран (*Pseudois nayaur*) – ссавець родини бикових (порожнисторогих)

Голубині (Columbidae) – родина птахів ряду голубоподібних

Голубоподібні (Columbiformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Голуб-синяк (*Columba oenas*) – вид птахів ряду голубоподібних родини голубиних, внесений до Червоної книги України

Голуб'янкові – див. *Синявцеві*

Голчасті щури (Echimyidae) – родина ссавців ряду гризунів

Гольджі, Камілло (1843–1926) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1906)

Гольцев, Анатолій Миколайович (1943) – академік НАН України, за спеціальністю: кріобіологія

Гольці – 1) (*Salvelinus*) – рід риб родини лососевих; 2) (*Noemacheilus*) – рід риб родини в'юнових

Гольян озерний (*Eupallasella permrus*) – вид променеперих риб ряду коропоподібних родини коропових, внесений до Червоної книги України

Гольяни, мересниці (*Phoxinus*) – рід риб родини коропоподібних

Гомеоморфія – морфологічна подібність при відсутності близької спорідненості

Гомеостаз – підтримання відносної постійності стану біологічної системи (клітини, організму, популяції, екосистеми)

Гомілка, голінка – відділ кінцівки у комах та нижньої кінцівки хребетних

Гоміниди – див. *Людиноподібні мавпи*

Гомогаметність – наявність у особин певної статі гамет однакових за статевими хромосомами

Гомогамія, 1) одночасне дозрівання пилку і приймочки у двостатевих квітках; 2) запліднення жіночої клітини чоловічою з однаковими комбінаціями генів; 3) переважне парування особин з подібним фено– чи генотипом; 4) шлюб між людьми із подібними соц характеристиками

Гомоз – див. *Камедетеча*

Гомозигота – клітина або організм, у гомологічних хромосомах якого присутні ідентичні алелі одного локусу

Гомойологія – подібність гомологічних органів

Гомойосмотичні тварини – тварини, клітини яких підтримують сталу концентрацію мінеральних солей і постійний осмотичний тиск

Гомойотермія – стала висока температура тіла тварин, те саме, що й теплокровність

Гомологічні ряди мінливості – паралелізми у спадковій мінливості будь-яких ознак у споріднених груп організмів

Гомологічні хромосоми – пара хромосом, що мають однаковий набір локусів

Гомологія – схожість органів і їх однакове походження у різних видів, зумовлена їх генетичною спорідненістю

Гомономія – окремий випадок гомології: розміщення схожих частин організму довкола його поперечної осі або по осі окремого органу

Гомополісахариди – складні вуглеводи, що мають однакові мономери

Гоморгегові (Gomortegaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку лавроцвітих

Гомостилія – однакова довжина тичинкових ниток і стовпчиків маточки у квітках

Гомоталізм – двостатевість у водоростей та грибів

Гомотипія – окремий випадок гомології, подібність у будові органів, що симетрично розміщені по боках тіла

Гомункулус – у лжевченні середньовіччя – людиноподібний карлик, якого можна отримати штучно

Гомф – орган прикріплення таллома листуватих лишайників до субстрату; має вигляд короткої товстої ніжки

Гомф булавоподібний, свиняче вухо (*Gomphus clavatus*) – вид грибів родини гомфових, внесений до Червоної книги України

Гонади – статеві органи тварин, в яких продукуються статеві клітини

Гонадотропіни, гонадотропні гормони – гормони гіпофізу, які впливають на функцію статевих органів, особливо під час жіночого менструального циклу

Гонатозігон волохатий (*Gonatozygon pilosum*) – вид водоростей родини гонатозигових, внесений до Червоної книги України

Гонідії – деякі види водоростей та бактерій

Гонобласти – первинні статеві клітини

Гонококи – вид грамнегативних округлих бактерій, що зустрічаються парами і виклкають гонорею

Гоноринхоподібні (Gonorynchiformes) – ряд риб класу променеперих

Гопкінс, Фредерик (1861–1947) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1929)

Гоплітіс рудий (*Hoplitis fulva*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини бджіл-мегахілідів, внесений до Червоної книги України

Горал (*Nemorhaedus goral*) – предстаники підродини козлів родини бикових (порожнисторогих)

Горбаневі (Sciaenidae) – родина риб ряду окунеподібних

Горбані, мелакопії (*Sciaena*) – рід риб родини горбаневих

Горбатки (Phoridae) – родина двокрилих комах

Горбатки, шипоноски (Mordellidae) – родина жуків

Горбач, горбатий кит, довгорукий кит (*Megaptera nodosa*) – вид усатих китів родини полосатиків ряду китоподібних

Горбачевський, Іван Якович, 1854–1942, академік НАН України, за спеціальністю: біохімія

Горбуша (Oncorhynchus gorbuscha) – предстаник роду тихоокеанських лососів, прохідна лососева риба

Горвіц, Роберт (1947) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2002)

Гордиоїди (Gordioidea) – клас безхребетних тварин типу волосатиків

Гордієнко, Євген Олександрович (1944) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: кріобіологія

Горизонтальний перенос генів – передача генів організму, який не є його потомком

Горили (*Gorilla*) – рід людиноподібних мавп

Горихвістки (*Phoenicurus*) – рід птахів родини мухоловкових

Горицвіт – див. *Адоніс*

Горіх – тип плода (фундук, каштан, жолудь)

Горіх (*Juglands*) – рід рослин родини горіхових

Горіх блювотний, чілібуха блювотна (*Strychnos nux-vomica*) – отруйна рослина роду стрихно родини логарнієвих

Горіх водяний плаваючий, чилим (*Trapa natans*) – вид судинних рослин родини водяногоріхових, внесений до Червоної книги України

Горіхівка (*Nucifraga caryocatactes*) – вид птахів родини воронових, вид фауни України

Горіхові (Juglandaceae) – родина квіткових рослин порядку горіхоцвітих

Горіхотворка велетенська (*Ibalia rufipes*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини стисночеревних горіхотворок, внесений до Червоної книги України

Горіхоцвіті (Juglandales) – порядок квіткових рослин

Горлиці (*Streptopelia*) – рід птахів родини голубиних

Горло – передня частина шиї перед хребтом, всередині якої міститься початок стравоходу і дихальних шляхів

Горлянка повзуча (*Ajuga reptans*) – багаторічна трав'яниста рослина родини Глухокропивові

Горлянкові (Ajugoideae) – підродина квіткових рослин порядку губоцвітих

Гормогонієві водорості (Hormogoniophyceae) – клас синьозелених водоростей

Гормогонії – багатоклітинні частини, що відчленовуються від нитки або на які розпадаються нитки синьо-зелених водоростей

Гормональна регуляція – ендокрина регуляція життєдіяльності організму хребетних через дію гормонів

Гормони – біологічно активні речовини органічної природи, що синтезуються в залозах внутрішньої секреції високоорганізованих тварини

Гормоноїди – біологічно активні речовини тварин схожі за дією з гормонами, які однак синтезуються не в залозах внутрішньої секреції

Горностай (*Mustela erminea*) – вид ссавців ряду хижих родини куницевих, внесений до Червоної книги України

Горобина (*Sorbus*) – рід дерев та кущів родини розових

Горобцеві (Passeridae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Горобцеподібні (Passeriformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Горобці (*Passer*) – рід птахів родини горобцевих

Городецький, Олексій Опанасович (1897–1967) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: біофізика

Горотелія – середній темп еволюції

Горох (*Pisum*) – рід рослин родини бобових, один з яких внесений до Червоної книги України

Горох польовий (*Pisum arvense*) – культурна рослина

Горошинки (Pisididae) – родина молюсків

Горошок (*Vicia*) – рід рослин родини бобових

Гортанні мішки – випинання слизової оболонки між хрящами гортані у жаб

Гортань – початковий відділ дихальної ситсеми. У людини і співочих птахів там розміщений голосовий аппарат

Гортензієві (Hydrangeaceae) – родина квіткових рослин порядку гортензієцвітих

Гортензієцвіті (Hydrangeales) – порядок квіткових рослин

Гортензія, гідрангія (*Hydrangea*) – рід рослин родини гортензієвих

Горянка (*Epedium*) – рід рослин родини злакових, один з яких внесений до Червоної книги України

Гострик (*Enterobius vermicularis*) – вид паразитичних круглих червів людини

Гостроніс, ларич (*Liza saliens*) – промислова риба родини кефалевих, вид фауни України

Гофери (*Gopherus*) – рід рептилій родини сухопутних черепах

Гоферові (Geomyidae) – родина ссавців ряду гризунів

Гоффман, Жуль (1941) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2011)

Граафів пухирчик – стиглий яйцевий фолікул у яєчнику плацентарних ссавців, де відбувається дозрівання яйцеклітини

Граб (*Carpinus*) – рід рослин родини березових

Грабельки Бекетова (*Erodium beketowii*) – вид судинних рослин родини геранієвих, внесений до Червоної книги України

Гравери (*Pityogenes*) – рід жуків родини довгоносиків

Гравілат (*Geum*) – рід рослин родини розових

Гравітропізм – див. *Геотропізм*

Градація – згідно до Ж. Б. Ламарку рівень удосконалення організації живих істот

Грак (*Corvus frugilegus*) – вид птахів родини воронових, звичайний вид фауни України

Грамнегативні бактерії, Грам (-) бактерії – певні види і групи бактерій, які, після їхнього забарвленя на препаратах знебарвлюються етиловим спиртом за способом, який запропонував датський вчений Г. К. Грам

Грампозитивні бактерії, Грам (+) бактерії) – бактерії, які, після їхнього фарбування і промивання препаратів, зберігать забарвлення за способом, який запропонував датський вчений Г. К. Грам

Грам, Ганс Крістіан (1853—1938) — бактеріолог, автор методу фарбування, що дає змогу розрізнити два головних класи бактерій

Гранарія зернова (*Granaria frumentum*) – вид черевоногих молюсків ряду легеневих, внесений до Червоної книги України

Гранат (*Punica*) – рід рослин родини гранатових

Гранатові (Punicaceae) – родина квіткових рослин порядку миртоцвітих

Грани – структурні одиниці тилакоїдів, які є основною структурою хлоропластів

Граніт, Рагнар (1900–1991) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1967)

Гранулоцити – так звані зернисті лейкоцити, тип білих клітин крові, що характеризується наявністю величезного сегментованого ядра

Граптоліти (Graptolithina) – викопна група напівхордових тварин

Грацілярія (*Gracilarna*) – рід відділу червоних водоростей

Гребінчастий губань золотистий (*Ctenolabrus rupestris*) – вид променеперих риб ряду окунеподібних родини губаневих, внесений до Червоної книги України

Гребінчатовусі – див. *Рогачі*

Гребляки – див. *Гладиші*

Грезе, Володимир Миколайович (1915–1988) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: гідробіологія моря

Ґрей, Аса (1810–1888) – біолог, ботанік

Грейдер, Керол (1961) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2009)

Гречка (*Fagopirum*) – рід рослин родини гречкових

Гречкові (Polygonaceae) – родина квіткових рослин порядку гречкоцвітих

Гречкоцвіті (Polygonales) – порядок квіткових рослин

Гриб домовий справжній (*Serpula lacrymans*) – рід грибів-руйнівників деревини порядку болетові, класу агарікоміцетові, відділу базідіоміцетові

Гриб парканний (*Gloeophyllum sepiarium*) – вид грибів-руйнівників деревини

Гриб польський (B*oletus* (або *Xerocomus*) *badius*) – їстівний шляпинковий гриб родини болетових, гриб флори України

Гриб-зонтик, лепіота (*Lepiota*) – рід їстівних делікатесних шляпинкових грибів родини агарікових флори України

Гриби (Mycota) – царство еукаріотичних безхлорофільних гетеротрофних організмів

Грибниця – вегетативне тіло грибів і актиноміцетів

Грибні хвороби рослин – патології рослин, спричинені різноманітними мікроскопічними грибами

Григорюк, Іван Панасович (1941) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: фізіологія

Грижниця, остудник (*Herniaria*) – рід рослин родини гвоздичних

Гризуни (Rodentia) – ряд плацентарних ссавців

Грилобатиди (Grylloblattodea) – ряд комах типу членистоногих

Гринделія (*Grindelia*) – рід одно- і багаторічних трав'янистих рослин (бл. 50 видів) родини айстрових (складноцвітих)

Гринди – див. *Шароголові дельфіни*

Гриф чорний (*Aegypius monachus*) – вид монотипового роду (Aegypius) птахів ряду соколоподібних родини яструбових, внесений до Червоної книги України

Грифи (*Gyps*) – рід ряду Соколоподібних, птахи-падальники родини яструбових

Грифола листувата (*Grifola frondosa*) – вид грибів родини меріпілових, внесений до Червоної книги України

Грицики польові (*Capsella bursa-pastoris*) – лікарська рослина родини капустяних

Гришко, Микола Миколайович (1901–1964, академік НАН України, за спеціальністю: генетика і селекція рослин

Грищенко, Валентин (1928–2011) – біолог, академік НАН України (1988) – за спеціальністю: кріобіологія і кріомедицина

Гріблякі (Corixidae) – родина клопів

Грізелінієві (Griseliniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку аралієцвітих

Грін, Колін (1935) – біолог, іноземний член НАН України (1994) за спеціальністю: кріобіологія і кріомедицина

Грінгард, Пол (1925) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2000)

Гродзинський, Андрій Михайлович (1926–1988), академік НАН України, за спеціальністю: фізіологія рослин

Гродзинський, Дмитро Михайлович (1929–2016) – академік НАН України, за спеціальністю: радіобіологія

Громовик (*Onosma*) – рід судинних рослин родини шорстколистих, три види якого внесені до Червоної книги України

Гронянка (*Botrichium*) – рід папоротеподібних рослин родини вужачкових, чотири види якого внесені до Червоної книги України

Груббієві (Grubbiaceae) – родина квіткових рослин порядку кизиловоцвітих

Груди – частина тіла комах між головою та черевцем, а у хребетних передня частина тіла тулубу за головою

Грудна клітка – частина осьового скелета, що обмежена ребрами

Грудна порожнина – передня частина порожнини тіла хребетних

Груднина – плоска кістка наземних хрететних, до якої прикріплюються ребра

Грудні залози – модифіковані потові залози ссавців, які у особин жіночої статі виробляють молозиво й молоко під час лактації

Груздь (*Lactarius*) – рід грибів флори України

Ґрунтознавство – наука, яка вивчає ґрунти

Ґрунтоїди, мулоїди – водяні тварини поживою яким є детрит, що знаходится на дні водойм

Групи крові – певні типи крові, що визначаються за імуногенетичними ознаками

Груша (*Pyrus*) – рід дерев родини розових

Грушанка (*Pyrola*) – рід багаторічних рослин родини вересових

Грушанкові (Pyrolaceae) – родина багаторічних рослин

Ґрюнберґ-Манаго, Маріанна (1921–2013) – біолог, іноземний член НАН України (1992) – за спеціальністю: молекулярна біологія

Грязовик (*Limicola falcinellus*) – вид птахів родини бекасових, вид фауни України

Грязовики (*Limicola*) – рід птахів родини бекасових

Гуайава, гуаява (P*sidium guajava*) – дерево родини миртових

Гуанако (*Lama guanicoe*) – вид ссавців родини верблюдових, предок одомашненої лами

Гуанін – один з типів азотистих основ, що формують нуклеотид

Гуано – залишки посліду морських птахів і кажанів

Гуанозин – нуклеозід, що формується за участю азотистої основи гуаніну

Гуанозинмонофосфат – нуклеотид, за участю гуаніну

Гуанозинфосфорні кислоти – певний тип нуклеозидів а участю гуаніну

Гуахаро (*Steatornis caripensis*) – нічний птах ряду козодоїв

Губаневі (Labridae) – родина риб ряду окунеподібних

Губані (*Labrus*) – рід риб родини губаневих

Губані гребінчасті (*Ctenolabrus*) – рід риб родини губаневих

Губань зелений (*Labrus viridis*) – вид променеперих риб ряду окунеподібних-родини губаневих, внесений до Червоної книги України

Губач (*Melursus ursinus*) – ссавець родини ведмежих, єдиний вид роду

Губи – шкірно-м'язові складки, що закривають ротовий отвір людини

Губка березова, трутовик березовий (*Piptoporus betulinus*) – вид родини грибів-руйнівників агарікоміцетів, вид флори України

Губки (Porifera, Spongia) – тип первинних багатоклітинних тварин

Губоногі (Chilopoda) – клас безхребетних тварин типу членистоногих

Губоцвіті – див. *Глухокропивові*

Гуденієві (Goodeniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку айстроцвітих

Гудієра повзуча (*Goodyera repens*) – вид судинних рослин родини зозулинцевих, внесений до Червоної книги України

Гукер, Вільям Джексон (1785–1865) – біолог, ботанік-систематик

Гукер, Джозеф Долтон (1817–1911) – біолог, ботанік, мандрівник

Гукерія блискуча (*Hookeria lucens*) – вид мохоподібних родини гукерієвих, внесений до Червоної книги України

Гула, Надія Максимівна (1936) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: медична біологія

Гулий, Максим Федотович (1905–2007) – академік НАН України, за спеціальністю: біохімія тварин

Гульстранд, Альвар (1862–1930) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1911)

Гуменник (*Anser fabalis*) – вид птахів родини качиних, вид фауни України

Гумінові кислоти – група кислот, що входять до складу гумусу, грунту та торфу

Гумірієві (Humiriaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Гуморальна регуляція – координація роботи різних органів завдяки рідинним середовищам організму, складова нейро-гуморальної регуляторної системи

Гумус – основна органічна речовина ґрунту

Гундієві (Ctenodactylidae) – родина ссавців ряду гризунів

Гуннерові, гунерові (Gunneraceae) – за сучасною систематикою APG,родина квіткових рослин порядку гунероцвітих

Гупі (*Poecilia reticulata*) – прісноводна живородяща риба, природний ареал якої охоплює північ Південної та Центральну Америку, найзвичайніший вид акваріумних риб

Гупієві (Goupiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Гурамі (*Trichogaster*) – рід риб родини хелостомових, які використовуються як акваріумні рибки

Гусари (*Erythrocebus*) – рід ссавців родини мавпових

Гусениця, гусінь – личинка метельків (лускокрилих)

Гусеподібні (Anseriformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Гуски (*Anser*) – рід птахів родини качиних, три види якого внесені до Червоної книги України

Гутація – виділення листям рослин крапель води

Г'юбел, Девід Гантер (1926–2013) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1981)

Гюрза (*Macrovipera lebetina*) – отруйна змія родини гадюкових

Давалієві (Davalliaceae) – родина папоротеподібних рослин

Даватчан, палія арктична, голець арктичний (*Salvelinus alpinuserythrinus*) – риба родини лососевих

Дазипода шипоносна, мохнонога бджола шипоносна (*Dasypoda spinigera*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини меліттідів, внесений до Червоної книги України

Дазиурові, кволові, хижі сумчасті (Dasyurndae) – родина ссавців ряду хижих сумчастих

Дактиліна мадрепорова (*Dactylina madreporiformis*) – вид грибів родини пармелієвих, внесений до Червоної книги України

Дам, Генрік Карл Петер (1895–1976) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1943)

Дамани (Hyracoidea) – ряд плацентарних ссавців

Даная (*Danae*) – монотипний рід рослин родини спаржевих

Данилевський, Василь Якович (1852–1939) – академік НАН України, за спеціальністю: фізіологія

Даніо (*Danio*) – рід риб родини карпових, яких розводять в акваріумах

Дарвін, Еразм (1731–1802) – біолог, натураліст

Дарвін, Френсіс (1848–1925) – біолог, ботанік

Дарвін, Чарльз Роберт (1809–1882) – біолог, натураліст, автор еволюційної теорії розвитку

Дарвінізм – напрямок еволюційної думки, що базується на ідеї природного добору

Даревський, Ілля Сергійович (1924 – 2009) – біолог, зоолог, відкрив явище партеногенезу у скельних ящірок Кавказу

Даррелл, Джеральд (1925–1995) – біолог, зоолог, письменник, популяризатор науки, засновник міжнародного Фонду охорони дикої природи

Датискові (Datiscaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гарбузоцвітих

Дафнії, водяні блохи (*Daphnia*) – рід планктонних ракоподібних, надряду гіллястовусих

Дафніфілові (Daphniphyllaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку ломикаменецвітих

Дванадцятипала кишка – початкова ділянка тонкої кишки

Двінозаври (*Dvinosaurus*) – рід вимерлих амфібій

Двобічно-симетричні (Bilateralia) – велике парафілетичне угруповання тварин, черех тіло яких можна провести одну площину симетрії

Дводишні риби (Dipnoi, Dipneustomorpha) – інфраклас (або надряд) риб

Дводольні (Dicotyledones) – клас насінних рослин відділу вищих рослин

Дводомні рослини – рослини з одностатевими квітками, які розміщені на різних рослинах

Двокрилатка – тип сухого плоду

Двокрилі (Diptera) – ряд комах типу членистоногих

Дволопатеві (Digononta) – клас безхребетних тварин типу коловерток

Дволусківниця зігнута (*Parapholis incurva*) – вид судинних рослин родини тонконогових (злакових), внесений до Червоної книги України

Двопалі лінивці (Megalonychidae) – родина ссавців ряду неповнозубих

Двопарноногі багатоніжки – див. *Диплоподи*

Дворізцеві, кускусоподібні (Phalangeriformes) – ряд сумчастих ссавців

Дворядник крейдовий (*Diplotaxis cretacea*) – вид судинних рослин родини капустяних, внесений до Червоної книги України

Двостулкові, пластинчатозяброві (Bivalvia) – клас безхребетних тварин типу молюсків

Двоустки – застаріла назва плоских паразитичних червів – сисунів

Двохвістки (Diplura) – ряд комах

Двохкігтеві черепахи (Carettochelyidae) – родина плазунів ряду черепах

Двоходкі, амфісбени, двоходкові, амфісбенові (Amphisbaenia) – група плазунів ряду лускатих, яку іноді виділяють в підряд

Девіація – відхилення у розвитку

Девонський період – четвертий геологічний період палеозойської ери

Дегенерація – морфофізіологічний регрес, процес спрощення організації, пов'язаний зі зникненням органів або систем органів, який може привести до біологічного прогресу

Дегенерієві (Degenenaceae) – родина квіткових рослин порядку магнолієцвітих

Дегідратація – обезводнення організму або його частин

Дегідрогенази – ферменти класу оксиредуктаз, що переносять Гідроген

Деградація у біології – спрощення будови чи природного середовища

Дедалеа (*Dedalea*) – рід грибів-руйнівників деревини, рід флори України

Дезамінування – відокремлення аміногрупи від молекул органічних сполук

Дезоксикортікостерон – проміжний продукт синтезу гормонів кори наднирників

Дезоксирибовіруси – віруси, що містять ДНК

Дезоксирибоза – пентоза, що входять до складу ДНК

Дезоксирибонуклеази – ферменти класу гідролаз. шо діють на ДНК

Дезоксирибонуклеїнова кислота (ДНК) – один із двох типів природних нуклеїнових кислот, хімічна речовина-носій спадкової інформації

Дезоксирибонуклеопротеїди – комплекс білків і ДНК

Дезоксирибонуклеотиди – нуклеотиди, які містять дезоксирибозу

Дейл, Генрі Галлет (1875–1968) – біолог, нейробіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1936)

Дейноцефали (Deinocephalia) – підряд вимерлих ссавців

Дейтероміцети, незавершені гриби (Deuteromycota) – група вищих грибів, яку іноді розглядають як відділ

Декарбоксилази – ферменти класу ліаз

Декарбоксилювання – відщеплення диоксиду Карбона від карбоксильної групи

Декстрани – полісахариди певних бактерій

Декстрини – продукти часткового розщеплення полісахаридів

Деламінація – один із варіантів гаструляції

Делеція – тип хромосомної мутації (перебудови)

Дельбрюк, Макс Людвіг Хеннінг (1906–1981) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1969)

Дельфін звичайний, білобочка (*Delphinus delphis*) – вид ссавців ряду китоподібних родини дельфінових, внесений до Червоної книги України

Дельфін сірий (*Grampus griseus*) – вид ссавців родини дельфінових

Дельфінарій – заклад для утримання й виступів дельфінів

Дельфіни – див. *Дельфінові*

Дельфіни-білобочки (*Delphinus*) – рід ссавців родини морських свиней

Дельфіній (*Delphinium*) – рід судинних рослин родини жовтецевих, п’ять видів якого внесені до Червоної книги України

Дельфінові (Delphinidae) – родина ссавців ряду китоподібних

Дем – сімейне угруповання у дрібних ссавців

Демекологія – галузь популяційної біологіїї, яка вивчає динаміку чисельності популяцій

Демографічні таблиці – сукупність найважливіших даних про популяцію

Демонстрація – окрас тварин, який робить їх помітними в оточуючому середовищі

Денатурація білків – втрата білками нативної форми молекул

Дендрит – короткий розгалужений відросток нейрону

Дендробіонт – тварина, що живе на дереві

Дендрограма – схематичне зображення філогенетичного древа

Дендрологія – розділ ботаніки, що вивчає дерева

Дендропарк – парк ландшафтного типу з колекцією деревних видів

Дендрохронологія – галузь біології, яка вивчає методи датування подій в живій природі

Денисівська людина, людина з Денисової печери (*Denisova hominin*) – викопна людина, яка існувала близько 40 тисяч років тому і була мігрантом з Африки, відмінним від переселень людини прямоходячої, неандертальців і сучасних людей

Денітрифікація – мікробіологічний процес відновлення нітратів до нітритів і далі до оксидів і молекулярного Нітрогену

Денштедтієві, гіполепісові (Dennstedtiaceae або Hypolepidaceae) – родина папоротеподібних рослин

Дентин – різновид кісткової тканини

Деплазмоліз – процес відновлення протоплазми

Депо крові – органи-резервуари, що накопичують кров

Деполяризація мембрани – зменшення різниці потенціалів клітини

Дербник – див. *Підсоколик малий*

Деревина, 1 – ксилема – у ботаніці складна провідна тканина рослин, що утворилася з кам 2 - у промисловості вс, що під корою.

Деревинники (*Trypodendron*) – рід жуків родини короїдів

Деревій (*Achilea*) – рід лікарских рослин родини айстрових (складноцвітих), один вид якого внесений до Червоної книги України

Деревник (*Lonicera*) – рід рослин родини жимолостевих

Деревні одуди, лісові одуди (Phoeniculidae) – родина птахів ряду птахів-носорогів

Дерево – життєва форма дводольних і голонасінних рослин, що мають здерев'янілий стовбур

Деревовидні папороті – збірна група гігіаньських папоротей, що мають стовбур

Деревогризи, ліктуси (Lyctidae) – родина жуків

Дереволази (Dendrobatidae) – родина безхвостих амфібій

Дереволазові (Dendrocolaptidae) – родина горобцевих птахів

Деревоточці (Cossidae) – родина нічних метеликів

Дереза (*Lycium*) – рід рослин родини пасльонових

Дерен (*Cornus*) – рід рослин родини деренових

Деренові – див. *Кизилові*

Дереноцвіті, кизилоцвіті (Cornales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Дерихвости (*Glareola*) – рід птахів родини дери хвостових, чотири види якого внесені до Червоної книги України

Дерихвостові (Glareolidae) – родина птахів ряду сивкоподібних

Деркач (*Crex crex*) – вид птахів родини пастушкових, вид фауни України

Дерма – сполучнотканинна частина шкіри у хребетних

Дерматоген – поверхневий шар меристеми конусу наростання кореня

Дерматогліфіка – галузь біологіїї, яка вивчає папілярні узори

Дерматокраніум – кістковий покрив голови хребетних

Десмідіальні (Desmidiales) – порядок зелених водоростей

Десмідіум Бейлі (*Desmidium baileyi*) – вид водоростей родини десмідієвих, внесений до Червоної книги України

Десмодові, вампіри (Desmodontidae) – родина ссавців ряду рукокрилих

Десмозін – амінокислота, похідна лізину, що входить до складу еластину

Десмосоми – контактні ділянки між тваринними клітинами

Десятиногі (Decapoda) – ряд класу вищих раків

Детермінанти – види с чітко визначеними екологічними умовами існування

Детермінація – виникнення відмінностей між частинами організму, який розвивається

Детрит – дрібні органічні залишки, що осіли на дно або тримаються у товщі води

Детритофаги – організми, які живляться дрібними органічними залишками

Дефекація – виведення неперетравленої їжі крізь анальний отвір

Дефонтенієві (Desfontainaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку брунієцвітих

Дефосфорилювання – відщеплення залишку ортофосфатної кислоти від органічних молекул

Джгутик – органоїд клітин найпростіших, водоростей та сперматозоїду

Джгутикові (Mastigophora або Flagellata) – велика група найпростіших організмів з довгим джгутиком

Джейран (*Gazella subgutturosa*) – парнокопитний ссавець роду газелей родини бикових (порожнисторогих)

Джек (*Chlamydotis undulata*) – вид птахів родини дрохвиних, вид фауни України

Джеки (Chlamydotis) – рід птахів родини дрохвиних

Джекфрут, канун, індийське хлібне дерево (*Artocarpus heterophyllus*) – рослина родини тутових

Джерлянки – див. *Кумки*

Джміль (*Bombus*) – рід комах ряду перетинчастокрилих родини справжніх бджіл, вісім видів якого внесені до Червоної книги України

Джонстонів орган – орган чуття у більшості комах

Джунглі – густі тропічні або субтропічні ліси

Джут (*Corchorus*) – рід рослин родини мальвових

Джут китайський (*Abutilon theophrasti*) – рослина родини мальвових

Дзвінець крейдовий (*Rhinanthus cretaceus*) – вид судинних рослин родини вовчкових, внесений до Червоної книги України

Дзвінка кримська, аденофора кримська (*Adenophora taurica*) – вид судинних рослин родини дзвоникових, внесений до Червоної книги України

Дзвоники (*Campanula*) – рід рослин родини дзвоникових, два види якого внесені до Червоої книги України

Дзвоникові (Campanulaceae) – родина квіткових рослин порядку дзвоникоцвітих

Дзвоникоцвіті (Campanulales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Дзельква (*Zelkova*) – рід рослин родини в'язових

Дзерени (*Procarpa*) – рід ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Дзижцяльце – редукована пара крил, мініатюрний орган деяких груп комах

Дзьоб – орган птахів і деяких черепах, утворений видовженими беззубими щелепами та одягненими роговим чохлом

Дзьобоголові, першоящери (Sphenodontia) – ряд тварин класу плазунів

Дзьоборилові (Hyperoodontidae) – родина ссавців ряду китоподібних

Дзюрчалки (Syrphidae) – родина комах ряду двокрилих

Дибка степова (*Saga pedo*) – вид комах ряду прямокрилих родини коників справжніх, внесений до Червоної книги України

Дивергенція – розходження ознак у первинно близьких груп організмів

Дивертикули – мішкоподібні випинання ділянки полого органу тварин

Дивина розлога (*Verbascum laxum*) – вид судинних рослин родини ранникових, внесений до Червоної книги України

Дивосил (*Inula*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих)

Дигресія – погіршення складу екосистем

Дизентерійна амеба (*Entamoeba histolytica*) – вид паразитичних найпростіших класу саркодових

Дикобразові (Hystricidae) – родина ссавців ряду гризунів

Дикаріон – клітина гриба з двома ядрами, отриманими від материнського та батьківського організмів

Дикий тип – природний фенотип особин, як правило є домінуючим

Дикий часник – див. *Черемша*

Дикобрази (*Hystrix*) – рід гризунів родини дикобразових

Дикобрази американські, голкошерстові (Erethizontidae) – родина ссавців ряду гризунів Нового світу

Дикобразоподібні (Hystricomorpha) – підряд гризунів

Дикобразові (Hystricidae) – родина ссавців ряду гризунів Старого світу

Дикранові (Dicranaceae) – родина мохів класу листостеблових мохів, містить види, що внесені до Червоної книги України

Диктіосома – зона скупчення мембранних структур

Диктіостела – один з типів центрального циліндру стебла вищих рослин

Диктіохофітові водорості (Dictyochophyta) – відділ зелених рослин

Дикуша (*Falcipennis falcipennis*) – птах родини тетерукових

Диморфізм статевий – відмінності між особинами одного виду за вторинно-статевими ознаками

Димчастий леопард (*Neofelis nebulosa*) – ссавець родини котячих

Динаміка популяцій – зміни показників структури та розміру популяцій

Динозаври (Dinosauria) – надряд вимерлих хребетних класу плазунів

Динотерії (*Dinotherium*) – рід вимерлих ссавців ряду хоботних

Динофітові водорості (Dinophyta) – відділ зелених рослин

Динофлагеляти (Dinoflagellata) – тип найпростіших з групи джугутиконосців

Диноцерати (Dinocerata) – вимерлий ряд ссавців

Диня (*Melo*) – рід рослин родини гарбузових

Диплодоки (*Diplodocus*) – рід вимерлих динозаврів

Диплоїд – ядро, клітина, організм, що містить подвійний набір гомологічних хромосом

Диплонт – організм, всі клітини якого (крім гамет) диплоїдні

Диплоподи, двопарноногі багатоніжки (Diplopoda) – клас безхребетних тварин типу членистоногих

Диплотена – фаза профази-1 мейозу

Диплофаза – диплоїдна фаза розвитку організмів

Дисахариди – олігосахариди, що складаються з двох моносахаридних за_лишків

Дисбактеріоз – дефіцит або порушення балансу бактерій-симбіотнів в організмі

Дисемінація – процес розповсюдження діаспор

Дисиметрія – спрямована асиметричність органів тіла

Дисиміляція – тип метаболізму, процес розкладу складних речовин на прості

Дискоміцети (Discomycetes) – нетаксономічна група грибів

Дистальний – віддалений від центру тіла

Дисульфідний місток (зв'язок) – ковалентний зв'язок між двома атомами Сульфуру в молекулі білка

Дисцелія зональна (*Discoelius zonalis*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини складчастокрилих ос, внесений до Червоної книги України

Диференціювання – процес, у ході якого відносно неспеціалізована клітина перетворюється у більш спеціалізовану

Дихазій – тип суцвіття

Дихальна система – сукупність органів тварин, що забезпечують газообмін

Дихальний коефіцієнт – відношення спожитих та виведений організмом кисню та вуглекислого газу

Дихальний центр – частина довгастого мозку, що керує процесом дихання

Дихальця – зовнішні отвори трахей у комах

Дихання – сукупність фізіологічних процесів, що пов`язані з вентиляцією організму, а також метаболічних процесів катаболізму

Дихання зовнішнє – фізіологічний процес газообміну між організмом та навколишнім середовищем

Дихання клітинне – див. *Клітинне дихання*

Дихання органи – спеціалізовані органи газообміну у тварин

Дихогамія – роздільний у часі прояв протилежних статевих ознак у гермафродитів

Дихотомія – роздвоєність, послідовне ділення тіла організму на дві окремі частини

Дицинодонти (Dicynodontia) – підряд вимерлих плазунів

Диціємiди (Dicyemida) – тип первинноротих тварин

Діаграма квітки – умовне схематичне зображення будови квітки

Діакінез – стадія профази-1 мейозу

Діапауза – період тимчасового фізіологічного спокою у розвитку і розмноженні

Діапенсієві (Diapensiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку вересоцвітих

Діапсиди (Diapsida або Sauria) – велика група (клада) зауропсидів, яка включає птахів, лускатих, крокодилів та дзьобоголових

Діаспора – частина рослини, що призначена для розмноження і розселення

Діастема – проміжок між зубами ссавців

Діастола – розширення порожнин серця

Діатомові водорості, діатомеї (Bacillariophyta) – відділ нижчих рослин

Діатропізм – один з ріновідів руху органів рослин

Діафіз – серединна частина трубчастої кістки наземних хребетних

Діафрагма – м'язова перегородка між грудною та черевною порожнинами ссавців

Діброва – ліс, що складається з дерев широколистяних порід на основі дубу

Дівочий виноград (*Parthenocissus*) – рід рослин родини виноградових

Дідієреєві (Didiereaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Дідок жовтоногий (*Gomphus flavipes*) – вид комах фауни України, який занесено до Європейського Червоного списку тварин і рослин

Дідух, Яків Петрович (1948) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: екологія рослин

Дієгодендрові (Diegodendraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальвоцвітих

Дієрвилові (Diervillaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку черсакоцвітих

Дізруптівний відбір – одна з форм природного добору

Дікдіки (*Madoqua*) – рід ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Діктиота дихотомічна (*Dictyota dichotoma*) – вид водоростей родини діктиотових, внесений до Червоної книги України

Дінго (*Canis lupus dingo*) – вторинно здичавілий домашній собака Австралії

Дінобріон (*Dinobryon*) – рід хрізомонадових водоростей

Діноцерати (Dinocerata) – вимерлий ряд ссавців

Діоксиацетон – моносахарид з групи тріоз

Діонкофілові (Dioncophyllaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Діоскорейні (Dioscoreaceae) – родина квіткових рослин порядку діоскорейноцвітих

Діоскорейноцвіті (Dioscoreales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Діоскорея (*Dioscorea*) – рід рослин родини діоскореєвих

Діпентодонтові (Dipentodontaceae) – родина квіткових рослин порядку гуертеєцвітих

Діплеурула – двобічносиметрична личинка голкошкірих та кишководихаючих

Діптерокарпові (Dipterocarpaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальвоцвітих

Діптеруси (*Dipterus*) – вимерлий рід дводишних риб

Дірахмові (Dirachmaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку розоцвітих

Діскомедузи (Discomedusae, Semaeostomeae) – ряд класу сцифоїдних типу кишковопорожнинних

Діурез – сечовиділення у ссавців

Діхапеталові (Dichapetalaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Дмитрієв, Олександр Петрович (1947) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: фітоімунологія

Дніпровське зледеніння – максимальне зі зледенінь Східно-Європейської рівнини, що покривало більшу її частину в середньому плейстоцені

ДНК – скорочена назва дезоксирибонуклеїнової кислоти

ДНК-вставка – фрагмент чужинної ДНК, який вбудовується у векторну молекулу

Добір природній – еволюційний процес виживання найбільш пристосованих у боротьбі за існування організмів, що здатні залишити найбільш чисельне потомство

Добір штучний – вибіркове допущення людиною до розмноження певних особин у процесі селекції

Довгастий мозок – частина головного мозку хребетних

Довговусі , 1) (Nematocera) підряд двокрилих комах; 2) (Ensifera) підряд комах з ряду прямокрилих; 3) (Adelidae) родина метеликів

Довгокрил звичайний (*Miniopterus schreibersii*) – вид ссавців ряду рукокрилих родини лиликових, внесений до Червоної книги України

Довгокрильцеві (Miniopteridae) – родина ссавців ряду рукокрилих

Довгомордий тюлень – див. *Сірий тюлень*

Довгоніг (*Pedetes capensis*) – ссавець ряду гризунів

Довгоніжки – 1) (*Tipula*) рід двокрилих комах; 2) (*Tipulidae*) родина комарів

Довгоногові (Pedetidae) – родина ссавців ряду гризунів

Довгоносики, слоники (Curculionidae) – родина жуків

Довгопер (*Dactylopterus volitans*) – риба родини довгоперових, вид фауни України

Довгоп'ятові (Tarsiidae) – родина ссавців ряду приматів

Довгорукий кит – див. *Горбач*

Довготіли (Brenthidae) – родина жуків

Довгохвості синиці (*Aegithalos*) – рід птахів родини довгохвостих синиць

Довгохвостові, макруруси (Macrouridae) – родина морських глубоководних риб

Догерті, Пітер – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1996)

Додатковий нерв – XI пара черепно-мозкових нервів, руховий

Дозорець-імператор (*Anax imperator)* – вид комах ряду Бабки родини Коромисла (Aeshnidae) внесений до Червоної книги України

Дойзі, Едвард (1893–1986) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1943)

Докембрій, кріптозой – частина геологічної історії Землі

Долерус (*Dolerus*) – рід комах ряду перетинчастокрилих родини справжніх пильщиків, два види якого внесені до Червоної книги України

Долін, Володимир Гдалич (1932–2004) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: ентомологія

Доліхомітус головастий (*Dolichomitus cephalotes*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини Їздців-іхневмонід, внесений до Червоної книги України

Доліхоморфність – тип будови тіла людини

Доліхос, гіацинтові бобби, лобія (*Dolichos*) – рід рослин родини бобових

Доліхоуснея найдовша, уснея найдовша (Dolichousnea longissima) – вид грибів родини пармелієвих, внесений до Червоної книги України

Домагк, Герхард (1895–1964) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1939)

Домашній собака (*Canis familiaris*) – одомашнений ссавець родини собачих, предок якого невідомий.

Домашня бджола, медоносна бджола (*Apis mellifera*) – одомашнена перетинчастокрила комаха

Домашня кішка (*Felis sylvestris*) – одомашнений лісовий кіт

Доместикація – одомашнення диких тварин та рослин

Домінантність – форма взаємодії алельних генів, за якої один з них (домінантний) пригнічує в гетерозиготі дію іншого (рецесивного)

Домінування – вид взаємодії алельних генів, а також взаємовідносини особин в етології

Домові гриби (*Serpula lacrymans і Merullus lacrimans*) – гриби, які руйнують деревину

Донатієві (Donatiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку айстроцвітих

Донецький ботанічний сад – установа Національної академієї наук України

Донченко, Георгій Вікторович (1937) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: біохімія

Дориантові (Doryanthaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку холодкоцвітих

Дорожні оси, помпіліди (Pompilidae) – родина перетинчастокрилих комах

Дорсальний – спинний, розташований з боку спини

Дорсовентральний, 1) (анат.) напрям від спини до живота; 2) (бот.) термін відносно будови талому або пласких органів вищих рослин

Доссе, Жан (1916–2009) – біолог, імунолог,Нобелівська премія з фізіології та медицини (1980)

Дотик – один з різновидів чуття, що сприймає збудження від механорецепторів

Дотику органи – контактні органи чуття, розташовані переважно на поверхні тіла тварин, що реагують на механічні подразнення

Дофамін – медіатор нервової системи

Дощовик, лікопердон (*Lycoperdon*) – рід грибів флори України

Дощовикові (Lycoperdales) – порядок гастроміцетових грибів

Дощові черви, земляні черви (Lumbricidae) – родина малощетинкових червів

Доядерні – див. *Прокаріоти*

Дракони (*Draco*) – рід ящирок родини агамових

Драконове дерево (*Dracaena draco*) – рослина роду драцен

Дракончик великий (*Trachinus draco*) – риба родини дракончикових, вид фауни України

Дракончик морський (Trachinus draco) – хижий вид ряду окунеподібних

Дракончики (*Trachinus*) – рід риб родини дракончикових

Дракончикові (Trachinidae) – родина риб ряду окунеподібних

Драцена (*Dracaena*) – рід рослин родини спаржевих

Драценові (Dracenaceae) – родина квіткових рослин порядку холодкоцвітих

Древинниця уїдлива (*Zeuzera pyrina*) – нічний метелик

Древньопіднебінні птахи (Palaeognalhae) – надряд птахів

Древо життя – в біології інколи так називають філогенетично древо живого

Дрейсени (*Dreissena*) – рід двостулкових молюсків

Дрейф генів – зміна частоти генів в популяції в череді поколінь під впливом випадкових причин

Дрепанозурус дволикий (*Drepanosurus birostratus*) – вид ракоподібних ряду голих зяброногів, внесений до Червоної книги України

Дрииніди (Dryinidae) – родина жалячих перетинчастокрилих

Дріада (*Dryas)* – рід рослин родини розових

Дріада восьмипелюсткова (*Dryas octopetala*) – вид судинних рослин родини розових, один вид якого внесений до Червоної книги України

Дріжджі – збірна група одноклітинних грибів

Дрізд Свенсона (*Catharus ustulatus*) – вид птахів родини дроздових, вид фауни України

Дрік (*Genista*) – рід рослин родини бобових, три вида якого внесені до Червоної книги України

Дрімлюга (*Caprimulgus europaeus*) – вид птахів родини дрімлюгових, вид фауни України

Дрімлюгоподібні (Caprimulgiformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Дріопітеки (*Dryopithecus*) – рід вимерлих людиноподібних мавп

Дробація банатська (*Drobacia banatica*) – вид черевоногих ряду легеневих молюсків, внесений до Червоної книги України

Дроблення – ряд перших послідовних мітозів зиготи

Дробний плід – плід, що розпадається по перетинках на однонасінневі частини

Дроботько, Віктор Григорович, 1885–1966, академік НАН України, за спеціальністю: мікробіологія

Дроворуби, вусачі (Cerambycidae) – родина жуків

Дрозди (*Turdus*) – рід птахів родини дроздових, сім видів якого входять до складу фауни України

Дроздові (Turdidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Дрозофіли (*Drosophila*) – рід комах ряду двокрилих, відомий генетичний об'єкт

Дромадер, дромедар, арабін, одногорбий верблюд (*Camelus dromedarius*) – вид ссавців родини верблюдових

Дромедар – див. *Дромадер*

Дромероподібні (Microbiotheriformes) – ряд сумчастих ссавців

Дромероподібні, мікробіотерії (Microbiotheriformes або Microbiotheria) – ряд сумчастих ссавців

Дронгові (Dicruridae) – родина горобцевих птахів

Дронтові (Raphinae) – вимерла підродина нелітаючих птахів

Дрохва (*Otis tarda*) – вид птахів родини дрохвиних, внесений до Червоної книги України

Дрохвині (Otididae) – родина птахів ряду журавлеподібних

Дрочок крилатий (*Genistella sagittalis*) – вид судинних рослин родини бобових, внесений до Червоної книги України

Друга сигнальна система – мова, спеціальний тип вищої нервової діяльності людини

Дуб (*Quercus*) – рід дерев родини букових

Дуб корковий, пробковий дуб (*Quercus*) – вид роду дубів родини букових

Дуб кошенільний, дуб австрійський (*Quercus cerris*) – вид судинних рослин родини букових, внесений до Червоної книги України

Дубінін, Микола Петрович (1907–1998) – біолог, генетик, академік АН СРСР (1966)

Дубовики, синяки – два їстівних види (*Boletus luridus, Boletus erythropus*) болетових грибів флори України

Дубові шовкопряди (*Anthegaea*) – рід метеликів родини павиноочок

Дуги аорти – відділи аорти, кровоносні артеріальні судини

Дудка, Ірина Олександрівна (1934) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю «ботаніка»

Дудник (*Angelica*) – рід рослин родини зонтичних

Дукери (Cephalophinae) – підродина бикових ряду парнокопитних

Дульбекко, Ренато (1914–2012) – біолог, вірусолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1975)

Дульцит – спирт червоних водоростей, дріжджів та деяких вищих рослин

Дум-пальма (*Hyphaene*) – рід рослин родини пальмових

Дунайський біосферний заповідник НАН України – установа Відділення загальної біології НАНУ

Дуоденальні залози – залози дванадцятипалої кишки

Дупель (*Gallinago media*) – вид птахів родини бекасових, вид фауни України

Дуплікація – тип хромосомної перебудови

Дупляки (Dynastinae) – одна з підродин пластинчастовусих жуків

Дуріан (*Durio*) – рід рослин родини мальвових

Дурман (*Datura*) – рід рослин родини пасльонових

Дурнишник (*Xanthium*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих)

Душиця, материнка (*Origanum*) – рід лікарських рослин родини глухокропивових

Дюв, Крістіан Рене де (1917–2013) – біолог, цитолог, Нобелівська премія у галузі фізіології та медицини (1974)

Дюгоневі (Dugongidae) – родина ссавців ряду сирен

Дюгонь (*Dugon dugon*) – рослиноїдний морський ссавець

Дюналіелла (*Dunaliella*) – рід зелених водоростей

Дягель (*Archangelica*) – рід рослин родини селерових

Дятли – збірна група видів різних родів ряду дятлоподібних, в фауні України 8 видів з 4 родів

Дятлові (Picidae) – родина птахів ряду дятлоподібних

Дятлоподібні (Piciformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Дяченко, Наталія Сергіївна (1936–2003) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: вірусологія

Ебель, Жан (1920–1992) – іноземний член НАН України, за спеціальністю: молекулярна біологія

Ебенові (Ebenaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку вересоцвітих

Еванс, Мартін (1941) – біолог, генетик, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2007)

Еархонти (Euarchonta) – за сучасною молекулярною систематикою, клада тварин класу ссавців, куди входять три ряди, включаючи приматів

Еархонтоґліри (Euarchontoglira) – за сучасною молекулярною систематикою, група тварин класу ссавців

Евастропсіс Ріхтера (*Euastropsis richteri*) – вид водоростей родини гідродікцієвих, внесений до Червоної книги України

Евглени (*Euglena*) – рід одноклітинних еукаріотів типу евгленозоїв

Евгленозої (Euglenozoa) – тип джгутикових найпростіших еукаріотів

Евгленофітові водорості (Euglenophyta) – відділ зелених рослин

Евернія (*Evernia*) – рід лишайників родини пармелієвих

Евкаліпт (*Eucalyptus*) – рід деревних рослин родини миртових

Евкомієві (Eucommiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гаррієцвітих

Евкомія в'язолиста (*Eucommia ulmoides*) – єдиний вид деревних листопадних рослин родини евкомієвих

Евмен трикрапковий (*Eumenes tripunctatus*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини складчастокрилих ос, внесений до Червоної книги України

Еволюційна біологія – галузь біології, що вивчає історичний розвиток живого світу

Еволюція – історичний розвиток органічного світу

Евпогодон короткогострокінцевий (*Eupogodon apiculata*) – вид водоростей родини дазієвих, внесений до Червоної книги України

Евпоматієві (Eupomatiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку магнолієцвітих

Евптелейні (Eupteleaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку жовтецевоцвітих

Еврибатність – здатність тварин витримувати значні коливання тиску води

Еврибіонтність – здатність організмів існувати за різних умовах довкілля

Евригалінність – властивість толерантності до солоності води

Евриптериди (Euripterida) – підклас вимерлих членистоногих

Евритермні види – організми, які здатні жити при значних коливаннях температури

Евритірея золотиста (*Eurythyrea aurata*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-златок, внесений до Червоної книги України

Евритопність – здатність організмів існувати в різноманітних абіотичних умовах

Еврифагія, пантофагія – всеїдність живих організмів

Еврихорні види – широко поширені види рослин і тварин

Евстигматофітові водорості (Eustigmatophyta) – відділ зелених рослин

Евтрофи – рослини, що живуть на багатому органікою середовищі

Евтрофікація – збагачення водойм біогенними елементами

Евхальція різнобарвна (*Euchalcia variabilis*) – вид комах ряду лускокрилих родини совок, внесений до Червоної книги України

Евцера вірменська (*Eucera armeniaca*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини справжніх бджіл, внесений до Червоної книги України

Егілопс (*Aegilops*) – рід рослин родини тонконогових (злакових), близький родич роду пшениць

Едатоп – сукупність однорідних для даної території ґрунтово-гідрологічних умов

Едафон – сукупність усіх живих істот, що населяють ґрунт

Едвардс, Роберт Джеффрі (1925–2013) – біолог, ембріолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2010)

Едельвейс – див. *Білотка альпійська*

Едельман, Джеральд Моріс (1929) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1972)

Едифікатори – види рослин, які визначають особливості рослинного угруповання

Едіподіові мохи (Oedipodiopsida) – клас рослин відділу мохів

Едогоній кососпоровий різновид донський (*Oedogonium plagiostomum*) – вид водоростей родини едогонієвих, внесений до Червоної книги України

Едогоніофіцієві (Oedogoniophyceae) – клас рослин відділу зелених водоростей

Едріан, Едгар Дуглас (1889–1977) – біолог, електрофізіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1932)

Ейдологія – галузь біології, яка вивчає біологічний вид

Ейзенія Гордєєва (*Eisenia gordejeffi*) – вид малощетинкових червів ряду дощовиків, внесений до Червоної книги України

Ейкман, Христіан (1858–1930) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1929)

Ейлер, фон Ульф (1905–1983)– біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1970)

Еймерії (*Eimeria*) – рід паразитичних найпростіших підкласу кокцидій; викликають кокцидіоз у птахів і (рідше) у людини

Ейнтговен, Віллем (1860–1927) – біолог, фізіолог, основоположник електрокардіографії, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1924)

Ейреніси (*Eirenis*) – рід змій родини вужевих

Екваторіальна пластинка – скупчення хромосом в центрі клітини під час метафази мітозу

Екваційний поділ – другий поділ мейозу

Екдейоколеєві (Ecdeiocoleaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку тонконогоцвітих

Екдіонурус єдиний (*Ecdyonurus solus*) – вид комах ряду одноденок родинигептагенід, внесений до Червоної книги України

ЕКЗ – див. *Екстракорпоральне запліднення*

Екзобіологія, астробіологія – галузь біологіїї, яка вивчає життя у Всесвіті

Екзогенне живлення – нормальний спосіб живлення, отримання їжи ззовні

Екзодерма – шари клітин первинної кори кореня

Екзокарпій – зовнішня частина опліддя

Екзокринні залози – органи або клітини, що виділяють секрети назовні

Екзон – послідовність еукаріотного гену, яка зберігається протягом процесингу і входить до складу зрілої матричної або інформаційної РНК

Екзоти – інвазійні організми, завезені з інших країн і районів

Екзоцитоз (викидання) – виділення макромолекул з клітин у еукаріот

Екклс, Джон (1903–1997) – біолог, нейрофізіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1963)

Еккринові залози – потові залози, що розташовані на усій поверхні тіла і виділяють піт

Екобіоморфа – тип структурного пристосування рослин

Екогенез – процес розвитку відношень між організмами та середовищем

Екогеографічні правила – закономірності, що зв'язують географічну мінливість видів з умовами їхнього існування

Екоклімат – мікроклімат, зумовлений компонентами екосистеми

Екоклін – серія біотопів, що змінюються всередині ареалу виду

Екологічна валентність – ступінь пристосування виду до змін середовища

Екологічна зональність – закономірний розподіл рослин і тварин на поверхні Земної кулі

Екологічна катастрофа – надзвичайно швидка і тому небезпечна деструкційна зміна умов навколишнього середовища глобального чи локального масштабу

Екологічна криза – критична ситуація в екосистемах внаслідок порушення рівноваги

Екологічна мережа України – законодавчо затверджена система природоохоронних об'єктів України

Екологічна ніша – місце, яке вид займає в біоценозі

Екологічна освіта – процес виховання у населення почуття турботи про довкілля

Екологічна паспортизація – екологічний облік об'єктів господарювання

Екологічна піраміда – співвідношення біомаси, енергії та кількості особин на кожному трофічному рівні, що описується правилом екологічної піраміди

Екологічна політика – заходи раціонального використання природних ресурсів

Екологічна рівновага – відносна стійкість видового складу в екосистемі

Екологічна система – природна сукупність живих організмів, які пристосувалися до спільного проживання в певному середовищі існування та фізичних і хімічних компонентів цього середовища, необхідних для їхнього існування

Екологічний ряд – просторова структура рослинних угруповань

Екологічні закони – правила функціонування та розвитку екосистем

Екологічні раси – група особин виду, пристосованих до певних умов і які мають особливі риси будови

Екологічні фактории – все, що діє на організм, популяцію, екосистему

Екологічні хвороби – паталогії, викликані забрудненням середовища

Еколого-економічні основи природокористування – засади раціонального з точки зору економіки природокористування

Екоморфа – життєва форма, різновид організму, що має особливості будови тіла, викликані особливостями оточуючого середовища

Екосистема – див. *Екологічна система*

Екосистемологія – галузь біології, яка вивчає системи надорганізмового рівня інтеграції життя

Екосфера – екологічна оболонка Землі

Екотип – група особин виду особливого фенотипу, пристосованих до певних умов середовища

Екотон – перехідна екосистема між різними біомами чи ландшафтами

Екотоп – комплекс екологічних факторів на певній ділянці земної поверхні

Ексел Річард (1946) – біолог, нейробіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2004)

Екскременти, фекалії – неперетравлені залишки їжі

Екскрети – кінцеві продукти обміну речовин, що виділені організмом

Експертиза екологічна – вид екологічної діяльності з метою оцінки якості середовища

Експлантат – жива тканина або орган, що видалені з організму і підтримуються у штучних умовах

Експлантація, культура тканин – методика підтримання життєдіяльності експлантату

Експресивність – ступінь фенотипового прояву генотипу

Експресія генів – функціональний стан гену

Екстер'єр тварин – конституція, зовнішня форма тіла

Екстоксіконові (Aextoxicaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку барбарисоцвітих

Екстравазат – див. *Крововили*в

Екстразональна рослинність – рослинний покрив, що знаходиться за межами свого основного ареалу

Екстразональність в екології – екосистеми і ландшафти, які знаходяться в нехарактерній зоні

Екстракорпоральне запліднення, ЕКЗ – штучне запліднення, яке відбувається поза межами організму

Екстрапірамідна система – сукупність структур головного мозку

Екстрацелюлярний матрикс – міжклітинна речовина

Екстремофіли – організми, нормою існування яких є умові, екстремальні для інших істот

Ексудат, випіт – рідина, що утворюється в місці ураження тканин

Ектогенез – концепція в еволюційному вченні, що передбачає впливи середовища як безпосередній фактор еволюції

Ектогнати, відкриточелюсні (Ectognatha) – підклас справжніх комах типу членистоногих

Ектодерма – первинна тканина, що формує покриви тіла тварин

Ектокарпус (*Ectocarpus*) – рід бурих водоростей, представники якого є в Червоній книзі України

Ектопаразити – паразити, що живуть на тілі хазяїв

Ектоплазма – зовнішній шар протоплазми клітин

Ектотермні організми – тварини, життя яких залежить від зовнішніх джерел тепла

Елайон, Гертруда Белл (1918–1999)– біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1988)

Елайопласти – пластиди рослинних клітин, які містять жири

Еласмотерії (*Elasmotherium*) – рід викопних носорогів

Еластин – білок позаклітинної матриці сполучної тканини

Еластичні волокна – складова частина міжклітинної речовини

Еластичні черепахи (*Malacochersus*) – рід рептилій родини сухопутних черепах

Елевсина (*Eleusine*) – рід рослин родини тонконогових (злакових)

Електричні вугри (Electrophoridae) – родина ряду вугреподібних

Електричні органи – органи деяких риб, здатні генерувати електричні розряди

Електричні скати (Torpedinidae) – родина хрящових риб надряду скатів

Електричні соми (Malapteruridae) – родина риб ряду сомоподібних

Електроенцефалографія – метод реєстрації біопотенціалів головного мозку

Електромагнітна біологія – галузь біології, яка вивчає вивчає вплив електромагнітного поля на організм.

Електронна мікроскопія – дослідження мікроструктури біологічних об'єктів за допомогою потоку електронів

Електронно-транспортний ланцюг – група білків і інших хімічних сполук, вбудованих у мембрани мітохондрій, функцією яких є транспорт електронів з метою активації синтезу АТФ

Електропровідність у біології – здатність біологічних об'єктів проводити електричний струм, обумовлена наявністю іонів і полярних молекул

Електрофізіологія – галузь фізіології, що вивчає електричні явища в організмі

Електрофорез – розділення в гелях білків або нуклеїнових кислот за допомогою електричного поля

Елементарне еволюційне явище – зміна генофонду популяції

Елеокарпові (Elaeocarpaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку квасеницецвітих

Елеутерокок (*Eleutherococcus*) – рід рослин родини аралієвих

Елізіди (Elysiidae) – морські слизні, родина черевоногих молюсків

Елімінація – загибель частини особин популяції

Елімус (*Elymus*) – рід рослин родини тонконогових (злакових)

Еліта в селекції – найкращі представники породи

Елодея, водяна чума (*Elodea*) – рід рослин родини водокрасових

Елонгація – етап біосинтезу білка

Елопоподібні (Elopiformes) – ряд риб класу променеперих

Ельшольція (*Elsholtzia*) – рід рослин родини яснoткових

Емаль зубна – тверда мінералізована тканина, що покриває коронку зуба ссавців

Ембії (Embioptera) – ряд комах типу членистоногих

Ембія реліктова (*Haploembia solieri*) – вид комах ряду ембій родини оліготомідів, внесений до Червоної книги України

Емблінгієві (Emblingiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку капустоцвітих

Емболія – закупорка судин

Ембріоадаптація – пристосування зародка або личинки до умов їхнього існування

Ембріобласт – сукупність бластомерів яйця, що дробиться

Ембріогенез – процес розвитку зародка з зиготи

Ембріологія – галузь біологіїї, яка вивчає ембріональний період онтогенезу тварин

Ембріологія рослин – галузь біологіїї, яка вивчає зародження і формування рослинного організму

Ембріон – начальна стадія розвитку багатоклітинного організму

Ембріотехнології – різновид біологічної інженерії, заснований на клонуванні стовбурових клітин чи маніпуляціях з ембріонами

Емерджентна еволюція – теорія розвитку живого світу на основі концепції емерджентності

Емоція – безпосередній прояв почуттів особи, який може свідомо демонструватися іншим, приховуватися від них, або проявлятися на несвідомому рівні (радість, сум, здивування та ін)

Емпуза (*Empusa*) – рід комах ряду богомолів, два види якого внесені до Червоної книги України

Ему (*Dromaius*) – рід птахів ряду казуароподібних, ендеміки Австралійської області

Енвайронментологія – галузь біологіїї, яка вивчає вивчає комплекс проблем довкілля

Ендемізм – існування таксона тільки в певній місцевості чи географічному виділі

Ендеміки – рослини і тварини, що живуть в межах певного простору, ізольованого географічно або екологічно

Ендеміки України – таксони, що зустрічаються тільки на території України

Ендерс, Джон Франклін (1897–1985) – біолог, вірусолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1954)

Ендивій – див. *Цикорій салатний*

Ендогенне живлення – процес засвоєння організмом ендогенних речовин

Ендокард – внутрішня оболонка серця

Ендокарпій – див. *Середоплодень*

Ендокринна система – сукупність органів, що секретують у кров і лімфу гормони

Ендокринні залози, залози внутрішньої секреції – залози хребетних, які виробляють гормони і виділяють їх в кров або міжклітинну рідину

Ендокринологія – галузь біології та медицини, яка вивчає дію гормонів та функції ендокринних залоз.

Ендолімфа – рідина, яка заповнює порожнини органів слуху

Ендоміксис – одна з форм статевого процесу

Ендомітоз – процес збільшення числа хроматид в ядрах клітин без клітинних поділів

Ендонуклеаза – фермент, який каталізує розрив внутрішніх фосфодіефірних зв'язків (гідроліз) в одно- або дволанцюговій ДНК чи РНК

Ендопаразити – внутрішні паразити; організми, що паразитують в середині організму хазяїна

Ендоплазма – прилеглий до ядра шар цитоплазми

Ендоплазматична сітка, ендоплазматичний ретикулум – органела клітини, побудована з одного шару клітинної мембрани, здійснює компартменталізацію еукаріотичної клітини

Ендорфіни – група поліпептидних хімічних сполук, які виробляються в нейронах головного мозку і впливають на емоційний стан людини

Ендосперм – поживна ткнина, що заповнює насінину

Ендост – сполучна тканина, що вистилає кісткову трубчастих кісток зсередини

Ендотелій – внутрішній шар клітин, яким вистелені кровоносні судини

Ендотермні організми – тварини з постійною високою температурою тіла

Ендотоксин – отруйна речовина, яку виробляють мікроорганізми і яка залишається в їх клітинній мембрані або стінці

Ендоцитоз – процес поглинання клітиною речовин із навколишнього середовища, шляхом їх захоплення випинами клітинної мембрани

Ендроміс березовий (*Endromis versicolora*) – вид комах ряду лускокрилих родини шовкопрядів-лемоніїд, внесений до Червоної книги України

Енергетика біоценозу – потік енергії, що проходить по трофічним ланцюгам

Енергетична вартість їжі – калорійність їжі

Ензими – див. *Ферменти*

Ензимологія – галузь біохімії, яка вивчає ферменти

Енкефаліни – гормони середньої долі гіпофізу

Енотера (*Oenothera*) – рід рослин родини онагрових

Ентада (*Entada*) – рід рослин родини бобових

Ентальпія –термодинамічний стан біологічної системи

Ентелехія – життєва сила, що її припускають у філософії віталізму

Ентелодони (*Entelodon*) – рід викопних парнокопитних, родичів свиней

Ентеральна нервова система – частина периферичної нервової системи, яка знаходиться у шлунково-кишковому тракті

Ентеровіруси – віруси родини пікорнавірусів, які потрапляють в органіхм через шлунково-кишковий тракт

Ентероморфа азовська (*Enteromorpha maeotica*) – вид водоростей родини ульвових, внесений до Червоної книги України

Ентероцель – вторинна порожнина, що виникла як випин кишечнику

Ентероцити – загальна назва ряду клітин епітелію кишечника

Ентодерма – один із зародкових листків, що формується в процесі ембріогенезу

Ентодонтові (Entodontales) – родина мохів порядку гіпнобрієвих

Ентойкія – знаходження одного організму (ентойка) в тілі іншого (хазяїна)

Ентолома смердюча, рожевопластинник смердючий (*Entoloma nidorosum*) – вид грибів родини ентоломових, внесений до Червоної книги України

Ентомологія – розділ біології, наука, що вивчає комах

Ентомофаги – організми, які їдять комах

Ентомофілія – запилення комахами

Ентомофтора (*Entomophthora*) – рід грибів родини ентомофторових

Ентомохорія – поширення насіння та діаспор комахами

Ентропія в екології – одиниця виміру біологічної варіативності

Енхансер – коротка послідовність ДНК (розміром 50-100 пн), яка впливає на ефективність експресії генів

Еоакантоцефали (Eoacanthocephala) – клас безхребетних тварин типу акантоцефалів

Еоантроп, пілтдаунська людина – фальсифікат викопної людини, відома містифікація

Еогіпус, гіракотерій (*Eohippus*) – рід вимерли коней

Еозинофіли – клітини імунної системи, різновид лейкоцитів

Еозухії (Eosuchia) – ряд вимерлих тварин класу плазунів

Еоцен – середня геологічна епоха палеогенового періоду

Епендима – епітеліальна мембрана, що вистилає стінки шлуночків мозку

Епібіоз – поселення одних організмів на поверхні інших

Епібласт – зовнішній шар клітин у амніот

Епіблема – поверхнева всмоктувальна тканина кореня

Епіболія (обростання) – один із способів гаструляції

Епігенетика – галузь біології, що вивчає механізми, які впливають на експресію генів та змінюють фенотип клітини, не змінюючи послідовність ДНК

Епідеміологія – галузь біології, яка вивчає наука про закономірності плини хвороб в популяціях.

Епідерма – зовнішня частина покривної тканини тварин

Епідерміс – клітини зовнішньої поверхні шкіри

Епізоотологія – галузь біологіїї, яка вивчає епізоотії

Епікантус – складка верхньої повіки у внутрішньому куті ока

Епікард – зовнішній шар стінки серця

Епікотиль – частина стебла у проростків рослин

Епіморфоз – відростання втраченого органа від поверхні рани

Епіорніс (*Aepyornis*) – рід вимерлих гігантських нелітаючих птахів

Епістаз – один з видів взаємодії неалельних генів

Епістрофей – другий шийний хребець сссавців

Епіталамус – надбугорна область проміжного мозку

Епітеліальна тканина, епітелій – шар клітин, що вистилає поверхню і порожнини тіла тварин

Епітеліально-м'язові клітини – клітини, що утворюють основну масу тіла кишковопорожнинних тварин

Епіфаун – прикріплені або малорухливі водні донні безхребетні

Епіфіз – 1) кінцеві частини трубчастої кістки; 2) залоза, шишкоподібне тіло, шишкоподібна залоза, залоза проміжного мозку хребетних

Епіфіли – рослини, що оселяються на листках інших рослин

Епіфілюм (*Epiphyllum*) – рід рослин родини кактусових

Епіфіт – рослина, яка поселяється на іншій рослині

Ергастичні речовини – речовини, які виникають в процесі життєдіяльності протопласта

Ергастоплазма – внутрішньоклітинний органоїд, синонім поняттю гранулярна ендоплазматична сітка

Ергокальциферол (вітамін D2) – регулює обмін кальцію та фосфору Ергономіка – галузь біологіїї, яка вивчає особливості виробничої діяльності людини

Ергостерин – провітамін вітаміну D2

Ерготамін – алкалоїд ріжків

Ерготизм, отруєння ріжками – грибами, що паразитують на злаках

Ерготин – наркотична речовина, що міститься в ріжках

Ерекція – збудження статевих органів ссавців

Еремур кримський (*Eremurus tauricus*) – вид судинних рослин родини асфоделовіих, внесений до Червоної книги України

Еремур показний (*Eremurus spectabilis*) – вид судинних рослин родини асфоделових, внесений до Червоної книги України

Еремурус (*Eremurus*) – рід рослин родини асфоделієвих, два види внесені до Червоної книги України

Еритробласт – проміжна форма розвитку червоних кров'яних тілець

Еритроній – див. *Кандик*

Еритроцити – клітини крові хребетних, що містять дихальний пігмент гемоглобін

Еріка (*Erica*) – рослина родини вересових

Еріокаулонові (Eriocaulaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку тонконогоцвітих

Ерлангер, Джозеф (1874–1965) – біолог, фізіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1944)

Ерліх, Пауль (1854–1915) – біолог, імунолог, бактеріолог та хімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1908)

Ернандієві (Hernandiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку лавроцвітих

Ескаллонієві, ескалонієві (Escalloniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку ескалонієцвітих

Ескулапів полоз (*Elaphe longissima*) – вид змій родини вужевих, внесений до Червоної книи України

Ескулапова змія – див. *Полоз ескулапів*

Еспарцет (*Onobrychis*) – рід рослин родини бобових, два види якого внесені до Червоної книги України

Естезіологія – галузь біології, яка вивчає будову і функції органів чуття

Естерази – група ферментів гідролаз ефірів жирних кислот

Естивація, літня сплячка – період деактивації життєвих процесів у тварин

Естрагон, тархун (*Artemisia dracunculus*) – вид рослин родини айстрових (складноцвітих)

Естрадіол – стероїдний жіночий гормон

Естрогени – група стероїдних жіночих гормонів

Етиленізація – хімічна обробка рослин етиленом

Етіоляція – порушення стану рослинного організму

Етноботаніка – галузь біологіїї, яка вивчає взаємодії людей з рослинами

Етологія – галузь біологіїї, яка вивчає поведінку тварин

Еуаскоміцети (Euascomycetes) – клас грибів

Еубіосфера – частина біосфери, шар активного життя

Еублефари (*Eublepharis*) – рід плазунів родини геконових

Еукаріоти – організми, клітини яких містять диференційоване, обмежене мембраною сформоване ядро та інші обмежені мембранами органоїди

Еуоплоцефал (*Euoplocephalus*) – рід динозаврів

Еуплодія – наявність в клітині або організмі повного набору хромосом

Еуроцієві гриби (Eurotiales) – порядок грибів-плектоміцетів

Еутрофи – рослини, вимогливі до наявності в ґрунті поживних речовин

Еуфазієві (Euphasiacea) – ряд тварин класу вищих раків

Еуфронієві (Euphroniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Еухроматин – частина хромосоми, що зберігає деспіралізований стан хроматину під час інтерфази

Ефедра (*Ephedra*) – рід рослин родини ефедрових

Ефедрові – назва родини (Ephedraceae) і порядку (Ephedraks) голонасінніх рослин

Ефект засновника – принцип популяційної біології, генетичний ефект, різновид дрейфу генів

Ефект положення гена – вплив розташування генів на їх активність

Ефектор – орган, який здійснює свою функцію під вливом сигналів з еферентної нервової системи, який може бути м’язом або залозою

Ефемери – група однорічних рослин з дуже коротким вегетаційним періодом

Ефемероїди – група багаторічних рослин з дуже коротким вегетаційним періодом

Еферентація – передача нервових імпульсів від мозкових центрів

Еферентні нервові волокна – нервові волокна, по яким збудження передається від центральної нервової системи

Ефи (*Echis*) – рід отруйних змій родини гадюкових

Ефіопська біогеографічна область – одна з біогеографічних областей Землі, що відповідає Африці без північної частини

Ефірні олії – рідка летка суміш органічних речовин, що мають приємний різкий запах

Ефіроолійні рослини, ефіроноси – рослини, що містять ефірну олію

Ехеверія (*Echeveria*) – рід сукулентних рослин родини товстянкових

Ехінацея пурпурова (*Echinaceae purpurea*) – декоративна і лікарська рослина родини айстрових (складноцвітих)

Ехінокактус (*Echinocactus*) – рід сукулентів родини кактусових

Ехінококи (*Echinococcus*) – рід паразитичних стрічкових червів

Ехінопанакс, заманиха (*Echinopanax*) – рід рослин родини аралієвих

Ехінопсиси (*Echinopsis*) – рід рослин родини кактусових

Ехіноцереуси (*Echinocereus*) – рід рослин родини кактусових

Ехіноцистіс (*Echinocystis lobata*) – вид рослини родини гарбузових

Ехіури (Echiura) – тип первиннротих тварин

Ехолокація в біології – спосіб орієнтування тварин в просторі за допомогою вловлювання відбитих звукових хвиль

Ешерихії (*Escherichia*) – рід мікроорганізмів

Ешольція, бджоляна трава (*Eschscholzia*) – рід рослин родини макових

Еякуляція – сім'явипорскування

Євгеніка – галузь біологіїї, яка вивчає ідеї покращення людського роду

Євнухоїдизм – статеве недорозвинення особин чоловічої статті

Європейський червоний список – анотований список тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі, опублікований Європейською економічною комісією (ЄЕК) ООН

Європейські сухопутні черепахи (*Testudo*) – рід плазунів родини сухопутних черепах

Європеоїди – раса людини історино поширена головним чином в західнопалеарктичному регіоні, а також Індії та Аравії

Євстахієва труба, слухова труба – частина органа слуху, канал, що поєднує порожнину середнього вуха з глоткою

Євтушенко, Микола Юрійович (1944) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: гідробіологія

Євшан-зілля – див. *Полин кримський*

Єгипетські чаплі (*Bubulcus*) – рід птахів родини чаплевих

Єгіптопітек (*Aegiptopithecus*) – рід викопних вищих мавп

Єгоров, Віктор Миколайович (1940) – біолог, академік НАН України за спеціальністю: екосистемологія

Єльська, Ганна Валентинівна (1940) – академік НАН України, за спеціальністю: молекулярна біологія

Ємельянов, Ігор Георгійович (1947) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: екологія тваринного світу

Ємець, Алла Іванівна (1970) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: рослинні біотехнології

Ємуранчик звичайний (*Scirtopoda telum*) – вид ссавців ряду гризунів родини тушканчикових, внесений до Червоної книги України

Ємченко, Андрій Іванович (1893–1964) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: фізіологія

Єноти (*Procyon*) – рід ссавців родини єнотових

Єнотові (Procyonidae) – родина ссавців ряду хижих

Єнотоподібний собака, уссурійський собака (*Nyctereutes procyonoides*) – вид ссавців родини собачих, інвазійний вид фауни України

Єрне, Нільс Кай (1911–1994) – біолог, імунолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1984)

Єхидни (*Pseudechis*) – рід однопрохідних ссавців

Єхиднові (Tachyglossidae) – родина ссавців ряду однопрохідних

Жаба гостроморда, жаба лучна (*Rana arvalis*) – земноводна тварина родини жаб'ячих

Жаба їстівна (*Pelophylax esculentus* (= *lessonae*)) – земноводна тварина родини жаб'ячих, звичайний вид фауни України

Жаба озерна (*Pelophylax ridibundus*) – земноводна тварина родини жаб'ячих, звичайний вид фауни України

Жаба прудка (*Rana dalmatina*) – земноводна тварина родини жаб'ячих, внесена до Червоної книги України

Жаба трав'яна (*Rana temporaria*) – земноводна тварина родини жаб'ячих, звичайний вид фауни України

Жаба-бик, жаба-віл (*Rana catesbeiana*) – вид амфібій родини жаб'ячих

Жаба-віл – див. *Жаба-бик*

Жаби – група родів земноводних тварин родини жаб'ячих

Жаби бурі (*Rana*) – рід земноводних тварин родини жаб'ячих

Жаби зелені (*Pelophylax*) – рід земноводних тварин родини жаб'ячих

Жаби-повитухи (*Alytes*) – рід земноводних родини круглоязикових

Жаби-риби, риби-ропухи (Batrachoididae) – родина риб ряду батрахоподібних

Жабник польовий (*Filago arvensis*) – вид однорічних квіткових рослин родини айстрових

Жабоподібні риби (Batrachoidiformes) – ряд риб класу променеперих

Жабоп'явка алжирська (*Batracobdella algira*) – вид п'явок ряду безхоботних п'явок, внесений до Червоної книги України

Жабриця (*Seseli*) – рід рослин родини зонтичних

Жабрій (*Galeopsis*) – рід рослин родини глухокропивових

Жабуриння (*Conferva*) – рід зелених водоростей

Жабурник звичайний (*Hydrocharis morsus-ranae*) – вид родини водокрасових

Жабурникові – див. *Водокрасові*

Жабурникоцвіті (Hydrocharitales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Жабурниці – див. *Беззубки*

Жаб'яче зілля – див. *Вітриниця*

Жаб'ячі (Ranidae) – родина земноводних тварин ряду безхвостих амфібій

Жаб'ячі огірочки – див. *Бобовник трилистий*

Жайворонки (*Alauda*) – рід птахів родини жайворонкових

Жайворонкові (Alaudidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Жайворонок білокрилий (*Melanocorypha leucoptera*) – вид птахів родини жайворонкових, вид фауни України

Жайворонок лісовий (*Lullula arborea*) – вид птахів родини жайворонкових, вид фауни України

Жайворонок малий (*Calandrella cinerea*) – вид птахів родини жайворонкових, вид фауни України

Жайворонок польовий (*Alauda arvensis*) – вид птахів родини жайворонкових, вид фауни України

Жайворонок рогатий (*Eremophila alpestris*) – вид птахів родини жайворонкових, вид фауни України

Жайворонок сірий (*Calandrella rufescens*) – вид птахів ряду горобцеподібних родини жайворонкових, внесений до Червоної книги України

Жайворонок степовий (*Melanocorypha calandra*) – вид птахів родини жайворонкових, вид фауни України

Жайворонок чорний (*Melanocorypha yeltoniensis*) – вид птахів родини жайворонкових, вид фауни України

Жайворонок чубатий – див. *Посмітюха*

Жакаранда (*Jacaranda*) – рід квіткових рослин

Жако (*Psittacus erithacus*) – сірий папуга

Жакоб, Франсуа (1920–2013) – біолог, мікробіолог та генетик, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1965)

Жалкі клітини – особливі клітини кишковопорожнинних

Жалкі перетинчастокрилі (Aculeata) – група перетинчастокрилих комах, що мають жало

Жало – особливий орган перетинчастокрилих, перетворений яйцеклад

Жасмин (*Jasminum*) – рід рослин родини маслинових

Желатин – продукт денатурації колагену

Женьшень справжній (*Panax ginseng*) – вид рослин родини аралієвих

Жерделя – див. *Абрикос*

Жеребець – самець коня

Жертва – об'єкт нападу хижака

Жеруха (*Cardamine*) – рід рослин родини капустяних, два види якого внесені до Червоної книги України

Жива речовина – за В. І.Вернадським, сукупність всього живого

Живильне середовище – штучне середовище з поживними речовинами

Живиця – розчин твердих смоляних кислот поранених дерев

Живі викопні, релікти – дуже стародавні тварини та рослини, що збереглися

Живіт – нижня частина тіла хребетних

Живлення – отримання енергії та поживних речовин

Живокіст (*Symphytum*) – рід рослин родини шорстколистих

Живокіст лікарський (*Symphytum officinale*) – рослина родини шорстколистих

Живородіння, вівіпарія – спосіб відтворення потомства у тварин, коли на світ з'являються живі організми, а не яйця

Живородки (Viviparidae) – родина прісноводних черевоногих молюсків

Живородна ящірка (*Zootoca vivipara*) – рід тварин родини справжніх ящірок, звичайний вид фауни України

Живці – корінці, паростки чи гілки, з яких вирощують нові рослини

Живцювання – штучне розмноження рослин за допомогою вегетатинивних частин

Жигалка осіння (*Stomoxys calcitrans*) – кровосисна муха родини справжні мухи

Жили – побутовий синонім поняття «сухожилля»

Жилки у рослин – судинні тканини листка

Жилкування (листків) – характер розміщення жилок на листках

Жимолостеві (Caprifoliaceae) – родина квіткових рослин порядку черсакоцвітих

Жимолость голуба, жимолость синя (*Lonicera caerulea*) – вид рослин родини жимолостевих, внесений до Червоної книги України

Жимолость, каприфоль (*Lonicera*) – рід рослин родини жимолостевих

Жирафа (*Giraffa camelopardalis*) – тропічний ссавець родини жирафових

Жирафова газель, геренук (*Litocranius walleri*) – ссавець родини бикових

Жирафові (Giraffidae) – родина ссавців ряду парнокопитних

Жири – біоестери за участю гліцерину та величезних жирних кислот; біомолекули

Жирмунський, Олексій Вікторович (1921–2000) – біолог, морський біолог

Жирова тканина – різновид сполучної тканини

Жирове тіло – пухка сполучна тканина багатоніжок та комах

Жировий обмін – перетворення в клітинах жирів та жирних кислот

Жировик Льозеля (*Liparis loeselii*) – вид судинних рослин родини зозулинцевих, внесений до Червоної книги України

Жиряк гладенький (*Liparus laevigatus*) – вид комах ряду твердокрилих родини довгоносиків, внесений до Червоної книги України

Житні ріжки – див. *Ріжки пурпурові*

Житняки (*Agropyron*) – рід рослин родини тонконогових (злакових)

Жито (*Secale*) – рід рослин родини тонконогових (злакових)

Жито посівне (*Secale cereale*) – вид культурних рослин родини тонконогових (злакових)

Життєва ємність легень – максимальна кількість повітря, яку можуть вмістити легені

Життєва форма – особливості будови організмів викликані пристосуванням до умов середовища

Життєвий цикл – один чи кілька онтогенезів від зиготи і до утворення гамет (нової зиготи)

Життєві хвилі (хвилі життя) – спалахи чисельності тварин чи рослин

Життєздатність у біології – здатність протистояти певним викликам середовища

Життя – органічний світ; форма існування матерії на основі органічних молекул

Жіноча стать – особини, що продукують яйцеклітини

Жіро-Сулаві, Жан-Луї (1752–1813) – біолог, засновник географії рослин, геолог, літератор, природознавець, державний діяч, абат

Жовна зелена (дятел зелений) (*Picus viridis*) – вид птахів ряду дятлоподібних родини дятлових, внесений до Червоної книги України

Жовна чорна (*Dryocopus martius*) – вид птахів родини дятлових, вид фауни України

Жовта акація, карагана (*Caragana arborescens*) – рослина родини бобових

Жовта пляма ока, макула – апарат ока ссавців, частина сітківки ока, місце найбільшої гостроти зору

Жовте тіло – тимчасова залоза внутрішньої секреції в жіночому організм

Жовтецеві (Ranunculaceae) – родина квіткових рослин порядку жовтецевоцвітих

Жовтецевоцвіті (Ranunculales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Жовтець (*Ranunculus*) – рід рослин родини жовтецевих

Жовтець Тора, жовтець татранський (*Ranunculus thora*) – вид судинних рослин родини жовтецевих, внесений до Червоної книги України

Жовті солії (*Buglossidium*) – рід риб родини язикових

Жовті чаплі (*Ardeola*) – рід птахів родини чаплевих

Жовтковий мішок – орган живлення, дихання і кровотворення зародків тварин

Жовтоволики (*Tryngites*) – рід птахів родини бекасових

Жовто-зелені водорості (Xanthophyta) – відділ зелених рослин

Жовтозіллєві (Senecioineae) – триба квіткових рослин порядку айстроцвітих

Жовтозілля (*Senecio*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих), три види якого внесені до Червоної книги України

Жовток – запасальні речовини яйця

Жовтопуз безногий, жовтопузик (*Pseudopus apodus*) – вид плазунів ряду ящірок родини веретінницевих, внесений до Червоної книги України

Жовтоцвіт весняний – див. *Адоніс*

Жовтушник (*Erysimum*) – рід рослин родин капустяних, два види якого внесені до Червоної книги України

Жовтушниця Талієва, сиренія Талієва (*Syrenia talijevii*) – вид судинних рослин родини капустяних (хрестоцвітих), внесений до Червоної книги України

Жовтюх торфовищний (*Colias palaeno*) – вид комах ряду лускокрилих родини біланів, внесений до Червоної книги України

Жовтяниця черговолиста (*Chrysosplenum alternifolium*) – рослина родини ломикаменевих

Жовтянки (*Colias*) – рід метеликів родини біланових

Жовч – секрет печінки

Жовчний міхур – орган накопичення жовчі

Жовчні кислоти – головні компоненти жовчі

Жовчні пігменти – речовини жовчі

Жовчовивідні протоки – канали по яких жовч збирається і виходить назовні

Жовчоутворення – утворення в печінці жовчі

Жолудь – плід рослин роду дубів

Жонвілієві, жуанвілієві (Joinvilleaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку тонконогоцвітих

Жонкіль (*Narcissus jonquill*) – культурний вид роду нарцисів родини амарилісових

Жорданон – застаріла таксономічна одиниця у ранзі виду

Жоржина, георгіна (*Dahlia*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих)

Жостерові (Rbamnaceae) – родина квіткових рослин порядку жостероцвітих

Жостероцвіті (Rhamnales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Жостір ламкий, крушина ламка (*Frangula alnus*) – звичайний вид кущової рослини родини крушинових флори України

Жостір фарбувальний (*Rhamnus tinctoria*) – вид судинних рослин родини жостерових, внесений до Червоної книги України

Жоффруа, Сент-Ілер, Етьєн (1772–1844) – біолог, зоолог-еволюціоніст, попередник Чарльза Дарвіна

Жужелиця дама (*Carterus dama*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-турунів, внесений до Червоної книги України

Жужелиця Шевролата (*Parazuphium chevrolati*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-турунів, внесений до Червоної книги України

Жузгун – див. *Кандим*

Жуйні – підрід ряду парнокопитних, що характеризується особливою системою травлення

Жуйні зуби – див. *Корінні зуби*

Жуки, твердокрилі (Coleoptera) – ряд комах типу членистоногих

Жуки-носорогі (*Oryctes*) – рід комах родини пластинчастовусих жуків

Жуки-хижаки, стафіліни (Staphylinidae) – родина ряду твердокрилих

Жук-олень, рогач звичайний (*Lucanus cervus*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-оленів, внесений до Червоної книги України

Жук-самітник (*Osmoderma barnabita*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-пустельників, внесений до Червоної книги України

Журавель білий (*Grus leucogeranus*) – вид птахів родини журавлиних, вид фауни України

Журавель сірий (*Grus grus*) – вид птахів ряду журавлеподібних родини журавлиних, внесений до Червоної книги України

Журавель степовий (*Anthropoides virgo*) – вид птахів ряду журавлеподібних родини журавлиних, внесений до Червоної книги України

Журавельник (*Erodium*) – рослина родини геранієвих

Журавлеподібні (Gruiformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Журавлина, клюква (*Oxycoccus*) – група видів вічнозелених ягідних рослин родини вересових, є вид внесений до Червоної книги України

Журавлині (Gruidae) – родина птахів ряду журавлеподібних

Журавлі (*Grus*) – рід птахів родини журавлиних

Жюссьє, Антуан Лоран де (1748–1836) – біолог, ботанік, творець першої природної системи класифікації рослин, автор терміну «родина» у ботаніці

Жюссьє, Бернар де (1699–1777) – біолог, ботанік, засновник першої природної системи рослинного світу

Забарвлення – колір або відтінок живих систем, який визначається наявністю певних пігментів

Заболонники (*Scolytus*) – рід комах родини короїдів

Заболонь – периферійна провідна частина деревини

Забруднення довкілля – зміна складу навколишнього середовища внаслідок діяльності людини

Заболотний, Данило Кирилович (1866–1929, академік НАН України, за спеціальністю: мікробіологія

Завадовський, Борис Михайлович (1895–1951) – біолог, популяризатор науки

Завитка – частина внутрішнього вуха

Завиток – тип суцвіття, в якому молодша частина з бутонами спірально закручена

Завропсиди (Sauropsida) – група амніот, яка включає рептилій (в тому числі давніх, динозаврів) і тварин, що походять від динозаврів, тобто птахів

Зав'язь квітки – частини маточки квітки, яка містить насінні зачатки.

Задній мозок – філогенетично стародавня область центральної нервової системи.

Задньозяброві (Opisthobranchia) – інфракласс черевоногих молюсків

Задуха – загибель водяних тварин внаслідок зменшення кількості кисню.

Заєць білий, заєць-біляк (*Lepus timidus*) – вид ссавців родини заячих, вид фауни України

Заєць сірий, заєць-русак (*Lepus europaeus*)– вид ссавців родини заячих, вид фауни України

Заіменко, Наталія Василівна (1954) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: екологія рослинного світу

Заїка, Віктор Євгенович (1936-2014) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: гідробіологія

Зайцев, Ювеналій Петрович (1924) – академік НАН України, за спеціальністю: зоологія

Зайцеві – див. *Заячі*

Зайцегуб п'янкий (*Logochilus inebrians*) – лікарська рослина

Зайцегуби – див. *Рибоїдні кажани*

Зайцегубові (Noctilionidae) – родина ссавців ряду рукокрилих

Зайцеподібні (Lagomorpha) – ряд плацентарних ссавців.

Зайці (*Lepus*) – рід ссавців родини заячих, фауна України

Заказник – охороняєма акваторія чи територія

Закман, Берт (1942) – біолог, фізіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1991)

Закон Бера – див. *Бера закон*

Закон Вернадського – див. біогенна міграція елементів

Закон Вірхова – закон, згідно з яким всі живі клітини виникають з попередніх живих клітин

Закон гомологічних рядів спадкової мінливості – закон , згідно з яким мінливість близьких за походженням родів і видів рослин здійснюється загальним (паралельним) шляхом

Закон зародкової подібності – див. *Бера закон*

Закон мінімуму Лібіха – див. *Лібіха закон мінімуму*

Закон Моргана – закон, згідно з яким відхилення від незалежного розподілу ознак при спадкуванні означає, що гени, локалізовані в одній хромосомі, успадковуються спільно

Закон олігомеризації органів – правило, згідно з яким у багатоклітинних тварин в ході біологічної еволюції поступово відбувається зменшення числа гомологічних органів

Закон толерантності Шелфорда – див. *Шелфорда закон толерантності*

З**акон філогенетичного росту** – закономірність прогресивного збільшення розмірів тіла представників різних фільмів

Закон Хопкінса – див. *Хопкінса закон*

Закони Ламарка – див. *Ламарка закони*

Заленський, В'ячеслав Рафаїлович (1847–1918) – біолог, ботанік, автор закону про анатомічні зміни рослин залежно від ярусності

Залеський, Вячеслав Костянтинович 1871–1936) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: фізіологія і біохімія рослин

Залізне дерево (*Parrotia persica*) – вид рослин родини гамамелісових

Залізняк (*Phlomis*) – рід рослин родини глухокропивових, одимн вид якого (Залізняк скіфський (*Phlomis scythica*)) включений до Червоної книги України

Залізобактерії – бактерії, здатні окиснювати двовалентне залізо до тривалентного

З**алози внутрішньої секреції** – див. *Ендокринні залози*

Залози – органи, що продукують секрети

Залозисте поле – ділянка епітелію, на якій розташовані клітини, що виділяють секрет

Залозисті тканини рослин – багатоклітинні утвори, які виділяють продукти обміну в міжклітинний простір або назовні організму

Залозник вугровий (*Demodex folliculorum*) – дрібний кліщ, що паразитує в шкірі людини

Заманиха (*Echinopanax*, *Oplopanax*) – рід рослин родини аралієвих

Замбар – див. *Індийський олень*

Замок в анатомії – апарат для зчеплення двох стулок раковини у лечоногих та двостулкових молюсків

Замор риби – масова загибель риби від кисневого голодування

Запал рослин – сонячні опіки у рослин

Запасальні органи і тканини рослин – структури рослинного організму, що виконують запасальну функцію

Запасання у біології – накопичення речовини або енергії, необхідних для живих організмів

Запилення, хазмогамія – процес перенесення пилку з пиляків на маточку (у покритонасінних) або на сім'ябруньку (у голонасінних)

Заплесно – частина задньої кінцівки

Запліднення, копуляція, сингамія, статевий процес – процес злиття гаплоїдних статевих клітин (гамет) з утворенням диплоїдної клітини – зиготи

Зап'ясток – частина кисті

Заразиха (*Orobanche*) – рід паразитичних рослин

Заразихові – див. *Вовчкові*

Зародкова плазма – матеріальна субстанція статевих клітин

Зародковий диск – бластула, що має форму круглої пластинки

Зародковий мішок – жіночий гаметофіт квіткових рослин

Зародковий розвиток – див. *Ембріогенез*

Зародковий шлях – ряд поколінь клітин

Зародкові листки – шари клітин, що утворюються в ебріогенезі під час гаструляції

Зародкові оболонки – оболонки, що оточують зародок у тварин

Зародок – див. *Ембріон*

Заросток – гаметофіт вищих споових рослин

Затула, Дмитро Григорович (1923–1987) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: мікробіологія

Зауроптеригії (Sauropterygia) – ряд вимерлих водяних рептилій

Заціпеніння тварин – особливий стан холоднокровних хребетних

Зачаток – група клітин в складі тіла зародка

Защічні мішки – анатомічні органи хом'якоподібних

Заяча губа – стигма, аномалія розвитку людини

Заяча капуста – див. *Очиток великий*

Заяча конюшина (*Anthyllis*) – рід рослин родини бобових

Заячий гриб – див. *Гіропор*

Заячі, зайцеві (Leporidae) – родина ссавців ряду зайцеподібних

Зброя біологічна – патогенні біологічні об'єкти, призначені для масового ураження противника

Збудження – реакція на подразнення

Збудливість – властивість живих істот та клітин

Звєрезомб-Зубовський, Євген Васильович (1890–1967) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: ентомологія

Звивина – тип суцвіття

Звивини мозку – складки кори великих півкуль

Звивисті канальці – складова нефрону

Звикання у біології – поступове зниження реакції організму на дію подразника

Звичайні губки (Demospongiae) – клас первинних багатоклітинних тварин

Звичайні сипункуліди (Sipunculidea) – клас безхребетних тварин типу сипункулід

Звичайні сухопутні черепахи (*Geochelone*) – рід черепах родини сухопутних черепах

Звичайні хом'яки (*Cricetus*) – рід ссавців родини хом'якових

Звірі (Theria) – угруповання (звичайно підклас) ссавців, до якого входять живородні ссавці, які народжують дитинчат без викладання яєць

Звіробій (*Hypericum*) – рід рослин родини звіробійних

Звіробійні (Guttiferae) – родина квіткових рослин порядку чаєцвітих

Звірозубі (теріодонти) – підряд вимерлих плазунів

Звіроподібні (Synapsida, Theromorpha) – підклас вимерлих плазунів

Звонці – див. *Комарі-звонці*

Зв'язка – анатомічне утворення зі сполучної тканини

Згортання крові – біологічний процес утворення у крові тромба

Зграя – група особин одного виду, що активно контактують між собою

Здерев'яніння – просочування целюлози лігніном

Зебра (*Equus zebra*) – ссавець родини конячих

Зебу – підвид дикого бика

Зевс звичайний, сонцевик звичайний (*Zeus faber*) – риба родини сонцевикових, вид фауни України

Зевси, сонцевики (*Zeus*) – рід риб родини сонцевикових, фауна України

Зевсові, сонцевикові (Zeidae) – родина риб ряду сонцевикоподібних, фауна України

Зевсоподібні, сонцевикоподібні (Zeiformes) – ряд променеперих риб, фауна України

Зегрис евфема (*Zegris eupheme*) – вид комах ряду лускокрилих родини біланів, внесений до Червоної книги України

Зелена ящірка (*Lacerta viridis*) – вид плазунів ряду ящірок родини справжніх ящірок, внесений до Червоної книги України

Зелениця (*Diphasiastrum*) – рід судинних рослин родини плаунових, п`ять видів якого внсені до Червоної книги України

Зелені бактерії (Chlorobiaceae) – група нерухомих бактерій, здатних до фотосинтезу

Зелені водорості (Chlorophyta) – велике парафілетичне угруповання нижчих рослин

Зелені дятли (*Picus*) – рід птахів родини дятлових

Зелені жаби, водяні жаби (*Pelophylax*) – рід земноводних тварин родини жаб'ячих

Зелені залози – видільні органи ракоподібних

Зелені кваки (*Butorides*) – рід птахів родини чаплевих

Зелені ящірки (*Lacerta*) – рід тварин родини справжніх ящірок

Зеленоочка (*Chlorops pumilionis*) – комаха з ряду двокрилих, шкідник

Зеленоплідниця фіолетова (*Bellardiochloa violacea*) – вид судинних рослин родини тонконогових (злакових), внесений до Червоної книги України

Зеленухи (Dolichopodidae) – родина комах з ряду двокрилі

Зеленушка носата, риляч (*Symphodus rostratus*) – вид променеперих риб ряду окунеподібних родини губаневих, внесений до Червоної книги України

Зеленушка плямиста (*Symphodus ocellatus*) – риба родини губаневих, вид фауни України

Зеленушка, рядовка зелена (*Tricholoma flavovirens*) – їстівний гриб

Зеленчук жовтий (*Galeobdolon luteum*) – типовий представник родини глухокропивових

Зеленяки (*Chloris*) – рід птахів родини в`юркових, фауна України

Землекопові (Bathyergidae) – родина ссавців ряду гризунів

Землериї (*Lithognathus*) – рід риб родини спарових, фауна України

Землерийкові, мідицеві (Soricidae) – родина ссавців ряду комахоїдних

Земляна груша – див. *Топінамбур*

Земляний вовк (*Proteles cristatus*) – ссавець родини гієнових

Земляний горіх – див. *Арахіс*

Земляний заєць, тушканчик великий (*Allactaga major*) – вид ссавців родини земляних зайців, занесений до Червоної книги України

Земляні вовки (Protelidae) – родина ссавців ряду хижих

Земляні зайці – назва роду (*Allactaga*) та родини (Allactagidae) ссавців ряду гризунів

Земноводні, амфібії (Amphibia) – клас черепних тварин типу хордових

Зернисті лейкоцити, гранулоцити – тип білих клітин крові

Зернівка – нерозкривний однонасінний плід рослин

Зернов, Сергій Олексійович (1871–1945) – біолог, зоолог та гідробіолог, основоположник російської гідробіології, академік АН СРСР (1931)

Зерноїди (Bruchidae) – родина жуків

Зеров, Дмитро Костянтинович (1895–1971) – академік НАН України, за спеціальністю: ботаніка

Зерова, Марина Дімитрівна (1934) – зоолог, ентомолог, засновник вітчизняної школи вивчення паразитичних перетинчастокрилих

Зерова, Марія Яківна (1902–1994) – біолог, міколог

Зеус звичайний, сонцевик звичайний (*Zeus faber*) – вид променеперих риб ряду зеусоподібних родини зеусових, внесений до Червоної книги України

Зигогамія – статевий процес грибів до водоростей

Зигокактус (*Zygocactus*) – рід тропічних рослин, багато видів якого вирощують як кімнатні

Зигоміцети (Zigomycetes) – підклас нижчих грибів

Зигота – запліднена яйцеклітини

Зиготена – стадія профази-1 мейозу

Зизанія, водяний рис (*Zizania*) – рід рослин родини злакових

Зизифора (*Ziziphora*) – рід рослин родини глухокропивових

Зизифус (*Zizyphus*) – рід рослин родини жостерових

Зимаза – фермент спиртового бродіння

Зимняк (*Buteo lagopus*) – вид птахів родини яструбиних, вид фауни України

Зимова сплячка – див. *Гібернація*

Зимолюбка (*Chimaphila*) – рід лікарських та кімнатних рослин

Зинджантроп (*Paranthropus boisei, Zinjanthropus boisei*) – викопний вид гомінід, який існував близько 2 млн. років тому в Східній Африці

Зіниця – частина ока

Зіновать, рокитничок (*Chamaecytisus*) – рід судинних рослин родини бобових, вісім видів якого внесені до Червоної книги України

Зір – вид чуття тварин та людини

Зіркогляди (*Uranoscopus*) – рід риб родини зіркоглядових, фауна України

Зіркоглядові (Uranoscopidae) – родина риб ряду окунеподібних, фауна України

Зіркоплідник частуховий (*Damasonium alisma*) – вид судинних рослин родини частухових, внесений до Червоної книги України

Зіркорили (*Condylura*) – рід ссавців родини кротових

Зірочки маленькі, зірочки жовті, гусяча цибулька (*Gagea lutea*) – весняна рослина родини лілійних

Зірочник (*Stellaria*) – рід рослин родини гвоздичних

Злакові – див. *Тонгоногові*

Злакові мухи (Chloropidae) – родина двокрилих комах

Златка блискуча (*Buprestis splendens*) – вид комах ряду твердокрилихродини жуків-златок, внесений до Червоної книги України

Златки (Buprestidae) – родина жуків

Златокротові (Chrysochloridae) – родина ссавців ряду тенрекоподібних

Злинка (*Erigeron*) – рід рослин родини айстрових, два види якого внесені до Червоної книги україни

Злитнозяброподібні (Synbranchiformes) – ряд риб класу променеперих

Змієголов звичайний (*Channa argus*) – інвазійний вид риб

Змієголові (Channidae) – родина риб

Змієголовник (*Dracocephalum*) – рід трав'янистих рослин родини глухокропивових, два види якого внесені до Червоної книги України

Змієїд (*Circaetus gallicus*) – вид птахів ряду соколоподібних родини яструбових, внесений до Червоної книги України

Змієподібні іглиці (*Nerophis*) – рід риб родини іглицевих

Змієшийки (*Anhinga*) – єдиний рід птахів родини змієшийкових

Змієящірки (*Ophiomorus*) – рід ящірок родини сцинкових

Змїїношийні черепахи (Chelidae) – родина рептилій ряду черепах

Змійка бородата, ошибень звичайний (*Ophidion rochei*) – риба родини миневих, вид фауни України

Змійки водяні (Naididae) – родина малощетинкових червів

Зміячка австрійська, скорзонера австрійська (*Scorzonera austriaca*) – вид судинних рослин родини айстрових, внесений до Червоної книги України

Зморшкована шапинка (*Verpa bohemica*) – вид їстівних грибів родини зморшкових

Зморшкові (Morchellaceae) – родина істіних грибів-аскоміцетів

Зморшок (*Morchella*) – рід грибів флори України, два види якого внесені до Червоної книги України

Зніт вузьколистий – див. *Кіпрей*

Зоб – збільшення розмірів щитоподібної залози

Зовнішнє дихання – фізіологічний процес газообміну між організмом та навколишнім середовищем

Зовнішня секреція – виділення залозами зовнішньої та змішаної секреції речовин назовні або у порожнину організму

Зозулеві (Cuculidae) – родина птахів ряду зозулеподібних, фауна України

Зозулеподібні (Cuculiformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Зозулин льон (*Polytrichum*) – рід листостеблових мохів

Зозулин цвіт, коронарія (*Lychnis flos-cuculi*) – вид родини гвоздичних

Зозулинець (*Orchis*) – рід рослин родини зозуленцевих, дев`ять видів якого внесені до Червоної книги україни

Зозулині сльози (*Listera*) – рід рослин родини зозуленцевих, два види якого внесені до Червоної книги України

Зозулині черевички справжні (*Cypripedium calceolus*) – вид судинних рослин родини зозулинцевих, внесений до Червоної книги України

Зозулинцеві, орхідні (Orchidaceae) – родина квіткових рослин порядку холодко-цвітих

Зозулинцецвіті (Orchidales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Зозулі (*Cuculus*) – рід птахів родини зозулевих

Зозульки, пальчатокорінник (*Dactylorhiza*) – рід судинних рослин родини зозулинцевих, дев`ять видів якого внесені до Червоної книги україни

Зозуля (*Cuculus canorus*) – вид птахів родини зозулевих, вид фауни України

Зозуля глуха (*Cuculus saturatus*) – вид птахів родини зозулевих, вид фауни України

Зозуля чубата (*Clamator glandarius*) – вид птахів родини зозулевих, вид фауни України

Золота рибка – декоративна форма карася китайського (*Carassius auratus*)

Золоте дерево (*Aucuba japonica*) – декоративна рослина родини гарієвих

Золотень жовтий, асфоделіна жовта (*Asphodeline lutea*) – вид судинних рослин родини асфоделових, внесений до Червоної книги України

Золотий дощ, лабурнум (*Laburnum*) – рід рослин родини бобових, що об'єднує два види, які використовуються як декоративні рослини

Золотисті водорості (Chrysophyta) – відділ зелених рослин

Золотисті щипавки (*Sabanejewia*) – рід риб родини в'юнових фауни України

Золотобородник цикадовий (*Chrysopogon gryllus*) – вид судинних рослин родини тонконогових, внесений до Червоної книги України

Золотогуз (*Euproctis chrysorrhoea*) – шкідливий метелик

Золотокротові (Chrysochloridae) – родина ссавців

Золотомушка червоночуба (*Regulus ignicapillus*) – вид птахів ряду горобцеподібних родини золотомушкових, внесений до Червоної книги України

Золотомушки (*Regulus*) – рід птахів родини золотомушкових

Золотоочки (Chrysopidae) – родина комах

Золототисячник (*Centaurium*) – рід рослин родини тирличевих

Золотушник звичайний, золотарник звичайний (*Solidago virgaurea*) – вид рослин родини айстрових

Зона росту (кісток) – хрящові зони в хребті і на кінцях трубчастих кісток

Зона росту (кореня) – ділянка меристеми в складі кореня

Зональна рослинність – рослинний покрив певної природно-кліматичної зони

Зональність в екології – диференціація земної поверхні на зони за кліматичними, біогеографічному та іншим особливостям

Зони екологічні – частини земної поверхні, що характеризуються певними кліматичними, біогеографічному та іншим особливостями

Зонтик у ботаніці – суцвіття з вкороченою віссю та квітками, що розташовуютьс розташовуються на квітконіжках однакової довжини

Зонтичні, селерові (Apiaceae) – за сучасною систематикою APG II та APG III, родина квіткових рослин порядку аралієцвітих

Зонування у біології – просторовий розподіл біоценозів географічними ознаками

Зооамата (Zooamata) – за сучасною молекулярною систематикою, клада тварин класу ссівців

Зообентос – тваринне населення дна водойм

Зоогамети – статеві клітини деяких водоростей

Зоогеографія – галузь біології та географії, яка вивчає закономірності географічного поширення тварин та їхніх угруповань

Зооедафон – тварини, які живуть в ґрунті

Зооїд – окремий поліп в колонії кишковопорожнинних

Зоологія – розділ біології, наука про тварин

Зоомастігіни, тваринні джгутиконосці (Zoomastigina) – підклас тварин типу найпростіших

Зоопланктон – тваринна складова планктона

Зоопсихологія – галузь зоологіїї, яка вивчає психологію тварин

Зоосоціологія – галузь зоологіїї, яка вивчає соціальні відносини в групах живих організмів

Зооспора – мобільна спора з джгутитками

Зоотомія – галузь зоологіїї, яка вивчає анатомію тварин

Зоофаги – тварини, що їдять тварин

Зоофілія – 1) розлад психічної діяльності, коли хворий відчуває статевий потяг до тварин; 2) засіб перехресного запилення твариною

Зоохорія – розповсюдження спор на насіння

Зооценоз – тваринна складова біоценоза

Зораптери (Zoraptera) – ряд комах типу членистоногих

Зоровий аналізатор, орган зору – орган чуття, що сприймає видимо світло

Зоровий нерв – друга пара черепно-мозкових нервів

Зорові пігменти – світлочутливі протеїни ока

Зосимович, Володимир Павлович (1899–1981) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: генетика і селекція

Зостера, камка, морська трава (*Zostera*) – рід водяних рослин родини камкових

Зроговіння – накопичення в шкірному епідермісі кератину

Зсідання еритроцитів – біологічна реакція, зміна швидкості якої може служити непрямою ознакою патологічного процесу

Зуб – кісткове утворення ротової порожнини хребетних тварин

Зубані (*Dentex*) – рід риб родини спарових, фауна України

Зубарик звичайний (*Diplodus puntazzo*) – вид променеперих риб ряду окунеподібних родини спарових. внесений до Червоної книги України

Зубарики (*Merodon*) – рід комах ряду двокрилих родини дзюрчалок або повисюх, три види якого внесені до Червоної книги України

Зубасті птахи (Odontognathae) – група викопних птахів

Зубаті кити (Odontoceti) – підряд ссавців ряду китоподібних

Зубаті міноги (*Eudontomyzon*) – рід тварин родини міногових, фауна України

Зубаткові (Anarhichadidae) – родина риб

Зубна формула – опис типів та розташування зубів у ссавців

Зубниця (*Dentaria*) – рід трав'янистих рослин родини капустяних

Зубоніжки (*Hydrotaea*) – рід комах родини справжніх мух

Зубр, бізон європейський (*Bison bonasus*) –вид ссавців ряду парнокопитних родини порожнисторогих, внесений до Червоної книги України

Зубри (*Bison*) – рід ссавців родини бикових

Зубрівка – див. *Чаполоч пахуча*

Зуєв, Василь Федорович (1754–1794) – біолог та мандрівник, автор опису багатьох видів тварин

Зуйки – див. *Пісочники*

Зчеплення генів – розташування гені в одній хромосомі

Зчіплянки – див. К*он'югати*

Зюдгоф, Томас – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2013)

Зяблик (*Fringilla coelebs*) – вид птахів родини в`юркових, вид фауни України

Зябра – орган дихання, пристосований для газообміну з водним середовищем

Зяброві дуги – частина черепу хребетних

Зяброві кишені – випуклості бокових стінок глотки у ембріонів

Зяброві мішки – органи дихання

Зябродихаючі (Branchiata) – підтип ракоподібних тварин типу членистоногих

Зяброногі раки (Branchiopoda) – клас безхребетних тварин типу членистоногих

Ібісові (Plegadidae) – родина птахів

Іван і Марія – див. *Братки*

Іванов, Ілля Іванович (1870–1932) – біолог, фахівець із штучного осіменіння та міжвидової гібридизації

Івановський, Дмитро Йосипович (1864–1920) – біолог, мікробіолог та фізіолог рослин, осоновоположник вірусології

Іван-чай (*Chamaene adans*) – трав'яниста рослина родини онагрових

Івасі (*Sardinops sagax melanosticta*) – підвид тихоокеанської сардини

Іглицеві (Syngnathidae) – родина риб ряду іглицеподібних

Іглицеподібні (Syngnathiformes) – ряд променеперих риб

Іглиці (*Syngnathus*) – рід риб родини іглицевих

Ігнаро, Луїс – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1998)

Ігрункові (Callithrichidae) – родина ссавців ряду приматів

Ігуани (*Iguana*) – рід ящірок родини ігуанових

Ігуанові (Iguanidae) – родина ящірок

Ігуанодонтові (Iguanodontidae) – родина вимерлих ящерів

Ідіодаптація – адаптивне видоутворення

Ідіоплазма – гіпотетична матеріальна субстанція клітин

Ієрархічність біосфери – рівні організації живого

Ієрархія біологічна – супорядність рівнів організації у біологічній системі

Ізогамети – тип статевих клітин

Ізогамія – тип статевого процесу

Ізоелектрофокусування – метод біохімічних досліджень білків

Ізоетопсиди, молодильниковидні (Isoetopsida) – клас рослин відділу плауноподібних

Ізозими, ізоферменти – генетичні варіанти одного і того ж ферменту, що кодуються різними локусами

Ізолейцин (Ile) – амінокислота, входить до складу білків

Ізолят – група ізольованих географічно популяцій

Ізоляція – один з фактор в еволюції

Ізомерази – група ферментів

Ізоморфія – поява однакових ознак у таксономічно віддалених груп організмів

Ізоосмія – підтримання однакового рівня осмотичного тиску

Ізопреноїди – особлива група ліпідів

Ізоспорія – утворення однакових спор

Ізотип – набір антигенних детермінант імуноглобулінів

Ізотонія – збіг осмотичного тиску всередині і зовні клітини

Ізоферменти – див. *Ізозими*

Ізюбр (*Cervus elaphus xanthopygus*) – підвид благородного оленя.

Ікра – яйца риб, амфібій та голкошкірих

Іксербові (Ixerbaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку крососомоцвітих

Іксієві (Ixioideae) – підродина квіткових рослин порядку лілієцвітих

Іксіолірінові (Ixioliriaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку холодкоцвітих

Іксодові – родина кліщів

Іксонантові (Ixonanthaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Ікталури (*Ictalurus*) – рід риб ряду ікталурових, фауна України

Ікталурові (Ictaluridae) – родина риб ряду сомоподібних, фауна України

Ілем – див. *В`яз*

Іллієцвіті (Illiciales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Ільм – див. *В`яз*

Ільмові – див. *В`язові*

Імагінальні диски – скупчення клітин в тілі личинок комах

Імаго – доросла стадія комахи

Імбир (*Zingiber*) – рід однодольних рослин родини імбирних

Імбирні (Zingiberaceae) – родина квіткових рослин порядку імбироцвітих

Імбироцвіті (Zingiberales, або Musales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Імпала – див. *Чорноп`ята антилопа*

Імплантація – процес, як правило, хірургічного включення чужорідних предметів в організм

Імпритинг – в етології специфічна форма навчання

Імпульс нервовий – хвиля збудження

Імунітет – резистентність організмі до чужорідних тіл і організмів

Імунітет рослин – резистентність рослин до різних хвороб і ворогів

Імунна відповідь – реакція тваринного організму на антиген

Імуноглобуліни – клас імунокомпетентних білків

Імунологія – розділ біології, наука, яка вивчає імунітет живих організмів

Імунохімія – галузь біологіїї, яка вивчає хімічні основи імунних процесів

Імуноцити, лімфоцити – імунокомпетентні клітини

Інадаптація – непристосованість організмів

Інбридинг – спорідненні схрещування

Інвагінація – впячування шару клітин в ембріогенезі тварин

Інвазія – проникнення видів на нові території, генів в інші геноми, паразитів в тіло хазяїв

Інверсія – один з різновидів хромосомних аберацій

Інволюція – еволюційна втрата певних органів

Інгібітори – речовини, що подавляють дію ферментів, або росту

Індекси біологічні – математичні показники, які відображають певні відношення між різними параметрами

Індивід (в біології) – особина, істота

Індички (*Meleagris*) – рід птахів підродини індичкових

Індійська кобра (*Naja naja*) – вид плазунів родини аспідових

Індійське хлібне дерево – див. *Джекфрут*

Індійський олень, індійський самбар, замбар (*Rusa unicolor*) – ссавець родини оленевих

Індійські сухопутні черепахи (*Indotestudo*) – рід рептилій родини сухопутних черепах

Індо-Малайська біогеографічна область – зона, що охоплює території тропічної Азії.

Індо-Тихоокеанська область – біогеографічна область, що охоплює акваторії Індійського і Тихого океанів між 40° пн.ш. і 40° пд.ш

Індрикотерій (*Indricotherium*) – рід вимерлих ссавців, викопні носороги

Індрієві (Indridae) – родина ссавців ряду приматів

Індузій – епітеліальний виріст на листку папоротей

Індукція біологічна – взаємовпливи нервових центрів

Інжир (Ficus carica) – субтропічна листопадна рослина роду фікусів

Інієві (Iniidae) – родина ссавців ряду китоподібних

Інія, річковий дельфін (*Inia geoffrensis*) – вид ссавців родини інієвих

Інквілізм – один з різновидів коменсалізму

Інкорпорація у біології – включення генетичних елементів в клітину під час генно-інженерних маніпуляцій

Інжир, смоква, фіга (*Ficus carica*) – субтропічна листопадна рослина роду фікусів

Інкрети – секрети залоз внутрішньої секреції, що виділяються в кров та лімфу

Іонот, іонотус (*Inonotus*) – рід грибів флори України, до якого належить відомий гриб-чага

Іноцибе (*Inocybe*) – рід грибів флори України

Інсектарій – прилад для розведення комах

Інсерт – див. вставка

Інсерція – хромосомна перебудова, вставка фрагмента ДНК

Інстикти – вроджені особливості поведінки

Інстинкт дому, хомінг – здатність тварин після повертатися зі значної відстані (наприклад, після міграцій) на свою територію

Інститут біології клітини НАН України – установа Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАНУ

Інститут біології південних морів імені О О Ковалевського НАН України – установа Відділення загальної біології НАНУ

Інститут біохімії імені О. В. Палладіна НАН України – установа Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАНУ

Інститут ботаніки імені М Г Холодного НАН України – установа Відділення загальної біології НАНУ

Інститут гідробіології НАН України – установа Відділення загальної біології НАН України

Інститут еволюційної екології НАН України – установа Відділення загальної біології НАНУ

Інститут екології Карпат НАН України – установа Відділення загальної біології НАНУ

Інститут експериментальної патології, онкології і радіобіології імені Р Є Кавецького НАН України – установа Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАНУ

Інститут зоології імені І І Шмальгаузена НАН України – установа Відділення загальної біології НАНУ

Інститут клітинної біології та генетичної інженерії НАН України – установа Відділення загальної біології НАНУ

Інститут мікробіології і вірусології імені Д К Заболотного НАН України – установа Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАНУ

Інститут молекулярної біології і генетики НАН України – установа Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАНУ

Інститут проблем кріобіології і кріомедицини НАН України – установа Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАНУ

Інститут фізіології імені О. О. Богомольця НАН України – установа відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАНУ

Інститут фізіології рослин і генетики НАН України – установа Відділення загальної біології НАНУ

Інститут харчової біотехнології та геноміки НАН України – установа Відділення загальної біології НАНУ

Інсулін – білковий гормон, що утворюється у бета-клітинах острівців Лангерганса підшлункової залози та знижує концентрацію глюкози в крові

Інтеграція у біології – явище функціональногооб`єднання диференційованих структурних елементів живого

Інтегумент – покров насінного зачатку насінних рослин

Інтеркалярна меристема – див. *Вставна меристема*

Інтеркалярний ріст – особливий ріст тіла вищих рослин

Інтеркаляція – поява нових структур в біологічній системі

Інтерорецепція – сприйняття подразнення

Інтерсексуальність – патологічна властивість організмів мати ознаки чоловічого і жіночого тіла

Інтерстаціальні клітини, проміжні клітини – особлива група клітин статевих органів ссавців

Інтерстіциальна рідина – див. *Тканинна рідина*

Інтерфаза – стадія клітинного циклу

Інтерференція – властивість подавляти синтез РНК

Інтерферон – захисний білок клітини проти вірусів

Інтима – внутрішній шар артерії чи вени

Інтоксикація – див. *Отруєння*

Інтразональна рослинність – тип рослинності, не властивий даній природній зоні

Інтрогресії генів – проникнення генів окремих хромосом або їх ділянок одного виду внаслідок гібридизації в геном іншого

Інтродукція у біології – переселення тварин чи рослин на нові території

Інтрон – частина гена, що вирізається в процесі сплайсинга

Інулін – полісахарид, полімер фруктози

Інфантилізм – затримка розвитку організму

Інформосома – комплекс іРНК з білком

Інцухт – див. *Інбридинг*

Іпомея (*Ipomoea*) – садові ліани, рід рослин родини березкових

Ірбіс – див. *Барс*

Ірвінгієві (Irvingiaceae) – за сучасною систематикою APG II та APG III, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Ірга (Amelanchier) – рід рослин родини розових

Іржасті – див. *Еуроцієві гриби*

Ірис – див. *Півники*

Ірис плямистий (*Iris polystictica*) – вид комах ряду богомолів родини тараходідів, внесенмий до Червоної книги України

Ірідовіруси – родина ДНК-вмісних вірусів

Ірпекс – рід грибів-руйнівників деревини, рід флори України

Ісаченко, Борис Лаврентійович (1871–1948) – академік НАН України, за спеціальністю: мікробіологія

Ісландський лишайник, цетрарія ісландська (*Cetraria islandica*) – листовидно-кущовий лишайник

Історія біології – розділ біології, наука про історичний розвиток біологічних знань

Істота, організм – будь-яке живе тіло

Ітецеві (Iteaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку ломикаменецвітих

Іутинська, Галина Олександрівна (1946) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: клітинна біологія

Іфігенела (*Iphigenella*) – рід ракоподібних ряду амфіпод, три види якого внесені до Червоної книги України

Іхтіозаври (Ichthyosauria) – ряд вимерлих мезозойських морських хижих плазунів

Іхтіологія – розділ біології, наука про риб і рибоподібних

Іхтіорніси (Ichthyornithes) – вимерлі зубаті птахи

Іхтіофтіріус (Ichthyophthirius multifiliis) – війчаста інфузорія, паразит риб

Їжак білочеревий (*Erinaceus roumanicus*) – вид ссавців родини їжакових, вид фауни України

Їжак вухатий (*Hemiechinus auritus*) – вид ссавців родини їжакових, вид фауни України

Їжак європейський (*Erinaceus europaeus*) – вид ссавців родини їжакових, вид фауни України

Їжак південний (*Erinaceus concolor*) – вид ссавців родини їжакових, вид фауни України

Їжаки звичайні (*Erinaceus*) – рід ссавців родини їжакових

Їжаки пустельні (*Hemiechinus*) – рід ссавців родини їжакових

Їжакові (Erinaceidae) – родина ссавців ряду комахоїдних

Їжак-риба (*Diodon hystrix*) – вид родини двозубових

Їжача голівка (*Sparganium*) – рід біляводних рослин

Їжача голівка вузьколиста (*Sparganium angustifolium*) – вид судинних рослин родини їжачоголівкових, внесений до Червоної книги України

Їжачка (*Echinaria*) – рід рослин родини злакових

Їжачник, їжник (*Anabasis*) – рід рослин родини амарантових

Їжачоголівкові (Sparganiaceae) – родина квіткових рослин порядку рогозоцвітих

Їжачоголові, їжачоголівкові (Sparganiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку тонконогоцвітих

Їжовик (*Hydnum*) – рід їстівнихгрибів флори України

Йонні канали, йонні насоси – особливі білки в мембрані клітини, які підтримують різницю потенціалів з зовнішнього і внутрішнього боків клітинної мембрани

Йонні насоси – див. *Йонні канали*

Йоржи (*Gymnocephalus*) – рід риб родини окуневих, три види якого внесені до Червоної книги україни

Кабан дикий, вепр, свиня дика (*Sus scrofa*) – вид ссавців родини свинячих, вид фауни України

Кабарга, мускусний олень (*Moschus moschiferus*) – представник родини кабаргових ряду парнокопитних

Кабаргові (Moschidae) – родина ссавців ряду парнокопитних

Кабельна теорія – правило проведення біоелектричних потенціалів

Кабомба (*Cabomba*) – рід рослин родини кабомбових

Кабомбові (Cabombaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку лататтєцвітих

Кабуби (*Heniochus*) – рід риб родини щетинкозубових

Каверна – порожнина, що виникає в органі при руйнуванні його тканин

Кавієві – див. Свинкові

Кавії – див. *Морські свинки*

Кавове дерево (*Coffea*) – рід рослин родини маренових

Кавсан, Вадим Мусійович (1939–2014) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: молекулярна біологія і генетика

Кавун (*Citrullus vulgaris*) – вид рослин родини гарбузових

Кагу (*Rhynochetos jubatus*) – вид птахів родини кагу ряду журавлеподібних

Кагуани (Dermoptera) – ряд плацентарних ссавців

Кадаверин – трупна отрута, продукт ферментативного декарбоксилювання

Кадастр біологічний – систематизовані відомості про поширення видів

Кажан північний (*Eptesicus nilssonii*) – вид ссавців ряду рукокрилих родини лиликових, внесений до Червоної книги України

Кажан пізній (*Eptesicus serotinus*) – вид ссавців ряду рукокрилих родини лиликових, внесений до Червоної книги України

Кажани (Microchiroptera) – підряд ссавців ряду рукокрилих

Кажани-джмелі (Craseonycteridae) – родина ссавців ряду рукокрилих

Кажанові (Vespertilionidae) – родина ссавців ряду рукокрилих

Казарка плодова, ринхіт (*Rhynchites bacchus*) – жук-шкідник родини довгоносиків

Казарка червоновола (*Rufibrenta ruficollis*) – вид птахів ряду гусеподібних родини качиних, внесений до Червоної книги України

Казарки (*Branta*) – рід птахів родини качиних

Казеїн – головний білковий компонент молока

Казуари (*Casuarius*) – рід птахів ряду казуароподібних

Казуаринові (Casuarinaceae) – родина квіткових рослин порядку букоцвітих

Казуариноцвіті (Casuarinales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Каймани (*Caiman*) – рід плазунів родини алігаторових

Кайманові черепахи (Chelydridae) – родина черепах

Кайнозой – найновіша ера в історії Землі

Кайнофіт – сучасний період розвитку рослинного царства

Кайри (*Uria*) – рід птахів родини алькових

Кайромони – речовини, що викликають поведінкові або фізіологічні реакції

Какаду (Cacatuidae) – родина птахів ряду папугоподібних

Какао, шоколадне дерево (*Theobroma cacao*) – рослина ряду мальвових, з плодів якої виробляють какао та шоколад

Какоміцлі (*Bassariscus*) – рід ссавців родини єнотових

Кактусові (Cactaceae) – родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Кал, екскременти – залишки їжі після її перетравлення, які виводяться назовні через анальний отвір

Кала (*Zantedeschia*) – див. Образки

Каламеута жовта (*Calameuta idolon*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини пильщиків-цефід, внесений до Червоної книги України

Каламітові (Calamitales) – порядок вимерлих деревовидних хвощів, які відіграли важливу роль в процесах вуглетворення

Калан, морська видра (*Enhydra lutris*) – вид ссавців родини куницевих

Каланіди (Calanoida) – ряд ракоподібних підкласу веслоногих

Каланхое (*Kalanchoe*) – рід рослин родини товстянкових

Калган – 1) перстач прямостоячий (*Potentilla erecta*) – лікарська рослина родини розових; 2) альпінія (*Alpinia*) – рід рослин родини імбірних

Календула – див. *Нагідки*

Каликантові (Calycanthaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку лавроцвітих

Калина (*Viburnum opulus*) – рослина родини адоксових

Калинові (Viburnaceae) – родина квіткових рослин порядку черсакоцвітих

Калицерові (Calyceraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку онлайн айстроцвітих

Калій-натрієвий насос – механізм активного транспорту речовин через мембрану клітини

Калістегія (*Calystegia*) – рід рослин родини березкових

Калітамніон зернистий (*Callithamnion granulatum)* – вид водоростей родини церамієвих, внесений до Червоної книги України

Каліцівіруси – РНК-вмісні віруси, що відносяться до пікорнавірусів

Калкани (*Scophthalmus*) – рід риб родини калканових

Калканові (Scophtalmidae) – родина риб ряду камбалоподібних

Каллиміко (*Callimico*) – рід мавп родини ігрункових

Калліфоріди (Calliphoridae) – родина комах ряду двокрилих, падальні мухи

Калліхтові – див. *Панцирні соми*

Калоїди, онтофаги (*Onthophagus*) – рід жуків родини пластинчастовусих

Калоти (*Calotes*) – рід ящірок родини агамових

Калофака волзька (*Calophaca wolgarica*) – вид судинних рослин родини бобових, внесений до Червоної книги України

Калофілові (Calophyllaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Калоцибе (*Calocybe*) – рід грибів флори України

Калуга (*Huso dauricus*) – риба роду білуг родини осетрових

Кальдезія білозоролиста (*Caldesia parnassifolia*) – вид судинних рослин родини частухових, внесений до Червоної книги України

Кальмари (Teuthida) – ряд головоногих молюсків

Кальмарник веретеноподібний (*Pseudocolus fusiformis*) – вид грибів родини решіточникових, внесений до Червоної книги України

Кальмет, Альбер (1863–1933) – біолог, бактеріолог та імунолог, розробник вакцини проти туберкульозу, та сиворотки проти чуми

Кальцеолярієві (Calceolariaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку губоцвітих

Кальцеолярія (*Calceolaria*) – рід рослин родини кальцеолярієвих, кімнатні рослини

Кальцефоби – рослини, погано зростаючі на грунтах, багатих вапном

Кальцитонін – гормон , який секретують С-клітини щитоподібної залози

Кальциферол, вітамін D – жиророзчинний вітамін, необхідний для всмоктування кальцію у ШКТ, підтримання сталої концентрації кальцію в крові, нормальної роботи нервової системи, скорочення м’язів, зсідання крові, формування кісток і зубів

Калюжниця болотяна, латач болотяний (*Caltha palustris*) – рослина родини жовтецевих

Калюс – тканина, що утворюється у рослин на місці поранень

Камбалові (Pleuronectidae) – родина риб ряду камбалоподібних

Камбалоподібні (Pleuronectiformes) – ряд променеперих риб

Камбіальні клітини – клітини меристеми рослин

Камбій – твірна тканина стебла дерев’янистих рослин

Камбіформ – сукупність живих клітин лубу (флоеми) рослин

Камедетеча – гомоз, виділення камеді у деревних рослин

Камедь – полісахариди, що виділяються при пошкодженні тканин рослин

Камелія (Camellia) – рід рослин родини чайних

Каменеточці – свердлячі тварини, що руйнують корали, раковини

Камка, морська трава (*Zostera*) – рід родини камкових

Камкові (Zosteraceae) – родина квіткових рослин порядку камкоцвітих

Камкоцвіті (Zosterales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Кампілостелій скельний (*Campylostelium saxicola*) – вид мохоподібних рослин родини птихомітрієвих, внесений до Червоної книги України

Кампінемові (Campynemataceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку лілієцвітих

Кампоси – тропічні і субтропічні степові екосистеми Південної Америки

Камптозої, внутрішньопорошицеві (Kamptozoa) – тип безхребетних тварин

Камфора – терпеноїд, кетон терпенового ряду

Камфорне дерево (*Cinnamomum camphora*) – рослина родини лаврових

Камфороносні рослини – рослини, що містять камфорну ефірну олію

Камфоросма (*Camphorosma*) – рід рослин родини лободових

Камчатський краб (*Paralithodes camtschaticus*) – вид надродини раків-самітників

Кам'яна куріпка (*Alectoris graeca*) – птах родини фазанових

Кам'яний окунь-зебра, пильчак кам'яний (*Serranus scriba*) – вид променеперих риб ряду окунеподібні родини серанових

Кам'яний краб (*Eriphia verrucos*a) – вид ракоподібних ряду десятиногих, внесений до Червоної книги України

Кам'янисті клітини – див. *Склероїди*

Кам'яні окуні – див. *Пильчаки*

Кам'янки (*Oenanthe*) – рід птахів родини мухоловкових

Кам'яновугільний період, карбон – п'ятий період палеозойської ери

Кам'яноокуневі – див. *Пильчакові*

Канабіс – див. *Конопля*

Канавалія (*Canavalia*) – рід рослин родини бобових

Канадський бальзам – смола ялиці канадської

Канаріум (*Canarium*) – рід рослин родини бурзерових

Канарка (*Serinus canaria*) – птах родини в'юркових

Канарник (*Phalaris*) – рід рослин родини тонконогових (злакових)

Канатник – див. *Абутилон*

Кандибки (*Stylodipus*) – рід ссавців родини кандибкових

Кандибкові, справжні тушканчики (Dipodidae) – родина ссавців ряду гризунів

Кандик, еритроній, собачий зуб (*Erythronium dens-canis*) – вид судинних рослин родини лілійних, внесений до Червоної книги України

Кандим, жузгун (*Calligonum*) – рід рослин родини гречкових

Канелові (Canellaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку канелоцвітих

Канелоцвіті (Canellales) – за сучасною систематикою APG, порядок квіткових рослин

Канібалізм – поїдання один одного представниками того ж самого виду

Каніфоль – сміш речовин смол хвойних дерев (живиці), яку отримують як залишок після відгону із смоли летких частин

Канна (*Cann*а) – рід рослин родини каннових

Канна, оленебик (*Taurotragus oryx*) – вид ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Каннові (Cannaceae) – родина квіткових рослин порядку імбироцвітих

Канталупа (*Cucumis melo var. cantalupensis*) – вид рослин родини гарбузових

Кантар (*Spondyliosoma cantharus*) – риба родини спарових, вид фауни України

Кантаридин – отрута небілкової природи, яку продукують деякі види комах

Кантарофілія – перехресне запилення квіток за допомогою жуків

Кантедескія (*Cantedeskia*) – рід рослин родини ароїдних

Канун – див. *Джекфрут*

Кануфер (*Tanacetum balsamнta*) – вид рослин родини айстрових (складно цвітих)

Канцерогенез – патофізіологічний процес розвитку ракових пухлини

Канцерогени – речовини, що сприяють утворенню ракових захворювань

Канюки (*Buteo*) – рід птахів родини яструбиних

Капацитація – процес активації сперматозоїдів

Каперс (*Capparis*) – рід рослин родини каперсових

Каперцеві, каперсові (Capparaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку капустоцвітих

Каперцецвіті (Capparales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Капеччі, Маріо (1937) – біолог, генетик, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2007)

Капібара, водосвинка (*Hydrochoeris brisson*) – рід тварин родини кавієвих

Капібари (*Hydrochoerus*) – рід гризунів родини свинкових

Капіліцій – сукупність ниткоподібних волоконець у міксоміцетів

Капіляри – найтонші кровоносні судини

Капілярний кровообіг – рух крові в найдрібніших судинах

Капілярні явища в судинах – поверхневі явища в мікроскопічних судинах тварин та рослин

Капок – див. *Бавовняне дерево*

Каприфоль – див. *Жимолость*

Капровий жук (*Trogoderma granarium*) – карантинний шкідник

Капська флористична область – фітогеографічний виділ рівня області і царства на півдні Африки

Капські черепахи (*Homopus*) – рід рептилій родини сухопутних черепах

Каптурниця (*Cucullia*) – рід комах ряду лускокрилих родини совок, 4 види якого внесені до Червоної книги України

Капуста (*Brassica*) – рід рослин родини капустяних, один з яких занесено до Червоної униги України

Капустниця – див. *Білан капустяний*

Капустоцвіті *(Brassicales)* – порядок квіткових рослин

Капустяна білявка – див. *Білан капустяний*

Капустяний клоп (*Eurydema ventralis*) – шкідлива комаха родини щитників

Капустяні, хрестоцвіті (Brassicaceae, або Cruciferae) – родина квіткових рослин порядку капустоцвітих

Капуцинові, чіпкохвості мавпи (Cebidae) – родина мавп Нового Світу (широконосих)

Карагана – див. *Жовта акація*

Карагана скіфська (*Caragana scythica*) – вид судинних рослин родини бобових, внесений до Червоної книги України

Карагач – найменування в'язів (ільмів) в Середній Азії

Караген (*Chondrus crispus*) – вид рослин відділу червоних водоростей

Карадазький дельфінарій – природоохоронна, науково-дослідна та культурно-освітня установа

Каракал (*Caracal caracal)* – вид ссавців родини котячих

Каракари (*Caracara*) – рід птахів родини соколиних

Каракатиці (Sepiida) – ряд молюсків класу головоногих

Каракурт, чорна вдова (*Latrodectus tredecimguttatus*) – отруйний павук, один з найнебезпечніших павуків світу та фауни України

Карапузики (Histeridae) – родина комах ряду твердокрилих

Карасі (*Carassius*) – рід риб родини коропоподібних

Карбоангідраза – фермент, що катілізує реакцію гідратації диоксиду Карбону

Карбогідрази – група ферментів, що розщеплюють складні вуглеводи

Карбоксигемоглобін – сполука гемоглобіну з CO

Карбоксилази – група ферментів, що каталізуть реакцію карбоксилювання

Карбоксилювання – приєднання до органічних речовин диоксиду Карбону

Карбоксипептидази – одна з груп ферментів, що розривають пептидні зв'язки

Кардинал (*Tanichthys albonubes*) – акваріумна риба родини коропових

Кардинали (*Cardinalis*) – рід птахів родини кардиналових

Кардинальні вени – головні парні подовжні вени, що несуть кров до серця

Кардіальні залози – залози травної системи

Кардіовіруси – рід родини пікорнавірусів

Кардіокрінум (*Cardiocrinum*) – рід рослин родини лілійних

Кардіоліпін – фосфоліпід, що міститься в мембранах мітохондрій

Кардіоміоцити – м'язові клітини серця, структурні одиниці міокарду

Кардіоптерисові (Cardiopteridaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку падубоцвітих

Карельська береза (*Betula verrucosa f. carelica*) – особлива форма берези пониклої, яка має характерні потовщення на стовбурі (кап) з візерунковою текстурою деревини

Карикові (Caricaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку капустоцвітих

Каріамові (Cariamae) – ряд птахів надряду кілегрудих

Карібу – див. *Північний олень*

Каріогамія – процес злиття ядер при кон'югації

Каріограма – графічне зображення каріотипу або окремих хромосом

Каріокарові (Caryocaraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Каріокінез – поділ клітинного ядра

Каріоліз – розчинення клітинного ядра

Каріологія – розділ цитології, що вивчає будову та функції клітинного ядра

Каріоплазма – рідина, що міститься у клітинному ядрі

Каріосистематика – визначення за каріотипом систематичної належності та спорідненості біологічних таксонів

Каріота (*Caryota*) – рід рослин родини пальмових

Каріотип – набір хромосом, специфічний для кожного виду організмів

Карія – див. *Пекан*

Каркас (*Celtis*) – рід рослин родини конопляних

Карлеманнієві (Carlemanniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку губоцвітих

Карлик – ненормально низька на зріст особина

Карликовий кит (*Caperea marginata*) – вид ссавців підряду вусатих китів

Карликові антилопи (Neotragini) – триба антилоп, представники ряду парнокопитних

Карликові лемури (Cheirogaleidae) – родина ссавців ряду приматів

Карликові посуми, бурамисові (*Burramyida*e) – родина ссавців ряду кускусоподібних

Карликовість – низькорослість, захворювання

Карлссон, Арвід (1923) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2000)

Карнегія (*Carnegiea*) – рід рослин родини кактусових

Карнітин – вітаміноподіна органічна речовина, що синтезується в організмі людини

Карнозаври (*Carnosauria*) – інфраряд хижих динозаврів

Карнозин – дипептид, що міститься в клітинах мозку

Каротин – жовто-оранжевий пігмент, попередник вітаміну А.

Каротиноїди – природні органічні пігменти деяких організмів

Карпологія – розділ морфології рослин

Каррель, Алексіс (1873–1944) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1912)

Картопля (*Solanum tuberosum*) – вид рослин роду пасльонових

Картопляна паличка (*Bacillus mesentericus*) – спороносна бактерія

Карубе, Ісао (1942) – біолог, біофізик, іноземний член НАН України (1997) – за спеціальністю: біофізика

Кархариноподібні (Carcharhiniformes) – ряд акул класу хрящових риб

Кархародон, велика біла акула (*Carcharodon carcharias*) – хрящова риба родини оселедцевих акул

Карцінологія – галузь зоологіїї, яка вивчає ракоподібних

Касія – див. *Сенна*

Касти в біології – спеціалізована група особин у соціальних комах

Кастрат – організм, що внаслідок кастрації втратив здатність до розмноження

Кастрація – позбавлення організму статевих органів (як правило, хірургічним шляхом)

Касьяненко, Володимир Григорович (1901–1981, академік НАН України, за спеціальністю: зрівняльна морфологія

Катаболізм – енергетичний обмін, процес метаболічного розпаду речовини на простіші складові з вивільненням енергії

Катагенез – напрям еволюції, що супроводжується спрощенням організації

Каталаза – фермент, що розкладає перекис водню

Катальпа (*Catalpa*) – рід рослин родини бігнонієвих

Катаморфоз – регресивні перетворення організмів

Катаробіонти – організми, які мешкають тільки у чистих і холодних водах

Катастроф теорія, катастрофізм – гіпотеза, яка роглядає природні катастрофи як причини змін органічного світу

Катастрофа екологічна – деструкційна зміна умов навколишнього середовища

Катателазма царська (*Catathelasma imperiale*) – вид грибів родини катателазмових, внесений до Червоної книги України

Катафілаксія – знижена стійкість тканин до дії хвороботворних мікробів

Категорія систематична, таксон – група організмів, об'єднана певним ступенем споріднення і класифікується за принципами ієрархії

Катепсини – внутрішньоклітинні ферменти, що руйнують білки

Катехіни – органічні речовини з групи флавоноїдів

Катехоламіни – фізіологічно активні речовини, нейромедіатори.

Катеху – див. *Акація катеху*

Катлея (*Cattleja*) – рід рослин родини зозулинцевих

Катопуми (*Catopuma*) — рід хижих ссавців родини котячих

Катран (*Crambe*) – рід рослин родини капустяних, 10 видів якого внесені до Червоної книги України

Катрани (*Squalus*) – рід хрящових риб родини катранових

Катраноподібні (Squaliformes) – ряд акул класу хрящових риб

Каудальний – той, що розташований вздовж осі тіла ближче до хвоста

Каудофовеати – див. *Ямкохвості*

Каулерпа (*Caulerpa*) – рід зелених водоростей

Кауліфлорія – утворення квіток безпосередньо на стовбурі

Каурі – 1) (*Agathis australis*) вид дерев родини араукарієвих; 2) (*Cypraeidae*) родина морських черевоногих молюсків

Каустобіоліти – горючі викопні гірські породи органічного походження

Каучуконоси – рослини, що містять натуральний каучук

Кац, Бернард (1911–2003) – біолог, біофізик та фізіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1970)

Качині (Anatidae) – родина птахів ряду гусеподібних

Качім (*Gypsophila*) – рід рослин родини гвоздичних

Качки – 1) побутова назва водоплавних видів кількох родів родини качиних; 2) (*Anas*) рід птахів родини качиних

Качкодзьоб – див. *Качконіс*

Качконіс (*Ornithorhynchus anatinus*) – ссавець з ряду однопрохідних

Качконосі динозаври (Hadrosauridae) – родина динозаврів

Качурки (*Hydrobates*) – рід птахів родини буревісникових

Кашалот (*Physeter macrocephalus*) – ссавець родини кашалотових

Кашалотові (Physeteridae) – родина ссавців ряду китоподібних

Каштан (*Castanea*) – рід рослин родини букових

Кащенко, Микола Феофанович (1855–1935, академік НАН України, за спеціальністю: біологія

Квага (*Equus quagga quagga*) – знищена тварина родини конячих

Кваки (*Nycticorax*) – рід птахів родини чаплевих

Квакшеві (Hylidae) – родина земноводних тварин ряду безхвостих амфібій

Квакші, райки (*Hyla*) – рід земноводних тварин родини квакшевих

Квантова біохімія – галузь біологіїї, дисципліна на стику біохімії, квантової механіки і квантової хімії

Квантова еволюція – форма філетичної еволюції, що має переривчастий характер

Квартиранство – одна з форм симбіозу

Квасеницеві (Oxalidaceae) – родина квіткових рослин порядку геранієцвітих

Квасников, Євген Іванович (1906–1995) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: мікробіологія

Квасоля (*Phaseolus*) – рід рослин родини бобових

Квасоля золотиста, маш (*Phaseolus aureus*) – вид бобових культур

Кведій карпатський (*Quedius transsylvanicus*) – вид комах ряду твердокрилих родини стафілінід, внесений до Червоної книги України

Квилайеві, квилахові (Quillajaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку бобоцвітих

Квинтінієві (Quintiniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку паракрифоцвітих

Квітка – видозмінений укорочений, нерозгалужений пагін, генеративний орган рослини

Квітка зигоморфна – квітка, яка має лише одну площину симетрії

Квіткарки (*Anthomyia*) – рід комах родини мух-квіткарок

Квіткові рослини (Magnoliophyta) – відділ вищих рослин

Квіткоїди (*Anthonomus*) – рід жуків родини довгоносиків

Квітколоже – вкорочена осьова частина квітки

Квітконіжка – розгалуження стебла або бічний пагін

Квітохвісник Арчера (*Anthurus archeri*) – вид грибів родини решіточникових, внесений до Червоної книги України

Кеберлінієві (Koeberliniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку капустоцвітих

Кедр (*Cedrus*) – рід рослин родини соснових

Кедрова сосна (*Pinus cembra*) – рослина родини соснових

Кедровий сланець (*Pinus pumila*) – рослина родини соснових

Кейлони – тканиноспецифічні гормони

Кеклики (*Alectoris*) – рід птахів родини фазанових

Келер, Жорж Жан Франц (1946–1995) – біолог та імунолог, Нобелівська премія у галузі фізіології та медицини (1984)

Келерія (*Koeleria*) – рід рослин родини тонконогових (злакових), один з видів якого внесений до Червоної книги України

Кембрійський період, кайнозой – перша система палеозойської ери

Кемпбелл, Вільям (1930) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2015)

Кенгурові (Macropodidae) – родина ссавців ряду кускусорподібних

Кенгурові стрибуни (Hetromyidae) – родина ссавців ряду гризунів

Кенгурові щури (Potoroidae) – родина ссавців ряду кускусорподібних

Кенгуру велетенські (*Mcropus*) – рід сумчастих ссавців родини кенгурових

Кендалл, Едуард (1886–1972) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1950)

Кендел, Ерік (1929) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (2000)

Кендир (*Trachomitum*) – рід рослин родини кутрових

Кендир венеційський (*Trachomitum venetum*) – вид судинних рослин родини барвінкових, внесений до Червоної книги України

Кененії, щупальцехідні (Palpigradi) – ряд павукоподібних типу членистоногих

Кеніантроп (*Kenyanthropus*) – викопний рід родини гомінідів, що жив в пліоцені близько 3,2–3,5 млн років тому

Кеніапітек (*Kenyapithecus*) – викопний рід гомінідів, який жив в Африці 14 мільйонів років тому

Кератансульфати – полімерні складні полісахариди, що містяться в рогівці ока, хрящовій тканині

Кератини – група фібрилярних білків, що входять до складу рогових похідних епідермісу шкіри (волосся, нігті, роги носорогів, пір'я і чохол дзьобу птахів)

Кермек (*Limonium*) – рід рослин родини свинчаткових, до якого входять види, внесені до Червоної книги України

Кермекові (Plumbaginaceae) – родина квіткових рослин порядку кермекоцвітих

Кермекоцвіті (Plumbaginales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Кермечник (*Goniolimon*) – рід судинних рослин родини кермекових, два види якого внесені до Червоної книги України

Керчак (*Myoxocephalus scorpius*) – риба родини керчакових

Кета (*Oncorhynchus keta*) – риба роду тихоокеанських лососей

Кетоглутарова кислота – кетонова похідна глутарової кислоти, одна з речовин циклу Кребсу

Кетози – моносахариди, що містять кетогруппу у відкритій формі

Кетостероїди – стероїди, що містять кетонну группу

Кефалеві (Mugilidae) – родина риб ряду окунеподібних

Кефалі (*Mugil*) – рід риб родини кефалевих фауни України

Кефалі-лізи (*Liza*) – рід риб родини кефалевих, один вид якого внесений до Червоної книги України

Кефаль червоногуба – див. *Піленгас*

Кеш'ю (*Anacardium occidentale*) – рослина родини сумахових

Кивсяки (Julida) – ряд безхребетних класу диплопод

Кижуч (*Oncorhynchus kisutch*) – тихоокеанська риба родини лососевих

Кизил (*Cornus*) – рід рослин родини кизилових

Кизилові, деренові (Cornaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку дереноцвітих

Кизилоцвіті – див. *Дереноцвіті*

Кизильник (*Cotoneaster*) – рід рослин родини розових

Київський зоопарк – природоохоронна, науково-дослідна та культурно-освітня установа, діє у м Київ з 1909

Кинкажу (*Potos flavus*) – ссавець родини єнотових

Киноринхи (Kinorhyncha) – клас безхребетних тварин

Кипарис (*Cupressus*) – рід рослин родини кипарисових

Кипарис болотний (*Taxodium*) – багаторічна рослина родини кипарисових

Кипарисовик (*Chamaecyparis*) – рід вічнозелених однодомних хвойних дерев родини кипарисових

Кипарисові – назва родини (Cupressacea) та порядок (Cupressales) голонасінніх рослин

Кисличник двостовпчиковий (*Oxyria digyna*) – вид судинних рослин родини гречкових, внесений до Червоної книги України

Кислота абсцизова – ненасичена карбонова кислота, рослинний гормон

Кислотні дощі – всі види опадів зі зниженним значенням pH внасідок забруднення атмосфери

Кислотно-основна рівновага – сталість водневого показника (pH) в організмі

Киснева ємність крові – максимальна кількість кисню, яка може бути зв'язана в крові

Кисневе голодування, гіпоксія – патологічний стан дефіциту Оксигену в організмі

Кисневий ефект – зменшення радіаційного ураження клітини за відсутності кисню

Кистепері (Crossopterygii) – надряд кісткових риб

Кисть – кінцевий відділ верхньої кінцівки хребетних

Китайська айстра (*Callistephus*) – монотиповий рід рослин родини айстрових (складноцвітих) культурна рослина

Китайська кропива – див. *Рамі*

Китайська троянда – див. *Гібіскус*

Китайське просо, чумиза (*Setaria italica*) – вид рослин родини тонконогових (злакових)

Китайський джут (*Abutilon theophrasti*) – рослина родини мальвових

Кити – нетаксономічна група, найбільші види морських ссавців ряду китоподібних

Китиця – просте суцвіття з подовженою віссю

Китова акула (*Rhincodon typus*) – єдиний вид роду китових акул, найбільша риба

Китовидкоподібні (Cetomimiformes) – ряд риб класу променеперих

Китовидні дельфіни (*Lissodelphis*) – рід ссавців родини дельфінових

Китовий вус – рогові пластини, розташовані на верхній щелепі китів

Китоголов (*Balaeniceps rex*) – птах, єдиий представник родини китоголовоподібних

Китопарнокопитні (Cetartiodactyla) – за сучасною молекулярною систематикою, угруповання ссавців, класифікується як клада, об`єднує китоподібних та парнокопитних

Китоподібні (Cetacea) – ряд плацентарних ссавців

Китяткові (Polygalaceae) – родина квіткових рослин порядку китяткоцвітих

Китяткоцвіті (Polygalales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Кишечник, кишковик – травний тракт хребетних тварин від шлунка до відхідника

Кишкова паличка (*Escherichia coli*) – вид бактерій

Кишкова флора – застаріла назва кишкової мікробіоти

Кишковий сік – травний сік, головним компонентом якого є травні ферменти, що виділяє підшлункова залоза

Кишководишні (Enteropneusta) – класс тварин типу напівхордових

Кишковопорожнинні (Coelenterata) – велике парафілетичне угруповання тварин, які мають радіальну симетрію тіла

Кияк, Григорій Степанович (1910–1987) – ботанік, член-кореспондент НАН України (1951) за спеціальністю: рослинництво

Кіанг, кулан монгольський (*Equus hemionus kiang*) – підвид ссавців родини конячих

Кібернетика біологічна – галузь біологіїї, яка вивчає біологічні процеси за допомогою методів та ідей кібернетики

Кібчик (*Falco vespertinus*) – вид птахів родини соколиних, вид фауни України

Ківі – плоди культурних сортів актінідій деяких видів: актинідії китайської (*Actinidia chinensis*) і актинідії делікатесної (*A. deliciosa*);

Ківі (*Apteryx*) – єдиний рід птахів ряду ківіподібних

Ківіподібні, безкрилі (Apterygiformes) – ряд птахів надряду безкілевих

Ківсяки (*Julida*) – ряд двопарноногих багатоніжок

Кігті – гострі рогове утворення на кінцях кінцівок наземних хребетних тварин

Кідас – гібрид соболя та лісової куниці

Кілегруді (Neognathae) – надряд птахів

Кіль – виріст грудини деяких хребетних тварин

Кільки – загальна назва кількох дрібних видів риб родини оселедцевих

Кільові птахи (Carinatae) – надряд птахів

Кільчастий коконопряд (*Malacosoma neustria*) – метелик-шкідник родини коконопрядів

Кільчасті черви, анеліди (Annelida) – тип первинноротих тварин

Кімнатна муха, муха хатня (*Musca domestica*) – комаха родини справжніх мух

Кінази, фосфотрансферази – клас ферментів що переносять залишки фосфатної групи

Кінгдонієві (Kingdoniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку жовтцевоцвітих

Кінетопласт, блефаропласт – клітинна органела, що розташовується поряд з базальним тільцем у жеяких найпростіших

Кінетопластиди (Kinetoplastida) – клас найпростіших типу евгленових

Кінетоцилії – загальна назва джгутиків і рухливих війок

Кінза – див. *Коріандр*

Кінікси (*Kinixys*) – рід рептилій родини сухопутних черепах

Кініни – біологічно активні речовини поліпептидної природи

Кінкан, кумкват (*Fortunella*) – рід рослин родини цитрусових

Кінобласт – шар поверхневих клітин

Кіноринхи (Kinorhyncha) – клас безхребетних тварин типу акантоцефалів

Кіноцилії – волоскові клітини

Кінцевий мозок – передній відділ головного мозку хребетних

Кінцевороті (Teleostomi) – клада щелепних тварин, що включає кісткових риб, чотириногих тварин та повністю вимерлу групу риб акантодів

Кінцівки – периферійні частини тіла тварин

Кінь дикий (*Equus caballus*) – вид ссавців ряду непарнокопитних родини конячих, внесений до Червоної книги України

Кінь Пржевальського (*Equus caballus przewalskii*) – східний підвид коня дикого, інтродукований вид фауни України, внесений до Червоної книги України

Кіпрей, зніт вузколистий (*Epilobium*) – рід рослин родини кіпрейних

Кірка – різновид покривної тканини рослин

Кірказон (*Aristolochia*) – рід рослин родини хвилівникових

Кірказонові (Aristolochiaceae) – родина квіткових рослин

Кіркієві (Kirkiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку сапіндоцвітих

Кістехвости, кистевики (*Polyxenus*) – ряд безхребетних тварин класу диплопод

Кістка – частина скелета хребетних тварин

Кісткова тканина – вид твердої сполучної тканини

Кістковий мозок – тканина, що міститься у внутрішніх порожнинах кісток, бере участь в утворенні крові

Кісткові ганоїди (Holostei) – інфраклас риб класу променеперих

Кісткові риби (Osteichthyes) – клас хребетних тварин

Кістянка – тип плоду

Кістянки (Lithobiomorpha) – ряд багатоніжок типу членистоногих тварин

Кіт лісовий (*Felis sylvestris*) – вид ссавців ряду хижих родини котячих, внесений до Червоної книги України

Клаваріадельф товкачиковий (*Clavariadelphus pistillaris*) – вид грибів родини клаварієвих, внесений до Червоної книги України

Клада – філогенетична група організмів, що мають спільного предка

Кладистика – філогенетична систематика

Кладистичний аналіз – біологічна класифікація, що базується на методах кладистики

Кладогенез – процес еволюційного розщеплення видів

Кладограма – графічне зображення клади

Кладодій – видозмінений пагін рослин

Кладонія (*Cladonia*) – рід лишайників родини кладонієвих, один вид якого внесений до Червоної книги України

Кладоспорій (*Cladosporium)* – рід грибів класу дейтероміцетів

Кладостефус (*Cladostephus*) – рід водоростей родини кладостефових, два види якого внесені до Червоної книги України

Кладофора (*Cladophora*) – рід зелених водоростей родини кладофорових

Кладофоропсис шкірястий (*Cladophoropsis membranacea*) – вид водоростей родини кладофорових, внесений до Червоної книги України

Клапан аорти – складки внутрішньої оболонки серця теплокровних тварин, розташований між лівим передсердям і аортою

Клапани – анатомічні структури кровоносної системи, що відповідають за тік крові в одному напрямку

Клас – у біології, один з високих таксономічних рангів систематики

Класифікація біологічна – уніфікований підхід до категоризації живих істот

Клебсієли (*Klebsiella*) – рід грам-негативних бактерій

Клейстогамія – тип самозапилення

Клейстогамні квітки – квітки, які ніколи не розкриваються

Клейстокарпій – плодове тіло деяких сумчастих грибів

Клематіс, ломиніс (*Clematis*) – рід рослин родини жовтецевих

Клен (*Acer*) – рід рослин родини сапіндових

Кленові (Aceraceae) – родина квіткових рослин порядку сапіндоцвітих

Клеома (*Cleome*) – рід рослин родини клемових, один вид якого внесений до Червоної книги України

Клеома птахоніжкоподібна (*Cleome ornithopodioides*) – вид судинних рослин родини клеомових, внесений до Червоної книги України

Клеомові (Cleomaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку капустоцвітих

Клептопаразитизм – присвоєння чужого кормового або гніздового ресурсу

Клеродендрон (*Clerodendrum*) – рід рослин родини вербенових

Клести (*Loxia*) – рід птахів родини в'юркових

Клетра (*Clethra*) – рід рослин родини клетрових

Клетрові (Clethraceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку вересоцвітих

Клешні – хапальні органи деяких членистоногих

Кликач (*Dissostichus mawsoni*) – вид риб родини нототенієвих

Клина, клинальна мінливість – кількісний градієнт ознаки всередині виду, форма географічної мінливості

Клинолистові (Sphenophyllales) – за класичною систематикою, порядок рослин відділу хвощеподібних

Клинтух (*Columba oenas*) – вид птахів родини голубиних

Клівія (*Clivia*) – рід рослин родини амарилисових

Клімакс, 1) – в екології, завершальний етап сукцесійних рядів; 2) –в фізіології, період, що характеризується згасанням функції статевої системи

Клімактерій – період переходу від статевої зрілості до літнього віку

Кліматичні фактори – сукупність абіотичних факторів середовища

Клімена (*Esperarge climene*) – вид комах ряду лускокрилих родини сатирів, внесений до Червоної книги України

Кліоне (*Clione*) – рід крилоногих молюсків класу черевоногих

Кліренс – показник швидкості очищення біологічних рідин або тканин організму

Клітина – основна структурна і функціональна одиниця живого організму

Клітина генеративна, 1) – статева клітина; 2) – клітина-попередник двох сперміїв, що беруть участь у подвійному заплідненні

Клітини амакринові – шар асоціативних нейронів сітківки

Клітини біполярні – різновид нейронів, які знаходяться у сітківці ока

Клітини імунокомпетентні – клітини, які здатні розрізняти антигени і реагувати на них

Клітини інтерстеціальні – клітини сполучної тканини яєчників

Клітини крові, форменні елементи крові – клітини (еритроцити, лейкоцити) і уламки клітин-мегакаріоцитів (тромбоцити)

Клітини Купфера – спеціалізовані макрофаги печінки

Клітини лютеїнові – залозисті клітини жовтого тіла

Клітинна біологія – розділ біології, наука про структурно-функціональну організацію прокаріотичних та еукаріотичних клітин

Клітинна глотка, цитофаринкс – порожнина в цитоплазмі, розташована за клітинним ротом у деяких груп найпростіших

Клітинна інженерія – напрям біотехнології, метод конструювання клітин нового типу

Клітинна лінія – культура, що утворилася зі штаму шляхом селекції або клонування і має маркерні ознаки

Клітинна мембрана – проникний подвійний ліпідний шар, що охоплює цитоплазму клітини

Клітинна перетяжка – впячування мембрани по екватору клітини

Клітинна популяція, 1) – група однорідних за визначеним критерієм клітин; 2) – сукупність культивованих клітин одного штаму або клітинної лінії

Клітинна селекція – метод виділення мутантних клітин і сомаклональних варіацій за вибіркових умов

Клітинна стінка – зовнішня тверда оболонка клітин рослин та грибів

Клітинна теорія – низка загальнобіологічних правил щодо клітини як структурного елементу живих організмів

Клітинне дихання, тканинне дихання – біологічне окиснення в мітохондріях

Клітинний рот – цитостом, ділянка клітини в деяких груп найпростіших

Клітинний сік – рідина, що заповнює вакуолі рослинної клітини

Клітинний центр, центросома – система мікротрубочок, яка приймає участь в поділі клітини

Клітинний цикл – сукупність процесів у клітині, що відбуваються під час підготовки до поділу та протягом мітозу; складається з інтерфази та власне мітозу

Клітковина – див. *Целюлоза*

Клітор – непарний статевий орган у самок ссавців

Клітоцибе (*Clitocybe*) – рід грибів флори України

Кліщинець, аройник, арум (*Arum*) – рід судинних рослин родини ароїдних, два види якого внесені до Червоної книги України

Кліщі (Acari) – підклас тварин класу павукоподібних

Клоака – розширена кінцева частина задньої кишки у деяких хребетних тварин

Клоачні – ряд прммітивних ссавців, що мають клоаку та розмножуються відкладанням яєць

Клод, Альбер (1899–1983) – біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1974)

Клокичка (S*taphylea*) – рід рослин родини клокичкових, один вид якого внесений до Червоної книги України

Клокичкові (Staphyleaceae) – родина квіткових рослин порядку сапіндоцвітих

Клоков, Михайло (1896–1981) – біолог, ботанік-систематик, автор фітоейдологічної концепції, поет та літературний критик (під псевдонімом Михайло Доленго)

Клон – група генетично ідентичних клітин або організмів, що виникли внаслідок апоміксису

Клонування – отримання серії генетично ідентичних організмів завдяки прийомам біотехнології

Клоп капустяний (*Eurydema ventralis*) – комаха родини щитників

Клоп постільний, блощиця (*Cimex lectularius*) – кровоссальна комаха ряду клопів

Клопи водяні (Cryptocerata) – підряд комах ряду клопів

Клостеріум (*Closterium*) – рід водоростей класу кон'югат

Клостридії (*Clostridium*) – рід бактерій, здатних продукувати ендоспори

Клубова кишка – нижній відділ тонкого кишечнику вищих хребетних

Клубочок, гломерула – клубочкова капілярна сітка в структурі нефрона

Клузієві (Clusiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Клуша, мартин чорнокрилий (*Larus fuscus*) – вид птахів родини мартинових, вид фауни України

Клушиця (*Pyrrhocorax pyrrhocorax*) – вид птахів родини воронових

Клювоголові дельфіни (*Cephalorhynchus*) – рід ссавців родини дельфінових

Клюворилі (Ziphiidae) – родина ссавців ряду китоподібних

Клюква – див. *Журавлина*

Ключиця – S-подібно зігнута трубчаста кістка у поясі верхніх кінцівок наземних хребетних

Ключові подразники, сигнальні подразники – стимули зовнішнього середовища, що регулюють поведінку тварини

Кмин (*Carum*) – рослина класу зонтичних

Книжка (відділ шлунка тварин) – третій відділ чотирьохкамерного шлунка жуйних тварин

Кнідарії (*Cnidaria*) – тип кишковопорожнинних тварин

Кнідоспорідії (Cnidosporidia) – клас паразитичних найпростіших

Кнідоциль – жорстка щетинка жалкої клітини

Кніповичії (*Knipowitschia*) – рід риб родини бичкових

Княженіка (*Rubus arcticus*) – вид рослин родини розових

Княжик, атрагена (Atragene) – група видів клематисів, яку іноді об'єднують в підрід; деякі види використовуються як декоративні

Коагуляція – зсідання, процес об'єднання дрібних диспергованих частинок крові та білків

Коадаптація – взаємне корелятивне пристосування різних видів живих істот

Коала, сумчастий ведмідь (*Phascolarctos cinereus*) – вид сумчастих тварин родини коалових

Коалові (Phascolarctidae) – родина ссавців ряду кускусорподібних

Коати – див. *Павукоподібні мавпи*

Коатові, мавпи-пауки (Atelidae) – родина ссавців ряду приматів

Коацервати – згустки, краплі біополімерів

Кобаламіни – вітаміни групи В12

Кобилки (*Chorthippus*) – рід комах родини саранових

Кобилочки (*Locustella*) – рід птахів родини кропив'янкових

Кобра індійська, очкова змія (*Naja naja*) – вид плазунів родини аспідових

Кобри (*Naja*) – рід отруйних змій родини аспідових

Коваделко – середня слухова кісточка

Ковалевський, Олександр Онуфрійович (1840–1901) – біолог, ембріолог та зоолог, академік Петербурзької АН (1890)

Коваленко, Надія Костянтинівна (1937) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: мікробіологія

Ковалик Паррейса (*Alaus parreyssi*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-коваликів, внесений до Червоної книги України

Ковалик сплощений (*Neopristilophus depressus*) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-коваликів, внесений до Червоної книги України

Ковалики (Elateridae) – родина жуків, які мають специфічне пристосування, що дозволяє їм миттєво перевертатися зі спиного боку на черевний

Ковила (*Stipa*) – рід судинних рослин родини тонконогових (злакових), 27 видів якого внесені до Червоної книги України

Ковилові (Stipeae) – триба квіткових рослин порядку тонконогоцвітих

Ковпак (*Rozites*) – рід грибів флори України

Ковтання – комплекс рухових реакцій, які забезпечують перехід їжі

Когії (Kogia) – рід ссавців родини кашалотових

Код генетичний – спадкова інформація, записана в молекулах нуклеїнових кислот

Кодеїн (3-метилморфін) – алкалоїд опіуму

Кодієум (*Codiaeum*) – рід рослин родини молочайних

Кодіум черв'якуватий (*Codium vermilara*) – вид водоростей родини кодієвих, внесений до Червоної книги України

Кодомінантність – незалежний прояв обох алелів гена в гетерозиготі

Кодон – одиниця генетичного коду

Кодування генетичне – запис в молекулі нуклеїнової кислоти амінокислотної послідовності поліпептидного ланцюга

Коеволюція, 1) – еволюційна взаємодія організмів різних видів; 2) – взаємопристосування (взаємопроникнення) природи і суспільства

Коен, Стенлі (1922) – біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1986)

Кожани, пергачі (*Eptesicus*) – рід ссавців родини лиликових

Кожеїди (Dermestidae) – родина комах ряду твердокрилих, багато видів якої є шкідниками, що знищують речі тваринного походження

Коза гвинторога (*Carpa falconeri*) – вид ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Коза снігова (*Oreamnos americanus*) – вид ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Козельці (*Tragopogon*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих), один з видів внесений до Червоної книги України

Козероги (*Capricornis*) – рід ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Козли, гірські козли (*Capra)* – рід ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Козлобородник луговий (*Tragopogon pratensis*) – рослина родини айстрових (складноцвітих)

Козляк (*Suilus bovinus*) – їстівний гриб родини болетових роду маслюків

Козлятник, галега (*Galega*) – рід рослин родини бобових

Козулі (*Capreolus*) – рід ссавців родини оленячих, вид фауни України

Койот (*Canis latrans*) – вид ссавців родини собачих

Кока (*Erythroxylum coca*) – рослина родини еритроксилових, яка містить алкалоїд кокаїн

Кокаїн – алкалоїд, наркотик

Кокаїнові (Erythroxylaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Кокарбоксилаза (тіаміндифосфат) – тіаміновмістний кофермент

Коки – різновид бактерій, що які мають округлу форму

Кокон – оболонка з шовку, якою оточують себе личинки багатьох комах

Коконопряд золотавий (*Eriogaster catax*) – вид комах фауни України, який занесено до Європейського Червоного списку

Коконопряд сірий виїмчастий (*Phyllodesma ilicifolia*) – вид комах фауни України, занесений до Європейського Червоного списку

Коконопряди (Lasiocampidae) – родина комах ряду лускокрилих

Кокосова пальма (*Cocos nucifera*) – вид рослин родини пальмових, який має велике промислове значення

Кок-сагиз (*Taraxacum kok-saghyz*) – каучуконосна рослина родини айстрових (складноцвітих)

Кокцидії (Coccidia) – ряд одноклітинних тварин класу споровиків

Кола (*Cola*) – рід рослин родини мальвових

Колаген – білок, хімічний компонент сполучної тканини

Колатералі – бічні або обхідні шляхи кровотоку

Колатеральний пучок – сукупність ксилеми і флоеми в стеблах і листі рослин

Колбочки – фоторецептори сітківки ока

Коленхіма – жива механічна тканина у рослин

Колеоптерологія – розділ ентомології, що вивчає жуків

Колеоптиль – перший після сім'ядолі лист злаків

Колеус (*Coleus*) – рід рослин родини глухокропивових

Колібрі (Trochilidae) – родина дрібних птахів, єдині птахи, яки здатні літати назад

Колінна чашечка – див. *Надколінок*

Колірний зір – здатність ока сприймати кольори

Колки (ліс) – невеликий ліс у полі чи серед ріллі

Коллетотріхум (*Colletotrichum*) – рід грибів, серед яких є збудники антракноза – появи лисин на газоні, зниження інтенсивності росту трав і пожовтіння травостою

Колобуси – див. *Гвереці*

Коловертки (Rotatoria) – тип первинноротих тварин

Коловодник ставковий, поручайник (*Tringa stagnatilis*) – вид птахів ряду сивкоподібних родини бекасових, внесений до Червоної книги України

Коловодники (Tringa) – рід птахів родини бекасових

Колоквінт – див. *Колоцинт*

Кололеженея Россетта (*Cololejeunea rossettiana*) – вид мохоподібних родини леженеєвих, внесений до Червоної книги України

Коломійченко, Олексій Сидорович (1898–1974) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: фізіологія

Колоніальні організми – група з кількох або великого числа окремих організмів, що мають спільний метаболізм

Колонії гніздові – великі скупчення птахів для гніздування на обмеженій території

Колонія – група хребетних тварин, що живуть разом

Колонок (*Mustela sibirica*) – ссавець родини тхірових

Колорадський жук (*Leptinotarsa decemlineata*) – вид жуків родини листоїдів, відомий шкідник картоплі, помідорів і баклажанів

Колос – тип суцвіття, в якому квітки не мають квітконіжок і густо сидять на видовженій осі

Колосіння – виколошування, фаза розвитку колосових злаків, вихід колоса з піхви верхнього листка в результаті розростання та розтягування міжвузлів стебла

Колосняк (*Leymus*) – рід рослин родини тонконогових (злакових)

Колоцинт, колоквінт (*Citrullus colocynthis*) – рослина родини гарбузових

Колумелієві (Columelliaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку брунієцвітих

Колхіцин – алкалоїд трополонового ряду

Кольорові бекаси (Rostratulidae) – родина птахів ряду сивкоподібних

Кольпа клюге, кампсосколія жовтоволоса (*Colpa klugii*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини сколієвих ос, внесений до Червоної книги України

Кольпоциклоп (*Colpocyclops*) – рід ракоподібних ряду циклопів, два види якого внесені до Червоної книги України

Кольрабі (*Brassica oleracea var. caulorapa*) – рослина родини капустяних

Колючелистник (*Acanthophyllum*) – рід рослин родини гвоздичних

Колючі акули – див. *Катрани*

Колючі соні (Platacanthomyidae) – родина ссавців ряду гризунів

Колючка верблюжа (*Alhagi*) – рід рослин родини бобових

Колючки – тверді, загострені на кінцях утвори на поверхні тіла у рослин та тварин

Колючки (*Gasterosteus*) – рід риб родини колючкових

Колючкові (Gasterosteidae) – родина риб ряду колючкоподібних

Колючкозубі (Acanthodiie) – клас вимерлих риб

Колючконос Сібторпа (*Echinophora sibthorpiana*) – вид судинних рослин родини селерових, внесений до Червоної книги України

Колючкоподібні (Gasterosteiformes) – ряд променеперих риб

Коляндра – див. *Коріанд*р

Комар звичайний (*Culex pipiens*) – в сучасній таксономії під цією назвою розуміють комплекс кровосисних видів родини комарів

Комари малярійні – див. *Малярійні комари*

Комарі (Culicidae) – родина двокрилих комах

Комарівка італійська (*Bittacus italicus*) – вид комах ряду скорпіонових мух родини комарівок, внесений до Червоної книги України

Комарі-звонці, хірономіди, хірономуси, звонці (Chironomidae) – родина комах ряду двокрилих

Комахи (Insecta) – клас безхребетних тварин типу членистоногих

Комахозапилення – вид перехресного запилення за допомогою комах

Комахозапильні рослини – рослини, що запилюються комахами

Комахоїдні (Insectivora) – ряд, або, за більш сучасною молекулярною систематикою, – клада плацентарних ссавців

Комахоїдні рослини – збірна, таксономічно неоднорідна група рослин, що ведуть хижий спосіб життя

Комбретові (Combretaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку миртоцвітих

Комелінові (Commelinaceae) – родина квіткових рослин порядку комеліноцвітих

Комеліноцвіїі (Commelinales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Коменсалізм – спосіб відносно нейтральних симбіотичних взаємодій між різними видами живих організмів

Комиш, оситняг (*Scirpus*) – рід болотних рослин родини осокових

Комишник двороздільний (*Fimbristylis bisumbellata*) – вид судинних рослин родини осокових, внесений до Червоної книги України

Комишниця – див. *Курочка водяна*

Комірний довгоносик (*Sitophilus granarius*) – жук родини довгоносиків, шкідник зерна

Комірні кліщі – група безхребетних тварин надродини акароїдних кліщів

Коммеліна (*Commelina*) – рід рослин родини коммелінових

Комонничок зігнутий (*Succisella inflexa*) – вид судинних рослин родини черсакових, внесений до Червоної книги України

Компартменталізація – розділення еукаріотичної клітини на функціональні відділи компартменти

Компартменти – функціонально різні, оточені мембранами області клітини

Компасні рослини – рослини, листки яких розташовуються направлено з півночі на південь

Комперія (*Comperia*) – рід рослин родини обхідних, представники якого внесено до Червоної книги України

Комплекс Гольджі – одномембранна клітинна органела, в якій відбувається дозрівання і секреція речовин, синтезованих в клітині

Комплемент – система білків сироватки крові, що беруть участь в імунній відповіді

Комплементарність – взаємна відповідність структури молекул біополімерів

Комплементарність генів – взаємодія неалельних генів, за якої один домінантний ген доповнює дію іншого

Конардія компактна (*Conardia compacta*) – вид мохоподібних родини амблістегієвих, внесений до Червоної книги України

Конарові (Connaraceae) – родина квіткових рослин порядку квасеницецвітих

Конвалієве дерево (*Clethra arborea*) – рослина родини клетрових

Конвалієві (Convallariaceae) – родина квіткових рослин порядку холодкоцвітих

Конвалія (*Convallaria*) – монотиповий рід рослин родини мускусових з єдиними видом конвалією травневою (*Convallaria majalis*)

Конвергенція – сходження ознак у організмів різних систематичних груп в процесі еволюції

Конверсія генів – порушення процесу копіювання при дуплікації гена

Конгери, морські вугри (*Conger*) – рід риб родини конгерових

Конгерові (Congridae) – родина риб ряду вугреподібних

Конгони (*Alcelaphus buselaphus*) – вид тварин родини бикових (порожнисторогих)

Конгоні, звичайний бубал, степовий бубал, тора (*Alcelaphus buselaphus*) – антилопа родини бикових (порожнисторогих)

Конгрегація – скупчення організмів в групи

Кондор (*Vultur gryphus*) – вид родини американських грифів

Кондратюк, Євген Миколайович (1914–1992) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: ботаніка

Коник морський довгорилий (*Hippocampus guttulatus*) – вид променеперих риб ряду колючкоподібних родини морських голок, внесений до Червоної книги України

Коники справжні (Tettigoniidae) – родина прямокрилих комах

Коникоподібні (Tettigoniodea) – підряд комах ряду прямокрилих

Коник-товстун степовий (*Callimenus multituberculatus*) – вид комах ряду прямокрилих родини коників-товстунів, внесений до Червоної книги України

Коні (*Equus*) – рід ссавців родини конячих

Конідії – нерухомі спори нестатевого розмноження у грибів

Коніофора – рід грибів-руйнівників деревини, рід флори України

Конкременти – тверді тіла, що утворюються в організмі з солей

Конкуренція – у біології тип ворожих міжвидових і внутрішньовидових взаємовідносин

Конодонти (Conodonta) – клас викопних представників типу хордових

Коноплеві (Cannabaceae) – родина квіткових рослин порядку кропивоцвітих

Конопля, канабіс (*Cannabis*) – рід рослин родини коноплевих

Коноплянка (*Acanthis cannabina*) – вид птахів родини в'юркових, вид фауни України

Коноцибе (*Conocybe*) – рід макроміцетів родини больбетинових, рід флори України

Консорція – найпростіше міжвидове угруповання, елементарна структура екосистеми

Конститутивні ферменти – ензими, що постійно наявні у клітинах

Конституція – пропорції тіла у тварин і людини

Консументи – гетеротрофні організми в екосистемі

Контамінація – обсіменіння патогенними організмами

Контроль екологічний – одна з задач охорони навколишнього середовища

Конулярії (Conulariida) – вимерлі морські тварини типу кишковопорожниних

Конус наростання – верхівкова частина стебла або кореня, що ростуть

Конхіологія – галузь зоологіїї, яка вивчає будову раковин (головним чином, у молюсків)

Концентричний пучок – сукупність провідних тканин деревини і лубу рослин

Концепція ноосфери – відповідно до теорії В. Вернадського, ноосфера є третьою у послідовності таких основних фаз розвитку Землі як утворення геосфери (неживої природи) та біосфери (живої природи)

Кон'югати, зчіплянки (Conjugatophyceae) – підтип водоростей відділу харофітових

Кон'югація, 1) – злиття гомологічних хромосом під час мейозу; 2) – тип статевого процесу у інфузорій

Кон'юнктива – оболонка орбіти передньої частини ока

Конюшина (*Trifolium*) – рід рослин родини бобових, деякі види якого внесені до Червоної книги України

Конюшинні довгоносики – збірна назва групи родів жуків родини довгоносикових, що є шкідниками конющини

Конячі (Equidae) – родина ссавців ряду непарнокопитних

Конячі антилопи, шаблерогі антелопи (Hippotraginae) – підряд ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Кооперація у генетиці – тип взаємодії неалельних генів, за якої при спільній дії двох домінантних неалельних генів розвивається новий ознака, відсутня у батьківських форм

Копита – рогове утворення на кінцях пальців у ссавців

Копитень (*Asarum*) – рід рослин родини хвилівникових

Копитні – нетаксономічна група величезних травоїдних ссавців, що мают копита

Копійочник (*Hedysarum*) – рід рослин родини бобових

Копра – висушений маслянистий ендосперм горіхів кокосової пальми

Копрофаги – тварини, що живляться екскрементами

Копрофагія – поїдання твариною екскрементів

Копрофілія – використання екскрементів як субстрата для проживання організмів

Копулювання – форма щеплення садових рослин

Копулятивні органи – органи тварин, за допомогою яких здійснюється копуляція

Копуляція, парування – з'єднання двох організмів в статевому акті

Кора – твердий поверхневий шар тіла рослин назовні від камбію

Кора великих півкуль головного мозку – структурна частина мозку вищих хребетних

Корабельні черви (Teredinidae) – рід двостулкових молюсків

Кораблики – див. *Наутилуси*

Коракоїд – парна кістка плечового пояса хребетних

Корал червоний – див. *Благородний корал*

Корали – збірна нетаксономічна назва колоніальних кишковопорожнинних

Коралові поліпи (Anthozoa) – клас кишковопорожнинних тварин, що ведуть сидячий спосіб життя

Коралові рифи – вапняні структури, утворені відмерлими кораловими поліпами

Коральковець тричінадрізаний (*Corallorhiza trifida*) – вид судинних рослин родини зозулинцевих, внесений до Червоної книги України

Корана, Гар Гобінд (1922–2011) – молекулярний біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1968)

Коранус сірий (*Coranus griseus*) – вид комах ряду напівтвердокрилих (клопів), внесений до Червоної книги України

Кордаітові – назва родини (Cordaitaceae) та порядку (Covdaitales) голонасінніх рослин

Кордулегастер (*Cordulegaster*) – рід комах ряду бабок, два види якого внесені до Червоної книги України

Кордюм, Віталій Арнольдович (1931) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: медична генетика

Кордюм, Єлизавета Львівна (1932) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: експериментальна ботаніка

Кореляція – взаємна співвіднесеність органів тіла

Коренева система – сукупність всіх коренів рослини

Коренева шийка – зона переходу від кореня до стебла рослини

Кореневе живлення рослин – поглинання рослиною води та мінеральних солей з ґрунту

Кореневий пагін – видозмінений пагін рослин

Кореневий тиск – тиск, що виникає в провідних судинах коріння рослин

Кореневий чохлик – утвір, що прикриває конус наростання кореня

Кореневище – підземний видозмінений пагін

Кореневі волоски – вирости клітин епіблеми кореня

Кореневі попелиці – позатаксономічна група різних видів попелиць, що живуть на коренях рослин

Коренеголові (Rhizocephala) – надряд паразитичних членистоногих

Кореноніжки (Rhizopoda) – поліфілетична група найпростіших

Коренепаросткові рослини – рослини, які розмножуються коренями, що утворюють кореневі паростки

Коренеплід – видозмінений стовщений головний корінь

Коренероти (Rhizostoma) – рід сцифоїдних медуз

Кореопсис (*Coreopsis*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих)

Коржинський, Сергій Іванович (1861–1900) – біолог, ботанік, один з засновників фітоценології

Коринебактерії (*Corynebacterium*) – рід грам-позитивних бактерій

Коринокарпові (Corynocarpaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гарбузоцвітих

Кориця, цинамон (*Cinnamomum verum*) – рослина родини лаврових

Корі, Герті Тереза (1896–1957) – біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1947)

Корі, Карл Фердинанд (1896–1984) – біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1947)

Коріандр, кінза, коляндра (*Coriandrum sativum*) – рослина родини зонтичних

Коріарієві (Coriariaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гарбузоцвітих

Корінник – див. *Мангрове дерево*

Корінні зуби, жуйні зуби, кутні зуби – постійні зуби верхньої і нижньої щелепи ссавців, що слугують для жування

Корінь – вегетативний орган рослин

Коріол (*Coriolus*) – рід грибів-руйнівників деревини, рід флори України

Корковий дуб – див. *Дуб корковий*

Коркові корали (Zoantharia) – ряд тварин типу кишковопорожнинні

Корнберг, Артур (1918–2007) – біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1959)

Корнелюк, Олександр Іванович (1950) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: молекулярна біологія

Коробочка – тип сухого плоду у рослин

Корова домашня (*Bos taurus*) – вид ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Корова морська (*Hydrodamalis stelleri*) – вимерлий ссавець ряду сирен

Коровайка (*Plegadis falcinellus*) – вид птахів ряду лелекоподібних родини ібісових, внесений до Червоної книги України

Коров'як (*Verbascum*) – рід рослин родини ранникових

Короїди (Scolytidae) – родина жуків

Корок, фелема – покривна тканина деяких рослин

Королиця (*Leucanthemum*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих)

Короличка пізня (*Leucanthemella serotina*) – вид судинних рослин родини айстрових (складноцвітих), внесений до Червоної книги України

Королів цвіт (*Phaseolus coccineus)* – рослина родини бобових

Королівська кобра (*Ophiophagus hannah*) – змія родини аспідових

Коромисла (Aeschnidae) – родина великих за розмірами бабок

Коромисло зелене (*Aeshna viridis*) – вид комах фауни України, який занесено до Європейського Червоного списку тварин і рослин

Коромисло лучне (*Brachytron pratense*) – вид комах фауни України, який занесено до Європейського Червоного списку тварин і рослин

Коронавіруси (Coronaviridae) – родина РНК-вмісних вірусів

Коронарія – див. *Зозулин цвіт*

Коронарні судини – кровоносні судини, що живлять серцевий м'яз

Короп, короп звичайний, сазан (*Cyprinus carpio*) – риба родини коропових, вид фауни України

Коропові (Cyprinidae) – родина риб ряду коропоподібних

Коропові воші (Branchiura) – підклас паразитичних ракоподібних класу щелепоногих

Коропозубоподібні (Cyprinodontiformes) – ряд променеперих риб

Коропоїд (*Argulus foliaceus*) – поширений вид паразитичного рачка

Коропоподібні (Cypriniformes) – ряд променеперих риб

Коростяний кліщ, коростяний свербун (*Sarcoptes scabiei*) – шкірний паразит, що спричинює у людини коросту

Короткоголові дельфіни (*Lagenorhynchus*) – рід ссавців родини дельфінових

Короткоголові жаби (*Brachycephalus*) – рід амфібій родини короткоголових

Короткодзьобі дрозди (*Catharus*) – рід птахів родини дроздових

Короткопера риба-присосок двоплямиста (*Diplecogaster bimaculatus*) – вид променеперих риб ряду присоскопероподібних родини присоскоперових, внесений до Червоної книги України

Короткопері риби-качечки (*Diplecogaster*) – рід риб родини присоскоперових

Корочкин, Леонід Іванович (1935–2006) – член-кореспондент РАН, відомий біолог, генетик

Корсак, лисиця степова (*Vulpes corsac*) – вид ссавців ряду хижих родини собачих, внесений до Червоної книги України

Корсієві (Corsiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку лілієцвітих

Кортадерия (*Cortaderia*) – рід рослин родини тонконогових (злакових)

Кортизон – один із гормонів кори надниркових залоз

Кортикалізації функцій – перехід контролю від підкірки в кору головного мозку

Кортикальна реакція – викидання кортикальних гранул за межі овоцита

Кортикальні тільця – структурні утворення в яйцеклітині

Кортикостероїди – стероїдні гормони, які виробляє кора наднирників

Кортикостерон – гормон стероїдної природи, виробляється наднирниками

Кортикотропін – глюкокортикоїдний гормон , що виробляється гіпофізом

Кортинарій – рід грибів флори України

Кортіїв орган – рецепторна частина слухового аналізатора

Коручка (*Epipactis*) – рід судинних рослин родини зозулинцевих, шість видів якого внесені до Червоної книги України

Корюшки (*Osmerus*) – рід риб родини корюшкових

Корюшкоподібні (Osmeriformes) – ряд риб класу променеперих

Косар, ковпиця (*Platalea leucorodia*) – вид птахів ряду лелекоподібних родини ібісових, внесений до Червоної книги України

Косарики (*Gladiolus*) – рід судинних рослин родини півникових, чотири види якого внесені до Червоної книги України

Косарики (Opiliones) – ряд павукоподібних типу членистоногих

Косатки (*Orcinus*) – рід ссавців родини дельфінових

Косатцеві, справжні метелики (Papilionidae) – родина денних метеликів

Косенко, Іван Семенович (1940) – біолог, ботанік, член-кореспондент НАН України (2006) – за спеціальністю: інтродукція та акліматизація рослин, директор Національного дендрологічного парку «Софіївка»

Космічна біологія – галузь біологіїї, яка вивчає можливість життя в космічному просторі

Космогенез – уявлення про органічну еволюцію на космічному рівні

Космоїдна луска – тип луски кісткових риб

Космополіти – види з всесвітнім поширенням

Коссель, Альбрехт (1853–1927) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1910)

Костерін, Сергій Олексійович (1950) – академік НАН України, за спеціальністю: біохімія

Костисті риби (Teleostei) – інфраклас новоперих риб

Костові (Costaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку імбироцвітих

Костогриз (*Coccothraustes coccothraustes*) – вид птахів родини в'юркових, вид фауни України

Кострица (*Festuca*) – рід рослин тонконогових, шість видів якого внесені до Червоної книги України

Костюк, Платон Григорович (1924–2010) – академік НАН України, за спеціальністю: фізіологія людини і тварин

Костяниця (*Rubus saxatilis*) – рослина родини розових

Коти (*Felis*) – рід ссавців родини котячих

Котилозаври (Cotylosauria) – група вимерлих примітивних рептилій

Котингові (Cotingidae) – родина горобцеподібних птахів

Котласія (*Kotlassia*) – рід вимерлих примітивних тварин

Котлінський, Ришард (1947) – іноземний член НАН України, за спеціальністю: морська геологія

Котушки (Planorbidae) – родина черевоногих молюсків

Котяча акула дрібноплямиста (*Scyliorhinus canicula*) – хрящова риба родини кархариноподібних, вид фауни України

Котяча м'ята (*Nepeta cataria*) – рослина родини глухокропивових

Котячі (Felidae) – родина ссавців ряду хижих

Котячі акули (*Scyliorhinus*) – рід хрящових риб родини котячеакулових

Котячі лапки (*Antennaria*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих)

Котячоакулові (Scyliorhinidae) – родина хрящових риб ряду кархароподібних

Кофактор – небілкова хімічна сполука, що входить до складу фермента

Кофеїн – алкалоїд-психостимулятор, що міститься в кількох групах рослин

Кофермент А – небілкова частина ферментів, що здійснюють реакції ацетилювання

Кофермент, коензим – небілкова молекула, що зв'язується з ферментом, утворюючи активний центр

Кох, Роберт (1843–1910) – біолог, мікробіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1905)

Кохер, Еміль Теодор (1841–1917) – біолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1909)

Кохія (*Kochia*) – рід рослин родина лободових

Кохлоспермові (Cochlospermaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальвоцвітих

Коць, Сергій Ярославович (1965) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: фізіологія азотфіксації

Кочерижник (*Athyrium*) – рід папоротеподібних рослин, вид флори Украхни

Кочівлі – періодичне переміщення тварин на невеликі відстані

Кошеніль – див. *Червець*

Кошик – тип суцвіття з розширеною сплощеною головною віссю

Кошик венери (*Euplectellidae*) – родина морських губок

Кошмар Дженкінса – критичний випад проти теорії Дарвіна

Краб волохатий (*Pilumnus hirtellus*) – вид ракоподібних ряду десятиногих, внесений до Червоної книги України

Краб камчатський (*Paralithodes camtschaticus*) – тварина надродини раків-самітників

Краб кам'яний (*Eriphia verrucosa*) – вид ракоподібних ряду десятиногих

Краб прісноводний (*Potamon tauricum*) – вид ракоподібних ряду десятиногих, внесений до Червоної книги України

Краб трав'яний (*Carcinus aestuarii*) – вид ракоподібних ряду десятиногих, внесений до Червоної книги України

Краби (Brachyura) – інфраряд десятиногих ракоподібних

Кравчики (*Lethrus*) – рід жуків родини гнойовиків

Краєкучник (Cheilanthes) – вид судинних рослин родини синоптерисових, два види якого внесені до Червоної книги України

Крайовики (Alydidae) – родина клопів

Краксові (Cracidae) – родина птахів

Крамерієві (Krameriaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку парнолистникоцвітих

Краніальний – розташований по поздовжній осі тіла ближче до голови

Краніологія – розділ анатомії, що займається вивченням черепа

Краніометрія – техніка обміру кісток черепа

Краніформи (Craniforma) – клас безхребетних тварин типу плечоногих

Красавка – див. *Беладонна звичайна*

Красик веселий (*Zygaena laeta*) – вид комах ряду лускокрилих родини пістрянок, внесений до Червоної книги України

Красновуска маккара (*Callicera macquarti*) – вид комах ряду двокрилих родини дзюрчалок або повисюх, внесений до Червоної книги України

Краснопірка (*Scardinius erythrophthalmus*) – риба родини коропових, вид фауни України

Краснотіли (*Calosom*а) – рід комах родини турунів

Краснохвіст (*Calliteara pudibunda*) – метелик родини совок

Красолеві (Tropaeolaceae) – родина квіткових рослин порядку красолецвітих

Красолецвіті (Tropaeolales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Красоля (*Tropaeolum*) – рід рослин родини красолевих

Красотіл пахучий (Calosoma sycophanta) – вид комах ряду твердокрилих родини жуків-турунів, внесений до Червоної книги України

Красуня (*Calopteryx*) – рід комах ряду бабок, два види якого внесені до Червоної книги України

Крашенинников, Степан Петрович (1711–1755) – біолог, ботанік, етнограф, географ та мандрівник, дослідник Сибіру і Камчатки

Креатин – кінцевий продукт обміну білків, азотиста органічна сполука

Креатинфосфатна кислота – продукт фосфорилювання креатину

Креаціонізм – концепція,походження світу через акт Творця

Кребс, Ганс Адольф (1900–1981)– біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1953)

Кребс, Едвін (1918–2009) – біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1992)

Креветки (Natantia) – підряд тварин ряду десятиногих раків

Крейдовий період – геологічний період мезозойської ери

Кремена (*Petasites*) – рід рослин родини вересових

Кремнієрогові губки (Cornacuspongia) – ряд тварин типу губок

Крем'яшник (*Arenaria interpres*) – вид птахів родини сивкових, вид фауни України

Креод – структурно-стійкий шлях розвитку живих систем

Креодонти (Creodonta) – вимерлий ряд ссавців

Крепідот (*Crepidotus*) – рід грибів флори України

Крес-салат (*Lepidium sativum*) – рослина родини капустяних

Крестовник (*Senecio*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих)

Крехи, крохалі (*Mergus*) – рід птахів родини качиних, один вид якого внесений до Червоної книги України

Кречет (*Falco rusticolus*) – вид птахів родини соколиних, вид фауни України

Кречітка, чайка степова (*Chettusia gregaria*) – вид птахів родини сивкових, вид фауни України

Крива виживання – ймовірність смертності за одиницю часу

Криволісся – низькорослий ліс, що складається зі скручених дерев

Криворізький ботанічний сад НАН України – ботанічний сад загальнодержавного значення, м. Кривий Ріг Дніпропетровської обл.

Крижень (*Anas platyrhynchos*) – вид птахів родини качиних, звичайний вид фауни України

Крижі – основи хребта, утворена зрослими крижовими хребцями

Криза екологічна – порушення взаємозв'язків всередині екосистеми чи необоротні явища в біосфері, викликані антропогенною діяльністю

Крила – органи тварин призначені для махального польоту

Криланові, крилани (Pteropodidae) – родина ссавців ряду рукокрилих

Крилаті комахи (Pterygota) – підклас комах типу членистоногих

Крилатка – тип плоду рослин

Крилов, Порфирій Микитович (1850–1931) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: ботаніка

Крилозяброві – див. *Перистозяберні*

Крилоногі молюски (Pteropoda) – ряд тварин типу молюсків

Криль – ряд планктонних тваринних організмів, що утворюють океанічний нейстон

Крим-сагиз (*Taraxacum megalorrizon*) – каучоконосна рослина родини айстрових (складноцвітих)

Кримський заповідник – державне заповідно-мисливське господарство

Кринозоі (Crinozoa) – підтип тварин типу гілкошкірих

Криптеронієві (Crypteroniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку миртоцвітих

Криптичне забарвлення – маскувальне забарвлення, кольором і рисунком подібне фону

Криптичні види – див. *Види-двійники*

Криптобіологія – псевдонаука, що вивчає міфічні організми

Криптогами (Cryptogamae) – група рослин, які не мають квітів

Криптозой – відрізок геологічної історії розвитку земної кори

Криптомерія (*Cryptomeria*) – рід рослин родини кипарисових

Крипторхізм – неопущення яєчка в мошонку

Криптофіти – багаторічні рослини, у яких наземні органи на зиму відмирають

Криптофітові водорості (Cryptophyta) – відділ зелених рослин

Криптохіл (*Cryptocheilus*) – рід комах ряду перетинчастокрилих родини дорожніх ос, два види якого внесенідо Червоної книги України

Критмій морський, критм морський (*Crithmum maritimum*) – вид судинних рослин родини селерових, внесений до Червоної книги України

Кришталик – частина очного яблука, яка має форму і функцію оптичної лінзи

Кришталь, Олег Олександрович (1945) – академік НАН України, за спеціальністю: фізіологія людини і тварин

Криштофович, Африкан Миколайович (1885–1953) – академік НАН України, за спеціальністю: палеоботаніка

Крік, Френсіс Гаррі Комптон (1916–2004) – біолог, нейробіолог, Нобелівська премія у галузі фізіології та медицини (1962)

Кріль звичайний (*Oryctolagus cuniculus*) – вид ссавців родини заячих, вид фауни України

Кріобіологія – розділ біології, наука про вплив низьких температур на живі організми

Кріопланктон – холодолюбний тип планктону

Кріофіли – організми, що живуть в талих водах

Кріофіти – рослини, пристосовані до життя в холодних районах

Кріп (*Anethum*) – рід рослин родини зонтичних

Кріптостомати (Cryptostomata) – ряд безхребетних тварин типу мохуваток

Кров – рідка тканина кровоносної системи хребетних

Крововилив – вилив крові в оточуючі тканини внаслідок розриву судин

Кровоносна система – система органів тварин з серця і судин, якими рухається кров

Кровоносні судини – канали, по яких рухається кров

Кровообіг – процес постійної циркуляції крові в організмі

Кровососкові (Hippoboscidae) – родина комах ряду двокрилих

Кровотворення, гемопоез – процес утворення та розвитку формених елементів корові

Кровотворні органи – органи, в яких утворюються формені елементи крові, у людини – головним чином червоний кістковий мозок

Кровохлібка (*Sanguisorba*) – рід рослин родини розових

Кров'яна попелиця (*Eriosoma lanigerum*) – комаха родини попелиць

Кров'яний тиск – тиск, який кров надає на стінки кровоносних судин

Крог, Шек Авґуст Стінберген (1874–1949) – біолог, фізіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1920)

Крокодили гігантські, саркозухи (*Sarcosuchus*) – вимерлий рід гігантських крокодилів, що мешкав в Африці

Крокодилові (Crocodilia) – ряд тварин класу плазунів

Крокус – див. *Шафран*

Кролі (*Oryctolagus*) – рід ссавців родини заячих

Кроманьйонець – людина, яка існувала у пізньому палеоліті, мала сучасний вигляд

Крона (частина дерева) – сукупність гілок і листя у верхній частині рослини

Кроншнепи – див. *Кульони*

Кропив'янки, славки (*Sylvia*) – рід птахів родини кропив'янкових

Кропива (*Urtica*) – рід рослин родини кропивових

Кропивник – див. *Волове очко*

Кропивникові (Troglodytidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Кропивові, кропивні, кропив'яні (Urticaceae) – родина квіткових рослин порядку кропивоцвітих

Кропив'янкові (Sylviidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Кросбридинг – міжпорідне схрещування

Кросинговер – обмін ділянками гомологічних хромосом

Кроссосомові, крососомові (Crossosomataceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку крососомоцвітих

Кроталярія (Crotalaria) – рід рослин родини бобових

Кроти (*Talpa*) – рід ссавців родини кротових

Кротові (Talpidae) – родина ссавців ряду комахоїдних

Кротон (*Croton*) – рід рослин родини молочайних

Крохалі – див. *Крехи*

Крохмальні зерна – включення в цитоплазмі, що накопичують крохмаль

Круглі черви, нематоди (Nematoda) – тип первинноротих тварин

Круглоголовки (*Phrynocephalus*) – рід ящірок родини агамових

Круглороті (Cyclostomata) – клас черепних тварин типу хордових

Круглоязикові (Alytidae) – родина безхвостих земноводних тварин

Круговійчасті інфузорії (Peritricha) – клас тварин типу найпростіших

Кругообіг речовин – багаторазово повторювані процеси перетворення й переміщення речовин у природі

Крук, ворон (*Corvus corax*) – вид птахів родини воронових, вид фауни України

Крупка аїзоподібна (*Draba aizoides*) – вид судинних рослин родини капустяних, внесений до Червоної книги України

Крутиголовка (*Jynx torquilla*) – вид птахів родини дятлових, вид фауни України

Крушина (*Frangula*) – рід рослин родини крушинових

Крушина ламка – див. *Жостір ламкий*

Крячки (*Sterna*) – рід птахів родини мартинових

Крячки болотяні (*Chlidonias*), рід птахів родини мартинових

Крячкові (Sterninae) – підродина птахів родини мартинових

Ксанто пореса (*Xantho poressa*) – вид ракоподібних ряду десятиногих, внесений до Червоної книги України

Ксантопармелія (*Xanthoparmelia ryssolea*) – рід грибів родини пармелієвих, деяки види якого внесені до Червоної книги України

Ксанторейні (Xanthorreaceae) – родина квіткових рослин порядку амарилісоцвітих

Ксанторія (*Xanthoria*) – рід лишайників

Ксантофіл – рослинний пігмент каротиноїдної групи

Ксантофори – пігментні клітини тварин

Ксенії – вплив генів батьківского організму на фенотип гібридної насінини

Ксенобіологія – галузь біології, яка вивчає створення і управління біологічними пристроями та системами.

Ксенобіотики – чужорідні для біосфери хімічні речовини

Ксеногамія – варіант перехресного запилення

Ксероморфізм – сукупність особливостей рослин, пристосованих до нестачі води

Ксеронемові (Xeronemataceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку холодкоцвітих

Ксерофіли – рослини і тварини, що живуть у засушливих місцевостях

Ксерофіти – рослини сухих середовищ, здатні переносити тривалу посуху

Ксилема, деревина – різновид провідної тканини рослин

Ксилобіонти – види тварин, що заселяють деревину

Ксилоза – моносахарид-альдопентоза

Ксилокопи – див. *Бджоли-тесляри*

Ксириідові (Xyridaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку тонконогоцвітих

Ксифідрія (*Xiphydria*) – рід комах ряду перетинчастокрилих родини ксифідріїд, два види якого внесені до Червоної книги України

Ктенолофонові (Ctenolophonaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Ктенофора прикрашена (*Ctenophora festiva*) – вид комах ряду двокрилих родини комарів-довгоногів, внесений до Червоної книги України

К-теорія у біології – стратегія виживання видів

Ктир велетенський (*Satanas gigas*) – вид комах ряду двокрилих родини ктирів, внесений до Червоної книги України

Ктир шершенеподібний (*Asilus crabroniformis*) – вид комах ряду двокрилих родини ктирів, внесений до Червоної книги України

Ктирі (Asilidae) – родина комах ряду двокрилих

Кубіталія чорна (*Cubitalia morio*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини справжні бджіл, внесений до Червоної книги України

Кубомедузи (*Cubozoa*) – клас кишковопорожнинних тварин

Кубушка – кладка яєць саранових

Куга гострокінцева (*Schoenoplectus mucronatus*) – вид судинних рослин родини осокових, внесений до Червоної книги України

Кудрявець (Descurainia) – рід рослин родини капустяних

Куду (*Tragelaphus*) – рід ссавців родини бикових (порожнисторогих)

Кузовки (*Lactoria*) – рід риб родини кузовкових

Кузу (*Trichosurus*) – рід ссавців родини кускусових

Кузьки (*Anisoplia*) – рід жуків родини пластинчастовусих, шкідники сільського господарства

Куїнові (Quiinaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Кукабара (*Dacelo*) – рід птахів родини рибалочкових

Кукіль звичайний (*Agrostemma githago*) – рослина родини гвоздичних, насіння якої є отруйним для людини

Куколиця (*Melandrium*) – рід рослин родини гвоздичних

Кукурудза, маїс (*Zea mays*) – культурна рослина, вид родини тонконогових (злакових)

Кукша (*Perisoreus infaustus*) – вид птахів родини воронових, вид фауни України

Кулан (*Equus hemionus*) – вид ссавців родини конячих, вид фауни України

Кулекси, справжні комари (*Culex*) – рід комах родини комарів

Кулешов, Микола Миколайович (1890–1968) – академік НАН України, за спеціальністю: рослинознавство

Кулик-довгоніг, ходуличник (*Himantopus himantopus*) – вид птахів ряду сивкоподібних родини чоботарових, внесений до Червоної книги України

Кулики – екологічна група птахів ряду сивкоподібних

Куликоподібні – див. *Сивкоподібні*

Кулик-сорока (*Haematopus ostralegus*) – вид птахів ряду сивкоподібних родини куликів-сорок, внесений до Червоної книги України

Кулівницеві (Globulariaceae) – родина квіткових рослин порядку айстроцвітих

Кулівниця вузькопелюсткова (*Globularia trichosantha*) – вид судинних рослин родини кулівницевих, внесений до Червоної книги України

Кульбаба (*Taraxacum*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих)

Кульони, кроншнепи (*Numenius*) – рід птахів ряду сивкоподібих родини баранцевих, три види якого внесені до Червоної книги України

Культиген – вид, створений діяльністю людини

Культури біологічні – популяції клітин, що вирощуються на штучному середовищі

Культурна антропологія – розділ антропології.

Кумарини – органічні речовини, що мають фармакологічну активність

Кумарчік (*Agriophyllum*) – рід рослин родини лободових

Кумкват – див. *Кінкан*

Кумки, джерелянки (*Bombina*) – рід земноводних тварин родини кумкових

Кумкові, джерелянкові, круглоязикові (Bombinatoridae, Discoglossidae) – родина земноводних тварин ряду безхвостих амфібій

Кумові ракоподібні (Cumacea) – родина безхребетних тварин

Кунах, Віктор Анатолійович (1946) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: фізіологія рослин; президент Українського товариства генетиків і селекціонерів ім Вавилова

Кунджа (*Salvelinus leucomaenis*) – вид риб родини лососевих

Кунжут, сезам (*Sesamum*) – рід рослин родини кунжутових

Кунжутові (Pedaliaceae) – родина квіткових рослин порядку ранникоцвітих

Куницеві (Mustelidae) – родина ссавців ряду хижих

Куниці (*Martes*) – рід ссавців родини куницевих

Куничник, очеретник (*Calamagrostis*) – рід рослин родини тонконогових (злакових)

Кунонієві (Cunoniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку квасеницецвітих

Куон – див. *Червоний вовк*

Купальниця, вовча лапа (*Trollius*) – рід рослин родини жовтецевих

Купина (*Polyonatu*m) – рід рослин родини холодкових

Купирь (*Anthriscu*s) – рід рослині родини зонтичних

Купрей (*Bos sauveli*) – вид родини бикових (порожнисторогих), ендемік Південно-Східної Азії

Куприк – нижній відділ хребта людини, що утворений зрослими рудиментарними хребцями

Куприкова залоза – єдина шкірна залоза у птахів, що виділяє жир

Купфера клітини – клітини ретикуло-ендотеліальної системи

Курай туполистий (*Salsola mutica*) – вид судинних рослин родини лободових, внесений до Червоної книги України

Кураре – рослинна отрута з кори стрихносу отруйного

Курарини – алкалоїди, які входять до складу рослинної отрути кураре

Курдюк – жирові відкладення на корені хвоста курдючних овець

Куріпка даурська (*Perdix dauurica*) – вид птахів родини фазанових

Куріпка сіра (*Perdix perdix*) – вид птахів родини фазанових, вид фауни України

Куркума (*Curcuma*) – рід рослин родини імбирних

Курнан, Андре Фредерік (1895–1988) – біолог, фізіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1956)

Куроподібні (Galliformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Курочка водяна, комишниця (*Gallinula chloropus*) – вид птахів родини пастушкових, вид фауни України

Куртина – відокремлена група однорідних дерев або кущів

Куртісієві (Curtisiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку кизиловоцвітих

Куряча сліпота (*Nonea*) – рід рослин родини шорстколистих

Кускусові, посуми, лазячі сумчасті (Phalangeridae) – родина ссавців ряду кускусоподібних

Кускусоподібні (Diprotodontia, або Phalangeriformes) – найчисельніший ряд сумчастих

Кутикула – захисний шар на поверхні рослин чи тварин

Кутин – різновид восків, що містяться в рослинах

Кутні зуби – див. *Корінні зуби*

Кутори (*Neomys*) – рід ссавців родини землерийкових

Кутрові, апоцинові (Apocynaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку тирличецвітих

Кутум (*Rutilus kutum*) – промислова риба родини коропових басейну Каспійського моря

Кучеренко, Микола Євдокимович (1939–2007) – академік НАН України, за спеціальністю: радіаційна біохімія

Кучерявка (*Atraphaxis*) – рід судинних рослин родини гречкових, два види якого внесені до Червоної книги України

Кучук, Микола Вікторович (1958) – член-кореспондент НАН України, за спеціальністю: клітинна генетична інженерія

Куширові (Ceratophyllaceae) – родина квіткових рослин порядку куширо-цвітих

Куширо-цвіті (Ceratophyllales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Кушнарьов, Михайло (1903–?) – біолог, бактеріолог, ректор Київського державного університету у 1934–1936 рр

Кущ – життєва форма багаторічних рослин

Кущівка – див. *Цибуля шалот*

Кущіння – утворення численних бічних надземних пагонів

Кюв'є, Жорж Жан Леопольд Нікола Фредерік (1769–1832) – біолог, натураліст, вважається засновником порівняльної анатомії та палеонтології

Кюв'єрові протоки – поперечні судини у хребетних тварин і людини

Лабіринтові риби – див. *Повзуновидні*

Лабурнум – див. *Золотий дощ*

Лаванда (*Lavandula*) – рід рослин родини ясноткових

Лавандові (Lavahduloideae) – підродина квіткових рослин порядку губоцвітих

Лаватера (*Lavatera*) – рід рослини родини мальвових

Лавр (*Laurus*) – рід рослин родини лаврових

Лавразіотерії (Laurasiatheria) – за сучасною молекулярною систематикою, група тварин класу ссівців

Лаврак європейський, морський окунь європейський (*Dicentrarchus labrax*) – вид променеперих риб ряду окунеподібних родини лавракових, внесений до Червоної книги України

Лавровишня (*Prunus laurocerasus*) – вид рослин роду Слива родини розових

Лаврові (Lauraceae) – родина квіткових рослин порядку лавроцвітих

Лавроцвіті (Louvoies) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Лавсонія (Lawsonia) – рід рослин родини дербеннікових.

Лагенарія (Lagenaria) – рід рослин родини гарбузових.

Лагозерис пурпуровий (Lagoseris purpurea) – вид судинних рослин родини айстрових, внесенмй до Червоної книги України

Лаготрікси – див. *Шерстисті мавпи*

Ладанникові, чистові (Cistaceae) – за сучасною систематикою APG II та APG III, родина квіткових рослин порядку мальвоцвітих

Лазячі полози (*Elaphe*) – рід змій з родини Вужеві (Colubridae)

Лазячі сумчасті – див. *Кускусові*

Лакарія (*Laccaria*) – рід грибів флори України

Лакове дерево – див. *Сумах лаконосний*

Лаконос (*Phytolacca*) – рід рослин родини лаконосових

Лаконосні (Phytolaccaceae) – родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Лакриця – див. *Солодка*

Лаксманнієві, лаксманієві (Laxmanniaceae) – за сучасною систематикою APG II та APG III, родина квіткових рослин порядку холодкоцвітих

Лактобацилін, йогурт – лікувальний бактерійний препарат, пробіотик

Лакторісові (Lactoridaceae) – за сучасною систематикою APG II та APG III, родина квіткових рослин порядку перцевоцвітих

Лакуни – проміжки між елементами тканин і органів

Лакфіоль (*Cheiranthus*) – рід рослини родини капустяних.

Лакфіоль звичайний (*Cheiranthus cheiry*) – вид вищих рослин

Ламантини (*Trichechus*) – рід ссавців монотипової родини ламантинових (Trichechidae) ряду сирен

Ламарк, Жан-Батист де (1744–1829) – біолог, природознавець, який створив цілісну теорію еволюції живого світу

Ламарка закони – ненаукові правила про еволюційні зміни органів під впливом інтенсивності їхнього функціонування

Ламаркізм – учення Ж. Б. Ламарка, перша теорія еволюції органічного світу

Ламели хлоропластів – оточені самостійної мембраною видовжені вакуолі в середині хлоропластів, структурний елемент пластид, входять до складу гран, поєднуючи їх між собою

Лами (*Lama*) – рід родини верблюдових

Ламінарія – див. *Морська капуста*

Ламкоколосник ситниковий (*Psathyrostachys juncea*) – вид судинних рослин родини тонконогових, внесений до Червоної книги України

Ламноподібні (Lamniformes) – ряд акул класу хрящових риб

Лампридоподібні (Lampriformes) – ряд риб класу променеперих

Лампротамніум пухирчастий (*Lamprothamnium papullosum*) – вид водоростей родини харових, внесений до Червоної книги України

Ланарієві (Lanariaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку холодкоцвітих

Лангусти (*Palinurus*) – рід ракоподібних тварин родини справжніх лангустів

Ландшафтно-регіональний парк – територія природно-заповідного фонду обласного значення

Ландштейнер, Карл (1868–1943) – імунолог та інфекціоніст, Нобелівська премія з фізіології й медицини (1930) – Австрія

Лановецький зоологічний сад – природоохоронна, науково-дослідна та культурно-освітня установа, Тернопільська обл.

Ланолін – вовняний віск

Ланцетники (*Amphioxi*) – рід тварин головохордових

Ланцетникоподібні (Leptocardi) – клас тварин типу хордових

Ланцюги живлення, ряд популяцій, пов'язаних трофічними зв'язками

Ланцюжок нервовий – частина центральної нервової системи кільчастих червів і членистоногих

Лань (*Dama dama*) – вид ссавців родини оленячих, вид фауни України

Лаоські скельні щури (Laonastidae) – родина ссавців ряду гризунів

Лапина (*Pterocarya*) – рід рослин родини горіхових

Лаплатські дельфіни (Pontoporiidae) – родина ссавців ряду китоподібних

Ларга – див. *Плямистий тюлень*

Лардізабалові (Lardizabalaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку жовтцевоцвітих

Ласалія (*Lasallia*) – рід грибів родини умбілікарієвих, два види якого внесені до Червоної книги України

Ласка, ласиця (*Mustela nivalis*) – вид ссавців родини куницевих, вид фауни України

Ласкавець (*Bupleurum*) – рід рослин родини селерових, два види якого внесені до Червоної книг и України

Ласкир, морський карась кільчастий (*Diplodus annularis*) – риба родини спарових, вид фауни України

Ласкирі – див. *Морські карасі*

Ласти у біології – органи руху у воді

Ластівка берегова (*Riparia riparia*) – вид птахів родини ластівкових, вид фауни України

Ластівка даурська (*Hirundo daurica*) – вид птахів родини ластівкових, вид фауни України

Ластівка міська (*Delichon urbica*) – вид птахів родини ластівкових, вид фауни України

Ластівка сільська (*Hirundo rustica*) – вид птахів родини ластівкових, вид фауни України

Ластівка скельна – див. *Скельна ластівка*

Ластівки (*Hirundo*) – рід птахів родини ластівкових

Ластівкові (Hirundinidae) – родина птахів ряду горобцеподібних

Ластівневі (Asclepiadaceae) – родина квіткових рослин порядку тирличецвітих

Ластовень (*Vincetoxicum*) – рід рослин родини ластовневих

Ластовчине зілля – див. *Чистотіл звичайний*

Ластоногі (Pinnipedia) – надродина плацентарних ссавців

Лататтєві, німфейні (Nymphaeaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку лататтєцвітих

Лататтєцвіті (Nymphaeales) – порядок квіткових рослин

Латаття біле, водяна лілія (*Nymphaea*) – рід рослин родини лататтєвих

Латаття жовте, глечики (*Nuphar*) – рід рослин родини лататтєвих

Латач болотяний – див. *Калюжниця болотяна*

Латекс – молочний сік деяких рослин

Латентний період у фізіології – час від моменту дії на організм, його орган, тканину, клітку якого-небудь подразника до прояву у відповідь реакції

Латеральний в анатомії – бічний

Латимерія (*Latimeria*) – рід реліктових кистеперих риб ряду целакантоподібних

Латук посівний, салат (*Lactuca sativa*) – вид рослин родини айстрових, овочева культура

Латукові, цикорієві (Lactuceae, або Cichorieae) – триба квіткових рослин порядку айстроцвітих

Лахтак – див. *Морський заяць*

Лацистемоатові (Lacistemataceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Лебедєв, Сергій Іванович (1902–1989) – біолог, ректор Одеського державного університету ім Мечникова (1953–1959) та Української сільськогосподарської академії (1959–1962)

Лебіді (*Cygnus*) – рід птахів родини качиних

Лебідь малий (*Cygnus bewickii*) – вид птахів, ряду гусеподібних родини качиних, внесений до Червоної книги України

Лебідь-кликун, лебідь-скрипун (*Cygnus cygnus*) – вид птахів родини качиних, вид фауни України

Лебідь-шипун, лебідь-шовкун (*Cygnus olor*) – вид птахів родини качиних, вид фауни України

Лев (*Panthera leo*) – вид ссавців роду пантер

Левенгук, Антоні ван (1632–1723) – біолог, мікробіолог, природознавець, основоположник наукової мікроскопії, першовідкривач мікроорганізмів

Левзея (*Leuzea*) – рід рослин родини айстрових

Леві, Отто (1873–1961) – Нобелівська премія з фізіології та медицини (1936)

Леві-Монтальчіні, Рита (1909–2012) – біолог, нейробіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1986)

Левкой – див. *Маміола*

Левкой запашний (*Matthiola fragrans*) – вид судинних рослин родини капустяних, внесений до Червоної книги України

Левкомігус білосніжний (*Leucomigus candidatus*) – вид комах ряду твердокрилих родини довгоносиків, внесений до Червоної книги України

Левкоринія білолоба (*Leucorrhinia albifrons*) – вид комах ряду бабкових родини бабки справжніх, внесений до Червоної книги України

Легенева артерія – судина, що приносить до легенів венозну кров

Легеневі (Pulmonata) – група черевоногих молюсків

Легеневі мішки – редуковані легені деяких земноводних

Легеневі пухирці – пухирчасті закінчення відгалужень бронхів

Легені – органи повітряного дихання

Ледерберґ, Джошуа (1925–2008) – біолог, генетик та біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1958)

Ледяні риби (Channichthyidae) – родина риб ряду окунеподібних

Лежень, авдотка (*Burhinus oedicnemus*) – вид птахів ряду сивкоподібних родини лежневих, внесений до Червоної книги України

Лежневі (Burhinidae) – родина птахів ряду сивкоподібних

Лейкопенія – зниження кількості лейкоцитів

Лейкопласти – незабарвлені пластиди рослин

Лейкоцити – білі кров'яні клітини

Лейкоцитоз – підвищення числа лейкоцитів

Лейцин (Ley) – амінокислота, входить до складу білків

Лейшманії (*Leishmania*) – рід паразитичних найпростіших

Леканора Реутера (*Lecanora reuteri*) – вид грибів родини леканорових, внесений до Червоної книги України

Лектини – клас рослинних глікопротеїдів

Лелека білий, чорногуз (*Ciconia ciconia*) – вид птахів родини лелекових, вид фауни України

Лелека чорний (*Ciconia nigra*) – вид птахів родини лелекових, внесений до Червоної книги України

Лелекові (Ciconiidae) – родина птахів ряду лелекоподібних

Лелекоподібні (Ciconiiformes) – ряд птахів надряду кілегрудих

Лелич – див. *Вільха зелена*

Лемінги (Lemmini) – група родів гризунів родини хом'якових

Лемоцити – див. *Шваннівські клітини*

Лемурові (Lemuridae) – родина ссавців ряду приматів

Лентин (*Lentinus*) – рід грибів флори України

Леонтович, Олександр Васильович (1869–1943) – академік НАН України, за спеціальністю: фізіологія

Леопард (*Panthera pardus*) – вид ссавців родини котячих

Леопардові черепахи (*Stigmochelys*) – рід рептилій родини сухопутних черепах

Лепеха – див. *Аїр*

Лепешняк (*Glyceria*) – рід рослини родини тонконогових

Лепідоботриєві (Lepidobotryaceae) – родина квіткових рослин порядку бруслиноцвітих

Лепідодендронові (Lepidodendraceae) – родина вимерлих плауноподібних рослин порядку лепідодендронових

Лепідоптерологія – галузь зоології, яка вивчає метеликів

Лепідофіти (Lepidophytineae) – гігантські плаунові рослини

Лепіота (*Lepiota*) – рід грибів флори України

Лепіста, рядовка (*Lepista*) – рід грибів флори України

Лептогіум (*Leptogium*) – рід грибів родини коллемових, три види якого внесені до Червоної книги України

Лептонія (*Leptonia*) – рід грибів флори України

Лептоспіри (*Leptospira*) – рід бактерій

Лептотена – стадія профази-1 мейозу

Лептоюлюс Семенкевича (*Leptojulus semenkevitshi*) – вид багатоніжки ряду двопарноногих, внесений до Червоної книги України

Лепуропеталонові (Lepuropetalaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку бруслиноцвітих

Лесгафт, Петро Францевич (1837–1902) – біолог, фізіолог та педагог, автор наукової системи фізичного виховання

Леталі, летальні гени – гени, що у гомозиготному стані спричиняють загибель організму

Летальність, смертність – статистичний показник кількості смертельних випадків від даної хвороби, хірургічної операції тощо

Летаріела переплутана (*Lethariella intricata*) – вид грибів родини пармелієвих, внесений до Червоної книги України

Летипор (*Laetiporus*) – рід грибів флори України

Летючий собака (*Pteropus vampyrus*) – вид ссавців ряду рукокрилих

Летючі лемури (Dermoptera) – ряд плацентарних ссавців

Летючі лисиці (*Pteropus*) – рід ссавців родини криланових

Летючі риби (Exocoetidae) – родина морських риб ряду сарганоподібних

Летючі собаки (*Rousettus*) – рід ссавців родини криланових

Летяги (*Pteromys*) – рід ссавців родини білячих

Леукокарпія біаторова (*Leucocarpia biatorella*) – вид грибів родини веррукарієвих, внесений до Червоної книги України

Лецитини – група складних ліпідів на основі фосфоліпідів

Лецітисові (Lecythidaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку вересоцвітих

Лешиця (*Gipsophila*) – рід рослин родини гвоздичних, два види якого внесені до Червоної книги України

Лещиця – див. *Гіпсофіла*

Лилик двоколірний (*Vespertilio murinus*) – вид ссавців ряду рукокрилих родини лиликових, внесений до Червоної книги України

Лиликоподібні нетопирі, кожаноподібні нетопири, нетопироподібні лилики, гірські нетопири, гірські лилики (*Hypsugo*) – рід ссавців ряду рукокрилих родини лиликових, два види якого внесені до Червоної книги України

Лимон, цитрина (*Citrus limon*) – вид рослин роду цитрусових родини рутових

Лимонграс – див. *Цимбопогон*

Лимонна кислота – продукт циклу трикарбонових кислот

Лимонна м'ята (*Melissa officinalis*) – вид рослин родини глухокропивових

Лимонне сорго – див. *Цимбопогон*

Лимонник (*Schizandra*) – рід рослин родини лимонникових

Лимонникові (Schisandraceae) – родина квіткових рослин порядку іллієцвітих

Лимонниця, цитринець, палист крушиновий (*Gonepteryx rhamni*) – метелик родини біланових

Лин (*Tinca tinca*) – риба родини коропоподібних, вид фауни України

Линяння – періодичне оновлення зовнішніх покривів у тварин

Липа (*Tilia*) – рід рослин родини мальвових

Липа пухнастостовпчикова (*Tilia dasystyla*) – вид судинних рослин родини липових, внесений до Червоної книги України

Липові (Tiliaceae) – родина квіткових рослин порядку мальвоцвітих

Липський, Володимир Іполитович (1863–1937) – ботанік, академік (1919) та (1922–1928) президент ВУАН, Україна

Липучка (*Lappula*) – рід рослин родини бурачникових

Лисенко, Трохим Денисович (1898–1976), агроном і біолог, засновник т. зв. мічурінської агробіології, академік НАНУ

Лисиці (*Vulpes*) – рід ссавців родини собачих

Лисиця звичайна, лисиця руда (*Vulpes vulpes*) – вид ссавців родини собачих, вид фауни України

Лисиця полярна – див. *Песець*

Лисиця степова – див. *Корсак*

Лисичка (*Cantharellus cibarius*) – їстівний гриб родини кантарелових

Лиска (*Fulica atra*) – вид птахів родини пастушкових, вид фауни України

Лисохвіст (*Alopecurus*) – рід рослин родини хлакових

Листкова мозаїка – розташування листків рослин в одній площині задля запобігання затінювання

Листкова пластинка – основна частина листка

Листконосові (Phyllostomidae) – родина ссавців ряду рукокрилих

Листкорозміщення – порядок розташування листків на стеблах

Листоблішки, медяниці (Psyllidae) – родина шкідливих комах ряду клопів

Листовидки (Phylliidae) – родина комах

Листовійкові – див. *Листокрутки*

Листоїдові (Chrysomelidae) – родина комах

Листок – вегетативний орган вищих рослин

Листокрутки, листовійкові (Tortricidae) – родина комах

Листоносові (Phyllostomidae) – родина кажанів

Листопад – біологічний процес скидання листя рослинами

Листостеблові мохи (Bryopsida) – клас рослин відділу мохів

Листочня кучерява, спарасис кучерявий (*Sparassis crispa*) – вид грибів родини листочневих, внесений до Червоної книги України

Листянка – плід у рослин

Лисуни (*Pomatoschistus*) – рід риб родини бичкових

Литка – задня поверхня гомілки людини

Лихоманник – див. *Тирлич*

Личинка – фаза непрямого розвитку тварин

Личинковохордові, покривникі (Tunicata) – підтип морських тварин типу хордових

Лишайники (Lichenes) – симбіотичні асоціації грибів (мікобіонта) і мікроскопічних зелених водоростей і/або ціанобактерій

Лишайники базидіальні (Basidiolichenes) – клас лишайників, у яких мікобіонтом виступають базидіальні гриби

Ліази – група ферментів, що каталізують реакції негідролітичного і неокислювального розриву хімічних зв'язків

Ліани – різноманітні виткі рослини

Лібіха мінімуму закон – закон, згідно з яким відносна дія окремого екологічного фактора тим сильніша, чим більше він наближається у порівнянні з іншими екологічним факторами до мінімуму

Лігази – група ферментів, які каталізують утворення зв'язку між молекулами (лігування)

Лігамент – див. *Зв'язка (анатомія*)

Ліганд у біохімії – хімічна сполука (мала молекула), яка оборотно утворює комплекс з великою біомолекулою (найчастіше білком, іноді з ДНК)

Лігво (у біології) – місце відпочинку, сплячки або виведення дитинчат у деяких ссавців

Лігіноптерисові (Lyginopteridales) – за класичною систематикою, порядок голонасінних рослин

Лігніни – нерегулярно побудовані високомолекулярні сполуки з тривимірною структурою, складова частина деревини

Лігування у біології – з'єднання двох лінійних молекул нуклеїнових кислот за участю ферменту лігази

Лізати – продукти розщеплення тканин тваринного походження

Лізин (Lys) – амінокислота, входить до складу білків

Лізис – явище біологічного розчинення клітин

Лізогенізація – процес перетворення бактерій при зараженні бактеріофагами

Лізогенія – форма вірусної інфекції у бактерії

Лізосома – одномембранна клітинна органела, що містить травні ферменти

Лізоцим – захисний фермент класу гідролаз

Лікарські рослини – рослини, які є джерелом отримання лікарських речовин

Ліквор – див. *Спиномозкова рідина*

Лікопердон – див. *Дощовик*

Лікопердон соскоподібний, дощовик соскоподібний (*Lycoperdon mammaeforme*) – вид грибів родини дощовикових, внесений до Червоної книги України

Лікоподій (*Lycopodium*) – рід рослин родини плаунових

Ліксус катрановий (*Lixus canescens*) – вид комах ряду твердокрилих родини довгоносиків, внесений до Червоної книги України

Лілієцвіті (Liliales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Лілійка пізня, ллойдія пізня (*Lloydia serotina*) – вид судинних рослин родини лілійних, внесений до Червоної книги України

Лілійник, гемерокаліс (*Hemerocallis*) – рід рослин родини ксантореєвих

Лілійні (Liliaceae) – родина квіткових рослин порядку лілієцвітих

Лілія (*Lilium*) – рід рослин родини лілійних

Лілія водяна – див. *Латаття біле*

Лілія лісова (*Lilium martagon*) – вид судинних рослин родини лілійних, внесений до Червоної книги України

Лімацела степова (*Limacella steppicola*) – вид грибів родини мухоморових, внесений до Червоної книги України

Лімбічна система – сукупність структур головного мозку

Лімеєві (Limeaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Лімітуючий фактор – екологічний фактор, що визначає стан організму, популяції, екосистеми.

Лімнантні (Limnanthaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку капустоцвітих

Лімнофіли – організми, що населяють водойми з уповільненим водообміном

Лімнохарісові (Limnocharitaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку частухоцвітих

Лімодор недорозвинений (*Limodorum abortivum)* – вид судинних рослин родини зозулинцевих, внесений до Червоної книги України

Лімфа – прозора рідина кровоносної системи хребетних тварин, містить лімфоцити

Лімфатична система – мережа судин, тканин і органів, які транспортують лімфу

Лімфатичний вузол – орган імунної системи

Лімфоїдна тканина – тканина, що виробляє клітини захисних функцій

Лімфообіг – рух лімфи в організмі

Лімфоутворення – процес утворення лімфи

Лімфоцити – клітини імунної системи

Лінгуляти (Lingulata) – клас безхребетних тварин типу плечоногих

Ліндернієві (Linderniaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку губоцвітих

Лінен, Феодор (1911–1979) – біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1964)

Лінивцеві (Bradypodidae) – родина ссавців ряду неповнозубих

Лінійні організми – генетично однакові організми, що належать до чистої лінії

Ліннеєві (Linnaeaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку черсакоцвітих

Лінней, Карл (1707–1778) – біолог, природознавець та медик, автор єдиної системи класифікації рослинного та тваринного світу

Ліннея (*Linnaea*) – рід рослин родини жимолостевих

Ліннея північна (*Linnaea borealis*) – вид судинних рослин родини жимолостевих, внесений до Червоної книги України

Ліометопум звичайний (*Liometopum microcephalum*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини мурашок, внесений до Червоної книги України

Ліофіл Фавре (*Lyophyllum favrei*) – вид грибів родини рядовкових, внесений до Червоної книги України

Ліофілізація – вакуумна сушка біопрепаратів

Ліофільність – здатність сильно взаємодіяти з рідким середовищем

Ліофобність – слабка взаємодія з молекулами рідини

Ліпази – ферменти, що розрізають молекули ліпідів

Ліпіди – група амфіфільних та гідрофобних органічних сполук естерної природи

Ліпман, Фріц Альберт (1899–1986) – біохімік, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1953)

Ліпоїди – жироподібні речовини

Ліпопротеїди – клас складних білків за участю ліпідів

Ліпосома – мікропухірець, що складаються з молекул ліпідів

Ліпофусцин – пігмент старіння

Ліпохроми – розчинний у жирі пігменти

Ліріодендрон тюльпановий – див. *Тюльпанове дерево*

Лірохвости (*Menura*) – рід птахів родини лірохвостових

Ліс – тип рослинності для якого характерне переважання деревної рослинності

Ліси дощові – лісовий біом екваторіального поясу

Ліскулька – див. *Вовчок ліщинний*

Лісмата щетинконога (*Lysmata seticaudata*) – вид ракоподібних ряду десятиногих, внесений до Червоної книги України

Лісова куниця, куниця-жовтодушка (*Martes martes*) – вид ссавців родини куницевих, вид фауни України

Лісова підстилка – шар мертвого рослинного матеріалу в лісі

Лісове зілля – див. *Первоцвіт весняний*

Лісові жайворонки (*Lullula*) – рід птахів родини жайворонкових

Лісові миші (*Sylvaemus*) – рід ссавців родини мишачих

Лісові одуди – див. *Деревні одуди*

Лісові полівки, лісові нориці (*Myodes*) – рід ссавців родини полівкових

Лісові співуни – див. *Американські славки*

Лісопарк – ліс у міській або приміській смузі

Літаючі жаби (*Rhacophorus*) – рід безхвостих амфібій родини веслоногих

Літаючі ящери – див. *Птерозаври*

Літня сплячка – див. *Естівація*

Літопис природи – форма фенологічних і інших біологічних спостережень, яка ведеться в заповідниках

Літоральні організми – організми, що населяють літораль

Літорини (Littorinidae) – родина молюсків

Літофіти – рослини, що виростають на каменях, скелях

Ліхенологія – галузь ботаніки, яка вивчає лишайники

Ліхеномфалія гудсонова, омфаліна гудсонова, ботридина зелена, корисціум зелений (*Lichenomphalia hudsoniana*) – вид грибів родини трихоломових, внесений до Червоної книги України

Ліхія (*Lichia amia*) – риба родини ставридових, вид фауни України

Лішко, Валерій Казимирович (1937), академік НАН України, за спеціальністю: молекулярна біологія і генетика

Ліщина (*Corylus*) – рід рослин родини березових

Лоазові (Loasaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку кизиловоцвітих

Лобань (*Mugil cephalus*) – риба родини кефалевих, вид фауни України

Лобарія (*Lobaria*) – рід грибів родини лобарієвих, два види якого внесені до Червоної книги України

Лобелієві (Lobeliaceae) – родина квіткових рослин порядку дзвоникоцвітих

Лобелія (*Lobelia*) – рід рослин родини лобелієвих

Лобія – див. *Доліхо*с

Лобкова воша – див. *Площиця*

Лобні пазухи – додаткові пазухи носа

Лобода (*Chenopodium*) – рід рослин родини лободових

Лободові (Chenopodiaceae) – родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Ловієві (Lowiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку імбироцвітих

Логанієві (Loganiaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку тирличецвітих

Ложечниця (*Cochlearia*) – рід рослин родини капустяних

Ложечниця піренейська (*Cochlearia pyrenaica*) – вид судинних рослин родини капустяних, внесений до Червоної книги України

Лоза – див. *Верба*

Локва – див. *Японська мушмула*

Локомоція – сукупність рухів тварин

Локус в генетиці – місце гену на хромосомі, структурний ген

Ломикаменеві (Saxifragaceae) – родина квіткових рослин порядку ломикаменевоцвітих

Ломикаменевоцвіті (Saxifragales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Ломикамінь (*Saxifraga*) – рід рослин родини ломикаменевих, десять видів якого внесені до Червоної книги україни

Ломиніс – див. *Клематіс*

Лопатепері (Sarcopterygii) – підклас кісткових риб

Лопатка в анатомії – пласка кістка, частина плечового пояса

Лопатоногі (Scaphopoda) – клас безхребетних тварин типу молюсків

Лопатоноси (*Scaphirhynchus*) – рід риб родини осетрових

Лопух (*Arctium*) – рід рослин родини айстрових

Лопушниця, сонцевик будяковий (*Vanessa cardui*) – денний метелик родини німфалід

Лорансія чашоподібна (*Laurencia coronopus*) – вид водоростей родини родомелієвих, внесений до Червоної книги України

Лордоз – вигин хребта, звернений опуклістю вперед

Лоренц, Конрад Захаріас (1903–1989) – зоолог та зоопсихолог, Нобелівська премія з фізіології й медицини (1973), Австрія

Лорі (*Loris*) – рід приматів родини лорієвих

Лорієві (Lorisidae) – родина ссавців ряду приматів

Л**оріцифери** (Loricifera) – клас (за іншою систематикою – тип) безхребетних тварин типу акантоцефалів

Лосі (*Alces*) – рід ссавців родини оленевих

Лососеві (Salmonidae) – родина риб ряду лососеподібних

Лососеподібні (Salmoniformes) – ряд променеперих риб

Лососі (*Salmo*) – рід риб родини лососевих, два види якого внесені до Червоної книги України

Лосось дунайський, головатниця (*Hucho hucho*) – вид риб ряду лососів родини лососевих

Лотос, індийський лотос, лотос горіхоносний (*Nelumbo nucifera*) – вид рослин родини лотосових

Лотосові (Nelumbonaceae) – родина квіткових рослин порядку лотосоцвітих

Лотосоцвіті (Nelumbonales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Лофікарпові (Lophiocarpaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку гвоздикоцвітих

Лофопиксідові (Lophopyxidaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку мальпігієцвітих

Лофосифонія повзуча (*Lophosiphonia reptabunda*) – вид водоростей родини родомелієвих, внесений до Червоної книги України

Лох – див. *Маслинка*

Лохина, буяхи (*Vaccinium uliginosum*) – вид родини вересових

Луб – див. *Флоема*

Луб'яні волокна – особлива тканина, що складається з деяких клітин лубу

Лубоїди (*Hylesinus*) – рід жуків родини довгоносиків

Луб'яні культури – рослини (льон, конопля тощо), які культивують заради луб'яного волокна

Луганський природний заповідник НАН України – природоохоронна організація, підпорядкована відділенню загальної біології НАН України, до відання якої входить чотири природоохоронні території в Луганській обл.

Лузуріагові (Luzuriagaceae) – за сучасною систематикою APG, родина квіткових рослин порядку лілієцвітих

Лука – ділянки зволоженого відкритого суходолу, тип трав'янистої рослинності

Лунарія (*Lunaria*) – рід рослин родини капустяних

Луні (*Circus*) – рід птахів родини яструбиних, три види якого внесені до Червоної книги України

Лупулін – гірка речовина, що утворюються в шишках хмелю

Лурія, Сальвадор Едвард (1912–1991) – біолог, мікробіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1969)

Луска – пластинки шкірного покриву хребетних

Лускаті (Squamata) – ряд тварин класу плазунів

Лускатка (*Pholiota*) – рід грибів флори України

Лусківниці (*Lepisma*) – рід безкрилих комах

Лусківниця марантова (*Notholaena marantae*) – вид судинних рослин родини синоптерисових, внесений до Червоної книги України

Лускокрилі, метелики (Lepidoptera) – ряд комах типу членистоногих

Лусочки – хітинові пластинки членистоногих

Лутига (*Atriplex*) – рід рослин родини лободових

Луфар (*Pomatomus saltatrix*) – риба родини луфарових, вид фауни України

Луфарі (*Pomatomus*) – рід риб родини луфарових

Луфарові (Pomatomidae) – родина ряду окунеподібних

Луцький зоопарк – природоохоронна, науково-дослідна та культурно-освітня установа

Лучний метелик (*Loxostege sticticalis*) – шкідник, вид вогнівок

Львов, Андре Мішель (1902–1994) – біолог, мікробіолог, Нобелівська премія з фізіології та медицини (1965)

Льодовиковий період – тривале циклічне зниження температури земного клімату, при якому льодовиковй покрив значно збільшується

Льодовичник Вествуда (*Boreus westwoodi*) – вид комах ряду скорпіонових мух родини льодовичників, внесений до Червоної книги України

Льон (*Linum usitassimum*) – вид рослин родини льонових, два види якого внесені до Червоної книги України

Льонові (Linaceae) – родина квіткових рослин порядку льоноцвітих

Льонок (*Linaria*) – рід рослин родини ранникових, два види якого внесені до Червоної книги України

Льонолисник (*Thesium*) – рід рослин родини санталових

Льоноцвіті (Linales) – за класичною систематикою, порядок квіткових рослин

Льюїс, Едвард (1918–2004) – біолог, генетик, Нобелівська премія у галузі фізіології та медицини (1995)

Лю, Сіньюань (1927) – іноземний член НАН України, за спеціальністю: молекулярна біологія

Любименко, Володимир Миколайович (1873–1937), академік НАН України, за спеціальністю: ботаніка

Любисток (*Levisticum*) – рід рослин родини селерових

Любка (*Platanthera*) – рід рослин родини орхідних, два види якого внесені до Червоної книги України

Любочки (*Leontodon*) – рід рослин родини айстрових (складноцвітих)

Людвігія болотна (*Ludwigia palustris*) – вид судинних рослин родини онагрових, внесений до Червоної книги України

Люди (*Homo*) – з точки зору біології, рід ссавців родини гомінід

Людина гаутенгська (*Homo gautengensis*) – викопна людина, яка існувала приблизно 1,8 млн років тому

Людина гелмейська (*Homo helmei*) – викопна людина, яка існувала 259 тис. років тому

Людина грузинська, георгієць (*Homo georgicus*) – викопна людина, яка існувала приблизно 1,77 млн років тому і, ймовірно, була локальним різновидом людини прямо ходячої

Людина з Чепрано *(Homo cepranensis*) – викопна людина, яка існувала від 350 до 500 тис. років тому

Людина Ідалту (*Homo sapiens idaltu*) – викопна людина, яка існувала приблизно 160 тис. років тому. Один з найдавніших представників людей сучасного виду

Людина Печери Благородного Оленя, викопна людина, яка існувала 14 500–115 00 років тому

Людина працююча (*Homo ergaster*) – викопна людина, яка існувала 1,8–1,4 млн років тому; вид роду Homo, що разом із людиною прямоходячою прийшов на зміну людині умілій

Людина прямоходяча (*Homo erectus*) – викопна людина, яка існувала в епоху середнього плейстоцену і вже 1,8 млн років тому через Близький Схід широко заселила Євразію аж до Китаю

Людина розумна (*Homo sapiens*) – вид роду Люди (*Homo*) із родини гомінід ряду приматів, єдиний з наявних в теперішній час

Людина рудольфська (*Homo rudolfensis*) – викопна людина, яка існувала 2,3–1,5 млн років тому і вважається перехідною ланкою від людини умілої до людини прямоходячої

Людина уміла, презинджантроп (*Homo habilis*) – викопна людина, яка існувала близько 2,4 млн років тому, перший представник роду людей (*Homo*), вважається найвірогіднішим предком всіх пізніших представників роду людей

Людина флореська (*Homo floresiensis*) – викопна людина, яка існувала 17–95 тисяч років тому, карликовий викопний вид людей

Людина-попередник, людина попередня (*Homo antecessor*) – викопна людина, яка існувала в період від 1,2 млн до 800 тис. років тому та вважається найдавнішим гомінідом Європи

Людинові – див. *Людиноподібні мавпи*

Людиноподібні мавпи, антропоїди, гоміниди, людинові (*Hominidae*) – родина ссавців ряду приматів

Люпин (*Lupinus*) – рід рослин родини бобових

Лютеїнові клітини – залозисті клітини жовтого тіла

Лютки (Lestidae) – родина бабок підряду рівнокрилих

Люфа (*Luffa acutangula*) – вид родини гарбузових

Люцерна (*Medicago*) – рід рослин родини бобових, два види якого внесені до Червоної книги України

Люцина (*Hamearis lucina*) – вид комах ряду лускокрилих родини ріодінідів, внесений до Червоної книги України

Лядвенець (*Lotus*) – рід рослин родини бобових

Лялеманція (*Lallemantia*) – рід рослин родини глухокропивових

Лялечка – стадія розвитку комах

Лямблії (*Lamblia*) – рід патогенних джгутикових найпростіших

Лярра анафемська (*Larra anathema*) – вид комах ряду перетинчастокрилих родини риючих ос-крабронідів, внесений до Червоної книги України

Лящ (*Abramis brama*) – риба родини коропоподібних, вид фауни України

Наукове видання

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ. ТЕМАТИЧНИЙ РЕЄСТР ГАСЕЛ З НАПРЯМУ «БІОЛОГІЯ»

(у 2-х частинах)

Частина І: А–Л

Укладачі:

доктор біологічних наук, професор
Межжерін Сергій Віталійович

Межжеріна Ярослава Олександрівна

Відповідальна за випуск *Межжеріна Я. О.*

Комп'ютерне верстання *Кочубей О. Є.*

Підписано до друку 30.11.2016 р.
Формат 60х84/16 Друк офсетний. Обл. вид. арк. 9,68
Наклад 100 прим. Зам. №

ТОВ «ДІА»
03022, м. Київ, вул. Васильківська, 45
тел.: +38 (044) 2669843

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видачничої продукції
ДК №1149 від 12.12.2002